

COVID-19 SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GELECEĞİ

Editör: Dr. Oğuz GÜNER

Avrupa Politikaları Euro Politikaları Yayınları 03
Uluslararası İlişkiler 03

Covid-19 Sonrası Avrupa Birliği'nin Geleceği

Cilt: 4 – Sayı: 2 | Güz 2020 | Özel Sayı

© 2020 Euro Politika

Yayın Yönetmeni: **Yusuf Ertuğral**

Misafir Editör: **Dr. Oğuz Güner**

Son Okuma ve Dizgi: **Recep Erdoğdu**

Mizanpaj/Kapak Tasarımı: **Hüseyin Taylan Yağmurlu**

Baskı: Ege Reklam ve Basım Sanatları San. Tic. Ltd. Şti.

EsatpaŐa Mh. ZiyapaŐa Cd. No: 4 AtaŐehir – 0216 470 44 70

Sertifika No: 12468

Copyright © 2020 Bu eserin Türkiye'deki yayın hakları EUROPolitika Dergisi Yayınlarına aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanuni iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Dr. Oğuz Güner | Yıldız Teknik Üniversitesi'nde lisans, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı'nda ise yüksek lisans ve doktora öğrenimini tamamlamıştır. 2018 yılında Aalborg Üniversitesi Toplum Bilimleri Fakültesi'nde (Danimarka) misafir araştırmacı (*visiting fellow*) olarak bulunmuştur. 2019 yılında ise Avrupa Birliği Komisyonu'nun Jean Monnet Programı ile Strasbourg Üniversitesi'nde (Fransa) Avrupa Toplamları, Aktörleri ve Hükümetleri Araştırma Merkezi'nde (*Sociétés, Acteurs, Gouvernement en Europe*) misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Güner'in Avrupa Birliği, Balkanlar ve Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri üzerine yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır.

DERGİ VE KİTAP DANIŞMA KURULU
(Alfabetik Sıra ile)

Ayhan KAYA
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Burak Bilgehan ÖZPEK
TOBB Ekonomi ve Teknoloji
Üniversitesi

Burak KÜNTAY
Bahçeşehir Üniversitesi

Cem TOKER
Ekonomist ve Siyasetçi

Çiğdem NAS
Yıldız Teknik Üniversitesi &
İktisadi Kalkınma Vakfı

Ebru CANAN SOKULLU
Bahçeşehir Üniversitesi

İlhan ARAS
Nevşehir Hacı Bektaş Veli
Üniversitesi

Kudret ÇELTİKLİGİL

Mert BİLGİN
İstanbul Medipol Üniversitesi

Nergiz ÖZKURAL KÖROĞLU
Üsküdar Üniversitesi

Oğuz Güner
Strasbourg Üniversitesi

Ozan ÖRMECİ
Gedik Üniversitesi

Özgür ÜNAL ERİŞ
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Pınar BAL
Beykent Üniversitesi

Selcen ÖNER
Bahçeşehir Üniversitesi

Serhat GÜVENÇ
Kadir Has Üniversitesi

Sezgin MERCAN
Başkent Üniversitesi

Sezin ÖNEY
Siyaset Bilimci ve Gazeteci

Yonca ÖZER
Marmara Üniversitesi

Zeynep ALEMDAR
Okan Üniversitesi

AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİKALARI DERĐİSİ

YAYIN & İDARİ KURULU

EURO Politika Dergisi
İmtiyaz Sahibi & Genel Yayın Yönetmeni
Yusuf ERTUĞRAL

Baş Editör
Ali İzzet KEÇECİ

Editör
Recep ERDOĞDU

Yayın Türü / ISSN No
Yayın Süreli / 2149 – 9217

İdari Merkez: Olmadık Projeler | Hazır Çavuş Mescidi Sok.
No:40/A Balat 34087 İstanbul- TR
www.europolitika.com
editor@europolitika.com & iletisim@europolitika.com

DergiPark
AKADEMİK

asos
akademik sosyal bilimler indeksi

ASOS tarafından taranmakta ve dizinlenmektedir.

EURO Politika Dergisi (Misafir) Yazarlar
(Alfabetik Sıra ile)

Altuğ GÜNAR
Cemal Cem ANARAT
Didem ÖZTÜRK GÜNAR
Eren AKGÜN
Ferdi T. GÜÇYETMEZ
İlhan ARAS
Kayhan KARACA
Kübra ECER
Mehmet Sinan TUĞRUL
Melis ARAS
Muhammet Can KİBRİTOĞLU
Murat ÇETİN
Nergiz ÖZKURAL KÖROĞLU
Oğuz GÜNER
Selvi EREN
Sevim BUDAK
Sezgin MERCAN
Şükrü Alper YURTTAŞ
Tuğçe Duygu KÖKSAL
Ye KAN
Yunus KARAAGÇ
Yusuf ERTUĞRAL

İÇİNDEKİLER

Ali İzzet Keçeci ÖNSÖZ	9
Oğuz Güner BAŞLARKEN	13
Sevim Budak KRİZLER AVRUPASI VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE COVID 19 SALGINI SONRASI "GELECEK" SENARYOLARINA BİR KATKI	17
Nergiz Özkural Koroğlu & Cemal Cem Anarat COVID-19 SONRASI AB'NİN GELECEĞİ ÜZERİNE BİR PROJEKSİYON: KRİZLER VE DEĞİŞİMLER	27
İlhan Aras AVRUPA BİRLİĞİ'Nİ YIKMANIN DAYANILMAZ HAFİFLİĞİ	63
Kayhan Karaca COVID-19: AB İÇİN STRES TESTİ	69
Sezgin Mercan COVID SALGINI GÖLGESİNDE AB VE DIŞ POLİTİKA SARMALI	79
Ye Kan THE DISCURSIVE RIFT WITHIN THE EU REGARDING THE US-CHINA COVID-19 PANDEMIC BLAMING GAME-THE AMBIVALENCE OF THE EU'S STRATEGIC POSITION UNDER THE PRESSURE OF US-CHINA'S GLOBAL CONFRONTATION	89
Alper Yurttaş COVID-19 SONRASI DÖNEMDE AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ: ZORLUKLAR VE FIRSATLAR	113
Tuğçe Duygu Köksal AVRUPA BİRLİĞİ SINIRLARININ KORUNMASI YOLU OLARAK "GERİ İTMELER" VE PANDEMİ SONRASI İÇİN DEĞERLENDİRME	125
Didem Öztürk-Güner & Altuğ Güner COVID-19 KRİZİNİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE EKONOMİK ETKİSİ ÜZERİNE	141
Murat Çetin POPÜLİZM VE SALGINLA ULUS DEVLETE GEÇİŞ, GIDA TEDARİK ZİNCİRİ İLE BİRLİĞE DÖNÜŞ	163

Kübra Ecer KORONAVİRÜS SALGINI SONRASI AVRUPA EMEK PİYASASI	187
Mehmet Sinan Tuğrul AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE COVID-19 SONRASI GENELDE EKONOMİ, ÖZELDE KÜÇÜK VE ORTA BOYLU İŞLETMELERE BİR BAKIŞ	203
Oğuz Güner AVRUPA BİRLİĞİ'NİN PANDEMİYE KARŞI KURTARMA FONU PLANI VE TEMEL BEKLENTİLER	215
Melis Aras POST-COVID-19 SÜRECİNDE AB'NİN "ÇEVRE DÖNGÜSÜ"	227
Selvi Eren YENİ NORMAL YOLUNDA AB'NİN YEŞİL GELECEĞİ	237
Yusuf Ertuğral COVID -19 VE BREXIT'İN KUZNEY İRLANDA BARIŞININ GELECEĞİNE (HAYIRLI CUMA ANLAŞMASINA) ETKİLERİ	249
Ferdi T. Güçyetmez INTERDEPENDENCE AND HEGEMONY IN EUROPE DURING THE PANDEMIC PROCESS	271
Yunus Karaağaç & Eren Akgün ENTEGRASYONUN ÇÖZÜLÜŞÜ MÜ?: POST-PANDEMİNİN MUHTEMEL SENARYOSU	307
Muhammet Can Kibritoğlu PANDEMİDE AVRUPA BİRLİĞİ ELEŞTİRİLERİ: KOMPLO TEORİSYENLİĞİNİN BİRLİK KARŞITLIĞIYLA ZORUNLU BİRLİĞİ	323

ÖNSÖZ

İlk kez Çin'de ortaya çıkan ve hızla tüm dünyaya yayılan COVID-19 Pandemisi, ilk aylarda ciddi bir risk belirtisi göstermese de takip eden dönemde başta Avrupa olmak üzere tüm dünyada etkili olmaya başladı. Felaketler dizesiyle başlayan 2020 yılı çok değil üçüncü ayna geldiğinde başta Avrupa devletleri olmak üzere tüm dünyada az ya da çok bu virüsün etkileri görülmeye başlandı ve gerekli karantina tedbirlerinin uygulanması yönünde adımlar atıldı. Avrupa Birliği'nin (AB) bu virüs salgınına ne kadar hazırlıklı olduğu ve acil durumlarda nasıl bir politika izleyeceği bilinmemekle birlikte, başta İtalya ve İspanya gibi AB üyesi ülkelerde işin çıkırından çıkması ve virüs kaynaklı ölüm sayısında zirveyi paylaşmaları ciddi sorunların habercisi konumundaydı. Üstelik sadece İtalya, İspanya ya da AB ülkelerinde değil tüm dünyada aynı anda var olan bir sağlık sorunu hızla siyasi ve ekonomik bir sorun haline geldi.

Bu denli büyük bir siyasi/ekonomik krize AB mekanizması, üyesi ülkeler ve yöneticileri ne denli hazırıldı? Çin ile siyasi ve ekonomik ilişkileri yoğun bir periyotta seyreden AB üyesi ülkeler, son yirmi yılda dünya ekonomisinde önemli bir yer edinen Çin ile ekonomik ilişkilerini bir anda kesmenin nasıl bir sonucu olacağını da doğal olarak bilmiyordu. İşin siyasi ve ekonomik faturasını kimsenin kestiremediği bir dönemde başta İtalya ve İspanya olmak üzere tüm AB üyesi ülkelerde COVID-19 bağlı ölümlerin başlaması ve bu iki ülkede ciddi toplumsal facialara yol açması şüphesiz AB yöneticilerini hazırlıksız yakaladığı gibi sonrası için plan yapma ve çözüm bulma yollarını da tıkadı. Avrupa Birliği'nin ciddi bir trajedi yaşıyan İtalya ve İspanya'ya gerekli mali ve teknik desteği sağlamaması ve olayın ciddiyetine varamaması bu ülkelerde yaşıyan trajediyi daha da artırdı. İtalya Başbakanı Giuseppe Conte'nin;

“Birilerini diğerlerinden daha fazla etkileyen bir ekonomik kriz değil bu. Burada finans sistemleriyle ilgili bir ayrım yok. Bu, ekonomik ve sosyal alanlarda patlayan bir sağlık krizidir. Bu, tüm Avrupa için tarihi bir meydan okumadır. Güçlü bir Avrupalılık ruhuyla, AB'nin bu durumun üstesinden gelmesini, gerçekten umut ediyorum. Eğer bunu başaramazsa... Bakın, vatandaşlarımızın anayasal haklarını sınırlandırıyoruz ve Avrupa, trajik hataları önleyecek tepki göstermek zorundadır.”

diyerek tepki gösterdiği AB ve kurumları ilerleyen hasta sayısı ve artan ölümlere rağmen hareket etmekte ciddi bir zafiyet gösterdi. Aynı şekilde İspanya hükümeti adına açıklama yapan hükümet sözcüsü Maria Jesus Montero;

“Coronavirüsle mücadele için ortak bir finansal çözüm yolu bulunamaması durumunda, Avrupa Birliği'nin (AB) geleceğinin risk altında olduğunu, İkinci Dünya Savaşı ile kıyaslayarak, AB'nin kriz döneminde birlikte hareket etmediği takdirde Avrupalıların birliğe olan güvenlerini kaybetmeye başlayacaklarını söyledi.”

Kimsenin ne olduğunu anlamadığı ve daha önce görmediği bir boyutta hızla gelişen virüs salgını, ekonomik ve siyasi belirsizliği de aynı hızla tüm dünyaya yaydı ve çok değil birkaç ay önce gazete manşetlerinde bu denli büyük bir salgının tüm dünyayı eve kapatacağı teorisi atılsa herkesçe gülünüp geçilecekken, bu olay bizzat tüm dünya ülkeleri tarafından yaşandı. Gelinek noktada;

Euro Politika olarak, COVID-19 pandemi sürecinin, Avrupa Birliği'nde etkisinin görülmeye başlandığı 2020'nin ilk günlerinden bugüne yaşanan tarihsel seyri sizlere aktarmak amacıyla bu çalışmayı hazırlamak istedik. Yaşarken yazılan tarihin her daim esas olduğunu varsayarak bu çalışmanın bu zor günleri, gelecek nesillerin bugünleri

anlaması adına bir kaynak olması amacıyla kaleme aldık. Birbirinden farklı disiplinlerden gelen ve alanında uzman akademisyen ve araştırıcıların makalelerinden ve analizlerinden oluşan çalışmamız, COVID-19 sureci ve özellikle bu surete AB içerisinde yaşanan sıkıntının daha net anlaşılması ve kayıt altına alınmasını sağlamıştır. Pandemi sonrası yeni dünya düzeninin nasıl Şekilleneceği ve AB'nin bu yeni düzende nasıl yer alacağı hepimizce merak konusu iken, bu yönde yapılacaklar ve yapılması gerekenleri de yine aynı makale ve analiz yazılarımız ile açıklamaya çalıştık.

Şu unutulmamalıdır ki; tarih tekerrürden ibarettir sözü, tarih bilmeyen ve tarihten ibret almayanların başına gelecek bir iştir. COVID-19 Pandemi sürecinde başta AB olmak üzere tüm dünya ülkeleri gerekli dersleri çıkarırlarsa bu süreçten sonra yeni dünya ve yeni AB ne ekonomik ne de siyasi olarak aynı hataları tekrarlamaz.

COVID-19 sureci ve bu süreç sonrası Avrupa Birliği'nin yaşadığı ve yaşaması muhtemel sorunları ve üzüm önerilerini sizlerle paylaşmak adına hazırlamış olduğumuz bu çalışmamızda faydalı olması ve gelecekte bugünlerin daha iyi anlaşılmasını sağlaması temel isteğimizdir.

EUROPolitika Dergisi Adına
Ali İzzet KEÇECİ

BAŞLARKEN

Çok kısa zaman öncesine kadar toplumların ve devletlerin hakkında hiçbir fikre sahip olmadığı, bilimsel ismiyle Covid-19 olarak hayatımıza giren koronavirüs, yaklaşık 2 ay gibi kısa bir süre içerisinde tüm dünyaya yayılarak küresel bir pandemi halini almış, Kuzey Avrupa'nın gelişmiş ekonomilerinden Orta Doğu'nun geri kalmış bölgelerine kadar geniş bir coğrafyaya yayılarak uluslararası düzeni siyasal, sosyal ve ekonomik olarak alt üst etmiştir. Farklı coğrafyalardaki ekonomilerin dahi birbirine bağımlı olduğu, toplumların birbiriyle entegrasyonunun ileri düzeyde gerçekleştiği bir dönemde, koronavirüsün süratle tüm dünyaya yayılması ve küresel düzeni etkilemesi ne yazık ki kaçınılmaz olmuştur.

Çin Halk Cumhuriyeti'nden yayılmaya başlayarak, Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan, Brezilya, Türkiye ve Rusya gibi önemli ülkeleri etkisi altına alan Covid-19, Avrupa Birliği ülkelerinde de yıkıcı düzeyde tahribat yaratmıştır. 2000'li yıllardan bu yana sırasıyla Anayasa Krizi, 2008 Küresel Ekonomik Krizi, Göç Krizi, yükselen aşırı sağ ve popülizm ve son olarak da Brexit gibi önemli sınamalarla karşı karşıya kalan Avrupa Birliği, Covid-19'un yarattığı krize de hazırlıksız yakalanmıştır.

Özellikle İtalya ve İspanya'nın salgının öngörülemeyen etkileriyle mücadele ettiği bir dönemde Avrupa Birliği'nin, üye ülkeleri temsilen müşterek bir adım atması gerekirken üye ülkelere tavsiye verici bir tavır sergilemesi 'entegrasyon sürecinin krizler üzerine kurulu olduğu' hakikatini bir kez daha göstermiştir.

İtalya'nın kuzey bölgesinde yer alan Lombardiya'da 21 Şubat 2020 tarihinde bir İtalyan'ın Covid-19 sebebiyle hayatını kaybetmesinin ardından salgın çok hızlı bir şekilde ülke genelinde yayılmaya başlamış, İtalyan makamları Mart ayının başında Avrupa Birliği'nden yardım istemek durumunda kalmıştır. Ancak bazı üye ülkelerin tıbbi malzemelerin tedarikine yasaklar getirmesi ve İtalya'ya ulaştırılması sürecinde engelleme ve gecikmelerin yaşanması, buna karşın Rusya ve Çin gibi ülkelerin İtalya'nın yardım çağlığına yanıt vermesi, Avrupa Birliği'nin güvenilirlik testinde başarısız olduğu kanısını uyandırmıştır.

Avrupa Birliği, krizin yayıldığı ilk dönemlerde tüm üye ülkeler adına yeknesak politikalar geliştirememiş ve uygulayamamıştır. Birlik ülkelerinde maske ve tıbbi malzemelerin üretimi ve satışına dair farklı politikaların uygulanması, Birlik genelinde tedarik zincirinin aksaması, ulusal ve uluslararası seyahat ve dolaşım yasakları, zorunlu karantina süreçlerine dair standart uygulamaların geliştirilememesi, Schengen kısıtlamaları, üye ülkelerin yardım taleplerine diğer bazı üyelerin kayıtsız kalması ve birbirlerine ait maske ve tıbbi malzemelere el koyması gibi Birlik ruhuna ve prensiplerine uymayan hadiseler neticesinde Avrupa'nın bütünleşme çabalarının akim kalacağı, bütünleşme iradesinin ise örseleneceği kanısı doğmuştur. Pandemi- nin en krizli döneminde üye ülkelerin Birlik ruhundan koparak kendi ulusal çıkarlarını öncelemesi ve Birliğin pandemiye karşı ulus-üstü reaksiyon gösterme sürecinde geç kalması Avrupa Birliği'nin bütünleşmesine olan şüphe ve eleştirileri de güçlendirmiştir. Birlik tüm bu eleştirilerin arasında müşterek politika olarak nitelendirilebilecek bir adım atmış ve Covid-19'a karşı 750 milyar euroluk bir Kurtarma

Fonu oluşturmuştur. Ancak oluşturulan fonun pandeminin yarattığı yıkıma ne ölçüde cevap vereceği tartışma konusudur.

Pandeminin etkileri halen devam ederken Avrupa Birliği'nin siyasi yapısına ve krizlere karşı koyma kabiliyetine dair tartışmalar hem siyasi arenada hem de akademide gündeme gelmeye başlamıştır. Uluslararası ilişkiler ve bölgesel çalışmalar gibi disiplinlerde de Covid-19'un sosyal, siyasi ve ekonomik sonuçlarına dair muhtelif tartışmalar yapılmaktadır. Oldukça yeni bir konu olmasına rağmen akademik dünyada önemli bir alanı işgal etmekte olan Covid-19 pandemisini, Avrupa Birliği ve Avrupa Birliği'nin gelecek senaryoları bağlamında ele alan bu çalışmanın Avrupa Birliği alanında akademik ve siyasi çalışma yapanlar için farklı perspektifler sunacağı kanaatindeyim.

"Covid-19 Sonrası Avrupa Birliği'nin Geleceği" isimli çalışma halihazırda göç, Brexit, finansal krizler ve Doğu Akdeniz gibi birçok sorun ile karşı karşıya olan Avrupa Birliği'nin pandemi sürecinde yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik hadiseler neticesinde nasıl bir pozisyona evrileceğine dair öngörüler ve öneriler sunmaktadır.

Çalışmaya, farklı disiplinleri ele alan birçok akademisyen ve yazar katkı sunmuştur. Hepsine şükranlarımı iletiyorum. Ayrıca fikrin projelendirilmesini ve benim projeye eklemlenmemi sağlayan Yusuf Ertuğral'a ve Europolitika Dergisine teşekkürlerimi sunarım.

Saygılarımla.

Dr. Oğuz Güner

ANKARA, 2020

KRİZLER AVRUPASI VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE COVID-19 SALGINI SONRASI “GELECEK” SENARYOLARINA BİR KATKI

Sevim BUDAK¹

1951'de iki büyük dünya savaşı ve onun yarattığı olağanüstü fiziki ve sosyo-ekonomik krizler sonrası kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun, barışçı, özgürlükçü, eşitlikçi, dayanışmacı, kadın dostu, yeşil, göçmen ve azınlık haklarını koruyucu, yeniden dağıtıcı ve demokrasi, adalet ve liyakat gibi evrensel değerleri üreten ve sadece üyelerine değil aynı zamanda aday devletler ile komşularına da teşmil etmeye çalışan yeni bir yönetme biçimine yani Avrupa Birliği'ne evirilmesi tam 40 yıl sürdü.

9 Mayıs 2020'de 69. yaşını kutlayan Avrupa Birliği'nin geleceğinin dünyadaki tüm devletleri ve uluslararası örgütlenmeleri de oldukça sarsan Covid-19 pandemi krizinden dolayı dağılma ile sonuçlanacağı

---

¹ Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi,
E-Posta:sebudak@istanbul.edu.tr

konusunda çok senaryo üretildi. Bu senaryoların gerçekçi olup olmadığına irdelemek istiyorum.

Covid-19 küresel salgını ve onun Avrupa Birliği'nin geleceğine etkisine dair yeni bir senaryo üretmeden önce sorulması gereken önemli bir soru vardır: Neden Avrupa Birliği'nin geleceğine bu kadar çok odaklanılmaktadır ve neden parçalanacağına dair bu kadar çok yorum yapılmaktadır?

Bu soruya verilebilecek kısa yanıtlardan biri Avrupa bütünleşmesinin tarihin pek çok döneminde görülmüş olması ama evrensel bir barış inşa etmeye ve evrensel değerleri yücelterek yaymaya ve bunu da ulus devletler gibi şiddet kullanma tekeli elinde bulundurmadan ve asker kullanmadan, Weber'in söylemi üzerinden gidersek sadece yasal-ussal bürokrasiyi, demokratik kanalları, hukukun üstünlüğünü ve kaynakları yeniden dağıtıcı mekanizmaları kullanarak yapabilen yegâne ulus-üstü örgüt olmasında aramak gerekir. Avrupa Birliği, ulus devletler gibi ba-berkil bir yapıda inşa edilmemiştir. Yumuşak ama bir o kadar da disiplinli ve çocukları arasında ayırım yapmayan adil bir anne olarak inşa edilmiştir. Zaten 50'li yılların savaş sonrası atmosferinde azarlayan, suçlayan ve birbirlerine saldıran ulus devletler karşısında ancak yaraları saran, evrensel barış, eşitlik, özgürlük ve adalet vadeden yumuşak yapıli örgütlenmeler başarılı olabilirlerdi ve Avrupa Birliği bunu da önemli ölçüde başarmıştır. Kalkış noktası kaynakların paylaşımında ortak kararlar üretmek ve adil bir paylaşım üzerinde oйдаşmak olsa da bugün gerek derinleşme ve gerekse de genişleme perspektifiyle Avrupa Birliği başlangıç noktasından çok öteye geçmiştir. Münhasır ve üye devletleriyle paylaştığı yetkileriyle 450 milyon insanın yaşadığı

Avrupa kıtasında barışı, refahı, eşitlik ve özgürlük ile sağlıklı çevreyi oluşturmayı başarmıştır. Uluslararası göçlerin yönünün özellikle Avrupa Birliği coğrafyası olması tesadüfi olmasa gerektir. Kimse günümüzün yükselen ülkeleri olan Rusya, Çin, Güney Kore ya da Japonya'ya kitlesel olarak göç etmemektedir.

Bu nedenle ulus devletlerin özellikle uluslararası alanda hâkim gerçek güçleri karşısında, Avrupa Birliği aslında tahammülü çok zor ve dirençli bir rakip olarak duruyor. Keza onlara nasıl devletler olmaları gerektiğini gösteren en güzel örneği teşkil ediyor. Vatandaşları ulus devletlere Avrupa Birliği'nin değerlerini, bütçe kalemlerini, gelişmişlik göstergelerini, vizyonunu, misyonunu, stratejilerini, ajandalarını, çevresini, kentlerini, özgür kadın ve gençlerini, sağlıklı ve iyi eğitim alan çocuklarını işaret ederek biz de istiyoruz diyorlar. Kısacası gelişmişlik nasıl okunmalı, refah nasıl okunmalı, haklar ve özgürlükler nasıl okunmalı yeniden yorumlanıyor ve yerli yerine oturtulmaya çalışılıyor. Bu, 1789 ihtilalinden bu yana 21. yüzyıldaki en önemli gelişmedir.

Küreselleşmeyi sadece ulus devlet ekonomilerinin birbirlerine entegre edilmesi, üretimin parçalanması, gümrüklerin kaldırılması olarak gören ve yine devletlere dağıtıcı rolden ziyade düzenleyici rol verilen ve çok uluslu şirketlerin bu nedenle kârlarının katlandığı bir olgu olarak okuyan pek çok akademisyen, Avrupa Birliği'nin ezber bozan "Avrupalaştırıcı" (*Europeanisation*) yüzünü görmekten kaçınmaktadır.

Tüm bu nedenlerle Deli Dana Hastalığı, HIV Virüsü, Domuz ve Kuş Gripleri gibi en ufağından, *Chernobyl* ve *Seveso* Kazaları, Bosna-Hersek Savaşı, Kıbrıs Meselesi, 11 Eylül Terör Saldırısı, 1974 Petrol ve 2008

Ekonomik Krizi ve Suriye Savaşı gibi en büyüğünden krizlerle karşılaşılınca Avrupa Birliği'nin hemen dağılmasından söz edilmeye başlanmaktadır. Neden en çok cenaze kaldırılan federal sistemlerle yönetilen ABD'nin, Brezilya, Hindistan ve Rusya'nın ya da Covid-19 hastalığını başımıza saran Çin'in dağılmasından değil de AB'nin dağılmasından ya da geleceğinden bahsedilmektedir daha iyi anlaşılmaktadır. Kanaatimiz Avrupa Birliği demokrasi, özgürlük, eşitlik, adalet, hukukun üstünlüğü, kadının, gençlerin, çocukların, azınlıkların ve doğanın haklarının korunması bakımından örnek gösterilip, feyz alınması gereken bir örgüt olarak değil, bu evrensel değerleri halklarını yönetmek için engel gören patriarkal devletler için kötü örnek teşkil etmektedir. Bu nedenle geleceği her daim sorgulanmalı, zan altında bırakılmalı ve sık sık dağılacığından söz edilerek Birliğe yönelik algılar üzerinde etki yaratılmalıdır.

Yukarıda sorduğumuz iki soruya da cevap verdiğimiz göre, Covid-19 Pandemisi sonrasında "Avrupa Birliği örgütünün neden dağılma aşamasına geldiği senaryosu üretilmiştir" buna da bakmak gerekir. Covid-19 salgını Avrupa kıtasını sardığında ilk harekete geçmesi ve önlem alması gerekenin Avrupa Birliği örgütü ve kurumları olması gerektiğini düşünen yazarlar ve politikacılar bunun yerine üye devlet hükümetleri harekete geçince, her üye devlet AB'nin yaklaşık 70 yıldır uygulamaya çalıştığı değer ve normları hiçe sayarak, kendi önlemlerini panik içerisinde münferit bir şekilde hızlıca almak zorunda kalınca, Avrupa'nın dış ve iç sınırları mal, hizmet ve kişilere kapanınca ve Brüksel'den ekonomik ve hukuki destek hızla gelmeyince bu yorumu yapmışlardır. Bu yorumların arka planında Avrupa Birliği üye devletleri arasında yetki devri-yetki paylaşımı, derinleşme ve genişleme sürecinde açıkça

ortaya çıkan doğu-batı Avrupa ile kuzey-güney Avrupa ayrımlarının ve çatışmasının aşırı sağ partiler tarafından tekrar hortlatılmasının da payı olduğu görölmektedir. Kuzey'in refahı yüksek Avrupası, Güney'in yoksul Avrupası'nı yarı yolda bıraktı savları AB dağılıyor senaryolarının başlangıcını oluşturmaktadır. İtalya ve İspanya'da artış gösteren Covid 19 vakalarının ve ekonomik krizin faturası İtalyan ya da İspanyol hükümetlerinin AB'nin en önemli politika alanları olan yerleşme, sağlık, çevre, seyahat, eğitim, turizm, istihdam ve diğer kamu politikalarına uyum sağlamadaki acizine değil, Avrupa Birliği kurumlarının harekete geçmekte yavaş ve yeterince etkili olmamalarına bağlanmaktadır. Oysa Avrupa Birliği ve kurumlarını iyi tanıyan uzmanlar İtalya, İspanya, Portekiz, Yunanistan, Fransa, Macaristan, Polonya ve hatta Birleşik Krallık gibi üye ülkelerin AB normlarına ve tedbirlerine uyum sağlamak yükümlülüklerini nasıl ihlal ettiklerini Adalet Divanı önüne gelen dava sayılarından iyi bilmektedirler.

Avrupa Birliği ve kurumları öğrenen organizasyonlardır. Hatalarından hızlıca pay çıkartıp, yapılması gerekeni acilen yapacaklardır. Nitekim doğa karşıtı iktisadi kalkınma sürecinden vazgeçip "Yeşil Düzen" e ilişkin yeni stratejiler geliştirmek ve 750 milyar avroluk yeni yardım paketi üzerinde görüşmelere başlamak suretiyle zaten bu sürece girmişlerdir. En güçlü ekonomilere sahip ulus devletlerin bile Covid-19 salgını sonrası ekonomik tedbirler almak konusunda hareket kabiliyetinin hızlı olmadığı görölmektedir. 27 üyeli bir örgütün sonuç olarak hangi sektörlerin ne kadar etkilendiği ve gelecekte nasıl etkileneceğini hesaplamak ve yardım miktarını belirlemek için bile araştırma yapmaya, zamana ve karar almak için üzerinde oydaşmaya ihtiyacı vardır. Bugün Avrupa Birliği kurumlarını hızlı harekete geçememekle

suçlayan ve “AB kötü bir dayanışma örneği” verdi diyen ülkelerin (özellikle Avusturya) AB norm ve değerlerini hiçe sayan ırkçılık, göçmen karşıtlığı ve radikal sağ eğilimleri en yaygın şekilde gösteren ülkelerden olması tesadüfi değildir. Bu ülkelerin yabancı düşmanlığı ve diğer birçok insan hakları ihlallerine yönelik eğilimlerini, AB’nin normları, değerleri ve kurumları engellemektedir.

Avrupa Birliği’nden çıkış süreçlerinin hızlıca gelişeceğine dair senaryoları ise Brexit süreci ve Birleşik Krallık’ın yaşadığı deneyimler boşa çıkartacaktır. Sonuçta AB’ye katılma süreci ne kadar zorsa çıkma süreci de o kadar zor ve meşakkatli olacaktır. Zaten 2008 iktisadi krizi sonrası borç yükleri artan ve mali önlemler almayı ve kemer sıkmayı geciktiren AB üye devletleri, Covid-19 küresel salgını sonrası daralan dünya ekonomisi nedeniyle de birlikten ayrılmak istemezler. Sürüden ayrılanı kurt kapar atasözünü haklı çıkartacak şekilde, sürekli sızlanıp duran ilgili üye devletler, çuvaldızı AB kurumlarına batırmadan önce, iğneyi kendilerine batırmalıdır.

Avrupa Birliği gerek kurucu anlaşmalarıyla ve gerekse de ikincil nitelikli mevzuatıyla ekonomi, dış ticaret, sağlık, eğitim, istihdam, çevre, gıda, enerji, kültür, iklim değişikliği, göç, sosyal politika gibi pek çok kamu politikası alanında norm ve değer üretmiştir. Bu alanlarda AB müktesebatını yakalamak ve icra etmek üye devletlerin zaten ödevidir. Bu ödevlerini zamanında yapmış olsalardı Covid-19 küresel salgını ile başa çıkmakta, insan kayıpları ile ekonomik daralmayı önlemede çok daha başarılı olabilirdi. AB, Covid-19 pandemisi sonrası azalan kaynakları ve refahı yeniden dağıtırken, üye devletlerinden çok daha cömert ve tarafsız davranacaktır. Buna ilişkin normlar Lizbon Anlaşması

çerçevesinde zaten kurucu anlaşmalara işlenmiştir. Tekrar görmek bakımından Avrupa Birliği'ni kuran Anlaşmanın 2. maddesinin ve 3. maddesinin (5) fıkrasına bakmak kâfi gelecektir.

Avrupa Birliği'ni Kuran Anlaşma (Madde 2)

Birlik, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dâhil olmak üzere insan haklarına saygı değerleri üzerine kuruludur. Bu değerler, çoğulculuk, ayırıcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hâkim olduğu bir toplumda üye devletler için ortaktır.

Avrupa Birliği'ni Kuran Anlaşma (Madde 3/5)

Birlik, dış dünya ile ilişkilerinde kendi değerlerini ve çıkarlarını savunur ve destekler ve vatandaşlarının korunmasına katkı sağlar. Barışa, güvenliğe, dünyanın sürdürülebilir kalkınmasına, halklar arasında dayanışma ve karşılıklı saygıya, serbest ve dürüst ticarete, yoksulluğun ortadan kaldırılmasına ve çocuk hakları başta olmak üzere insan haklarının korunmasına ve Birleşmiş Milletler Şartı'nda yer alan ilkelere saygı gösterilmesi de dahil uluslararası hukuka titizlikle uyulmasına ve uluslararası hukukun geliştirilmesine katkıda bulunur.

Hala ikna olmadıysanız Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Anlaşmanın 168. maddesi de anlamanızı kolaylaştıracaktır. Halk sağlığına ilişkin AB normlarının yer aldığı ilgili madde de,

*“Birliğin tüm politika ve faaliyetlerinin belirlenmesinde ve uygulanmasında, **insan sağlığının yüksek seviyede korunması** temin edilir. **Ulusal politikaları tamamlayan Birlik eylemi**; halk sağlığının daha iyi duruma getirilmesine, fiziksel ve ruhsal rahatsızlık ve hastalıkların*

önlenmesine ve fiziksel ve ruhsal sağlık için tehlike yaratan sebeplerin ortadan kaldırılmasına yöneliktir. Bu eylem; nedenleri, bulaşması ve önlenmesine ilişkin araştırmaların, sağlık konusunda bilgilendirme ve eğitimi de kapsayacak şekilde desteklenmesi yoluyla **büyük sağlık felaketleriyle mücadele edilmesini ve sağlığa yönelik ciddi sınır ötesi tehditlerin izlenmesini, bu tehditler konusunda erken uyarıda bulunulmasını ve bu tehditlerle mücadele edilmesini kapsar**” düzenlemesi yer almaktadır. İlgili maddenin ilk paragrafından anlaşılması gereken AB düzenlemelerinin insan sağlığını yüksek seviyede korumaya yönelik olduğudur. Ancak bu maddede dikkat edilmesi gereken nokta AB düzenlemelerinin ve uygulamalarının üye devletlerin ulusal politikalarını tamamlayıcı nitelikte olduğudur. AB eylemleri büyük sağlık felaketleri ile ilgili araştırma ve eğitim faaliyetlerini desteklemekle ve genel sağlığa yönelik sınır ötesi tehditleri izlemek ve erken uyarıda bulunmak ve bu tehditlerle mücadele etmekle sınırlıdır. AB kurumları, ulus devletlerin yerine eyleme geçemezler. Yine Avrupa Birliği, bu maddede belirtilen alanlarda, üye devletler arasındaki iş birliğini teşvik edecek ve gerektiğinde eylemlerine destek verecektir. Eleştiriler bu noktaya odaklanmaktadır. Şöyle ki mali destek konusunda Covid tahvilleri çıkarmaya yönelik bazı üye devletlerden gelen taleplerin kabul edilmemesi, AB kurumlarından ziyade diğer üye devletlerin itirazlarından kaynaklanmaktadır. Bu noktada AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen’in de itirazlarının olması ve hızlı bir şekilde hareket etmemiş olması doğrudan Avrupa Birliği örgütünü suçlamak için yeterli sayılmamalıdır. Halk sağlığına ilişkin 168. maddede karar alma usulü olağan karar alma usulüdür.

Avrupa Parlamentosu ve Konsey, olağan yasama usulü uyarınca hareket ederek ve Ekonomik ve Sosyal Komite ile BÖlgeler Komitesi'ne danıştıktan sonra, üye devletlerin kanun ve ikincil düzenlemelerinin uyumlaştırılması hariç olmak üzere, insan sağlığının korunmasını ve daha iyi duruma getirilmesini ve özellikle sınır ötesi büyük sağlık felaketleriyle mücadeleyle ilişkin teşvik tedbirlerini, sağlık konusunda ciddi sınır ötesi tehditlerin izlenmesi, bu tehditler konusunda erken uyarıda bulunulması ve bu tehditlerle mücadele edilmesine ilişkin tedbirleri almak için mali destekler de içeren taslaklar hazırlamıştır.

Ancak ilgili maddenin 7. fıkrası gereğince Birlik eylemi, **üye devletlerin sağlık politikalarının belirlenmesi ve tıbbi bakım ve sağlık hizmetlerinin organizasyonu ve sunulması konusundaki sorumluluklarına saygı gösterilerek yürütülebilecek olduğundan ve Üye devletlerin sorumlulukları, tıbbi bakım ve sağlık hizmetlerinin yönetimini ve bu hizmetlere ayrılan kaynakları içereceğinden**, Covid-19 küresel salgınını ulus devlet seviyesinde iyi yönetememenin ve ciddi insan ve ekonomik kayıplar vermenin faturasını Avrupa Birliği'ne çıkartmak ve Birliğin dağılacağına ilişkin yeni senaryolar üretmek haksızlık olacaktır kanaatindeyiz.

COVID-19 SONRASI AB'NİN GELECEĞİ ÜZERİNE BİR PROJEKSİYON: KRİZLER VE DEĞİŞİMLER

Nergiz ÖZKURAL-KÖROĐLU¹

Cemal Cem ANARAT²

ÖZET

Avrupa Birliği aynı bir organizma gibi hayatta kalabilmek için sürekli bir dönüşüm içerisinde ve gücü de bu değişime açık yapısından ileri gelmektedir. Son zamanlarda küresel düzeyde yaşanan Covid-19 salgını da elbette AB'nin maruz kaldığı krizler dizisine bir yenisi olarak eklenmiştir. Bu çalışmada ilk olarak AB'nin siyasî niteliğinin ön plana çıkmaya başladığı 2000'li yıllarda yaşadığı dönüşüm, uluslararası sistemdeki güncel gelişmeler ışığında ve genişleme-derinleşme sorunsalı bağlamında ele alınacaktır. Uzun zamandır Birliğe yeni bir üyenin dâhil olmaması, İngiltere'yle yolların ayrılması, Yeni Kaledonya sorunundaki gibi denizaşırı toprak kayıpları, kıtada bulunan bazı üyelerin

---

¹Doç. Dr., Üsküdar Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-posta: nergis.ozkural@gmail.com

²Arş. Gör., Üsküdar Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Adayı, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Programı, E-posta: cemanarat@gmail.com

çıkımayı tartışması gibi gelişmeler, genişleme-derinleşme ekseninde ağırlığın önümüzdeki süreçte derinleşmeye ve hatta içe kapanmaya ve-rileceğini göstermektedir. Buna ek olarak Covid-19 süreciyle Avrupa Toplum Modeli konusu ve ortak sağlık politikaları yeniden tartışmaya açılmıştır. Covid-19 krizi aslında, AB'nin dağılması anlamına gelme-mektedir. Aksine üyeler arasındaki güven krizi zaman içinde üyelerin aynı çatı altında toplanmasının ve iş birliğinin hukuki ve siyasî normlar üzerinden zeminini oluşturmak için anlamlı bir fırsat olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği'nin Geleceği, Avrupa Toplum Mo-deli, Covid-19, Evrensel Temel Gelir, Yeni Kaledonya.*

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da ekonomik ve sosyal açıdan bir çöküş yaşanmıştır. Bu çöküşten ancak Avrupa ülkelerinin bir araya ge-lerek ve iş birliği yaparak kurtulabileceğini anlayan Robert Schuman gibi önde gelen Avrupalı siyasetçiler Avrupa Birliği'nin (AB) temelle-rini attılar. Birlik, yaşanan krizlerle ve büyüme hedefleriyle birlikte pek çok yapısal değişime maruz kalarak kendini yenilemiştir. AB'yi yaşa-yan canlı bir organizma gibi tasavvur edersek (Jupille, Caporaso & Checkel, 2002) bu değişimleri anlamamız daha kolay olacaktır. Aynı bir organizma gibi hayatta kalabilmek için sürekli bir dönüşüm içeri-sindedir. AB'nin gücü de bu değişime açık yapısından ileri gelmekte-dir. Son zamanlarda küresel düzeyde yaşanan Covid-19 salgını da el-bette AB'nin maruz kaldığı krizler dizisine bir yenisi olarak eklenmiş-tir. Bu çalışmada öncelikle AB'nin siyasî niteliğinin ön plana çıkmaya başladığı 2000'li yıllarda nasıl bir dönüşüm yaşadığı, uluslararası

konjonktürel değişimler ışığında ve genişleme-derinleşme paradoksu bağlamında kısaca ele alınacaktır. Ayrıca çalışmada, bu paradoksun genişlemede yaşanan sıkıntılar neticesinde diyalektik bir ilişki hâlini aldığı ve derinleşmeye temayül ettiği ileri sürülmüştür. AB siyasetinin Covid-19 salgını dönemine rastlayan iç-dış gündemi ve meselelerine değinilecek olan çalışmada, yaşanan krizin AB'nin siyasetine nasıl yansıdığı üzerinde durulacaktır. Ayrıca, Avrupa Toplumunun sosyal sorunlarından ve Brexit'ten bahsedilerek, Avrupa'nın salgın sonrası gidişatıyla ilgili değerlendirmelere yer verilecektir.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İÇ VE DIŞ SİYASETİ

Covid-19 sonrası AB'yi değerlendirebilmek için AB'nin temel dinamikleri üzerinden inceleme yapmak yerinde olacaktır. AB, kuruluşundan bu yana pek çok kriz ve zorlukla karşılaşmış ancak tüm bu süreçlerden değişimle yenilenerek çıkmıştır. Keza, Petrol Krizi, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Almanya'nın yeniden birleşmesi, 2008 ekonomik krizi, Brexit süreci gibi uluslararası sistemdeki konjonktürel değişimlere paralel olarak ilerleyen bütünleşme süreci, ekonomik bütünleşme ile başlamış, federe bir devlet olma yolunda siyasallaşan bir yapıya doğru evrilerek bugünkü hâline ulaşmıştır. Geldiği noktada AB'nin devlet olup olmadığı veyahut federatif ya da konfederatif bir teşekkül (*entité*) olup olmadığı sorularına; (Walles, 1982-1983) yarı devlet (*quasi-state*) olduğu (Pelinka, 2011, p. 23) ve federal öncesi (*prefederatif*) (Weiler, 1985, p. 284) bir durumda olduğu cevabı verilebilir (Dedeođlu, 1998).

Özellikle 90'ların başında ekonomik birliğini tamamlayan Avrupa Topluluğu'nun Maastricht Antlaşması ile, topluluktan birliğe dönüşmesi ve akabinde Nice antlaşması ile kurumsal derinleşmede adım

atılması, Avrupa Birliği'ni uluslararası sistemde bir aktör olma (Ginsberg, 2002; Withman, 1998) konumuna getirmiştir. *Sui generis*, bir uluslararası örgüt olan AB'nin uluslararası ilişkilerdeki gelişmeler karşısındaki tepkilerini değerlendirmek sıklıkla karmaşık bir hâle gelmektedir. Bu noktada, AB için sivil bir güç (Orbie, 2006) veya ekonomik bir aktör tanımı yapılabilir, ancak AB'nin güvenlik konusunda ve askerî anlamdaki eksiklikleri nedeniyle bir küresel aktör olarak kabul edilmesi için şimdilik oldukça erkendir. Üye devletlerin, daha hâlen ulus devlet refleksleriyle hareket ediyor olmaları, Birliğin geleceğiyle ilgili soru işaretlerine neden olmaktadır.

AB'yi değerlendirirken karşımıza çıkan bir diğer ana eksen ise genişleme-derinleşme paradoksudur (Kelemen and Menon and Slapin, 2015). AB, kuruluşundan bu yana bir yandan kurumsal olarak derinleşirken diğer yandan da genişlemiştir. AB her bir genişlemeden sonra bu genişlemeye adapte olup değişebilmek adına kurumsal olarak derinleşme ihtiyacı hissetmiş ve bu ihtiyaca yönelik adımlar atmıştır. Hukuksal ve kurumsal derinleşmeyi de yeni antlaşmaları imzalayarak sağlamaya çalışmıştır. Ancak bu noktada belirtilmelidir ki uluslararası konjonktürdeki değişimler, AB'nin bütünleşme sürecindeki bu paradoksun seyrinde etkili olmuştur.

Derinleşmenin en son geldiği aşamanın AB Anayasası'nın 2005'te referandumla halkın onayına sunulduğu zamana tekabül ettiğini söyleyebiliriz. Ancak Fransa ile Hollanda'nın AB'yi federatif yapıya yaklaşılacak olan ve bir devlet olma yolunda ilerlemesi için önemli bir adım olan anayasayı reddetmesi, AB'nin geleceği ile ilgili çeşitli endişelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu noktada AB içinde Avrupa Şüpheciliğinin (Euroscpticism) (Leconte, 2010) yoğun olduğu Birleşik Krallık ve daha ziyade federatif yapıyı destekleyen Fransa-Almanya

ekseni arasındaki kutuplaşma da bu süreç içinde yoğunlaşmıştır (Saint-Paul, 2020; Desreumaux, 2014). AB Anayasası reddedilince bir reform antlaşması niteliğinde olan Lizbon Anlaşması 2009 yılında imzalanmış, ancak kurumsal derinleşme bakımından Anayasanın yaratması beklenen etkiyi gösterememiştir.

Genişleme süreci ise Türkiye'nin 2005 yılında müzakerelere başlaması ile eş zamanlı olarak duraksamaya girmiştir (Stammen, 2008, s. 203). AB'nin sınırlarının Ortadoğu'ya dayanması fikri ilk etapta AB'nin genelinde olumsuz bir tepkiye neden olmuştur. Ayrıca Türkiye'nin nüfusunun fazlalığı, coğrafyasının büyüklüğü ve tarım ülkesi olması gibi etkenlerin de ağırlık kazanmasıyla Birlik içinde doğruya doğru genişleme konusunda çatlak sesler çıkmaya başlamıştır. Bunun üzerine Türkiye, müzakerelere 2005 yılında kendisine dayatılan, "açık uçlu müzakere" perspektifinde başlamak durumunda kalmıştır. Bu durum Türkiye nezdinde bir hayal kırıklığı yaratmıştır (Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler, 2005, s. 19).

AB'nin genişleme sorunsalı bağlamında sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiği konusu tartışılırken, denizaşırı topraklar meselesi genelde arka planda kalmıştır. AB'nin denizaşırı ve Fransa'nın Pasifik Denizi'ndeki toprağı olan Yeni Kaledonya,³ aslında AB için merkezî bir öneme sahip olmamakla birlikte, Birliğin geleceğini etkileyebilecek

---

³Fransa'nın toplam yüzölçümünün %2,9'una tekabül eden Yeni Kaledonya idari bölgesi, özel statülü ve özerk bir denizaşırı Fransız toprağı olup ve aynı zamanda da AB toprağıdır (Vie Publique, 2019). Noumea Anlaşması uyarınca 2018'de düzenlenen bağımsızlık referandumu sonucu yalnızca yüzde 56,67'lik karşı oyla bağımsızlık seçeneği reddedilmiştir (L'Humanité, 2020). Eylül 2020'de Yeni Kaledonyalılara kararları tekrar sorulacaktır. Yeni Kaledonya meselesi aynı zamanda kolonizasyon sonrası denizaşırı Avrupa Birliği üyelerinin topraklarında yaşanan memnuniyetsizliği de göstermektedir.

bir sorundur.⁴ Pasifik Denizi'nde önemli bir askerî ve siyasî varlık anlamına gelen bölgenin Fransa'dan ayrılıp bağımsız bir ülke olma ihtimalinin yakın olduğunu düşünecek olursak, bağımsızlık olasılığı Fransa'nın gelecekte hem toprak hem de stratejik alan kaybedeceği anlamına gelecektir. İlerleyen dönemde AB'nin askerî güvenlik konularında kendi üyeleri içinde daha sıkı bir iş birliğine gitmesi, aynı zamanda AB için de stratejik bir alan kaybı anlamına gelebilecektir. Bölgenin kaybı, Pasifik Bölgesi'nde güç maksimizasyonu için rekabet içinde olan uluslararası sistemdeki ABD, Rusya ve Çin gibi büyük güçler arasındaki dengeler bağlamında da bir yere sahip olacaktır. Pasifik'teki bu muhtemel alan kaybı, aynı zamanda Birlik ölçeğinde aralarında diyalektik bir ilişki bulunan genişleme-derinleşme ilkeleri bağlamında, genişlemenin yavaşlaması sebebiyle derinleşmeye odaklanılması için bir fırsat oluşması anlamına gelebilecektir (Stammen, 2008, ss.196-198). Zira genişleme duraksamaya gireceğinden AB mevcut dış sınırları ve denizaşırı topraklarına daha fazla odaklanma gereği duyacaktır. Yine bu bağlamda artık genişleyemeyen AB'nin daha fazla derinleşme ihtiyacı duyacağı beklenebilir. Yani ulus devlet ölçeğinde iç kapanmanın yaygınlaştığı ve bölgesel güçlerin belirginleşmeye başladığı yeni küresel seyrinde zaten sınırlarını genişletmeyi büyük ölçüde durduran hatta küçülen AB'nin derinleşmeyle telafi arayacağı tahmin edilebilir bir durum olmaktadır.

Kendi içinde yaşadığı sorunlar ve krizlerin dışında, daha önce altı

---

⁴Nitekim Yunan Adaları meselesi bir denizaşırı toprak meselesi olmamakla birlikte AB sınırlarını temsil ettiğinden AB'nin denizaşırı topraklarına bakışını göstermek açısından diğer önemli bir örnektir. Son zamanlarda gerçekleşen karasuları sınıрыyla ilgili Türkiye-Yunanistan arasında çıkan gerginlik (Euronews, 2020) ve AB yetkililerinin Yunanistan'a destek ziyaretleri (Sputniknews, 2020) AB'nin adalar konusundaki hassasiyetini göstermek bakımından dikkate değerdir.

çizildiği gibi, uluslararası konjonktürdeki önemli değişimler de AB'nin gelişiminde etkili olmuştur. AB'nin iç politikasında yaşadığı sorunları da uluslararası sistemdeki değişimlerden bağımsız düşünmek neredeyse imkânsızdır. 2000'li yıllara baktığımızda karşımıza ilk etapta 11 Eylül terör saldırısı çıkmaktadır. Bu olay ile birlikte uluslararası sosyal yapı kökten değişmiştir. İslamofobi ve "İslamî terörizm" gibi kavramlar Huntington'un medeniyetler çatışması tezi ile beraber sıkça vurgulanır hâle gelmiştir (Aktaş, 2014, s. 32). Genişlemenin Türkiye noktasında tıkanıklığa girmesinde bu konjonktürel değişimin de etkisi olmuştur. 11 Eylül sonrasında uluslararası sistemde yaşanan zihinsel değişim kendini Avrupa'da yabancı düşmanlığının ve İslamofobinin artışıyla göstermiştir. Bu durum Suriye Savaşı sonrasında yaşanan göçmen krizi olarak kendini tekrardan göstermiştir.

2008 yılı uluslararası konjonktürel değişimler nedeniyle önemli bir diğer dönüm noktası olarak görülebilir. 2004 ve 2007 yıllarındaki genişlemeyle post komünist ülkelerin AB üyesi olması ve sınırlarının değişmesi neticesinde Rusya ile çıkar çatışmaları artmıştır. Aynı sene AB, Kosova'nın bağımsızlığını desteklerken, Rusya-Gürcistan savaşında Rusya Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlığını karşı hamle olarak tanımıştır (Nussberger, 2009 pp. 347-348). Çatışmanın şiddetini bahsi geçen ülkelerden geçen enerji yolları şiddetlendirmiştir, nitekim AB ile Rusya'nın temel çıkar çatışması enerji hatları üzerinden olmaktadır. Bu noktada 2004 yılında ortaya atılan Avrupa Komşuluk Politikası (European Commission, Migration and Home Affairs, 2020) çerçevesinde başlatılan Doğu Ortaklık Girişimi (Council Conclusions on Eastern Partnership policy beyond 2020, 2020, p. 8), Kafkas ülkeleri ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsayarak enerji yollarının güvenliğini sağlama amacındadır. Keza, Batı destekli olduğu bilinen ve 2004

yılında gerçekleşen Ukrayna'daki Turuncu Devrim ve Gürcistan'daki Gül Devrimi'nde de Rusya ve AB'nin güç mücadelesinin yansımaları görülmektedir.⁵

2008 yılındaki bir diğer önemli kırılma noktası Dünya Finans Krizi'dir. Bu kriz, Avrupa bankacılık sisteminin zayıf noktalarını ortaya çıkarmıştır. AB bu krizin sancılarını Avro Krizi olarak uzun süre yaşamıştır. Avrupa Para Birliği'nin kuruluşundaki en önemli sorun, üye devletlerin para politikalarını Avrupa Merkez Bankası'na devretmiş olmalarıdır. Eğer üye devletler kendi paralarını kontrol edebilselerdi, para basarak en azından iç borçlarını ve faizlerini ödeyebilirlerdi (Yılmaz, 2014, ss. 67-68). Alman şansölyesi Merkel her ülkenin kendi bankalarından sorumlu olduğunu, AB'den sorumlu olmadıklarını açıklamıştır. Bir yandan da Almanya'nın avro bölgesi içerisinde kalacağını ve avroyu kurtarmak için asgari düzeyde katkıda bulunacağını söylemiştir. Ancak ne yazık ki Almanya sözünde durmamıştır (Yılmaz, 2014, ss. 67-68). Avrupa Merkez Bankası Bundesbank, model alınarak kurulduğu ve Almanya AB'nin en önemli merkez ülkesi olduğu hâlde, Merkel Almanya'sının avro krizi sürecindeki çelişkili tutumları, AB içinde geleceğe dair soru işaretlerinin oluşmasına neden olmuştur. Avro krizinde yapılabilecek şeylerden biri, büyük ve ekonomik olarak daha güçlü olan üye devletlerin diğerlerine yardım etmesi, diğeri ise aşırı borçlanan ülkelerin avro bölgesi dışına çıkmasıydı (Yılmaz, 2014, ss. 67-68). İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi güney ülkelerinin kuzey ülkelerinden farklı olan ekonomik yapıları nedeniyle avro krizini daha derin yaşadıkları gözlemlenmiştir (Hall, 2015). Avro krizi

---

⁵2014 yılında Kırım'ın ilhacında AB, Rusya'ya göstermelik ekonomik yaptırımlarda-- bulunmakla birlikte etkin bir dış politika izleyememiştir, hatta üye devletler arasında Rusya'ya karşı farklı düzeyde tutum ve tavır geliştirilmiştir.

asında güney ve kuzey ülkelerinin AB içerisinde nasıl farklılaştıklarını da gösteren bir tablo ortaya koymuş ve bu süreçte farklılaştırılmış entegrasyon modellerinin daha fazla konuşulmasına neden olmuştur. İngiltere, kriz esnasında güney ülkelere yardım konusuna pozitif bakmadığını çeşitli platformlarda dile getirmiştir. Bu anlamda avro krizinin Brexit sürecine ivme kazandırdığı da ileri sürülebilir.

Kriz süreci sonrası avro bölgesi yüksek faiz krizinden kurtulmuş görünse de henüz Banka Birliği'nin sağlanması ve yeni bir acil durum ihtimaline karşı istikrar tedbirlerinin iyice belirlenmesi aşaması tamamlanmış değildir. Junker Komisyonu bünyesinde banka rezervleri teminatının sağlam bir biçimde oluşturulması konusunda tartışmalar başlamış olsa da henüz net bir karara varılamamıştır. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, içinde bulunduğumuz süreçte Avro Bölgesi'ne mahsus olmak üzere, yatırıma destek sağlamak ve Avrupa ülkelerini olası bir krize karşı daha donanımlı kılmak amaçlı bir bütçe oluşturmak niyetinde de olsa, geniş çaplı bir uzlaşma henüz sağlanamamıştır (Crise de 2008: Où on est l'Europe 10 ans après? 2019). Bu durum ancak iyi durumdaki üyelerin kötü durumda olan komşuları için daha fazla katkıda bulunmalarıyla çözülebilir.

2008 Avro krizinin etkileri AB içinde devam ederken, 2010 yılı sonunda ilk nüvelerini veren ve 2011 yılından itibaren iyice ortaya çıkan Arap İsyanları Süreci⁶ başlamıştır. Bu süreç, toplumsal memnuniyetsizliklerin dile getirildiği bir ifade şekli hâline gelmiş ve bugüne dek pek çok ülkede çeşitli toplumsal hareketlerin başlamasına önayak olmuştur. 2011 yılının başında ortaya çıkan Arap İsyanları Süreci ile

---

⁶Bu süreç literatürde "Arap Baharı" olarak da adlandırılmaktadır. Ancak "Arap Baharı" kavramı tartışmalı bir kavram olduğundan çalışmamızda bahsi geçen dönemi daha tarafsız olduğunu düşündüğümüz "Arap İsyanları Süreci" ifadesiyle nitelendirmeyi tercih ettik.

Arap ülkelerindeki iç karışıklıklar ve özellikle de sonrasında gelişen Suriye İç Savaşı'ndan kaynaklanan büyük göç akımları, Avrupa Birliği üyelerinin demografisini ve ekonomisini etkileyebilecek değişimlere neden olmuştur. Suriye İç Savaşı ve DAES'in Irak-Suriye bölgesinde iyice güç kazanması sonucu bölgeden beş milyondan fazla insan dünyanın pek çok yerine göç ederken, bunun bir milyondan biraz daha fazlası Avrupa'ya göç etmiştir (Şimşek, 2019, s. 493). Üstelik iltica etmek isteyenlerin sayısı bunun çok üzerinde olmuştur. Diğer taraftan ise DAES'in Batı'ya karşı tehdit oluşturması ve sahip olduğu radikal imajla birlikte dünyanın dört bir yanında gerçekleştirdiği terör faaliyetlerine, DAES saflarına katılmak için Suriye'ye gitmeye çalışan AB vatandaşlarının da eklenmesiyle, Batı'da yalnızca siyasî değil sosyal düzeyde de güvenlik endişeleri artmıştır. Üstelik terörün İslam diniyle bağdaştırılması İslamofobiyi de tetiklemiştir. Buna Charlie Hebdo Saldırısı gibi sembolik öneme sahip terör saldırılarının eklenmesi, göçmenlere ve Müslüman kültüre sahip topluluklara olan nefreti körüklemiştir (Nadi, 2018, p. 158). Buna ilaveten zaten mevcut olan ırkçılık, İslamofobi ve aşırı sağ da Avrupa'da son yıllarda ciddi bir siyasal yükselişe geçmiştir. Bütün bunların sonucu olarak da Avrupa'ya yönelen mülteciler akımlarına karşı AB, çeşitli önlemler almaya ve siyasî hamleler yapmaya yönelmiştir.

Suriye İç Savaşı'yla büyük bir insan kitlesinin Batı'ya doğru hareket etmesi neticesinde Türkiye, mültecilerin ağırlanması için önemli bir rol üstlenmiştir. Türkiye kabul ettiği mültecileri "misafir" statüsünde görmüş ve dış politikasını da buna uygun olarak yapılandırmıştır. Söz konusu mültecilerin önemli çoğunluğu Türkiye'yi transit bir ülke olarak görmüş ve AB'ye doğru göçler devam etmiştir. Bu durumda illegal göçmen konusu AB için en önemli güvenlik tehditleri sırasındaki

yerini almıştır. Birlik bu anlamda Türkiye'yi kendi güvenliğini sağlamak amacıyla tampon ülke konumuna koymak istemiş ve 2013 yılında bu niyetle imzaladığı Geri Kabul Anlaşması'yla (Aka and Özkural, 2015, p. 9) Türkiye'ye ağırlayacağı mülteciler için maddi destek sağlayacağı sözünü vermiştir. Toplamda 6 milyar avro olarak verilmesi vâdedilen rakamın 2019 Aralık itibariyle 2,7 milyarı ödenebilmiştir (European Commission, 2019). Geri Kabul anlaşmasıyla birlikte 72 kritere dayanan Vize Serbestisi Diyaloğu Türkiye'ye "havuç" olarak eş zamanlı olarak başlatılmıştır (European Commission, 2016). Ancak bu 72 kriter; terörle mücadele gibi Türkiye'nin hassas olduğu konuları da içeren bazı uygunsuz şartları beraberinde getirdiği için tamamlanamamıştır (Daily Sabah, 2019). Türkiye'ye vâdedilen maddi kaynağın sağlanamaması ve vize serbesti diyaloğunun tamamlanamaması nedeniyle süreç dondurulmuştur. Türkiye, Suriye'de devam eden çatışmalar nedeniyle devam etmekte olan mülteci akımını kendi kapasiteleri bağlamında karşılayamayacağını ve Avrupa'yla olan sınırlarını koruyamayacağını çeşitli platformlarda ifade etmiştir. Covid-19 Krizi başlamadan hemen önce yani Mart 2020'de Türk-Yunan sınırına ciddi sayıda bir mülteci akımı gerçekleşmiştir ve ne yazık ki mültecilerin insan haklarına aykırı muamelelere maruz kaldıkları gözlenmiştir. Bu noktada göçmen sorunsalıyla birlikte AB'nin sahiplendiği temel değerlerin temsilcisi olma durumunun da sorgulanır hâle geldiğini söyleyebiliriz.

COVID-19 SÜRECİNİN YARATTIĞI KRİZİN AB'NİN İÇ DİNAMİKLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Covid-19 süreci ile AB yeni bir kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Bu süreçte AB'nin daha önceki dönemlerde yaşamış olduğu bazı iç sorunların bu krizle beraber daha fazla gündeme geldiğini ve geleceğini ileri sürebiliriz. Bu meselelerden en önemlisi AB'nin sosyal devlet anlayışıdır, dolayısıyla öncelikle Avrupa Sosyal Modeli'nin eleştirisi yapılacak ve bazı ülkelerde yeni yürürlüğe giren Evrensel Temel Gelir uygulamasından bahsedilecektir. Daha sonra ise salgından hemen önce Şubat ayında gerçekleşen Brexit'in, AB'nin iç ve dış meselelerine nasıl yansıtacağı sorunsalı ele alınacaktır. Brexit'in etkileri Covid-19 krizinden bağımsız olarak kriz sonrası AB'nin şekillenmesinde rol oynamaktadır.

Covid-19 Krizi ve Avrupa Sosyal Modelinin Eleştirisi

Avrupa Toplum Modeli 80'li yılların ortalarından beri ABD menşeli serbest piyasa kapitalizmine bir alternatif sunma amacıyla Avrupalılar tarafından öne sürülmüş ve hedeflenmiş bir kavramdır (Koray, 2005). Amaç ekonomik ilerlemeyle sosyal ilerlemeyi bir arada gerçekleştirmektir. Avrupa Sosyal Şartı, Beyaz Kitap ve Lizbon Zirvesi gibi metinler ve çalışmalar eğitim, istihdam, sağlık gibi konularla ekonomik ilerlemeyi eşgüdümlü sağlamaktır. Bununla birlikte uygulama aşamasında Birliğin sosyal politikalarının en belirgin özelliklerinden biri de bütünlük arz etmeyen ve zayıf bir görünüme sahip olmasıdır. Covid-19 salgını sırasında Birlik üyesi devletlerin kolektif bilinçle hareket etmek yerine kendi başlarına hareket ederek diğer üyelere karşı sınır kapatmaya kadar giden bir izolasyon uygulayabildiler (Arslan ve

Karagül, 2020, 19). Birlik nezdinde yeniden dağıtımaya yetecek bütçenin olmaması nedeniyle AB sosyal politikalarının üyelerinin ulusal politikalarıyla da uyuşmadığı söylenebilir (Akçay, 2012, ss. 471, 472, 474). Bu da Birlik üyelerinin sosyal politikaları uygularken tek başlarına kalmaları anlamına gelmiştir ve bu anlamda istenilen başarıyı elde edememiş görünmektedir. Nitekim bu konuda AB devletlerinin koordinasyon sağlamadaki zaafı, Covid-19 salgını sürecinde tekrardan gündeme gelmiştir. Üye ülkeler kendi aralarında salgınla mücadelede araç ve gereçlerinin paylaşımı ve dağıtımını konusunda iş birliği yapmaya eğilimli olmamışlardır. Ancak krizlerin çoğunda olduğu gibi son salgın dönemi de birtakım yeni önlemleri beraberinde getirecek gibi görünmektedir. Alınacak bu muhtemel tedbirlerin başında ortak bütçe için atılacak adımlar ve evrensel temel gelir ilkesinin benimsenmesi gelmektedir.

Avro krizi, AB'nin bir birlik olarak kendi içinde dayanışma iradesinin ne denli güçlü olduğuna dair önemli bir test olmuştur. Güney ülkelerinde Avro krizinde sosyal devlet anlayışı nedeniyle yaşanan sıkıntılar ve krizi atlama için finansman sağlamak durumunda kalan kuzey ülkelerinin bu konuda isteksiz olmaları, Birliğin varmak istediği nihai neticeleri sorgulatır hâle gelmiştir. Krizin yapısal nedenleri arasında en önde olanlarından biri, maliye ve vergi politikalarını yapma yetkisi ulus devletlerde bulunduğu hâlde para politikasının Avrupa Merkez Bankası'na devredilmesiydi. Birlik yapısal bütünleşmeyi ekonomik ve siyasî bütünleşmeleri ayrı ayrı gerçekleştirerek işlevsel sorunların önünü açmış görünmektedir (Öner, 2014, s. 7). Ancak kriz sonrası bütünleşmede bu eksiklik elbette dikkate alınacaktır.

Güney ülkeleri olan Yunanistan, İtalya, Portekiz ve İspanya'daki ekonomik krizlerin nedeni Almanya gibi kuzey ülkeleri tarafından bu

Ülkelerin sorumluluklarını yerine getirmemeleri olarak grlmektedir. Güney lkeleri ise kuzey ülkelerini Birliğin dayanışma ilkesini uygulamamakla suçlamaktadırlar ve bu durum Birlik kimliğinin sorgulanmasını beraberinde getirmektedir. Özellikle de birlik ülkelerinin aynı zamanda merkez-evre üyeler olan kuzey-güney ekseninde bir kırılmaya tanıklık etmesi söz konusu olmuştur. Burada, çıkarların hem ulus devlet düzeyinde açıkça öncelendiği, hem de siyasî ve ekonomik kurum-sallaşmanın ve eşgüdümün zayıf olduğu anlaşılmıştır. Benzer bir ulus devlet ncelemesini Covid-19 salgını sürecinin başlarında ye devletlerin tavrında görmek mümkün olmuştur (Pernoud, 2020). Malzemelerin yeler arasında dağıtımındaki orantısızlıklar şöyle dursun, ortak bütçe oluşturup krize karşı mücadele konusunda bile başta Almanya, Hollanda, Avusturya, Finlandiya gibi kuzey ülkeleri, güney ülkelerine duydukları güvensizlik nedeniyle ortak hareket etmeye itiraz etmişlerdir. Bu reflekslerin devam etmesini, yalnızca kuzey-güney ülkeleri arasındaki bir çatlak olarak yorumlamanın yeterli olmayacağı kanaatindeyiz. Meselenin temelinde siyasî ve ekonomik reformların uyumlu bir şekilde ilerlemesi konusunda yaşanan eksikler olduğu grlmektedir.

Sosyal devlet talebinin yakın zamanda göze çarpan yansıması Sarı Yelekliiler olayları üzerinden değerlendirilebilir. Sarı Yelekliiler, 2018 Kasım'ında başlayan bir toplumsal hareketi ifade eder. Bu, 2018 sonundan itibaren dünya çapında ortaya çıkan bir sosyal hareketlenmenin Avrupa'ya yansıması olarak da görülebilir. Yaşlanan siyasî rejimlere ve eşitsizliklerin ayyuka çıkmasına bir tepki olarak kamuoyuna yansımıştır.⁷ Tetikleyici sebep her ne kadar yakıt fiyatları gibi görülse de vergi

---

⁷2011'de ortaya çıkan Arap İsyancıları'na ek olarak birkaç yılda Hong Kong'da, Irak'ta, İran'da, İspanya'da, Ekvator'da, Sudan'da, Lübnan'da, şili'de, Cezayir'de, Haiti'de, ABD'de ve devamında İngiltere'de pek çok ayaklanma benzeri toplumsal olaylar yaşanmıştır.

sistemi, toplumun belli bir kesiminin durumunun kötüleşmesi, şehir çeperlerinde yaşayan belli bir kesimin ekonomik ve sosyal sıkıntıları-
nın zirve yapması (Fourquet and Manternach, 2018, p. 3), devlet ku-
rumlarının işlevsellik krizi gibi nedenlerin ortamı hazırlayan yapısal
sorunlar olduğunu ileri sürmek yerinde olacaktır (Choisel, 2018). Sarı
Yelekliler benzeri krizler yalnızca demokrasinin bir değer olarak iyice
zayıf olduğu düşünülen ülkelerde değil, Fransa, ABD gibi demokrasi
beşiği olarak adlandırılan ülkelerde de ortaya çıkmaktadır. Bu sistem-
sel bir krizin olduğunu işareti olarak yorumlanabilir ve bu krizin ne-
den olduğu sorunlara gerçek anlamda yanıt verilmesinde evrensel tem-
mel gelirin sembol öneme sahip olacağı ileri sürülebilir. Gelecekte
daha eşitlikçi bir Avrupa talep edenler ve hatta söylemleriyle dünya ça-
pında sistemsel değişiklikler önerenler için mevzubahis sosyal gelir
hakkının anlaşılmasının kilit öneme sahip olacağı öngörülebilir.

Yukarıda bahsini ettiğimiz sosyal devlet kavramının gelecekteki karşı-
lıklarından biri olmaya aday olan “Evrensel Temel Gelir” kavramı (Ey-
doux, 2017, pp. 17-18), Fransa’da 2017 başkanlık seçim kampanya dö-
neminde dillendirilip Mayıs ayında İspanya’da yürürlüğe girmiştir.⁸
Elbette kriz bu yasanın hayata geçmesini hızlandırmıştır, ancak bu ih-
tiyaç artarak dillendirilmeye, tartışılmaya ve uygulamaya geçmeye de-
vam etmektedir. Sosyal güvenlik haklarından mahrum olanlar, kendi
işlerini yapanlar, yarı zamanlı çalışanlar ve kayıt dışı çalışanlar, bu

---

⁸Evrensel Temel Gelir ya da diğer adıyla Vatandaşlık Geliri, bir devletin vatandaşlarına diğer gelir
ya da varlıkları hesaba katılmaksızın düzenli bir gelir temin edilmesini öneren sosyal güvenlik
kuramıdır. (Davies, 2019, 8). Evrensel Temel Gelir ile ilgili bir önemli nokta da aktif dayanışma
geliriyle karıştırılmaması gerektiğidir. Aktif dayanışma geliri, kaynakları olmayan kişilere, hane
halkının yapısına göre değişen asgari gelir düzeyi sağlar. Bu gelir türü, belirli koşullar altında, be-
kar ebeveynler veya belirli bir mesleki faaliyet süresine sahip olmaları durumunda, en az 25 ya-
şında ve 18 ila 24 yaş arası çalışan gençlere açıktır. Fakat evrensel temel gelir aktif dayanışma
gelirinden farklı olarak tüm vatandaşlara önkoşulsuz olarak sunulan bir hak olacaktır.

minimum evrensel temel gelir desteğine ihtiyaç duyduklarını ve bunun tüketimi de artıracaklarını söylemiştir. İskoçya Başbakanı Sturgeon, ve İtalya’da da Beş Yıldız hareketi de bu konuyu destekleyen açıklamalarda bulunmuşlardır (France 24, 2020). Oxford Üniversitesi’nin yaptığı bir araştırmaya göre AB vatandaşlarının %70’i Evrensel Temel Gelirin yürürlüğe girmesi konusunda istekli bulunmuşlardır (University of Oxford, 2020). Sosyal güvenliğin zedelenmesine neden olma riski ve işvereni maaşları düşürmeye meylettireceği ihtimali, bazı sol çevrelerde rahatsızlıkla dile getirilmiş, bu gelir şekli kapitalizmin bir Truva atı olarak nitelendirilmiştir (France 24, 2020). Ancak yine de beklenen ekonomik daralmanın gündeme gelmesiyle ortaya çıkan taleplerin de katkısıyla virüs salgını sonrası Avrupa’da, göreceğimiz temel gelişmelerden birinin Evrensel Temel Gelir olması oldukça muhtemeldir.

Covid-19 Süreci ve Brexit Sonrası Avrupa Birliği

Brexit, İngiltere’de bir yandan ulusal egemenlik yanlıları tarafından diğer yandan Thatcher destekçisi Muhafazakâr Partililer tarafından desteklenen bir görüştür. İngiltere’nin yoluna Birlik içinde devam etmesini isteyen küreselci eğilim ise AB pazarından çıkmak istememiştir. Ancak AB, İngiltere’nin kendi işgücü piyasasını kontrol etme imkanını kısıtlaması ve AB vatandaşlarını Birleşik Krallık vatandaşlarıyla işgücüne dâhil olma kolaylığı bakımından benzer bir konuma getirmiştir. Diğer taraftan Güney Asya işgücünün kolaylıkla ve AB bürokrasisine takılmadan İngiliz pazarına girebilmesi de Brexit destekçilerine cazip görünmekteydi. Birlikçi Demokrat Parti ve Muhafazakâr Parti’nin şiddetli Brexit savunucuları ülkenin hem gümrük birliği hem de ortak pazardan çıkmasını istemekteydi. Bu şekilde liberal politikaların

uygulamasının önünün açılmasını istiyorlardı ancak bununla birlikte Kuzey İrlanda'nın Birleşik Krallığa dâhil olmayı sürdürmesini savunmaktaydılar. Öte yandan AB'den kopmayı istemeyen Kuzey İrlanda'nın, İrlanda ile Brexit nedeniyle ayrılmak zorunda kalması bağımsızlık tartışmalarını yeniden gündeme getirmiştir. İngiltere'nin İskoçya ve Kuzey İrlanda ile kopma olasılığı da Brexit'in yaratabileceği potansiyel sorunlardandır (Özkural Köroğlu, 2019).⁹ Kuzey İrlanda'da geçmiş dönemde yaşanan terör olayları nedeniyle İrlanda ve Kuzey İrlanda arasında herhangi bir sınır olmaması şiddet olaylarının yeniden yaşanmaması açısından önem arz etmektedir.¹⁰ Bu nedenle "Backstop" maddesi¹¹, İrlanda Cumhuriyeti ve Kuzey İrlanda arasında fizikî sınır olmamasının garanti altına alınmasını sağlamaktadır. Brexit sonrasındaki süreçte Avrupa Birliği'yle İngiltere arasında tekrardan bir ticarî anlaşma yapılması gerekmektedir, ancak bunun gerçekleşmesinin ne kadar zaman alacağı henüz belli değildir. Anlaşmanın gerçekleştirilememesi hâlinde de AB'ye hâlâ üye olan İrlanda ve Kuzey İrlanda arasında sınır denetimlerinin uygulanması zorunlu olacaktır (Özkural Köroğlu, 2019). Bu çözümsüz politik üçlü açmaz nereye varacağını öngörmek ise şimdilik oldukça zordur (Siles-Brügge, 2019). Dört yıl gibi uzun bir sürede sonuçlanan Brexit sürecinin sonrasındaki manzara henüz netlik kazanmamıştır. AB içerisinde *Schengen* ve para birliklerinin dışında kalarak özel statülü bir ülke konumunda ısrar etmiş olan İngiltere'nin Ocak 2021'e kadar AB ile anlaşma yapması

---

⁹Brexit öncesinde AB üyesi oldukları için İrlanda Cumhuriyeti ile İngiltere'ye bağlı olan Kuzey İrlanda arasında herhangi bir sınır mevcut değildi. Bu nedenle de AB ortak pazarında bir arada yer almalarıyla ilgili bir sorun da yaşanmamaktaydı.

¹⁰1998 tarihinde iki taraf arasında imzalanan Hayırlı Cuma Anlaşması, iki tarafın ortak bir ekonomik pazarda yer almasını ve serbest dolaşımı sağlamıştır.

¹¹"Backstop" olarak geçen tedbir maddesi aslında bir acil durum mekanizmasıdır.

planlanmaktadır, ancak bu sürenin ne kadar erteleneceği ve AB ile hangi düzlemde ilişkilerini sürdüreceğini zaman gösterecektir. İngiltere'nin AB ile Serbest Ticaret Anlaşması görüşmeleri de devam etmektedir (Efe, 2017, ss. 109, 110, 115) ancak sonuç alınamamıştır.

İngiltere'nin AB içindeki ağırlığını ve rolünü değerlendirdiğimizde Avrupa Birliği'ne ekonomik olarak 4. sırada katkı sağlayan bir ülke olduğunu görüyoruz (Toute l'Europe, 2020). Bu da aslında Brexit'in ekonomik olarak zannedildiği kadar önemli bir negatif etkiye yol açmayacağını düşündürmektedir. Ancak İngiltere, üyeliği süresince nüfus oranına bağlı olarak karar mekanizmaları içerisindeki oy ağırlığı nedeniyle Birlik içinde önemli bir rol oynamıştır. İngiltere'nin Birlik bünyesinde asıl olarak hissedilecek eksikliği siyasi ve sosyal bakımdan öne çıkmaktadır.

Brexit sonrası kendini toparlamaya çalışan Avrupa'nın ekonomik ve siyasi anlamda salgın döneminin etkisinde ne ölçüde başarılı olabileceğini kestirmek oldukça zordur; zira ticaretin ve ekonomik faaliyetlerin önemli ölçüde aksadığı bir dönemin ardından toparlanmanın sağlanması için yapısal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi gerekecektir.

Brexit sonrası dönemde AB içerisindeki rolleri daha da önem kazanan Fransa ve Almanya'nın iç siyasetlerinin nasıl bir seyir izleyeceğine bakıldığında Almanya'da Merkel'in siyaseti bırakma ihtimali ve Fransa'da ise Macron'un iktidar süresinin belirsiz olması gibi can alıcı değişkenler karşımıza çıkmaktadır. Covid-19 salgını sürecine kadar hem partisinde hem de ülke çapında Merkel'in destek kaybettiği ve bir sonraki seçimde aday olmama ihtimalinin güçlü olduğu gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda, Birliğin en önemli motor gücü olan Almanya'nın iç siyasetinin nereye evrileceğinin belirsiz olduğunu

söyleyebiliriz (Bremmer, 2020). Dahası, ekonomisinin kimya, kömür ve otomotiv gibi eski tip sanayi ağırlıklı olması, yaşlanan nüfusu, bankacılık sisteminin düşük faizli ve verimsiz olması, büyüme hızının küçülmesi gibi yapısal sorunlarıyla da baş edebilecek bir değişime ihtiyaç duyması da belirsizliği perçinlemektedir (Ferry, 2019). Almanya'nın AB pazarının da önemli bir bölümünü elinde tutuyor ve pazar payını alıyor olması da öncüsü olduğu AB'de, Fransa gibi yakın güçteki üye ülkelerle gelecekte daha fazla rekabete girme ihtimalini de gündeme getirebilecektir. Fransa ve Almanya iç siyasetinde yaşanan gelişmelerin yanında iki ülkenin hükümetlerinin kendi aralarında uyumunun da Birlik politikalarının gidişatı üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olacaktır. Almanya ve Fransa'nın ekonomi gelişim serüvenleri son birkaç on yılda çoğunlukla birbiriyle uyumsuz bir görünüm vermiştir. Almanya'nın ekonomik durumu iyileşirken Fransa'nın ekonomik gelişimi yavaşlama göstermiştir (Capital, 2019). AB'nin en önemli lokomotif ülkelerinin arasındaki bu uyumsuzluğun Avrupa bütünleşmesini de yavaşlatmış olduğu ileri sürülebilir.

Diğer taraftan Fransa'da iktidarda olan Macron'un partisinin geçtiğimiz günlerde yapılan yerel seçimlerdeki başarısızlığı bir sonraki yasa ve başkanlık seçimlerinde elini zayıflatmaktadır (L'OBS, 2020). İktidarın değişmesi ihtimali gerçekleşecek olursa, ulusal çapta ve özellikle de AB politikalarında yapılmak istenen reformlar istenilen düzeyde yapılamayabilir. Dahası yeni iktidar veya hâlihazırdaki iktidara güvensizlik gibi durumlar etkin politika yapımına olumsuz etki etmekle kalmayıp yeni iktidarların Birlik içinde uyumu ne kadar sağlayabileceği sorularını da beraberinde getirecektir.

İngiltere'nin iç siyasetine bakıldığında Brexit sonrası dönem için muhalefetin endişeli olduğu görülmektedir; öyle ki çevre ve sağlık

konularında İngiltere'nin AB standartlarından uzaklaşma riski bulunmaktadır. İngiltere'nin Covid-19 salgını sürecindeki başarısız politikası, sağlık konusundaki endişelerin artmasını tetiklemiştir. Ocak ve Şubat aylarında bilim insanları artan hasta sayısı nedeniyle endişelenirken Boris Johnson ve ekibinin Brexit ve genel seçimler için uğraşarak Covid-19 konusunda herhangi bir önlem almamış olmaları bilim insanları tarafından eleştirilmiştir (BBC News Türkçe, 2020). Mart ayında salgının tüm Avrupa'da etkisini gösterdiği sırada İngiltere'nin kısıtlamalara gitmemesi ve "sürü bağışıklığı" tezini savunması da kamuoyunda tepkiyle karşılanmıştır. İlerleyen süreçte "sürü bağışıklığı" stratejisinden vazgeçip "evde kal" stratejisine geçilmiştir (Euronews, 2020). Ancak gelişmiş bir ülke olması ve kriz yönetimi konusundaki yüksek kapasitesi düşünüldüğünde ülkedeki ölüm oranlarının yüksekliği ve bu konuda yeterli önlemin alınmamış olması uluslararası kamuoyunda şaşkınlıkla karşılanmıştır (Time, 2020). Ülkenin Başbakanı Johnson'ın dahi virüse yakalanmış olması İngiliz kamuoyunda hükümetin Covid-19 salgını ile mücadelesi konusunda soru işaretleri yaratmıştır.

Covid-19 salgını sürecinde üye ülkelerin kriz karşısındaki durumları değerlendirildiğinde Almanya'nın en başarılı AB üyesi olduğu görülmektedir. Bunun temel nedenlerinden biri Merkel hükümetinin, Covid-19 ile mücadelede köklü bir kurum olan Robert Koch Enstitüsü'nün tavsiyelerini uygulamış ve erken teşhis ile virüsün yayılmasını önlemek için çok miktarda test yapmaya özen göstermiş olmasıdır. Bu sayede Almanya'da hafif belirtilerle hastalığı seyreden kişiler de dâhil olmak üzere virüs taşıyan kişilerin çoğunluğu tespit edilmiş ve gerekli önlemler alınmıştır. Bu sayede ölüm oranları istatistiklerde düşük oranda çıkmıştır (BBC News Türkçe, 2020). Almanya'nın

planlamadaki mükemmeliyetçiliği ve disiplini sayesinde salgınla mücadelede başarı sıralaması üst seviyelere taşınmıştır. Ayrıca Merkel'in liderliğinin de başarıda payı olduğu ileri sürülmektedir, çünkü salgın başladığında her ne kadar eleştirilse de oldukça sert açıklamalarda bulunmuş, acilen kamusal sınırlamalar getirmiş ve okullar kapatılmıştır (DW, 2020). Merkel, televizyondan yaptığı halka sesleniş konuşmasında "Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası en büyük sınamayla karşı karşıya olduğunu ve birlik ve dayanışma içinde olmaları gerektiğini" söylemiştir (DW, 2020). Merkel yapılan araştırmalara göre kamuoyundan da tam destek almış ve bu süreçte popülaritesini artırmıştır (DW, 2020). Covid-19 salgını ile birlikte tele sağlık hizmetleri ve temas izleme/uyarı uygulamaları (örneğin Corona-Warn-App) (Gerke, Stern & Minssen, 2020) gibi sağlık alanında dijital yeniliklerin kullanımının önemi ortaya çıkmıştır. Almanya 2019 yılında Dijital Sağlık Yasasını (Digitale-Versorgung-Gesetz or DVG) kabul etmiştir (Gerke, Stern & Minssen, 2020). Bu sayede 2020 yılında gerçekleşen salgın karşısında çok daha iyi organize olabilmiş ve önlem alabilmiştir.

Covid-19 salgını sürecinde de Almanya ve Fransa'nın kriz yönetimi konusundaki yetkinlikleri ve sağlık politikalarının başarı durumları arasında ciddi farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu süreçte Fransa'nın ise krize yeterince hazırlıklı olmadığı ortaya çıkmıştır. Bugüne kadar Almanya'da tespit edilen Covid-19 vakası 224014 iken ölü sayısı 9232'dir. Bu sayı komşu Fransa'da 205380 iken ölü sayısı 30296'dır (Covid-19 Türkiye Web Portalı, 2020). Covid-19 salgınında, solunum cihazlarının ölüm oranlarını düşürme hususunda kritik öneme sahip olması (İHA, 2020) ve Fransa'nın malzemelerin temini konusunda sorunlar yaşaması sıkıntılarının artmasına neden olmuştur. Özellikle belirli bir süre için sağlık çalışanlarına maske tedarik edilmesi

konusunda bazı aksaklıklar yaşanması eleştirilen hususlardandır. Ancak kamu spotlarıyla halkı bilinçlendirme, uzaktan çalışma, çevrimiçi müze, film ve oyun erişimlerinin yaygınlaştırılması, sokağa çıkma kısıtlamaları gibi uygulamalarla kısa sürede salgınla mücadelede belli bir noktaya gelinmiştir (Healthcare in Europe, 2020). Ancak ortaya çıkan aksaklıkların temel nedenini yönetim kademelerinin oluşturduğu çok katmanlı yapının yani bürokratik hantallığın önemli bir rol oynadığı iddiası gündeme gelmiştir (Libération, 2020).

Avrupa bütünleşme sürecinde farklı kriz dönemlerinde ortaya çıkan AB'nin kuzey ve güney ülkeleri arasındaki negatif yöndeki farklılaşma Covid-19 salgını sürecinde de belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Güney ülkelerinin bu süreçte yaşadığı zorluklar çok daha belirgindir. Özellikle İspanya ve İtalya, salgın sürecinde sağlık politikaları ile çok başarısız bir tablo sergilemiş üstelik Almanya ve Hollanda gibi kuzey ülkelerini harekete geçip kendilerine yardım etmedikleri gerekçesiyle suçlamışlardır (BBC News, 2020). Bu ülkelerin başarısızlıklarının altında şehirlerin nüfus yoğunluğunun yüksek olması, toplumlarının Akdeniz insanının sıcakkanlı kültür, tavır ve alışkanlıkları nedeniyle sosyal ortamlardan vazgeçememeleri ve bu arada sosyal mesafeye dikkat etmemeleri gibi ortak nedenler yatıyor denilebilir (AA, 2020). Güney ülkeleri ayrıca salgının yarattığı ekonomik maliyeti karşılama konusunda zorlanmışlardır (Odendahl and Springford, 2020). İtalya ve İspanya; Çin, Küba, Vietnam ve Türkiye gibi ülkelere sağlık malzemeleri konusunda destek almışlardır (Coronavirus: Chinese aid to the EU delivered to Italy, European Commission, 2020; Xinhua, 2020). Özellikle Çin, Covid-19 salgını sürecinde yumuşak gücünü batılı ülkelere yaptığı yardımlarla göstermiştir. Alman gazetesi Frankfurter Allgemeine'ya göre, Çin Başkanı Xi Jinping, İtalya Başbakanı ile yaptığı telefon

görüşmesinde “sağlık alanında İtalya ve Çin'in Yeni İpek Yolu'nun köşe taşları” olduğunu ifade etmiştir (COVID-19: China steps in to help Italy battle the virus, 2020). Bu aynı zamanda Çin'in AB ülkeleri arasında ortaya çıkması muhtemel boşlukları yumuşak güç yoluyla doldurmaya hazır olduğunu göstermektedir.

İngiltere, Brexit sonrasında Çin ile ekonomik ilişkilerini geliştirmeyi planlamaktaydı (The Diplomat, 2019). Ancak COVID-19 sonrası Çin'in ekonomik bakımdan sarsılması, İngiltere'nin Çin ile ekonomik ilişkilerini geriletmiştir (Beard, 2020). Dahası salgının yayılmasıyla birlikte Dünya Sağlık Örgütü üzerinden ABD-Çin geriliminin tırmanması, ABD'nin müttefiki ve hâlihazırda Çin'in önemli ekonomik partneri olan İngiltere'yi uzun bir dönem boyunca arada bırakabilecek bir süreci başlatmıştır. Ancak Çin-ABD gerilimi arttıkça AB ile ilişkilerini azaltan İngiltere için dengeyi sağlamak zorlaşacaktır (Lane, 2020).

SONUÇ

Yıllardan beri süregelen “AB dağılıyor mu?” sorusunun tekrar sorulmasına neden olan Covid-19 krizi aslında, AB'nin dağılması anlamına gelmemektedir. Aksine üyeler arasındaki güven krizi zaman içinde üyelerin aynı çatı altında toplanmasının ve iş birliğinin hukuki ve siyasi normlar üzerinden zeminini oluşturmak için anlamlı bir fırsat olacaktır. Nitekim AB siyasetinin verdiği genel görüntü budur. AB üyeleri; Rusya, Çin, ABD gibi büyük güçlerin yanı sıra bölgesel rakipleri karşısında birbirlerine eskisinden daha fazla gereksinim duyuyor olacaklardır. Üstelik Birliğin büyümek bir yana, küçüldüğü ve hatta büyük ölçüde doğal sınırlarına ulaştığı görülmektedir. Böyle bir durumda üyelikte derinleşmenin yollarının aranmasına elverişli şartlar oluşmuş

görülmektedir. Uzun zamandır Birliğe yeni bir üyenin dâhil olması, İngiltere'yle yolların ayrılması, muhtemel denizaşırı toprak kayıpları, kıtada bulunan bazı üyelerin çıkmayı tartışması gibi gelişmeler, genişleme-derinleşme ekseninde ağırlığın önümüzdeki süreçte derinleşmeye ve hatta içe kapanmaya verileceğini göstermektedir. 750 milyar avroluk fonla küçük ve orta çaplı şirketleri de kurtarma çabası ekonomik çarkın işlemeye devam etmesini sağlamak için önemli bir adımdır ve Birliğin daha fazla bütünleşme çabası içinde olduğunun da anlamlı bir işaretidir (AB liderleri 750 milyar euroluk kurtarma fonu üzerinde anlaşta, 2020). Ekonomik eşgüdümün yolunun da siyasi araçlardan geçtiği gerçeği de yapısal düzenlemelerin yapılacağı tahminini yapmamıza yardım etmektedir, zira her AB devleti ihracatının üçte ikisini diğer AB ülkelerine yapmalarından ötürü AB üyeleri birlikte olmaya mecbur durumdadır (Komisyon'un bütçe sorumlusu Johannes Hahn: Kurtarma Fonu'yla Avrupa ekonomisine yatırım yapıyoruz, 2020). Ayrıca bahsini ettiğimiz krizin bir dağılma sinyali olarak algılanması için yeterli veri de mevcut değildir. Aksine AB üyelerinin birbirine giderek daha fazla yakınlaşacağı veya en azından uzaklaşmacağı ihtimali daha kuvvetli görünmektedir. Özellikle sağlık alanında ortak politikaların yürütülme ihtiyacının doğduğu ve tüm üye ülkelerin eşgüdümlü şekilde sağlık alanında dijitalleşmeye gitmeleri gerektiği fikri bu krizle birlikte iyice güçlenmiştir. Bu krizle beraber Avrupa Toplum Modeli'nin üzerinde yeniden çalışılması gerektiği ortaya çıkmıştır, diyebiliriz. Ayrıca Avro krizi sürecinde de olduğu gibi Birliğin Kuzey ve Güney üyeleri arasında yaşanan zorluklar bakımından uçurum olması AB'nin bölgeleri arasındaki dengesizliklerin onarılması üzerine çalışılması gerektiği gerçeğini ortaya koymuştur. Bu nedenle, merkez-çevre ülkeleri farklılaştıran ve gelişmiş ülkeler temelinde AB

bütünleşmesini hızlandırmayı hedefleyen farklı modeller önümüzdeki süreçte daha fazla tartışılacaktır.

KAYNAKÇA

AB liderleri 750 milyar euroluk kurtarma fonu üzerinde anlaştı (21 Ağustos 2020) *Euronews*. Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2020/07/21/ab-liderleri-750-milyar-euroluk-kurtarma-fonu-uzerinde-anlasti>

Actions et économie font le grand écart en Allemagne, gare au retour à la réalité (3 Eylül 2019) *Capital*. Erişim adresi: <https://photo.capital.fr/france-allemağne-a-la-fin-du-match-de-l-economie-c-est-berlin-qui-gagne-38107#5-raisons-pour-lesquelles-l-economie-francaise-peut-beaucoup-mieux-faire-face-a-l-allemağne-664652>

Aka, H.B. & Özkural, N. (2015) “Turkey and the European Union: A Review of Turkey’s Readmission Agreement,” *The European Legacy: Toward New Paradigms*, s.9, DOI: 10.1080/10848770.2015.1004908

Akçay, B. & Göçmen, İ. (Temmuz 2012) *Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*. Seçkin Yayıncılık. (ss. 472, 474). s.471.

Aktaş, M. (2014) Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 13, No:1, 31-54; 32.

Almanya'nın koronayla 100 günü (6 Mayıs 2020) *DW*, Erişim adresi: <https://www.dw.com/tr/almanyan%C4%B1n-koronayla-100-g%C3%BCn%C3%BC/a-53353081>

Après l'échec des municipales, l'avenir incertain de La République en marche," (güncelleme 30 Haziran 2020) *L'OBS*, Erişim adresi: <https://www.nouvelobs.com/politique/20200629.AFP8261/apres-l-echec-des-municipales-l-avenir-incertain-de-la-republique-en-marche.html>

Arslan, İ. & Karagül, S. (Mayıs 2020) "Küresel Bir Tehdit (COVID-19 Salgını) ve Değişime Yolculuk," *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 10, (ss.1-36). s.19, <http://doi.org/10.32739/uskudarsbd.6.10.67>

Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği / General Secretariat of the Council, (1 Mayıs 2020) 7510/1/20 REV 1, "Council Conclusions on Eastern Partnership policy beyond 2020," 8, Erişim adresi: <https://www.consilium.europa.eu/media/43905/st07510-re01-en20.pdf>

Beard, S. (11 Mayıs 2020) Britain's warm relations with China cool over the coronavirus Marketplace, Erişim adresi: <https://www.marketplace.org/2020/05/11/covid-19-britain-china-relations/>

Bremmer, I. "Les crises révèlent les vrais leaders," (güncelleme 13 Ağustos 2020) *L'Echo*, Erişim adresi: <https://www.lecho.be/opinions/general/les-crisis-revelent-les-vrais-leaders/10238826.html>

Budget européen: pays contributeurs et pays bénéficiaires (20 Şubat 2020) *Toute l'Europe*, Erişim adresi: <https://www.toutelurope.eu/actualite/budget-europeen-pays-contributeurs-et-pays-beneficiaires.html>

Choisel, F. (güncelleme 12 Aralık 2018) “Face à la crise des “gilets jaunes”, il faut repenser nos institutions”, *Le Figaro*, Erişim adresi: <https://www.lefigaro.fr/vox/politique/2018/12/12/31001-20181212ARTFIG00215--face-a-la-crise-des-8220gilets-jaunes8221-il-faut-repenser-nos-institutions.php>

Coronavirus: Chinese aid to the EU delivered to Italy (6 Nisan 2020) European Commission, Erişim adresi: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_600

Coronavirus: North-South divide clouds key EU meeting (8 Nisan 2020) *BBC News*, Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/world-europe-52200719>

COVID-19: China steps in to help Italy battle the virüs (24 Mart 2020) *DW*, Erişim adresi: <https://www.dw.com/en/covid-19-china-steps-in-to-help-italy-battle-the-virus/a-52901560>

COVID-19: What went wrong in Italy and Spain? (8 Nisan 2020) *AA*, Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/en/europe/covid-19-what-went-wrong-in-italy-and-spain/1797461>

Covid-19 Türkiye Web Portalı, erişim 18.08.2020, Erişim adresi: <https://covid19.tubitak.gov.tr/dunyada-durum>

Crise de 2008: Où on est l'Europe 10 ans après? (Güncelleme 29 Nisan 2019) SciencesPo, Erişim adresi: <https://www.sciencespo.fr/actualites/actualit%C3%A9s/crise-de-2008-o%C3%B9-en-est-leurope-10-ans-apr%C3%A8s/4092>

Davies, S. (December 2019) Universal Basic Income, Is it a good idea? *Institute of Economic Affairs*, Current Controversies No.74.

Dedeoğlu, B. (1998) *Avrupa'da Siyasal Bütünleşme: Birlik Modelinin Yeniden Düzenlenmesi*, Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar, Faruk Sönmezoğlu (ed.), Der Yayınları, İstanbul. 355- 378.

Desreumaux, M. (21 Şubat 2014) "Le couple franco-allemand toujours lié mais de moins en moins exclusif," *Délits d'Opinions*, Erişim adresi: <https://delitsdopinion.com/1analyses/le-couple-franco-allemand-toujours-lie-mais-de-moins-en-moins-exclusif-15626/>

Efe, H. (Ekim 2017, Ankara) Brexit Sonrası Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği Arasındaki Tek Pazar Üzerine Müzakereler: "Sert" Brexit mi "Yumuşak" Brexit mi?", *Brexit-Elveda Avrupa, İngiltere'nin AB'den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye-AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler*, eds. E. Esen ve D. Şekeroğlu, Siyasal Kitabevi, 109,110,115.

Erişim adresi: https://scholar.harvard.edu/files/hall/files/hall2016_insrchofeur.pdf

Erişim adresi: <https://www.dw.com/tr/almanyan%C4%B1n-koronayla-100g%C3%BCn%C3%BC/a-53353081>

Espagne, Finlande, France, LREE revenu universel fait son chemin en Europe (erişim 27 Ağustos 2020) *France 24*, Erişim adresi: <https://www.france24.com/fr/20200531-espagne-finlande-france-lree-revenu-universel-fait-son-chemin-en-europe>

EU Facility for Refugees in Turkey: €6 billion to support refugees and local communities in need fully mobilised (10 Aralık 2019) European Commission, Erişim adresi: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_19_6694

European Commission, Migration and Home Affairs içinde European Neighbourhood Policy (erişim 12 Ağustos 2020) Erişim adresi: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/european-neighbourhood-policy_en

Eydoux, A. (Mayıs 2017) “Revenu pour toutes et tous: l'introuvable universalité”, OFCE, (N° 154), (ss.19-49). 17. ve 18. paragraf, Erişim adresi: <https://www.cairn.info/revue-de-l-ofce-2017-5-page-19.htm>

Ferry, E. L'Allemagne, à nouveau «l'homme malade de l'Europe.» (güncelleme 14 Ekim 2019) *Allnews*, Erişim adresi: <https://www.allnews.ch/content/points-de-vue/1%E2%80%99allemagne-%C3%A0-nouveau-1%E2%80%99homme-malade-de-l%E2%80%99europe>

Fourquet, J. & Manternach, S. (28 Kasım 2018) Les “Gilets jaunes”: Révélateur fluorescent des fractures françaises, Fondation Jean-Jaurès, 3. paragraf.

Gerke, S. & Stern, A.D. & Minssen, T. (10 Ağustos 2020) Germany's digital health reforms in the COVID-19 era: lessons and opportunities for other countries. *npj Digit. Med.* 3, 94 <https://doi.org/10.1038/s41746-020-0306-7>

Ginsberg, R. H. (16 Aralık 2002) Conceptualizing the European Union as an International Actor: Narrowing the Theoretical Capability-Expectations Gap. *Journal of Common Market Studies*, vol. 37 N. 3, 429-454, <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00172>

Hall P.A. (Madrid 2015) *The Euro Crisis and the Future of European Integration*. In *The Search for Europe*. Contrasting Approaches. BBVA.

How France handles the coronavirus pandemic (23 Mart 2020) *Healthcare in Europe*, Erişim adresi: <https://healthcare-in-europe.com/en/news/how-france-handles-the-coronavirus-pandemic.html#>

In pandemic crisis: 71% of Europeans support universal basic income. (7 Mayıs 2020) *University of Oxford*, erişim 20.06.2020, Erişim adresi: <https://www.ox.ac.uk/news/2020-05-07-pandemic-crisis-71-europeans-support-universal-basic-income>

İngiltere koronavirüse karşı sürü bağışıklığı stratejisinden neden vazgeçti? (27 Mart 2020) *Euronews*, Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2020/03/27/izlenim-ingiltere-koronaviruse-kars-suru-bag-s-kl-g-stratejisinden-neden-vazgecti>

İngiltere'nin koronavirüsle mücadelesi: Bilim, hükümetin stratejisini nasıl değiştirdi? (23 Mart 2020) *BBC News Türkçe*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51973784>

İrlanda, Portekiz ve İspanya nasıl kurtuldu? (güncelleme 3 Temmuz 2015) *NTV*, Yunanistan niçin kurtulamıyor? <https://www.ntv.com.tr/dunya/uc-ulke-nasil-kurtuldu-yunanistan-nicin-kurtulamiyor,cjCr4giNnk2IwGFIs8rY-w>

İtalya'ya koronavirüs yardımı: Çin'den maske, Vietnam'dan test kiti. (25 Mart 2020) *DW*, Erişim adresi: <https://www.dw.com/tr/italyaya-koronavir%C3%BCs-yard%C4%B1m%C4%B1-%C3%A7inden-maske-vietnamdan-test-kiti/a-52918159>

Jupille, J. & Caporaso, J. A. & Checkel, J. T. (2002) "Integrating Institutions: Theory, Method, and the Study of the European Union," University of Oslo ARENA Centre for European Studies, Erişim adresi: https://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-working-papers/2001-2010/2002/wp02_27.htm

Kanaky-Nouvelle, Calédonie. Tensions à l'approche du deuxième referendum. (29 Mayıs 2020) L'Humanité, Erişim adresi: <https://www.humanite.fr/kanaky-nouvelle-caledonie-tensions-lapproche-du-deuxieme-referendum-689679>

Kelemen, R. D., Menon, A. & Slapin, J. (London and New York, 2015) *The European Union: Integration and Enlargement*, Routledge, 1-39; 119-134.

Komisyon'un bütçe sorumlusu Johannes Hahn: Kurtarma Fonu'yla Avrupa ekonomisine yatırım yapıyoruz (11 Haziran 2020) Euronews, Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2020/06/11/komisyon-un-butce-sorumlusu-johannes-hahn-kurtarma-fonu-yla-avrupa-ekonomisine-yatirm-yap>

Koray, M. (2005) *Avrupa Toplum Modeli*, İmge Yayınevi.

Koronavirüs: Almanya salgınla mücadelede nasıl fark yaratıyor? (26 Mart 2020) BBC News Türkçe, Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52053276>

Kuo, M. A. (18 Aralık 2019) "Boris and Post-Brexit UK-China Relations Insights from George Magnus", *The Diplomat*, Erişim adresi: <https://thediplomat.com/2019/12/boris-and-post-brexit-uk-china-relations/>

- Lane, A. "U.K.-China Relations In Freefall Pose A Big Brexit", 8 Ağustos 2020, Forbes, Problem Erişim adresi: <https://www.forbes.com/sites/aldasair-lane/2020/07/08/uk-china-relations-in-freefall-pose-a-big-brexite-problem/#22f5a8536d46>
- Le Covid-19 ou l'échec de la centralisation (2 Mayıs 2020) *Libération*, Erişim adresi: https://www.liberation.fr/debats/2020/05/02/le-covid-19-ou-l-echec-de-la-centralisation_1786961
- Le statut de la Nouvelle-Calédonie (güncelleme 5 Nisan 2019) Vie Publique, Erişim adresi: <https://www.vie-publique.fr/fiches/20236-le-statut-de-la-nouvelle-caledonie>
- Leconte C. (2010) *Understanding Euroscepticism*, Palgrave Macmillan Publishing. (ss. 246-258). New York.
- Merkel: Durum ciddi, sizler ciddiye alın", (18 Mart 2020) DW, <https://www.dw.com/tr/merkel-durum-ciddi-sizler-ciddiye-al%C4%B1n/a-52830380>
- Nadi, S. (2018) "Charlie, National Unity, and Colonial-Subjects. S. Daulatzai, J. Rana, *With Stones in Our Hands: Writings on Muslims, Racism, and Empire* içinde, University of Minnesota Press, (ss.156-164). s.158.
- Nussberger, A. (2009) "The War between Russia and Georgia – Consequences and Unresolved Questions", *Göttingen Journal of International Law*, vol. 1:2, (pp. 347-348).
- Odendahl, C. & Springford, J. "Three Ways Covid-19 Will Cause Economic Divergence in Europe", (21.05.2020) *Center for European Reform*, Erişim adresi:

<https://www.cer.eu/publications/archive/policy-brief/2020/three-ways-covid-19-will-cause-economic-divergence-europe>

Orbie, J. (1 Mart 2006) *Civilian Power Europe*, Vol. 41 Issue: 1, (ss.123-128), <https://doi.org/10.1177/0010836706063503>

Öner, S. (Eylül 2014) Avrupa Birliği'nin Ekonomik Krizi ve Kimlik Krizi, *Social Sciences Research Journal*, Volume 3, Issue 3, (ss.5-16) ISSN: 2147-5237, s.7.

Özkural-Köroğlu, N. (güncelleme 31 Aralık 2019) "Brexit Süreci", Mütakabiliyet Siyaset-Diplomasi-Güvenlik, Erişim adresi: <http://www.mutekabiliyet.com/brexit-sureci/>

Pelinka, A. (14 Ocak 2011) "The European Union as an Alternative to the Nation-Stat"e, *Int J Polit Cult Soc*, vol.24, The European Union as an Alternative to the Nation-States.23 DOI: 10.1007/s10767-010-9108-2, <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10767-010-9108-2.pdf>

Pernoud, R. (güncelleme 18 Nisan 2020) "La Farce de la "solidarité européenne" à la lumière de la pandémie de Covid-19" *Le Vent Se Lève*, Erişim adresi: <https://lvsl.fr/la-farce-de-la-solidarite-europeenne-a-la-lumiere-de-la-pandemie-de-covid-19/>

Saint-Paul, P. (6 Haziran 2020) "L'Europe fédérale, la réponse de l'Allemagne à la crise," *Le Figaro*, güncelleme Erişim adresi: <https://www.lefigaro.fr/conjoncture/2012/06/05/20002-20120605ARTFIG00659-l-europe-federale-la-reponse-de-l-allemande-a-la-crise.php>

- Siles-Brügge, G. (2019) “Le Brexit: incertitudes et contradictions”, *Observatoire de la société britannique*, 24, 9-14, Erişim adresi: <https://journals.openedition.org/osb/3140#text>
- Stammen, T. (2008) “Avrupa Birliğinin Gelişiminde Genişleme ve Derinleşme Süreci Arasındaki Diyalektik İlişki”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, çeviri Necati İyikan, 196-209; 203.
- Şimşek, D. (2019) Suriyeli Mültecilerin Avrupa’ya Yayılımı: Analitik ve Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), (ss.491-516). 493. DOI: 10.31679/adamakademi.622045
- The U.S. and U.K. Were the Two Best Prepared Nations to Tackle a Pandemic-What Went Wrong? (1 Ağustos 2020) *Time*, Erişim adresi: <https://time.com/5861697/us-uk-failed-coronavirus-response/>
- Tıbbi cihaz hayat kurtarıyor (21 Nisan 2020) *İHA*, Erişim adresi: <https://www.ih.com.tr/izmir-haberleri/tibbi-cihaz-hayat-kurtariyor-2586064/>
- Turkey’s progress on the visa liberalisation roadmap. (4 Mayıs 2016) *European Commission*. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/20160504/turkey_progress_visa_liberalisation_roadmap_en.pdf
- Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler (Ekim 2005) *Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü tercümesi*, (ss.1-19), s.19.

- Türkiye'ye teşekkür yağdı (İspanya ve İtalya'ya yardım) (2.04.2020)
NTV Haber, Erişim adresi: <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/turkiyeye-tesekkur-yagdi-ispanya-ve-italyaya-yar-dim,wCosuzto70WMIgVYRMtxkg>
- Two criteria remain challenging as Turkey nears visa liberalization with EU (2 Ocak 2019), *Daily Sabah*, Erişim adresi: <https://www.dailysabah.com/eu-affairs/2019/01/02/two-criteria-remain-challenging-as-turkey-nears-visa-liberalization-with-eu>
- Waller, W. (1982-1983) "Europe as a Confederation: The Community and the Nation-State," 21 J. Common Mkt. Stud. 57, Erişim adresi: <https://heinonline.org/HOL/Landing-Page?handle=hein.journals/jcmks21&div=6&id=&page=>
- Weiler, J. H. H. (1985) Alternatives to Withdrawal from an International Organization: The Case of The European Economic Community, 20 Isr. L. Rev. 282, 284, <https://doi.org/10.1017/S0021223700017659>
- Withman, R.G. *From Civilian Power to Superpower? The International Identity of the European Union*, Palgrave Macmillan, (1998, London), (ss. 107-157).
- Xi says China to help Spain fight COVID-19 (17 Mart 2020) *Xinhua*, epidemic, http://www.xinhuanet.com/english/2020-03/17/c_138888706.htm
- Yılmaz, B. (Ekim 2014) "Avrupa Birliği Nereye Koşuyor? Avro Krizinin Nedenleri, Sonuçları ve Türk Ekonomisi Üzerindeki Olası Etkileri", ed. B. S. Akçay, *Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gün-dem* içinde, (ss. 67-68).

Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarmasıyla Türkiye'ye Ege'de yüzde 10'dan az bir alan kalacak (12 Ağustos 2020) *Euronews*, Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2020/08/12/yunanistan-12-mil-cikisi-ile-turkiye-nin-sinir-uclarina-dokunuyor-gorus>

Yunan-Türk sınırına çıkarma yapan AB yetkilileri: Avrupa'nın birliğini sınamak isteyenler hayal kırıklığına uğrayacak (3 Mart 2020) *Sputniknews*, Erişim adresi: <https://tr.sputniknews.com/avrupa/202003031041524901-yunan-sinirina-cikarma-yapan-ab-yetkilileri-avrupanin-birligini-sinamak-isteyenler->

AVRUPA BİRLİĞİ'Nİ YIKMANIN DAYANILMAZ HAFİFLİĞİ

İlhan ARAS¹

Akademisyenlerin belli çalışma alanlarının olması ve genellikle bir konu/ bölge/ ülke üzerine uzmanlaşmaları beklenmektedir. Ülkelerin akademik kültürü ise bu beklentiyi karşılamakta veya karşılayamamaktadır. Geçmişi araştırırken günümüzü yakından takip etmeye çalışmak da uzmanlaşmanın önemli bir zorunluluğu olmaktadır.

Savaşlar, darbeler, toplumsal hareketler, yoksulluk, terör gibi konularla sık sık anılan Orta Doğu; neden olduğu savaşlar, yarattığı “yeni dünya düzeni” ve “başkanı”, uluslararası hukuku hiçe sayan politikalarla ABD; yönetim Őekilleri, saldırgan politikaları ve ABD ile mücadelelerinde “düşmanına” benzeyen politikaları ile Rusya ve Çin söz konusu olduğunda bütün gelişmeler bu ülkelerin/ bölgelerin varlıklarına ilişkin bir küçümsemeye neden olmamaktadır. Konuyu Avrupa Birliği (AB) zelinde değerlendirdiğimizde ise, birçok uzmanlık alanında olmayan bir özellik ne çıkmaktadır. AB, sürekli olarak kendisini yık-maya çalışan medya ve akademi ile birlikte yoluna devam etmektedir.

---

¹ Doç. Dr., Nevşehir HBV Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü,
E-Posta: ilhanaras@nevsehir.edu.tr

Bu çerçevede, McCormick'in (2013, s. 16) şu hatırlatması dikkat çekicidir:

“Belki hiçbir yayın organının The Economist kadar AB'nin sonunu tahmin etme alışkanlığı yoktur. Mart 1982 kapağında şu kelimelerin yazılı olduğu bir mezar taşı yer almıştır: ‘Avrupa Ekonomik Topluluğu 25 Mart 1957’de doğdu, 25 Mart 1982 bir ayağı çukurda”.

The Economist'in kapağının üzerinden geçen 38 yıl içerisinde AB'nin çok sayıda ekonomik ve siyasi krizle mücadele etmek zorunda kaldığına tanık olduk. Ancak değişmeden kalan tek şey, “Avrupa Birliği dağılıyor”, “Avrupa Birliği parçalanıyor”, “Avrupa Birliği yıkılıyor”, “Avrupa Birliği'nin sonu mu?” vb. şeklinde haberlerin sürekli olarak tekrarlanmasıdır. Geçmişten günümüze bu haberler devam etmektedir. Örneğin, Sovyetler Birliği de zamanında Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun uzun ömürlü olmayacağını iddia etmiştir. Her ne kadar tersi gerçekleşse de AB'nin yıkılması beklentisinin sadece içerden olmadığının tarihsel bir örneği olmuştur (Aras, 2017).

“Avrupa Birliği dağılıyor”, “Avrupa Birliği parçalanıyor”, “Avrupa Birliği yıkılıyor”, “Avrupa Birliği'nin sonu mu?” vb. şeklindeki ifadelerin yanına herhangi bir yıl yazarak Google'da aradığımızda benzer haberlere ulaşmak mümkün olmaktadır. AB Anayasası onaylanmadığında, mülteci krizinden dolayı AB üye devletleri arasında anlaşmazlık çıktığında, Euro krizinde çöken AB üye devlet ekonomilerini kurtarma tartışmaları sırasında ve son olarak COVID-19 salgınında yaşanan gelişmeler sürekli olarak “yıkılın/ dağılan/ çöken” AB üzerinden haberleştirilmiştir. Bu şekilde yazıları kaleme alan yazarların “beklentilerinin” gerçekleşmemesi durumunda yaptıkları ise AB'nin bir krize daha girmesini beklemek ve benzer bir yazıyı tekrar kaleme almak olmuştur.

Herhangi bir “x” devletinin uğraşmak zorunda olduğu onlarca sorun varken, Birleşik Krallık hariç 27 devletin bir araya gelerek sorunsuz bir Birlik yaratmasını beklemek tutarlı bir görüş olmayacaktır. Temelde ekonomik bir yapı olan AB’yi bazı siyasi amaçlara ulaşmaya çalışan bir yapı olarak görmek daha doğru bir yaklaşımdır.

Euro krizinde dağılmasını beklediğimiz AB’nin, daha sonra göçmen akınıyla karşılaştığında dağılmasını beklediğimiz AB’ye dönüşmesi ve günümüzde de COVID-19 salgınıyla dağılmasını beklediğimiz AB halini alması 10 yıl içerisinde olmuştur. Bu kısa süre içerisinde bir şekilde krizlerin üstesinden gelmeye çalışan AB, “beklentileri” karşılayamamıştır.

AB’yi yakından takip edenler, AB’nin günümüzde ekonomik, siyasi, toplumsal, hukuki anlamda birçok krizin içinde olduğunu bilmektedir. Ayrıca AB’yi yakından takip edenler yine bilmektedir ki AB zaten bu krizlerle ayakta kalmaktadır. Her kriz AB’nin eksikliklerini görmesinin ve bütünleşme sürecindeki hızlanmasının itici gücü olmuştur. Örneğin, Euro krizinden sonra atılan ekonomik bütünleşme adımları kriz olmasaydı cesaret edilecek adımlar olamayabilirdi. COVID-19 salgınından dolayı etkilenen üye devlet ekonomileri için yaratılmaya çalışılan fon, krizin olmadığı bir AB’de üye devletlerin ciddi itirazlarıyla karşılaşacaktı. Her kriz ile birlikte, yeni kurumların, yeni fonların, siyasi ve ekonomik bütünleşmeyi derinleştirecek yeni adımların atıldığına şahit oluyoruz. Euro krizinden sonra AB bütünleşmesinde atılan adımlar bunun iyi bir örneğidir.

Avrupa Savunma Topluluğu’nun kurulmasının reddedilmesinden Konsey’deki boş sandalye krizine, AB Anayasası’nın referandumda reddedilmesinden göçmen krizinde patlak veren Schengen sistemindeki krize kadar saymakla bitirilemeyecek kadar kriz 2020’nin AB’sini

yaratmıştır. Üye devletler arasında çıkan anlaşmazlıklardan Costa/ENEL kararına kadar birçok tartışmalı konu AB'yi şekillendirmiştir. Diğer taraftan Avrupa Parlamentosu oturumlarından Avrupa Komisyonu Başkanı seçimlerindeki tartışmalara kadar kriz harici zamanlarda da Birlik içerisinde dinamik bir süreç olduğu görülmektedir. AB'yi durağan bir yapı olarak görmek, AB'nin krizlerle şekillenen bir bütünleşme süreci olduğunu görememeye neden olmaktadır.

AB'nin bir gün dağılması, yıkılması veya sonunun gelmesiyle ilgili kehanetlerde bulunmak, gerçekleşmeyen kehanetler için bedel ödenmediği sürece çok konforlu bir şekilde devam edecektir. Ancak gerçek olan şudur ki AB, bugün kurucu babalarının tanıyamayacağı kadar değişmiş, evrilmiş ve ilerlemiş bir bütünleşme sürecidir. Öyle ki yorum ve analizlerde sıklıkla alaya alınan, basit bir konu olarak görülen bütünleşme süreci dünyadaki tek örnek olmayı sürdürmektedir. Onlarca uluslararası örgüt varken, Avrupa haricindeki devletlerarasında / bölgelerde AB'ye benzer bir "ulusüstü" örgüt kurulamaması da üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

AB'yi temelde ekonomik bir yapı ve yavaş ilerleyen bir siyasi bütünleşme süreci olarak kabul etmek başlangıç düzeyinde önemli bir kazanım olacaktır. Aksi takdirde; 1954'te Avrupa Savunma Topluluğu'nun kurulmasının reddedilmesine, ordusu olmamasına, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası alanının hâlâ üye devletlerin egemenliğinde olmasına, Birlik bütçesinden bu alan için önemli bir miktar ayrılmamasına, Birliğin en güçlü devletlerinin II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa güvenliği için NATO'yu yeterli görmesine rağmen AB'yi siyasi olarak zayıf görmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. AB'yi iddiası olmayan alanlar üzerinden eleştirmek, sürekli sorunlar keşfetmenin önemli bir nedeni olmaktadır.

McCormick'in (2013, ss. 237-239) dikkatimizi çektiği bir konu da AB çalışmalarıdır. Ona göre, akademisyenlerin ve yorumcuların AB'ye odaklandıkları alanlarda başarılı bir bütünleşme gerçekleşmemiştir. Örneğin, AB'nin geçmişinde başarılı olmadığı, çok fazla bütçe ayırma-
dığı, çok iddialı olmadığı dış politika ve güvenlik alanında çok sayıda çalışma söz konusudur. Buna karşın, tarım gibi başarılı olan, çok fazla yatırım yapılan, bütçeden önemli pay ayrılan bir alanla ilgili sınırlı sayıda çalışma vardır. Ağırlıklı olarak uluslararası ilişkiler çalışmalarının AB'yi iddiası olmadığı, yatırım yapmadığı, bütçeden küçük paylar ayır-
dığı, henüz karar almanın ulus üstü olmadığı, üye devletlerin egemenlik yetkilerini AB ile paylaşmadığı alanlara odaklanması dikkat çekici-
dir. AB bütçesinden hangi alana ne kadar ayrıldığı dikkate alındığında AB'yi "iddiası olmadığı" konulardan "eleştirmekten/ yıkmaktan" vaz-
geçilebilir.

Son olarak, COVID-19 sürecinin bir kez daha "Avrupa Birliği dağılı-
yor", "Avrupa Birliği parçalanıyor", "Avrupa Birliği yıkılıyor", "Avrupa Birliği'nin sonu mu?" başlıklarıyla birlikte ele alındığını gördük. Buna karşın, AB'yi yakından takip edenler ise önemli bir fon yaratılarak üye devletlerin ekonomik kayıplarının giderileceğini ve bunun üzerinden toplumsal anlamda AB'ye tepkilerin azaltılacağını öngörmüştür.

Bütünleşme tarihi incelenmeden her güncel krizde yıkılması/ dağıl-
ması beklenen ve henüz yıkılmayan AB, "kendisini öldürmeyen şeyle güçlenmeye" devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Aras, İ. (2015). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Euroseptisizm: Siyasi Partilere Bakış*, Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Aras, İ. (2017). Sovyetler Birliği Dış Politikasında Avrupa Bütünleşmesi: 1950’li ve 1960’lı Yıllar, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 299-322.
- McCormick, J. (2013). *Avrupa Birliği’ni Anlamak*, Çev. Yusuf Şahin & Hasan Hüseyin Şahin, Ankara: BigBang Yayınları.

COVID-19: AB İÇİN STRES TESTİ

Kayhan KARACA¹

Bizde “Ne olacak bu Türkiye'nin hali” diye bir deyiş vardır. Avrupa kurumlarında da “Ne olacak bu Avrupa Birliği'nin (AB) hali” sorusunu işitirsiniz sürekli. Avrupa kurumlarını 7/24 takip eden biz gazeteciler bu soruyu neredeyse her gün duyar, aramızda tartışmakla birlikte genelde pek ciddiye almazız. En azından bugüne kadar öyleydi. Yeni koronavirüs hastalığı veya COVID-19 küresel salgını ve bu salgının neden olduğu ve olacağı siyasi, ekonomik ve sosyal krizler herkes gibi bizlerin de bakış açısını değiştirdi.

Lafı ağızda gevelemeye gerek yok: kurumsal olarak AB ve AB'yi oluşturan devletlerin çoğu bu küresel salgında sınıfta kaldılar. Krizi birlikte yönetemediler, yönetmek de istemediler. Avrupa'da “resmi olarak” ilk vakalar 24 Ocak'ta Fransa'da ortaya çıktı. Asya dışında yeni koronavirüsten ilk ölüm 15 şubat'ta Fransa'da gerçekleşti. Tüm dünyanın virüsü konuştuğu bir ortamda, 19 şubat'ta, Atalanta Bergamo ve Valencia takımları arasında Milano'da şampiyonlar Ligi maçı oynanmasına ve İtalyan ve İşpanyol taraftarların birbirlerine karışmasına göz

---

¹ NTV Fransa ve Avrupa Kurumları Temsilcisi,
E-posta: karaca.kayhan@gmail.com

yumuldu. Krizin İtalya ve İspanya’da kitlesel planda yayılmasında önemli rol oynadığı söylenen bu maç için bugün “biyolojik bomba” tanımlaması yapılıyor. Hiçbir AB ülkesi Mart başına, hatta ortalarına kadar, önlem almadı, alma gereksinimi duymadı. AB genelinde, sanki her şey normalmiş gibi, hiçbir müşterek tedbire başvurulmadı. Kurumsal AB, konuya parasal açıdan bakmakla yetindi.

Federal AB taraftarları, AB’nin kurum olarak devreye girmemesini, “sağlık konuları AB’nin yetki alanında değil” şeklinde savunmaya çalışsa da bu gerekçe kimseye inandırıcı gelmedi. Kaldı ki AB antlaşmasının 3’üncü maddesi “AB üyesi devletler arasında dayanışmayı” konu alır. AB’nin başlıca varlık nedenlerinden biri bu dayanışma ilkesidir.

Gelgelelim dayanışma ümit eden Avrupa halkları, bunun yerine panik ve ulusal hodbinlikle karşılaştılar. Bu krizle AB’nin nasıl bir birlik olduğunu değil, nasıl bir birlik olmadığını keşfettiler. İtalya’nın sağlık malzemelerine ihtiyaç duyduğu ve bunun için çağrı yaptığı bir dönemde diğer AB ülkeleri bencil davranıp sağlık malzemelerinin ihracatını yasakladılar. İtalya böylelikle Çin’in “maske diplomasisine” kurban edilmiş oldu. Krizin özellikle Lombardiya bölgesinde zirvede olduğu ve İtalya’nın başta doktorlar olmak üzere sağlık personeline ihtiyaç duyduğu bir dönemde hiçbir AB ülkesi İtalya’ya hekim yollamadı. İtalya’nın yardımına Küba koştu! Kübalı hekimler Milano havalimanında kahramanlar gibi karşılandı. Küba daha sonra hekimlerini Paris’in başvurusu üzerine Fransa’nın Karayipler’deki adalarına gönderdi.

AB devletleri Schengen serbest dolaşım alanında olmalarına rağmen, Mart başından itibaren, AB içindeki diğer ortaklarına danışmaksızın sınırlarını tek taraflı kapatmaya başladılar. Mayıs ayından itibaren sınırlar yeniden açılırken de kargaşa yaşandı. Kimin sınırı kime açık

haftalarca belli değildi. Almanya, “Fransa’da vaka sayısı fazla” diye, sınır kapılarını Paris’e danışmadan kapatma kararı aldı. Fakat Fransa’da yaşayıp Almanya’da çalışanlara sınırlarını açık tuttu. Sanki Almanya’da çalışılınca virüse karşı bağışıklık kazanılıyordu! Almanya’ya sınır kentlerde yaşayan Fransızlara vebalı muamelesi yapıldı, Alman süpermarketlerinden alışverişleri yasaklandı. Bazı Fransız vatandaşları Almanların ırkçılık olarak tanımlanabilecek hakaretlerine maruz kaldı. AB “sayesinde” tarihe gömüldüğü sanılan bu tür ürkütücü davranışlar, gözle görülmeyen bir virüs nedeniyle yeniden su yüzüne çıktı. Buna karşılık, sıradan vatandaşa kapatılan kapılar krizin en yoğun dönemi olan Nisan ayında Bulgaristan ve Romanya gibi iş gücü ucuz AB ülkelerinden Almanya ve Avusturya’nın kuşkonmaz tarlalarında çalıştırılmak için getirilen binlerce mevsimlik tarım işçisine sonuna kadar açıldı. Hatta bu işçiler için özel hava koridorları oluşturuldu.

En büyük skandal ise bugün dahi Avrupa genelinde insanların inanimakta zorluk çektiği “maske krizi” oldu. Maske kullanımı konusunda hükümetler de “uzman” hekimler de aralarında anlaşamadılar. AB içinde ortak bir uygulamada karar kılınmadı. AB ülkeleri arasında herkesi şaşkına çeviren bir maske yarışı başladı. Mart başlarında maskenin virüse karşı etkisiz olduğunu söyleyen Fransa, İsveç’ten İtalya ve İspanya’ya gönderilen 4 milyon adet maskeye el koydu. Koskoca “Ortak Pazar” birdenbire unutuldu. Stokholm-Paris hattında diplomatik kriz patlak verdi. İsveç hükümetinin sert tepkisi üzerine Fransa el koyduğu maskeleri haftalar sonra iade etmek zorunda kaldı.

Tüm bunlar AB ve dünya halklarının gözleri önünde gerçekleşti. Belleklere kazındı. Küresel salgın AB’nin zayıf yönlerini ortaya çıkardı. AB üyesi devletler arasındaki dayanışma noksanlığı AB’nin entegrasyon projesinin geleceği açısından adeta bir stres testi oldu. Fakat her

şeyden öte AB'nin "soft power" kapasitesi zayıfladı, daha da zayıflayacak gibi görünüyor, özellikle de salgına bağlı krizin süresi uzarsa...

COVID-19 krizinin sağlık boyutu henüz sonlanmış değil. Sağlık boyutu sonlanmadıkça da krizin AB için kurumsal, politik, jeopolitik, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla ilgili tatminkâr analizler yapmak, öngörülerde bulunmak oldukça zor. Sağlık boyutu devam ederse, yani sonbaharla beraber ikinci veya üçüncü dalgalar gelir ve bu durum aşırı başta olmak üzere tedavi yöntemleri geliştirilene kadar devam ederse; politik, ekonomik ve sosyal açıdan sadece AB değil tüm dünya olumsuz etkilenecek. Böyle bir senaryo halinde küresel çapta ciddi paradigma değişimlerinin gerçekleşebileceği konuşulmakta.

AB'nin son 10 yılı krizler dönemi oldu: 2008-2009 finansal krizi, euro bölgesi krizi, popülist ve aşırı sağcı partilerin yükselişleri ve bazı ülkelerde seçimlerle iktidara gelmeleri, 2015 yılındaki sığınmacı krizi, Brexit ve şimdi de COVID-19 krizi. AB (ve atası olan AET) hep krizlerle doğmuş ve ilerlemiştir. Bu doğru. Krizler kontrol edilebildikleri ve böylelikle avantaja çevrilebildikleri ölçüde faydalı da olabilirler. Ancak son yıllarda yaşanan krizler kontrol edilebilmekten çok uzaklar. AB, örneğin, sığınmacı krizini ancak Türkiye ile oldukça tartışmalı bir uzlaşma çerçevesinde geçici olarak çözebildi. Kendi bünyesindeki popülizm krizini bir türlü aşamıyor. COVID-19 krizinin çözümünü ise bu krizden en fazla zarar gören üye ülkelere bol para yardımıyla bulunarak ileri bir tarihe göndermenin peşinde. Kabaca "kurtarma paketi" olarak tanımlanan ve 390 milyar euroluk bölümü sübvansiyon, geri kalanı kredi olarak dağıtılacak paketten aslan payını İtalya (81 milyar euro), İspanya (77 milyar euro), Fransa (38 milyar euro) ve Polonya (37 milyar euro) alacaklar. Yüz milyarlarca euro borçlanmayı "tarihi başarı" olarak göstermeye çalışıp siyasi açıdan günü kurtarmanın

peşinde olan AB liderleri, belki de gelecekte birliğin başına bambaşka sorunlar açabilecek borç batağı fitilini de böylelikle ateşlemiş oldular.

Bu ülkelerin kurtarma paketinden diğer üye ülkelere nazaran daha fazla yararlanacak olmalarının arkasında sadece ekonomik gerekçeler yatmıyor. İtalya ve İspanya ekonomik planda uzun süredir krizdeler. Bu ülkelerde AB karşıtı popülist partiler kurumsallaştılar, yükselişterler, hatta İtalya'da aşırı sağcı lider Matteo Salvini ile geçtiğimiz yıllarda iktidara ortak oldular. Polonya'da iktidardaki aşırı muhafazakâr yönetim, Katolik Kilisesi'nin de desteğiyle, "ben kendi kurallarımaya göre AB üyesiyim" şeklinde özetlenebilecek bir politika yürütüyor.

Sosyal bölücülük yaparak oy toplayan popülist partiler sadece bu ülkelerde değil tüm AB genelinde iktidardaki hükümetlerin COVID-19 krizi yönetimini eleştirmekteler. Politikalarını bunun üzerine kuruyorlar. Bu partilerin 2021 ve 2022'de AB içindeki seçimlerde COVID-19 krizini propaganda malzemesine dönüştürmeleri hayli yüksek bir olasılık. Hollanda ve Almanya'da 2021'de, Fransa'da ise 2022'de parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimleri var. Bu seçimler AB'nin geleceği açısından hayati öneme sahip. Krizin gidişatı diğer AB ülkelerinde de erken genel seçimi tetikleyici unsur haline gelebilir.

AB için COVID-19'un siyasi risklerinden biri de işte burada yatmakta. Kriz kısa sürede sonuçlanmaz ve ekonomik ve sosyal planda AB toplumlarında derin yaralar açar ise popülist olarak adlandırılan ve ideolojik planda mevcut AB'ye karşı çıkan siyasi partiler olağanüstü güç kazanabilir, iktidarı ele geçirebilirler. Bu da AB projesinin geleceğinin sorgulanmasına, hatta sonlanmasına dahi neden olabilir. Bu olasılık pek dillendirilmek istenmese de AB tarihinde ilk defa ciddi bir seçenek olarak karşımızda duruyor. 1980 yılında birisi size "10 yıl sonra Berlin Duvarı da Sovyetler Birliği de tarihe karışacak" dese, gülüp geçerdiniz.

1990'lı yıllara girildiğinde ne biri kalmıştı ne de öteki. Uluslararası konjonktür her ikisini de tarihe gömdü. AB de böyle bir son ya da çözüme yaşayabilir.

Buna karşılık, kriz kısa sürede sona erer ve COVID-19'un tetiklediği resesyonun yaratacağı ekonomik ve sosyal bunalım Avrupa toplumlarının kaldıracabileceği ölçüde kontrol edilebilirse, AB yanlısı sistem partileri krizden kuvvetlenmiş olarak da çıkabilir. Özetlemek gerekirse, COVID-19 AB için sadece bir sağlık problemi değil, aynı zamanda kader tayin eden bir fenomen olacak.

AB'nin kuruluşundan bu yana yüzleştiği en ciddi kriz olan COVID-19, birliğin yönetim kurallarını her hâlükârda derinlemesine değiştirecek. Nasıl değiştireceği, bu yıl 9 Mayıs'ta başlaması planlanmış olan, ancak COVID-19 krizi nedeniyle sonbahara ertelenen "AB'nin Geleceği Konferansı" kapsamında tartışmaya açılacak. Kriz öncesi tasarlanmış ve Fransa'nın 2022'deki AB dönem başkanlığı döneminde sonlanması öngörülen bu konferans, COVID-19 kriziyle birlikte bambaşka bir anlam kazanmış durumda. Krizin yarattığı ve yaratacağı yeni ekonomik ve sosyal gerçekler ve AB içindeki Kuzey-Güney ve Doğu-Batı fayları, bu konferansın -dolayısıyla AB'nin- geleceğini doğrudan etkileyecek. Konferans kapsamında AB'nin genişleme süreci ve Türkiye dosyası da gündeme gelecek. AB içindeki popülist hareketlerin COVID-19 krizi ile aşırı güç kazanması, Türkiye-AB ilişkilerini üyelik perspektifli olmaktan çıkartacak sonuçları da beraberinde getirebilir. AB içindeki merkez, merkez-sol ve merkez-sağ partiler, "AB karşıtı popülistler Türkiye dosyasını seçim kampanyalarında kullanabilir" kaygısıyla Ankara'nın üyelik dosyasını açmaktan ya da ilerlemesini sağlayacak adım atmaktan titizlikle kaçınıyorlar. Bu durumun, Türkiye olağanüstü reformlar gerçekleştirirse dahi, gelecek yıllarda değişeceğine

dair hiçbir emare yok. Türkiye dosyası üyelik perspektifi bağlamında AB içinde tamamen rafa kaldırılmış bir konu haline gelmiş durumda. AB kendi geleceğine, yani gelecekte nasıl bir birlik olacağına karar vermedikçe bu dosyanın raftan indirilme şansı bulunmuyor.

Ekonomik planda AB'nin yakın gelecekte stratejik otonomi konsepti geliştirmesi; özellikle robotik, otomasyon, dijitalleşme ve yapay zekaya yönelik aynı zamanda devlet teşvik ve destekli yatırımlara gitmesi bekleniyor. Elbette ekonomik ve ticari planda Ćin'e karşı bağımlılığın azaltılması birdenbire ya da birkaç yılda geręekleřmeyecek. Fakat daha şimdiden birşok AB devleti bu yönde sinyaller veriyor.

COVID-19 krizinin AB aşısından önemli sonuşlarından biri de iřte bu Ćin dosyasının yönetimi olacak. Avrupa iřin Ćin özellikle son 20 yıldır sadece bir üretim ss değil, aynı zamanda yatırım ss haline geldi. Ćin de artık AB topraklarında önemli yatırımları olan bir lke. Huawei 5G iřin Avrupa'da tüm kapıları zorluyor. Ćinli yatırımcılar Fransa'nın Bordeaux yöresinde ünlü şaraplar üreten bađ ve şatoları dahi satın almaya başladılar. Ćin kendisine değişik AB lkelerinde geniş bir iř ağı ve lobisi oluşturdu. Hatta AB devletleri Ćinli yatırımcıları çekmek iřin birbirleriyle rekabet halindedeler. Bu iř lobisi son zamanlarda politik lobiyeye de dönüşmeye başladı.

Fakat bu durum ABD ile Ćin arasındaki küresel sürtüřme nedeniyle yakın gelecekte deđiřebilir. ABD yönetimi Ćin'i küresel planda stratejik rakip olarak görüyor. Bu yılki seřimleri Joe Biden da kazansa bu durum deđiřmeyecek. ABD, AB'deki ortaklarına, "Ćin'e karřı ya benimlesiniz ya da bana karřı" diyecek. AB'yi taraf tutmaya zorlayacak. Blok halinde ABD'nin yanında saf tutmayan bir AB'yi bařka alanlarda yalnız bırakacak. Bu da 2. Dünya Savařı'ndan bu yana süregelen transatlantik iliřkilerinin geleceđi ařısından belirleyici olacak. ABD, bu yönde

bir politika izleyeceğinin sinyallerini Almanya'nın Rusya ile imtiyazlı ilişkiler kurma girişimlerine verdiği tepkiyle göstermeye başladı. Rus doğal gazını Baltık Denizi'nden Almanya'ya ulaştıracak özel boru hattı projesi (*Nord Stream 2*) ABD yönetiminin karşı çıkmasına rağmen gerçekleştiriliyor. ABD, bu projeye ilk tepki olarak Almanya'da konuşlanmış 35 bin askerinden yaklaşık 12 binini çekerek yanıt vermeye hazırlanıyor. Washington yönetiminin bu adımı Almanya için ekonomik olduğu kadar askeri ve siyasi planda önemli sorunlar yaratmaya aday.

Çin'e dönecek olursak; AB, kurum olarak, her ne kadar Çin'i son aylarda "sistemik rakip" gördüğünü ilan etmiş olsa da üye devletler Pekin'e yönelik politikalar konusunda farklı yaklaşımlara sahipler. İtalya örneğin Çin ile sıkı ilişkiler içinde. COVID-19 krizinin zirvede olduğu dönemde Çin lideri Xi Jinping, İtalya Başbakanı Giuseppe Conte'yi arayarak "Sağlık İpek Yolu" oluşturma önerisinde bulundu. Macaristan ve Çekya gibi ülkelerden Pekin yönetimine övgüler yağdı. Fransa'da birçok kent ve bölge yönetimi, "business" ilişkileri sayesinde kriz ortasında sadece kendi kullanımları için Çin'den maske getirtmeyi başardı. İspanya, Polonya, Hollanda ve Yunanistan gibi ülkeler de kriz sürecinde Çin'den önemli destek gördüler.

AB henüz küresel bir aktör değil. Gerçek anlamda müşterek bir askeri güç ve diplomasiye sahip olmadan küresel aktöre dönüşmesi de mümkün değil. AB içinde küresel aktörlük hayali görenler olduğu gibi, bu aktörlüğün her alanda yaratacağı sorumluluğa hazır olmayanlar, hatta bu sorumluluğu ürkütücü bulup, istemeyenler de var.

AB için COVID-19 krizi sonrası ikilem de burada yatıyor: Her türlü avantaj veya dezavantajıyla küresel bir güce mi dönüşmek, yoksa bugün olduğu gibi ABD savunma kalkanının altında ekonomik bir refah bölgesi olarak mı kalmak?

Fakat AB ülkelerinin ABD politikaları da farklılıklarla dolu. Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra, büyük ölçüde ABD'nin girişimiyle Batı kulübüne eklenen Orta ve Doğu ülkeleri, hâlen "Rus fobisini" üzerlerinden atabilmiş değiller. Bu nedenle ABD'nin savunma kalkanının, yani NATO'nun sorgulanmasına karşılar. Almanya da NATO'nun sorgulanmasını istemiyor. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasıyla nükleer caydırıcılık gücüne ve Avrupa dışında askeri operasyonlar düzenleme kapasitesine sahip tek birlik ülkesi olarak ön plana çıkan Fransa ise hem "Avrupa ordusu" kurulmasını istiyor hem de NATO'nun varlığını sorguluyor. NATO'yu sorgularken de Türkiye'nin Suriye ve Libya'ya askeri müdahalelerini gerekçe gösteriyor.

Fransa'nın NATO'nun varlığını sorgulayarak Avrupa ordusu kurma fikrini savunması aynı zamanda AB içindeki dengelerden kaynaklanıyor. AET 1957'de Fransa ile (Batı) Almanya arasında mutlak denge üzerine kurulmuştu. Berlin Duvarı'nın yıkılması ve iki Almanya'nın yeniden birleşmesiyle bu denge 1990'larda yavaş yavaş, 2000'lerden itibaren de hızlanarak Almanya lehine dönmeye başladı. 2008-2010 dönemindeki finansal krizler ve son olarak COVID-19 krizi Almanya'nın liderliğini daha da pekiştirdi. Fransa'nın Almanya ile dengeleri yeniden sağlayabilmesi için elinde üç silahı kaldı: Diplomasisi, askeri gücü ve kültürel etkinliği (*fransızca/frankofoni*). Berlin ile Paris arasında AB içinde perde arkasında devam eden bu rekabet her geçen gün Berlin lehine gelişiyor.

Bu ortamda Almanya şimdi "Avrupa liderliği" rolünü kalıcı olarak oynamak isteyecek mi? Bu rolün sadece ekonomik ve ticari güç kalınarak oynanması mümkün değil. Gerçek anlamda siyasi, diplomatik ve askeri bir güçle tamamlanması gerekiyor. Bu da Alman devleti açısından felsefi ve ideolojik bir dönüşüm gerektiriyor ki Almanya'nın siyasi

partileri, elitleri ve 75 yıldır ABD koruması altında yaşamaya alışmış toplumunun bu dönüşüme hazır olduklarını söylemek en azından şimdilik zor. Almanya’da bugünkü genel eğilimi, bu rolün “Almanya’nın liderliğinde bir AB tarafından oynanması” şeklinde ifade etmek mümkün.

Sonuç olarak COVID-19 sonrası AB için kriz öncesi duruma (*status quo ante*) dönüş söz konusu olmayacak. Kriz olağanüstü ağırlaşmış birliği çözülme sürecine itmez ise yeni bir yapılanma süreci başlayacak. Bu yapılanma ABD liderliğindeki “Batı” kulübünde kalıp daha esnek bir AB yaratılması olabileceği gibi, küresel aktöre dönüşme iddiasıyla ABD ile Çin arasında bir tür “Üçüncü Yol” şeklinde de ortaya çıkabilir. Fakat AB’nin küresel aktör olabilmesi için Almanya’nın “ABD’den bağımsız liderlik” statüsünü benimsemesi ve her türlü avantaj ve dezavantajıyla bu statüyü sırtlanmayı kabullenmesi gerekiyor.

COVID SALGINI GÖLGESİNDE AB VE DIŞ POLİTİKA SARMALI

Sezgin MERCAN¹

İnsanlığın bugüne kadar deneyimlediği birçok talihsizlik, her çağın muhatabını olumsuzluğa sürüklemiŐtir. Bu çağın muhatabları da iş hayatının işleyişinden günlük alışkanlıkların akışına kadar olan geniş yelpazede covid salgını nedeniyle değişimler yaşamaktadırlar. Bir muhatap da Avrupa Birliği (AB)'dir. AB'nin başlarda salgın karşısında güçlü bir profil sergileyememesi kendi içinde oldukça eleştirilmiş, özellikle ekonomik maliyetler açısından nasıl bir reaksiyonun geliştirileceğinin netleştirilmesi zaman almıştır. AB için bu aslında doğal bir durumdur. Çünkü sağlık sektörü ya da sağlıkla ilgili işler devletlerin ya da ulusal hükümetlerin yönettiği bir alandır. Bir başka deyişle, sağlıkla ilgili kararların alınıp uygulanması devletlerin ve dolayısıyla ulusal hükümetlerin inisiyatifinde kalmıştır. Avrupa Komisyonu gibi AB kurumlarının salgınla mücadele için üye ülkeler arasında koordinasyonu sağlaması ve önerilerde bulunması doğaldır. Fakat üye ülkeler bunları kabul etme ya da reddetme lüksüne sahip olup, sektörel bütünlüğu ancak

---

¹Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü,
E-posta: mercan@baskent.edu.tr

ortaklığı kabullenmeyle sağlayabileceklerdir. AB'nin İşleyişiyle İlgili Antlaşma'nın 168. Maddesi bu durumu açıkça tanımlamıştır. AB, bu antlaşmayla aslında üye ülkelerin ulusal politikalarını tamamlayıcı bir konumda tutulmuştur.² Bu bağlamda AB, "özel yetkinlik", "paylaşılan yetkinlik" ve "destekleyici yetkinlik" olmak üzere temelde üç yetkinlik alanına sahiptir. İlkinde mutlak bir egemenliği vardır. Ticari ve uluslararası antlaşmalardaki yetkinliği buna karşılık gelmektedir. İkincisinde yetkinlik AB ve üye ülkeler arasında paylaşılmaktadır. Tarım sektörüyle ilgili konular ve tek pazarı ilgilendiren hususlar bu kapsamdadır. Üçüncüsünde ise üye ülkeler belirleyicidir. Sağlık konusu, ulusal düzeyden pek de ulus üstü kurumlara devredilmek istenmeyecek konular kapsamında değerlendirilmek durumundadır. İşin nihayetinde, bu seçeneklerden hangisinin belirleyici olacağı, ortak eylemde buluşulup buluşulamayacağı yine üye ülkelerin isteğine bağlıdır.³ Hem salgın hem de diğer dış politika konuları kapsamında üye ülkelerden özellikle bir tanesinin istekleri, mevcut koşullarda oldukça belirleyicidir: Almanya.

AB'de dönem başkanlığının 1 Temmuz 2020 itibariyle Almanya'ya geçmesiyle birlikte Avrupa bütünleşmesi için yeni bir süreç başlamış oldu. "Birlikte, yeniden güçlü Avrupa" sloganıyla zihinlerde canlandırılabilir olan bu süreçte Almanya, bir yandan önceki krizler ve son olarak da virüs salgını nedeniyle sarsılan AB ekonomisinin

---

²Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union - Part Three: Union Policies and Internal Actions - Title XIV: Public Health - Article 168 (ex Article 152 TEC), Official Journal L 15, 09/05/2008 P. 0122 – 0124, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12008E168>

³Nikolaj Nielsen, "Coronavirus: What EU can and can't do," EUObserver, 25.03.2020, <https://euobserver.com/coronavirus/147865>, Sezgin Mercan, "Virüs Salgınıyla Sınanan Avrupa Jeopolitiği," 29.04.2020, <https://21yyte.org/tr/koronavirus-salgini/virus-salginiyla-sinanan-avrupa-jeopolitigi>

güçlendirilmesini, diğer yandan da AB içinde giderek zayıflayan sosyal dayanışmayı artırmayı temel hedefler olarak koydu. Virüs salgınıyla birlikte sağlık sektöründe Çin'e bağımlılığın fark edilmesi sonucunda, AB'nin sektörel egemenliği için çeşitli yatırımların yapılması önemsenmeye başladı. Nisan 2020'de AB bünyesinde oluşturulan "Avrupa Takımı (Team Europe)" bütünleşmenin virüs salgınına karşı adeta ilk somut eylemi oldu.⁴ Avrupa Takımı kapsamında AB, üye ülkeler ve finans kuruluşları bir araya getirildi. Başta Afrika'dakiler olmak üzere, virüs salgını nedeniyle zorda kalan Avrupa Komşuluk Politikası ortakları, Doğu Ortaklığı ülkeleri ve diğer ülkelerin desteklenmesi planlandı. AB'nin sektörel egemenliği için çeşitli yatırımların yapılması dışında, daha önceki dönemlerden kalan sorunların çözümü de hedeflendi. Bu sorunların başında, üçüncü ülkelerle imzalanan serbest ticaret anlaşmalarının canlandırılması gelmektedir. Türkiye ile AB arasında gümrük birliği koşullarının revizyonu da ilgili bir sorun olarak çözülmeyi beklemektedir. Yine Almanya dönem başkanlığında Birleşik Krallık ile AB ilişkilerinin geleceğinin belirlenmesi ve Brexit Anlaşması'nın sonuçlanması beklenmektedir. Özellikle Suriye iç savaşıyla birlikte iyice büyüyen göç sorunu, Almanya'nın AB üyesi ülkelere bu konuda yük bindirmeme vaadiyle çözüme yaklaştırılmak istenmektedir. Güvenlik ve savunma konularında bir yandan NATO ile AB arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi, diğer yandan da AB'nin kendi savunma altyapısını kuvvetlendirmek için Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği Savunma Anlaşması (The Permanent Structured Cooperation-PESCO)'nı sağlamlaştırma çabaları planlanmaktadır. Sadece bu

---

⁴"Team Europe" - Global EU Response to Covid-19 supporting partner countries and fragile populations, 11.04.2020, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/77470/%E2%80%9Cteam-europe%E2%80%9D-global-eu-response-covid-19-supporting-partner-countries-and-fragile-populations_en

noktaya kadar olan hususlardan bile Almanya'nın, kendi dönem başkanlığında proaktif bir tutum sergileyeceği anlaşılabilir. Bu tutumun, Almanya'nın müzakereci ve arabulucu yönüyle pekiştirilmesi beklenebilir. Aslında Almanya, AB'nin özellikle son zamanlarda ihtiyacı olan cesaret ve yönlendirme eksikliğini kapatıp, bunlarla birlikte harmanlanan bir kriz yönetimini hayata geçirecektir.

Almanya'nın bu noktaya hemen geldiği de düşünülmemelidir. Salgın nedeniyle 10 bine yakın kayıp yaşayan, yaz ayları itibariyle ciddi gelir kaybı yaşayan vatandaşları olan, hükümet kredileriyle şirketlerinin kaybını gidermeye çalışırken borçlanan Almanya, AB içinde ekonomik krizi aşmak için borçların ortak ödenmesine önceleri sıcak bakmamıştır. Bu konuda sonradan tutum değişikliğine giderek borçlar konusunda adeta yük paylaşımını kabul etmiş durumdadır. Bir başka deyişle, İtalya'nın borcunun Alman vergi mükelleflerince ödenmesi kabul edilmiştir. Bunun Avrupa bütünlüğünün geleceğini kurtarmak adına yapıldığı belirtilebilir. Burada bir takım sektörel hassasiyetler de devreye girmiştir. Örneğin, Volkswagen'in patronu Herbert Diess'in Almanya Şansölyesi Angela Merkel'i arayarak İtalyan tedarikçilere bağımlı olduklarını dile getirmesi, İtalyan ekonomisindeki istikrarın Almanya için de önemli olduğunu göstermiştir.⁵

Virüs salgınıyla mücadele esnasında kendisini gösteren AB kurumlarından biri Avrupa Parlamentosu idi. Avrupa Parlamentosu gerek virüs salgınıyla ilgili gerekse de Avrupa bütünlüğünün geleceği hakkında birçok tartışmaya yine zemin oldu. Salgınla mücadele, sera gazının etkisini azaltma gibi çevre meseleleriyle ilgilenme, küçük ve orta

---

⁵Arzu Çakır, "Almanya Başbakanı Merkel AB'nin patronluğuna hazırlanıyor," Amerika'nın Sesi, 10.06.2020, <https://www.amerikaninsesi.com/a/almanya-basbakani-merkel-abnin-patronlugu-hazirlaniyor/5441083.html>

ölçekli işletmelerin dijital dönüşümlerini sağlayabilmeleri ve de 2021 bütçesinin içeriğinin kararlaştırılması bahar aylarından yaz aylarına uzanan süreçte öne çıkan konulardı. Bu konular üzerinden Avrupa bütünleşmesi sınanmaya da devam etti. Önceki krizlerin etkisine virüs salgınının da eklendiği koşullarda üye ülkelerde oluşan ekonomik zararları telafi etmek amacıyla teklif edilen kurtarma fonunun nasıl kullanılacağı Avrupa Parlamentosu içinde tartışma konusu oldu. Fonun AB'nin kronik sorunlarını çözmekten ziyade yeni fikirleri hayata geçirmek için kullanılması, nitelikle ilgili bir öneriyken, bir başka öneri bu konuyla ilgili nitelikli oy çokluğuyla karar alma yöntemi üzerine oldu. Yöntemle ilgili önerinin arka planında AB'nin geleceğini birkaç üye ülkenin eline bırakmama hassasiyeti yer aldı. Avrupa Parlamentosu içindeki konuyla ilgili bir başka tartışma, AB'nin sadece maddi kaynak olarak görülmemesi, değerler üzerinden sergilenen dayanışmanın zemini olduğunun unutulmaması gerektiği idi. Avrupalı vergi mükelleflerine böyle bir kurtarma fonuyla ek yük bindirmek istemeyen, Avrupa Komisyonu'nu geleceği düşünmeden harcama yaptığı gerekçesiyle eleştiren parlamenterler de oldu. Bu fonun yeni projelere ve istihdam yaratmaya harcanması gerektiğini düşününler de vardı. Avrupa Parlamentosu'ndaki bu tartışmaların içinde aşırı uç siyasetin ya da önyargıların izleri de yok değildi. "Kuzey Avrupa çalışıyor; Güney Avrupa sefa sürüyor" ya da "Güney Avrupa emek veriyor; Kuzey Avrupa tembellik yapıyor" söylemleri, AB içindeki karşılıklı önyargıların varlığını hatırlattı.⁶

Avrupa Komisyonu ile Avrupa Konseyi'ndeki tartışmaların odağında ise, salgın dışında, AB'nin yakın çevresindeki ülkelerle iş birliğinin

---

⁶European Parliament, "News,"

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/agenda/briefing/2020-07-08>

seyri yer aldı. Ukrayna'ya AB'nin bu zamana kadarki en yüksek desteği olan 500 milyon avroluk kredi tahsisi, Avrupa Komşuluk Politikası'nın canlı tutulması ve Ukrayna üzerindeki Rusya etkisinin dengelenmeye çalışılması için elzem oldu. Bu ve benzeri desteklerle AB, dayanışmanın sadece kendi sınırları içinde değil, sınırları ötesinde de olduğu imajını sağlamaya çalıştı. Bunu, Avrupa Konseyi'nin komşu ülkeler için Mayıs 2020'deki 3 milyar avroluk yardım paketi daha da pekiştirdi. Yakın çevrede hem virüs salgınıyla mücadele hem de ülkelerin sosyo-ekonomik dirençlerinin sağlanması için şu destekler kararlaştırıldı: Arnavutluk 180 milyon, Bosna-Hersek 250 milyon, Gürcistan 150 milyon, Ürdün 200 milyon, Kosova 100 milyon, Moldova 100 milyon, Karadağ 60 milyon, Makedonya 160 milyon, Tunus 600 milyon ve Ukrayna 1.200 milyon avroluk destek payı aldı.⁷

Bunun dışında Avrupa Konseyi, Avrupa ile Asya'nın birbirine bağlanmasına yönelik stratejinin bir parçası olan Afganistan için barış süreciyle ilgili kararlar aldı.⁸ ABD ile Taliban arasında Şubat 2020'de imzalanan anlaşmaya uyulması çağrısı yaptı. Sağlık personeline ve hastane gibi tesislere saldırılar kınandı. Ülkede kadının sosyal hayattaki rolünün güçlendirilmesine dönük çağrı yapıldı. Buna ek olarak, bir başka çatışma alanı olan Suriye için de kararlar alındı. Rejime yönelik yaptırımlar 1 Haziran 2021'e kadar olacak şekilde 1 yıl daha uzatıldı. 273 kişiye seyahat yasağı ve varlıklarının dondurulması kısıtı, 70

---

⁷European Commission, "Coronavirus: Commission proposes €3 billion macro-financial assistance package to support ten neighbouring countries," 22.04.2020, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_716,

⁸European Union External Action, "Connecting Europe & Asia: The EU Strategy," 26.09.2019, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/50699/connecting-europe-asia-eu-strategy_en

kuruluş ve tüzel kişiye de petrol ithalatı yasağı, yatırım yasağı gibi kısıtlar geldi. Suriye Merkez Bankası varlıkları donduruldu.

AB'nin salgın dışında bir başka dış politika gündem konusunu Libya'daki gelişmeler oluşturdu. AB Yüksek Temsilciliği'nin yayınladığı Libya deklarasyonunda⁹ BM'nin silah ambargosuna uyulması gerektiği belirtildi. Bunu desteklemek için Mart 2020 itibariyle IRINI Operasyonu'nun başlatıldığı ifade edildi. IRINI Operasyonu, AB'nin Libya'ya yönelik BM silah ambargosunu pekiştirmek, hatta Avrupa bütünleşmesini yeniden canlandırabilmek için Akdeniz'de hayata geçirdiği bir dış ve güvenlik politikası operasyonudur. Fikri temelleri Ocak 2020'de gerçekleştirilen Berlin Konferansı'na dayanan operasyon, Akdeniz'de daha önce yürütülüp tamamlanan SOPHIA operasyonunun, özellikle denizdeki eksiklerini gidermeye yönelik tasarlandı. Aynı zamanda, IRINI operasyonu AB için Libya'nın ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermiş oldu. Libya için de AB oldukça önemli. 2017'de AB'nin Libya'dan petrol ithalatının 12 milyar avro, Libya'ya toplam ihracatının da 4 milyar avro olduğu koşullarda ticaret ortaklıklarının değeri anlaşılabilir olur. 2018'de iki tarafın ticareti 21 milyar avroya kadar ulaştı. Bu, 2013'ten sonra ulaşılan en yüksek hacimdi.¹⁰

AB ile Libya'nın karşılıklı olarak birbirlerine yükledikleri anlam, Avrupa Komşuluk Politikası'ndan da kaynaklanıyordu. Fakat bu

---

⁹Council of the EU, "Declaration by the High Representative Joseph Borrell, on behalf of the European Union, on the situation in Libya," 27.03.2020, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/27/declaration-by-the-high-representative-joseph-borrell-on-behalf-of-the-european-union-on-the-situation-in-libya/>

¹⁰European Commission, "Countries and Regions: Libya," 23.04.2020, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/libya/>

politikanın temelini oluşturan ortaklık anlaşması taraflar arasında henüz sonuçlandırmadı. Libya’da iç savaş hali devam ettiği sürece Avrupa Komşuluk Politikası’nın bir ayağının işleyemeyeceği anlaşıldı. Libya İç Savaşı, AB içindeki ayrılıkları da yansıtır bir hal aldı. Fransa ile Almanya arasında Libya’daki yerel aktörlere yaklaşım farklılığı bunun somut yansıması oldu. Fransa’nın Hafter’i terörle mücadele aracı olarak konumlandırıp bu yönde hemfikir olduğu uluslararası ve bölgesel aktörlerle ilgilenirken, Almanya’nın tüm ulusal ve uluslararası taraflarla görüşme hassasiyeti sergilediği görüldü. Bu ikiliye İtalya da eklenirse Mısır ile olan gerginliğinden, onun Fransa karşıtı cephede yer aldığı görülür. Aslında bu noktada AB’nin klasik ve eleştirel olmak üzere iki jeopolitik perspektifle karşı karşıya geldiği düşünülebilir. Klasik jeopolitik perspektif coğrafi hassasiyetleri öne çıkarırken, eleştirel jeopolitik perspektif normları ve yüklenen anlamları önemser. AB ikisine de ağırlık verme eğilimindeyken, ikisinde de aksaklıklar yaşamaktadır. Aralık 2019’da AB Dış Politika Temsilcisi Josep Borrell, “komşularımızla sorunları çözemezsek, jeopolitik güç olmayı iddia edemeyiz” diyerek adeta bu aksaklıklara işaret etmiş oldu.¹¹ Sorunların zemini bir coğrafyayı işaret ederken, sorunların çözümünde normatif boyutun da olması meseleyi anlamlar dünyasına taşımaktadır. Bu açıdan Libya İç Savaşı AB için güncel bir sınama kaynağı konumuna geldi. Konu göç kriziyle de iç içe geçti.

Bu ve benzeri gelişmeler Avrupa Komşuluk Politikası’nın seyrini de yakından etkiledi. Özellikle Arap Baharı 2011’de Komşuluk Politikası’nın revizyonunu gerektirdi. Ardından 2015’te yenilendi. Bu

---

¹¹European Union External Action, “Remarks by High Representative/Vice-President Josep Borrell at the press conference following the Foreign Affairs Council,” 09.12.2019, https://eas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/71725/remarks-high-representativevice-president-josep-borrell-press-conference-following-foreign_en

yenilikle birlikte politikaya dahil ülkelerin ne derece reform yaparlarsa o kadar maddi destek almaları kararlaştırıldı. Sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği güçlendirildi. Bu sayede Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerinin dayanıklılıklarının artırılması hedeflendi. Bu ilke, 2016 yılında hazırlanan AB Küresel Stratejisi'nde yer aldı. Libya ile ilişkiler artık daha da önem kazanmış oldu. Libya ve diğer bölge ülkeleriyle gerilen ve soğuyan ilişkilerin giderilmesine çalışıldı. 2014-2020 arasındaki yaklaşık 100 milyon avroluk destek de bunun somut yansıması oldu.

Bunun dışında, AB Dışişleri Bakanları da Doğu Akdeniz'deki gelişmelere istinaden yaptıkları açıklamalarda, Türkiye'nin Kıbrıs'ın egemenlik haklarını tanıması gerektiğini ve Yunan hava sahasının Türkiye tarafından ihlal edildiğini belirttiler. Bu gibi gelişmelerin iyi komşuluk ilişkileri ilkesine aykırı olduğunu vurguladılar. Tek taraflı davranışlardan kaçınılması gerektiğine dikkat çektiler.¹² Yakın çevresiyle ilgili AB, Doğu Ortaklığı'nı da göz önünde tuttu. Avrupa Komşuluk Politikası'nın bölgesel bir tamamlayıcısı olan Doğu Ortaklığı kapsamında Gürcistan, Moldova ve Ukrayna ile serbest ticaret alanına dönük ilerlemeler olumlu karşılarken, gereklerin tam olarak uygulanması çağrısı yapıldı. Belarus ile de vize kolaylığı ve geri kabul anlaşması imzalandı. Sınır yönetimi ve kontrolü bağlamında da Karadağ ve Sırbistan ile Frontex iş birliği anlaşması Mayıs 2020 itibarıyla imzalandı. Bu sayede göç baskısını, yasadışı girişleri ve organize suçları azaltmak hedeflendi.¹³ Bir başka toplantı da AB ile Japonya arasında gerçekleştirildi.

---

¹²Council of the EU, "Statement of the EU Foreign Ministers on the situation in the Eastern Mediterranean," 15.05.2020,

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/05/15/statement-of-the-eu-foreign-ministers-on-the-situation-in-the-eastern-mediterranean/>

¹³Council of the EU, "Border management: EU concludes agreements with Montenegro and Serbia on Frontex cooperation," Border management: EU concludes agreements with Montenegro and Serbia on Frontex cooperation," 26.05.2020,

Toplantı gündeminin ilk sırasında virüs salgınıyla mücadele yer aldı. Siber güvenlik ve terörle mücadele de ele alınan konulardan oldu. Ar-Ge, dijital dönüşüm, güvenlik-savunma, ulaşım-kentleşme stratejileri görüldü. Afganistan'dan Libya'ya uzanan doğrultuda ikili koordinasyona dair mesajlar verildi.

Sonuçta, virüs salgınından Akdeniz'deki gelişmelere kadar anlatılan tüm hususlar, küresel, bölgesel, ulusal ve yerel tüm birimleri yakından etkileyen, herkese ya da bazılarına dokunan bir özelliğe sahiptir. AB, bir yandan salgının yarattığı sektörel ve ekonomik krizlerle mücadele etmeye çalışırken, diğer yandan da dış politika ve güvenlik konularıyla ilgili hamlelerle bütünleşmenin yeniden sorgulandığı koşullara göğüs germeye çabalamaktadır. Avrupa'da milliyetçiliğin yükselme eğilimine girmesi ve bölgesel bütünleşmenin karşısına yeniden ulusallaşmanın çıkarılması, krizlerde uluslararası işbirliklerinin konumunu belirsizleştirme potansiyelini yansıtmaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Avrupa'da kralların, kendi yönetim zafiyetlerini, rejim sıkıntılarını ve halk protestolarını bertaraf edip prestijlerini yeniden canlandırmak için ilgiyi savaş meydanlarına çekmeye çalıştıkları biliniyordu. Savaş kazanımlarıyla iktidarlarının güçlendiği görülürdü. Avrupa'da özellikle enerji ve ticaret savaşlarının yaşandığı koşullarda bazı ülke hükümetleri adeta benzer bir yol takip eder görünmektedir. Buna AB'nin ne derece kapıldığı ve Almanya'nın mevcut durumda, kendi dönem başkanlığında hedefinde olan "ekonomik güçlenmeden ziyade sosyal bağlılık" yaratma ilkesinin hangi yolla sağlanacağı cevap aranması gereken yeni sorulardandır. Sorunun cevabında enerji ve ticaret savaşlarının olması beklenirken, buna siyasi ve sosyal aktörler üzerinden

---

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/05/26/border-management-eu-concludes-agreements-with-montenegro-and-serbia-on-frontex-cooperation/>

farklılaşan tercihlerin yarattığı ve yaratacağı çatışmaları da eklemek yerinde olacaktır.

**THE DISCURSIVE RIFTS WITHIN EU REGARDING
CHINA'S ANTI COVID-19 DIPLOMACY - THE
AMBIVALENCE OF THE EU'S STRATEGIC POSITION
UNDER THE PRESSURE OF US-CHINA'S GLOBAL
CONFRONTATION**

Ye KAN¹

INTRODUCTION

With the eruption of the global Covid-19 pandemic, the US-China long-standing tension also reach the unprecedented level than ever before. Under such circumstances, EU -as the semi-global and full regional power- suffered the serious pressure to deal with the situation. Based on this reason, it would not be surprise to see the discursive rift within EU regarding the situation aforementioned. The focuses of the relevant discourse are on the 'China's anti pandemic diplomacy'. Based on the specific characteristics like the stance and phrasing preferences of such discourse, it would be reasonable to distinguish one main fault lines (discursive rifts) combined with two sub fault lines within them. The main one stands between different member states

---

¹PhD Candidate at Leiden University,
E-Mail: leverkusenstu@gmail.com

based on the situation of their internal divisions centering around 'China's anti pandemic diplomacy'. According to the indicator above, the paper would distinguish the member states into four groups which is said to be the countries with serious internal discords (group A), the countries with minor internal discords in favor of China's anti pandemic diplomacy (group B), the countries with minor internal discords being critical of China's anti pandemic diplomacy (group C) and the countries keeping the theme in minor key (group D). Within the country of each group, the two sub fault lines exist: The first one stands between the governing political elites and the mainstream medias, while the former has been always trying its best to keep the neutrality to appease the controversial of pandemic origin and emphasized the importance of global collaboration to fight against the pandemic at this moment, the latter preferred more to follow the Washington DC's harsh tone accusing China's covering up the truth of the pandemic such as the hiding the real timeline of the first case and the possible leaking of the virus from Wuhan P4 laboratory. The second one stands between the governing political elites and the oppositional politicians — especially the one from the populist camp. The distribution of this rift is quite similar to the first one. In order to do this, the essay would introduce the DA (Discourse Analysis) approach. For the conclusion of the analysis, the paper would try to point out that such discursive rift would be one of the important mirrors reflecting the ambivalence EU's self-strategic position under the pressure of US-China's full-scale confrontation.

**MACRO - CONTEXTUALIZATION: US - CHINA
ESCALATING TENSION AND EU'S AMBIVALENT
STRATEGIC POSITION WITHIN IT**

Though US-China tension or confrontation is not a new issue at all, the severity of it reach the unprecedented level since Donald Trump took the office in 2017. If the situation of this could be described as 'conflictual cooperation' during the pre-Trump era which means the two sides could keep the efficient cooperation in a certain level regardless of the essentially conflictual national interests within the bilateral relationship, it rapidly turned to the full-scale open conflict or confrontation under Trump's rule. With the guidance of protectionist and isolationist thoughts which is specifically represented as 'America first', Trump administration has been always trying to defend America's national interests based on the specific perceptions² and maintain the country's long-standing superiority over any other nations at any cost of outsiders regardless of whether the outsider belong to the US's allies camp or not. Under such circumstances, China-as the second largest economy and the most likely potential challenger to US global hegemony, was well-reasoned defined as the most important target by the WDC-specifically the Trump administration. Therefore, it would not be surprised to see the both sides stuck into the prolonged open conflicts ranging from the endless bilateral trade wars to the

---

²Such specific version of America's national interests was mainly defined by the demands from middle and lower class of whites in US especially the one labeled as 'red neck' and was sophisticatedly synthesized by Trump administration (most specifically articulated by the former chief strategic advisor Steve Bannon). The most important policy approach reflecting the national interests aforementioned was 'anti-globalization' which explicitly clashed with the interests of transnational conglomerate especially the giant capitalists of Wall Street.

up to date anti Covid-19 pandemic campaign especially the part of the blaming game.

One should never overlook the deep suggestion of the current US-China tension which would be essentially distinguished it from the previous ones. Generally speaking, the situation of the tension above-mentioned could be described as the dilemmas of 'no off ramp' which means the bottom of the bilateral relationship is rapidly falling out of the regular track and there is little possibility to reverse the trend in the near future. There are several cases demonstrating such claim: U.S. lawmakers are pushing the president Trump to hit China with sanctions or other measures for its increasing grip on Hong Kong and human-rights abuses toward minority Muslims in Xinjiang. China, meanwhile, has vowed to punch back at the U.S. while moving ahead with national security legislation over Hong Kong, which prompted Secretary of State Michael Pompeo to declare the city was no longer sufficiently autonomous. Then on the last week of May, the top leaders from both sides sparred on everything from the coronavirus and 5G networks to Taiwan and academic research. Their warships are tailing each other in the South China Sea, their companies are facing obstacles to invest and their journalists have been targeted with tit-for-tat visa curbs. A trade deal signed in January is looking increasingly at risk.

According to the cases abovementioned, it would be reasonable enough to argue that the debate over whether the U.S. and China are in a Cold War will only intensify in the coming months as both leaders focus primarily on appealing to their own virus-weary citizens in a bid to retain power: Trump in the November election, and Xi during a Communist Party conclave in 2022 that effectively serves as a leadership

contest. “There is no off ramp for the moment for the U.S. and China, for the pretty obvious reason that neither is looking for one,” said Richard McGregor, a senior fellow at the Lowy Institute in Sydney and author of “The Party: The Secret World of China’s Communist Rulers.” “The U.S. feels it is playing catch up in muscling up to Beijing, a debate that will only be sharpened in a presidential election year. And China under Xi is programmed not to take a backward step.”

Under the pressure of US-China global confrontation abovementioned, the EU’s strategic position within it is becoming increasingly ambivalent or hesitated. Such ambivalence or hesitation could be demonstrated through two lines below: 1 the attitudes towards Trump’s US-Though the US overall commitments towards the transatlantic partnership has been experiencing the significant declining since the end of Cold War, such declining reach the unprecedented risky level since Donald Trump took the power. Regarding the security policy area, Trump administration does not hesitate to apply force in pursuit of US interests while trying best to avoid any long-term military commitments on European continent. Regarding the trade policy area, as the WDC introduced the protectionist approach, it has been always trying every available means to maximize its own economic interests at any cost of the trading partners³. Under such circumstances, the EU’s criticisms and skepticisms towards Trump’s US has been increasing rapidly and significantly. In 2019, the EU officials even characterized the track record of Trump’s foreign policy as a series of “reckless choices, bad deals and dangerous provocations”. Such divergence

---

³This most important case to demonstrate such trading policy approach is the Trump’s immediate decision to retreat from TPP (established by Obama administration) after he took the presidency.

between both sides is continually extending since the eruption of Covid-19 pandemic-most of Europeans are not looking to the US to lead during the emergency as they might have done in the past; 2 the attitudes towards Xi's China: In March 2019, the European Commission and the External Service characterized China as a partner, a competitor and a systemic rival. Such complicated or even contradictory statement reflects the deep ambivalence towards newly emerging superpower- China: on the one hand, EU needs China's support for its multilateralism and related agendas in the global arena. On the other hand, the long-term trend of the difference in systems and ideology between both sides still cause EU's anxiety about the future directions of the global order with the emerging China. Certainly, the Covid-19 pandemic has further reflected the ambivalences abovementioned.

Based on the two lines of ambivalences previously elaborated, EU's responses to China's anti Covid-19 diplomacy in Europe and the broader picture of US-China global confrontation behind it is becoming quite subtle and divisive within the union itself. The most visible and important case to reflect the responses abovementioned would be the discursive rifts centering around the theme (China's anti pandemic diplomacy). Through the examination of such rifts, the paper would try provide the specific perspective to elaborate or explain the EU's the ambivalent strategic position under up to date pressure of US-China global confrontation.

DISCURSIVE RIFTS REGARDING CHINA'S ANTI PAN-DEMIC DIPLOMACY-DIVIDED THE UNION STANDS?

“China took the very authoritarian measures, while in the US, the virus was played down for a long time. These are two extremes, neither of which could be a model for Europe”-In an interview with the German news magazine *Der Spiegel*, Mass said Germany and the EU could not look to Washington or Beijing as models in their handling of the crisis. Such statement is a typical neutral discourse reflecting the EU governing politicians' attempt to appease the existing divisions within the union regarding China's anti-pandemic diplomacy and the following US-China diplomatic conflicts. Even so, the divisions-specifically the discursive rifts-within EU is still highly visible and impactful. Due to the nature of long-standing loosing foreign policy coordination between each member state within the union, the paper would try to analyze and elaborate the divisions on national level rather the European ones⁴. The following part would pick up the typical member states to examine the divisions. Based on the seriousness of the internal divisions (discursive rifts) and the overall attitudes towards China's anti pandemic diplomacy, these member states could be categorized as four groups.

---

⁴This does not mean there are not such divisions in EU level. For example, there are similar controversies arose in the hearings between MEP and EU bosses within EP (European Parliament). However, such divisions impact little on the relevant responses from EU level.

Group A: The Countries with Serious Internal Discords (Discursive Rifts)

Italy: Italy was the first to receive conspicuous exports and donations of medical equipment from Beijing. Because of the controversial nature of various means of support from China, the bilateral relationship is now back in the spotlight, one year after the signing of Memorandum of Understanding. There exist explicit discursive rifts between the left and right within the political spectrum. For the former, the Five Star Movement, the party most positive about China has retained its position. Luigi Di Maio, the former leader of the movement, current foreign minister and staunch supporter of the BRI MoU, has actively promoted engagement with China for the acceptance of the aid. Moreover, recent declarations from other prominent party members seems to suggest that the Five Star Movement is increasingly consolidating its utilitarian position in favor of China, to be used also as leverage against the EU. Similarly, the center-left Democratic Party (PD) has also welcomed Chinese support, while a little different from the far left Five Star Movement, it made a strong point of Italy's allegiance to the EU and NATO.

In the contrast, the right and center-right have remained China-sceptic and have at times used the Five Star Movement's proximity to China to pressure the government. Matteo Salvini-the chief leader of Lega shared a 2015 video by Italy's state television which documented China's work at Wuhan P4 lab, claiming that this was somehow evidence of the artificial origin of the coronavirus. He stated that: "If China knew of the virus, it should then be prosecuted for crimes against humanity". Similarly, Antonio Tajani, vice-president of the European Parliament and a leading figure within Silvio Berlusconi's Forza

Italia Party, has declared that solidarity cannot be used to promote BRI and sneak in deals concerning Italy's strategic infrastructure.

Spain: Chinese assistance, cooperation and experience have been positively regarded by Spain's Head of Government and Head of State (the King) but never rated above those of other countries. Nor have they been used to criticize third-countries management of the crisis no matter whether it's at abroad or not. As for the controversies over the quality of some medical supplies purchased in China, mainly rapid diagnostic tests and the motivations of Chinese assistance to Spain, the Spanish government has adopted a conciliatory attitude. In an interview for the CGTN program *The Point*, for instance, Spain's foreign minister Arancha Gonzalez Laya explained that both sides help each other in times of need and that "in exercising generosity [China] projects soft power". She also acknowledged that the malfunctioning coronavirus testing kits were bought through a Spanish contractor not through direct agreements with Chinese authorities.

In the contrast, the strongest criticism of the Chinese government's management of the pandemic arises from two sectors. On the one hand, NGO that consider Covid-19 within the context of their causes, be they press freedom, wildlife preservation or human rights protection. On the other hand, conservative and liberal politicians and media groups critical of the Spanish government have not only condemned domestic measures in China, but also China's cooperation with Spain. Among the most critical political leaders, several high-level members of Vox and, to a lesser extent of the Popular Party have referred to the pandemic as the "damned Chinese virus", "the 21st century plague" or "the Chinese plague".

Czechia: Though President Zeman officially gave thanks to the Peoples Republic of China (short for PRC) during his public speech to the Czech nation on the pandemic crisis and the Chinese media circulated this praise of foreign aid, the internal influential media or opinion makers still hold the harsh stance being critical of China's anti pandemic diplomacy. For example, media reports pointed to mass purchases of face masks and respirators conducted by the Chinese embassy and Chinese community members in Czechia in the first months of the crisis in China. The think tank Sinopsis highlighted the issue of the demand for Chinese commercial supplies as an easy source of "propaganda" in which China is portrayed as a savior. The same source focused on Minister Hamacek's personal political and economic involvement in China as the relevant point in his crisis management of health supplies. Following the latter's insulting reply, soon after Czech posting the Chinese buying masks and respirators and alleging a securitization of "Chinese overseas epidemic war operation".

In sum, the pro-Chinese narratives pointed to the urgency of the first Chinese supplies in March, while critical voices argued by warning about Chinese propaganda, accepting humiliating conditions and pointing to insufficient and even discriminatory policies towards domestic producers. Over the past two decades, polarized views on China in Czechia have caused very few major disputes on really relevant issues, but the current pandemic crisis has put China front and center.

Group B: The Countries with Minor Internal Discursive Rifts (Discords) in Favor of China's Anti Pandemic Diplomacy

Poland: It seems there is a rather positive perceptions of Chinese efforts in Poland. The best example is the Polish official's statements and remarks regarding the relevant theme. Such statements and remarks always emphasized the necessity of broad international cooperation to combat the pandemic and restrained in criticism of China's initial reaction to the first cases of the new coronavirus. Similar views have been presented by Polish medical specialists, mainly epidemiologists and virologists. Medical experts who appear in Polish media to comment on the pandemic often use Chinese examples such as the Hubei lockdown or experimental methods of curing the infected people as an appropriate response to the spread of the virus. What's more, there is a lot of information in traditional and social media about China's donation of medical supplies. In that sense, Polish public opinion has adopted the Chinese narrative about the prevalence of humanitarian aid.

Even so, there is still a negative perception from media, commentators and experts on China, as well as other people active in social media regarding the same theme (China's anti pandemic diplomacy). They focus mostly on a delayed Chinese reaction to the initial outbreak and China's ongoing disinformation campaign about covid-19. However, such minor discords have very limited impact on the Poland's overall positive perceptions of China's anti pandemic diplomacy.

Hungary: The global pandemic has not changed the amicable relationship between Hungarian government and China. Official comments have not blamed Beijing for the outbreak of Covid-19, instead they have emphasized the massive amounts of medical equipment

sent from China to Hungary. Meanwhile, the government has used the crisis as pretext to strengthen its control over domestic political and business affairs. Budapest has been following a pro-China policy over the past decade. The Covid-19 crisis has not led to a change in Hungary's position on China, as the Hungarian government has expressed its gratitude for the Chinese help and support on various occasions.

In contrast to the official narrative, non-governmental media sources are more critical about China and its role it played in the current pandemic and the general public as well has been expressing very negative opinions on social media, however, criticism mostly focused on Chinese government's domestic pandemic crisis management not on the Hungarian government's China policy and China's anti pandemic public diplomacy in Hungary. In sum, the pro-China attitude of Budapest is here to stay for the foreseeable future.

Portugal: Chinese donations of medical and personal protection equipment (PPE) have earned particular attention in Portugal. China's assistance, despite the 'China virus' labeling and criticism over how the initial outbreak was concealed, is being judged against a perceived lack of solidarity from EU.

China's public diplomacy seems functioning very well in Portugal. As former expected, the role China is playing in supplying Portugal with important resources to fight Covid-19 has been widely disseminated by the Portuguese media. The "quantitative" dimension is the dominant perspective in the news-the impressive imagery of planes landing on Portuguese runways to unload tones of crucial equipment arriving from China. In this context, the idea that China is replacing the EU as a source of solidarity, namely with southern EU countries, has clearly

gained ground in Portuguese public opinion. China's ability to effectively convey solidarity is also being voiced by influential political analysts in the national media. The indecisive stance and scant action by the EU have left many in Portugal with a sense of déjà vu regarding the union's long-standing North-South divides which open the room for China to fill. Nevertheless, it would be hard to identify any sign of instrumentalization of the 'China factor' in domestic politics. In sum, the long-term strong bilateral relations between China and Portugal are unlikely to change due to the eventual impact of the pandemic surge.

Group C: The Countries with Minor Internal Discords (Discursive Rifts) Being Critical of China's Anti Pandemic Diplomacy

Germany: Germany-China relations were already complicated before the global Covid-19 crisis. Political relations were deteriorating not least because of growing German skepticism about Chinese policies concerning the pro-democracy movement in Hong Kong and large-scale human rights violations in Xinjiang. There, it would not be surprised to see the rapid diffusion of China-skepticism wave in Germany since the pandemic erupted. Such wave impacted almost every influencing domestic actor of Germany which led to the following situation: the critical stance towards China's anti pandemic diplomacy nearly became the strong consensus among the actors aforementioned, the only difference is the phrasing or rhetoric they used to express the relevant concerns.

The governing politicians phrased the expressions cautiously when they criticized China's handling of the crisis and the so called "China's

international propaganda efforts". For example, a representative from center-left SPD expressed concerns about the dependence of Germany's supply chain on China. A Green Party member pointed out China should not turn the crisis into a competition of systems. However, they never try to insult the specific ideology or the person of China directly. In the contrast, some German mainstream media outlets blamed and insult China and its anti-pandemic diplomacy much more directly and aggressively. For instance, the chief editor of the large German tabloid "Bild" openly attacked the Chinese president. After publishing a calculation of what China owes Germany as financial compensation, he harshly accused Xi in an online video of having informed the international community too late about the danger and urged Xi make an open apology to the world immediately. In sum, the negative perceptions regarding China's anti pandemic diplomacy got the solid ground in Germany.

France: A little different from Germany, the perceptions of France towards China's handling of pandemic crisis experienced the significant change through time frame. Generally speaking, the press coverage and government reactions in France toward China were quite positive during the first two months the crisis. This seemed to have changed since late March when the crisis erupted in Europe. Debate on China's influence over WHO, new information questioning the number of casualties in China, suspicion of geopolitical motives behind what has been called China's "mask diplomacy" as well as the aggressive stance taken by the PRC embassy⁵, all contributed to a cooler and

---

⁵The PRC embassy in France has played an unprecedented role in the media: First, the embassy spread the suspected facts or conspiracy theories implying that the coronavirus originated in the US and introduced to China by the US military actively since the late March; Second, the embassy published several anonymous articles on its website which is aimed at "restoring distorted

sometimes hostile attitude toward China in France. French foreign minister Le Drian summoned Ambassador Lu Shaye on April 14 to express clearly the disapproval of the statements made previously. The next day, during a hearing with Mr. Le Drian, French senators shared their discontent and concerns regarding the embassy's comments. Additionally, President Macron, while avoiding a direct challenge to China's political system, suggested the transparency issue indirectly in an interview with the Financial Times on April 16: "Obviously, things that we don't know have happened [in China]". In sum, China and France have been cooperating since the start of the epidemic in China, as well as when France was under great pressure notably due to its severe face mask shortage. However, since the unprecedented proactive public diplomacy taken by PRC embassy of France arose, the overall perceptions of France towards China and its relevant anti pandemic diplomacy turned down rapidly including within the government which would probably undermine the bilateral relationship in the near future.

Sweden: When Covid-19 epidemic struck Wuhan in early 2020, it came after four years of a steadily worsening diplomatic relationship between Sweden and China. So far, the coronavirus emergency seems to create no impetus for mending ties. The widespread suspicions of the country regarding the suspected 'China's cover-up and international publicity efforts' have further gained more solid ground than ever before. Unlike Germany or France where there still exist cautious but limited appreciation on China's pandemic management

---

facts" presented by Western media, experts and politicians who intended to slander China. Third, the embassy often commented on specific reports in the French media that it said were untrue and detrimental to China's image.

achievements, China's response to the crisis has received little praise both from media and politicians in Sweden. Repeated themes in the public discussion instead include the initial cover-up of the spread in Wuhan, Chinese disinformation about the pandemic, Taiwan's exclusion from the WHO, and worries that China and other non-democracies are taking advantage of the crisis to pursue their agendas. Moreover, such suspicions not only remain on discursive dimension, but also translate into the relevant policy decisions. For example, in late April, the Swedish parliament agreed to introduce a temporary legislation to stop foreign investments that harm the country's security interests which is mostly aimed at preventing Chinese actors from buying up Swedish companies in critical sectors during the looming economic crisis.

Group D: The Countries Keeping the Theme (China's Anti Pandemic Diplomacy) in Minor Key

Austria: The Covid-19 crisis seems not induced a restructuring of Sino-Austrian relationship. The rather non-confrontational position held by the Chinese embassy in Austria has been matched by Austria's perpetuation of its longstanding policy of neutrality. Contrary to the proactive China's proactive anti pandemic diplomacy actions in Austria⁶, the Austrian government has distinguished itself through its noticeable silence towards China. It's noteworthy that the call between Chancellor Sebastian Kurz and Premier Li Keqiang on March 27 was widely publicized by China through an official statement and several

---

⁶For example, the Chinese ambassador Li Xiaosi notably promoted during 'donation ceremonies' the contributions made by the Chinese community as well as Chinese companies to Austria.

social media posts, while the Austrian government did not mention it. In addition to this, the Austrian economy minister Magarete Scharamböck abstained from openly singling out China when confronted with reports of deficiencies in the quality of mask imports from China. Such cases explicitly reflect Austria's continuation of a policy neutrality regarding US-China tensions. This is further exemplified by the announcement that telecom providers in Austria would be free to choose whether to employ Huawei or not in the country's 5G roll out.

Bulgaria: Though China has offered assistance to Bulgaria amid Covid-19 pandemic and used this aid to serve its public diplomacy, the latter seems to keep such theme within a strictly limited scale and level of public debate. Instead, the government focused on either diversifying its sources of medical supplies or boosting the local production of relevant items. Generally speaking, the level of awareness about China's role in the world is relatively low in Bulgaria as there are no historical links between two nations. Business and political elites in Bulgaria acknowledge China's economic potential and international standing. However, at the same time, the volume of China's investment in the country is extremely limited compared with its investment in other EU member states or the 17+1 area. Moreover, the foreign policy and security priorities of the current Bulgarian government are determined predominantly by its European and transatlantic commitments. So far, the pandemic crisis has not led to a noticeable shift of Bulgaria's stance in favor of China.

Latvia: At this point of Covid-19 crisis, relations between Latvia and China have remained limited, constructive and market-based. The exchanges have not been visible in the public and media space. As the Covid-19 outbreak first developed in China, the domestic reports of

Latvia mainly relied on information from international news agencies and the phrasing on China was mostly neutral with no emphasis on the virus being “Chinese” but rather “from China”. Moreover, Latvia even organized several activities to help the victims in China. Therefore, China also made a generous reciprocation to Latvia since the pandemic erupted there. However, the local media keeps the very low coverage of such theme (China’s anti pandemic diplomacy). For example, a flight in late March by the national airline AirBaltic to Urumqi and back carried 900000 face masks and 80000 respirators from China. The Latvian reports are worded as a praise of AirBaltic and do not focus on the context of the exchange and China’s role.

In sum, certain exchanges have taken place between Latvia and China during Covid-19, including charity events, donations, experience exchanges and equipment purchase, but the activities that could serve China’s image have gone largely absent in the local media and public debate.

Through the examination and analysis above, the one main divide combined with two sub divides is on full display: as most of cases above demonstrated, necessity proven to be a powerful driver in promoting cooperation with China in the fight against Covid-19. Even countries that have souring relations with China in recent years have found a reason to strengthen those ties in a time of crisis. For many governments of Europe, the mid-term solution to the pandemic crisis must require the multilateral action which would highlights China’s role as a partner and further necessitates a degree of cooperation, despite the controversies regarding China’s growing influence in international organizations such as WHO.

As the pandemic has severely shocked European integration process which would lead to the decline of the continent's strength and international influence, the emergence of such divides would be inevitable but still be the risky signal for the integration cause. Fortunately, though some details of the divide suggesting the complaints or dissatisfactions with EU's inertia compared with China's immediate assistance action and the following solidarity⁷, little of them opposed to the EU integration project directly. Therefore, it would be reasonable to define the current situation of EU's responses to China's anti pandemic diplomacy and the following effects as 'divided the union stand', which means the EU would still function as a political polity effectively but the integration cause would meet newly emerged obstacles or pressures brought by the ongoing pandemic crisis.

CONCLUSION: THE POSSIBLE SCENARIO OF FUTURE EU-CHINA RELATIONSHIP AND EU'S INTERNATIONAL STRATEGIC POSITION

The Covid-19 pandemic crisis would be the first time that China has figured so prominently on an issue of such immediately critical importance to European citizens, governments and the European project more broadly. Thus, China has become an indispensable part of public and policy debates across much of the continent during the pandemic era. The way of EU-China relationship evolving as the current crisis unfold and the debates around them would cause a lasting effect

---

⁷It is not the first time that China's factor became the leverage for some member states-specifically the ones in south Europe-going against EU. During the financial crisis between 2008-2012, some south European countries already tried this once. However, the scale and the level of it reach the new peak record compared with the previous one.

even after the crisis has passed. Frankly speaking, the EU-China relations had already grown more complex before the crisis hit. What were mostly commercially driven relationship a decade ago have now contained more diversified, more geopolitical and more contested suggestions, as China's interests in Europe have grown considerably and China itself has become more competitive and more globally ambitious. Under such circumstances including the previously emerged complexities and the up to date pandemic crisis, the year 2020 would probably be a defining year for EU-China relationship. Critical decisions are to be made on questions such as 5G licensing rules in Europe and a bilateral investment agreement between both sides. In September, 27 European heads of state and government would like to sit down, for the first time collectively with their Chinese counterpart in Leipzig, Germany. From whichever perspective, this summit would most likely reshape the new track or framework for the future of EU-China relationship.

The demonstration of EU-China relationship above offers a very apt example to analyze the EU's international strategic position. Facing the increasingly self-interests focusing US and the rising, ambitious but ideologically heterogeneous China combined with the unprecedented global confrontation between both, EU has been always trying its best to keep the sophisticated neutrality or balance under the shadow of such global superpowers' conflict. However, considering the deep-rooted security guarantee reliance on US, it would not be reasonable to expect EU could develop the newly demanded global strategy framework independent of the long-standing transatlantic partnership completely. Therefore, the most likely scenario of EU's international strategic position in the near future would be that EU still keep

the transatlantic partnership functioning but gradually reduce the strategic reliance on it especially the ones referring to the security commitment on the one hand, while try to build and develop more organic and effective coordination with the previously defined geopolitical rival like China or Russia on the other hand.

REFERENCES

- Balzacq, T. & Puybareau, B. (2018). The economy of secrecy: security, information control and EU-US relations. *West European Politics*, 41(4).
- BBC News. (2020, April 17). *Coronavirus: Macron questions China's handling of outbreak*.
- Bechis, F. (2020, April 17). Polls show concerning effect of Chinese coronavirus charm offensive in Italy, *FRI*.
- CGTN. (2020, April 7). *China continue to support Portugal in fighting covid-19: ambassador*.
- DW News. (2020, April 10). *Germany's Maas: Trump coronavirus response took too long*.
- DW World. (2020, June 1). *Coronavirus pandemic further strains US-China relations*.
- Eckhardt, J. (2015). *Business Lobbying and trade governance: The case of EU-China relations*, Palgrave Macmillan.
- Gabriel, J. & Schmelcher, S. (2018). Three scenarios for EU-China relations 2025, *Futures*, (97), pp. 26-34.
- Glaser, C.L. (2015). A US-China Grand Bargain? The Hard Choice between Military Competition and Accommodation, *International Security*, 39(4).
- Goldstein, L.J. (2015). *Meeting China Half Way: How to Defuse the Emerging US-China Rivalry*, George Town University Press.
- Gosling, T. (2020, May 21). China's mask diplomacy won't work in the Czech Republic, *Foreign Policy -Argument*.

- Green-Cowles, M. & Egan, M. (2016). The historical evolution of the transatlantic partnership, *The West and the Global Power Shift*, pp. 75-97.
- Hansrod, Z. (2020, May 21). US-China war of words over covid-19 escalates tensions over Taiwan, *RFI News*.
- Hauser, G. & Kernic, F. (2016). *European Security in Transition*, Routledge.
- Lampton, D.M. (2013). A New Type of Major-Power Relationship: Seeking a Durable Foundation for US-China Ties, *Asia Policy*, 16, pp 51-68.
- Lau, S. (2020, April 30). Sweden plans to ask EU to investigate the origin of covid-19, likely further straining relations with China', *South China Morning Post*.
- Maher, R. (2016). The elusive of EU-China strategic partnership, *International Affairs*, 92(4).
- Mengru, W. (2020, March 26). China-Austria ties deepened through virus fight, *China.org.cn*.
- Moldicz, C. (2020, March). Hungary external relations briefing: Hungarian foreign policy in the coronavirus crisis, *China-CEE Institute*, 27(4).
- Petrova, A. (2020, March 19). Bulgaria says China ready to help in fight against coronavirus, *Pixabay.com*.
- Reuters World News. (2020, April 26). *Germany says China sought to encourage positive covid-19 comments*.
- Rough, P. (2020, March 25). How China is exploiting the coronavirus to weaken democracies, *Foreign Policy-Argument*.

- Smith, M. (2014). EU-China relations and the limits of economic diplomacy, *Asia Europe Journal* (January).
- Smith, S. (2020, May 19). WHO coronavirus assembly: US-China clash dominates the reaches finale, *NBC News*.
- Transatlantic Relations Initiative. (2020, May 14). *Observatory on the EU: How will the covid-19 pandemic affect EU-China relations? Challenges and Perspectives*.
- Uznanska, P. & Fila, M. (2020, May 22). The New US-China Battlefield over the Covid-19 Narrative: Poland, *The Diplomat*.
- Xinhua. (2020, June 7). *China's Mammoth Foundation donates covid-19 testing equipment to Latvia*.
- Xinhua. (2020, May 13). *China to continue helping Spain fight covid-19 epidemic*.
- Yu, J. (2018). The belt and road initiative: domestic interests, bureaucratic politics and the EU-China relations, *Asia Europe Journal* (March).

COVID-19 SONRASI DÖNEMDE AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ: ZORLUKLAR VE FIRSATLAR

Alper YURTTAŞ¹

Özet: Covid-19'un Avrupa Birliği'ni (AB) nasıl etkileyeceği henüz tam olarak bilinmese de pandemi sonrası dönemin birtakım köklü değişikliklere sahne olacağına kesin gözüyle bakılıyor. Birliğin son yıllarda yaşadığı sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik farklı yaklaşımların ortaya çıkardığı fay hatları nedeniyle, AB'nin geleceğinin gitgide daha fazla tartışılır hale geldiği görülüyor. Covid-19'un yarattığı ilk şokun ardından yapılan değerlendirmelerde, mevcut farklılıkların derinleşebileceği gibi, AB'de uzun zamandır eksikliği hissedilen dayanışma ruhunun güçlenebileceğine yönelik gözlemlere de yer verilmekte. İçine girdiğimiz yeni on yılda AB'nin nasıl şekilleneceği, kuşkusuz AB-Türkiye ilişkilerini de doğrudan etkileyecektir. Bu çalışmada, Covid-19 sonrası süreçte AB entegrasyonunun geleceği ve bununla bağlantılı olarak AB-Türkiye ilişkileri ele alınacak ve yeni dönemde ortaya çıkması olası zorluk ve fırsatlar tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, AB'nin Geleceği, AB Genişlemesi, Covid-19, Pandemi.*

---

¹Dr. Öğr. Görevlisi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Girişimcilik ve İnovasyon Uygulama-Araştırma Merkezi, E-Posta:alpyurttas@itu.edu.tr

COVID-19: AB'NİN KRİZLER ZİNCİRİNDE YENİ BİR HALKA

2020'li yılların başında, avro krizi, mülteciler, Brexit, iklim değişikliği, dünyada jeostratejik gerilimlerin artması, popülizmin ve otoriterleşme eğiliminin yükselişi gibi AB'nin mücadele etmek zorunda olduğu birçok sorunun varlığını koruduğu görülüyor. Birliğin karar organlarının birbiriyle bağlantılı, girift ve çok boyutlu sorunlarla nasıl başa çıkacağı merak konusuysen, tam da bu dönemde patlak veren Covid-19 krizi hem mevcut sorunlara ilişkin görüş ayrılıklarını daha belirgin hale getirdi, hem de bunlara ek, yeni bir ayrışma alanı olarak AB'nin gündemine yerleşti.

Covid-19 öncesi sorunların her birinin farklı ayrışmalar ve ittifaklar yarattığı görülmekte. Örneğin avro krizinde Kuzey-Güney, mülteci krizinde Doğu-Batı, bütçe tartışmalarında ise zengin ve yoksul ülkeler arasındaki ayrımlar göze çarpıyor (Fabbrini, 2020). Koronavirüs salgını da krizden etkilenen ülkelere sağlanacak desteklerin kapsamı ve çok yıllık mali çerçevenin içeriği konularında görüş ayrılıklarını ortaya çıkardı. Krizden sert şekilde etkilenen ülkeler daha kapsamlı destek paketlerinden yana olurken, *Tutumlu Dörtlü* olarak ifade edilen Danimarka, İsveç, Avusturya ve Hollanda daha sıkı bir bütçe disiplininde yana tavır aldı.

Öte yandan, popülist ve otoriter partilerin Macaristan ve Polonya gibi ülkelerde iktidara gelirken, Almanya ve Fransa gibi AB bütünleşmesinin öncü ülkelerinde dahi hükümetlerin gündemini etkileyecek ölçüde güç kazandığı bir dönemde, Covid-19'un mevcut otoriterleşme eğilimlerinin güçlenmesine uygun bir ortam sağlaması nedeniyle AB'nin geleceğine ilişkin tartışmalar yeniden alevlendi (Eralp ve Keyman, 2020). Bunda kuşkusuz, salgının ilk günlerinde üye ülkelerin

başta İtalya ve İspanya olmak üzere salgından yoğun şekilde etkilenen ülkelere karşı dayanışma ruhu ile hareket etmemelerinin ve savaş dönemlerini andıran sınır koruma önlemlerinin de payı var. Avrupa Komisyonu eski başkanlarından ve AB bütünleşmesinin önemli figürlerinden Jacques Delors'un, üye ülke liderleri arasındaki gerilimi ve dayanışma eksikliğini AB için "ölümcül bir tehlike" olarak tanımlaması, konunun ciddiyetini yansıtıyor (McGuinness, 2020).

Bu çoklu kriz ortamı, bir yandan Avrupa bütünleşmesini gitgide daha fazla sorgulanır hale getirirken diğer yandan Birliğin geleceğinin nasıl şekilleneceği sorusunun daha sık sorulacağı bir döneme girildiğine ve AB'nin geleceğine ilişkin tartışmaların yeniden gündeme taşınacağına işaret ediyor.

BİTMEYEN TARTIŞMA: AB ENTEGRASYONUNUN GELECEĞİ

Temelleri 2. Dünya Savaşı sonrasında atılmış olmasına karşın AB'nin nasıl bir entegrasyon modeline sahip olması gerektiğine dair tartışmalar hala devam etmekte ve özellikle kriz dönemlerinde gündeme daha sık gelmekte. Entegrasyonun geleceğine ilişkin tartışmaların, Avrupa genelinde kimlik ve kültür unsurlarının daha fazla ön plana çıkmasına paralel olarak arttığı görülüyor. Özellikle 2005'te Anayasal Antlaşma'nın onay sürecinde Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda hayır sonucunun çıkması, AB'nin geleceği tartışmalarında kamuoyunun önemini göstermiş ve Avrupalı kimliğine dair tartışmaları yeniden ortaya çıkartmıştır (Akçay, 2013).

2004 ve 2007'de gerçekleşen Orta ve Doğu Avrupa genişlemesinin ardından eski ve yeni üye ülkeler arasında beklenen yakınsamanın

gerçekleşmemesi ve yukarıda değinilen yeni sorun alanlarının ortaya çıkmasıyla birlikte 2010'lu yıllarda AB'nin geleceği konusu bir kez daha gündeme taşındı. 2017'de Juncker Komisyonu'nun yayınladığı "Avrupa'nın Geleceği" adlı Beyaz Kitap'ta, AB entegrasyonunun geleceğine ilişkin olasılıklar bir araya getirildi ve beş gelecek senaryosu, (1) *Mevcut Durumun Devamı*, (2) *Sadece Tek Pazar*, (3) *Daha Fazlasını İsteyen Daha Çok Çalışır*, (4) *Daha Azını Daha Verimli Yapmak* ve (5) *Birlikte Çok Daha Fazlasını Yapmak* olarak isimlendirildi (European Commission, 2017).

2018'e gelindiğinde, Almanya-Fransa ortaklığıyla yayınlanan ve ekonomi, dış politika, vergilendirme ve göç gibi önemli politika alanlarında daha fazla eşgüdüm öngören Meseberg Deklarasyonu AB'nin kuruluşuna öncülük eden Almanya-Fransa ortaklığının bugünkü kriz ortamının aşılması ve entegrasyonun güçlenmesinde kilit rol oynayabileceğinin işareti olarak algılamak mümkün. Bunu takiben, Mayıs 2019'da 27 üye ülkenin liderleri tarafından yayınlanan ve AB bütünleşmesinin geleceğine ilişkin ilkelerin ortaya konduğu Sibiu Deklarasyonu ve Konsey'in Haziran 2019'daki zirvesinde kabul edilen beş yıllık stratejik gündemin de etkisiyle, Birliğin geleceğine ilişkin tartışmalar daha da öne çıkmıştır. Yine 2019'da Macron tarafından ortaya atılan ve ardından Almanya'nın da desteğiyle bir Fransız-Alman girişimi olarak kabul gören Avrupa'nın Geleceği Konferansı, entegrasyonun geleceğini geniş bir perspektifle tartışma fırsatı yaratmıştır. Birlik kurumlarının yanı sıra ulusal parlamentolar, yerel ve bölgesel otoriteler, ekonomik çıkar grupları ve sivil toplum gibi farklı kesimleri kapsayacak olan konferansın Schuman Deklarasyonu'nun 70. yıldönümü olan 9 Mayıs 2020'de başlaması ve iki yıl sürmesi öngörülmekteydi fakat pandemi nedeniyle bu tarihe uyulamadı.

Birliği yeniden şekillendirmeye yönelik tüm bu adımlara karşın, birçok konuda keskin görüş ayrılıklarına ve AB'nin geleceğine ilişkin farklı vizyonlara sahip kesimlerin ortak bir noktada buluşmasının kolay olmayacağı aşıkâr. Üstelik, yaklaşık 20 yıl önceki Avrupa Konvansiyonu ve Anayasal Antlaşma deneyimi halen hafızalardaki tazeliğini korumakta. Fakat tüm bunlara rağmen madalyonun diğer yüzüne bakıldığında, AB'nin daha güçlü bir bütünleşmeye doğru evrilebileceğine dair işaretler görmek mümkün.

Her şeyden önce, sağlık politikalarının AB'nin değil üye ülkelerin yetki alanına girdiğini hatırlamakta fayda var. Dolayısıyla Covid-19 sürecinde yaşanan krizin temelinde, AB'den çok, bazı üye ülkelerin sağlık alanındaki kapasite eksikliğinin yattığını söylemek yanlış olmaz. Hatta sağlık gibi temel politika alanlarından birinde üye ülkelerden Birliğe yetki aktarımının krizin etkilerini hafifletebileceğini, dolayısıyla salgının aslında daha fazla entegrasyona olan ihtiyacı açığa çıkardığını söylemek mümkün.

Öte yandan, AB'nin Covid-19 salgınının ilk dönemlerindeki tepkisizliğine ve koordinasyon eksikliğine karşın Mart ayının ortalarından itibaren gerekli tedbirleri almaya başladığı ve virüsün kontrol altına alınması, tıbbi malzeme tedariki, aşı ve tedavi araştırmalarının desteklenmesi ve virüsün sosyo-ekonomik etkileriyle mücadele gibi alanlarda çeşitli önlemleri hayata geçirdiği görölüyor (Aydın ve Akgül Açıkmeye, 2020).

Ulusal reflekslerin öne çıktığı ilk şokun ardından, Avrupa Merkez Bankası, Avro Grubu, Avrupa İstikrar Mekanizması gibi Birlik organları salgının ekonomik etkilerini azaltmak amacıyla çalışmalar yürütmeye başlamıştır. Bu çalışmaların ardından Almanya ve Fransa'nın sunduğu 500 milyar avroluk kurtarma planı önerisi, Komisyon tarafından daha

da genişletilerek 750 milyar avroluk bir pakete dönüştürülmüştür. Paket AP'de olumlu karşılansa da yürürlüğe girebilmesi için AB Konseyi'nde oybirliği ile kabul edilmesi gerekmektedir. 19-20 Haziran'daki AB Konseyi zirvesinde kurtarma paketi üzerinde uzlaşma sağlanamasa da görüşmelere devam edilecektir (Nas, 2020). Özellikle *Tutumlu Dörtlü*'nün çekinceleri, paketin kabulüne ilişkin önemli bir engel olarak görülse de kabul edilmesi durumunda AB, tarihinde ilk kez üye ülkeler adına borçlanma yetkisine sahip olacak. Sadece bu yetki dahi, mali politikaların ulus-üstü düzeye aktarılmasının ve entegrasyonun derinleşmesinin önemli bir işareti olarak kabul edilmekte.

Görüldüğü gibi, Covid-19 salgını sonrasındaki gelişmeler bir yandan dayanışma ruhunu zedelerken, diğer yandan daha güçlü bir entegrasyona olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. AB bütünleşmesinin hangi yönde ilerleyeceği, sadece Birlik kurumlarını ve üye ülkeleri değil, AB-Türkiye ilişkilerini de doğrudan etkileyecektir.

COVID-19 SONRASI AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

AB'nin Türkiye ile ilişkileri, diğer aday ülkelerle olan ilişkilerinden farklı olarak, bugüne dek oldukça kendine özgü bir seyir izlemiştir. İlişkilerin yasal dayanağını oluşturan Ankara Antlaşması'ndan bu yana yaşanan birçok krize karşın Türkiye 1999'da adaylık statüsü elde etmiştir. Adaylık süreci 20 yılı aşan Türkiye, bu yönüyle de bugüne kadar adaylık sürecini deneyimleyen tüm diğer ülkelerden farklılaşmaktadır. 1999-2004 yılları arasındaki yoğun reform süreçlerinin de etkisiyle 2004 Brüksel Zirvesi'nde Türkiye ile müzakerelere başlanması kararı alınmış ve 2005'te üyelik müzakerelerine başlanmıştır. Fakat bu tarihten sonra gerek çeşitli üye ülkeler ve Birlik kurumları tarafından

gündeme getirilen açık uçlu müzakere süreci ve imtiyazlı ortaklık gibi konuların gerekse Türkiye'nin hızla reform sürecinden uzaklaşmasının etkisiyle müzakereler istenilen hızda ilerlememiştir. Özellikle 2013 ve sonrasında AP'nin ve Komisyon'un, Türkiye'nin AB'nin temel değerlerinden gittikçe uzaklaştığına dair eleştirileri artmaya başlamış, her iki tarafta da popülist söylemler güç kazanmış ve AB-Türkiye ilişkileri katılım sürecinden çok, karşılıklı çıkarların söz konusu olduğu alanlarda ilerlemeyi ifade eden işlemsel (*transactional*) boyutta yürütülmeye başlanmıştır. Mevcut sorunlara ilaveten son dönemlerde Suriye, Libya ve Doğu Akdeniz politikalarında Türkiye ile AB arasında ortaya çıkan görüş ayrılıkları, yeni gerilim hatlarını ortaya çıkarmıştır. Bu tabloya bakıldığında, ilişkilerin düzelmesi ve katılım sürecinin yeniden canlanması en azından kısa vadede mümkün gözükmemektedir. Fakat Covid-19'un, tıpkı Birliğin entegrasyonuna olacağı gibi, Türkiye ile olan ilişkilerine de çeşitli etkilerinin olması muhtemeldir.

AB'nin yeni yasama döneminde dış politika önceliklerinden birinin Çin'le ilişkilerini yeniden gözden geçirmek olduğu görülüyor. Komisyon'un 2019'da yayınladığı tebliğde Çin'i "sistemik rakip" olarak tanımlaması, özellikle ekonomik ilişkiler açısından Çin'le ilişkilerin geleceğinden duyulan kaygıya işaret etmekte (European Commission, 2019). Covid-19 sonrasında Birliğin tedarik zincirleri konusunu yeniden düşünerek Çin'e ve diğer Asya ülkelerine alternatif bölgesel tedarik zincirleri arayışına girmesi, Türkiye'yi de bu alandaki adaylardan biri haline getirmekte (Arısan Eralp, 2020). Diğer yandan Çin, Rusya ve ABD arasında ortaya çıkmaya başlayan jeostratejik rekabette, AB'nin bir aktör olarak yer alıp alamayacağı sorusu, Birliğin en üst düzey aktörleri tarafından sorulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrell'in

“Türkiye ile en üst düzeyde samimi bir diyalog kurmayı dikkate almamız” şeklindeki açıklamaları, AB'nin yeni jeostratejik rekabette Türkiye ile ilişkilere verdiği önemi vurgulamaktadır (Barigazzi, 2020). Öte yandan, Temmuz ayında başlayan Almanya dönem başkanlığının, hem AB bütünleşmesine hem de AB-Türkiye ilişkilerine olumlu etkilerinin olabileceği yönünde beklentilerin ortaya çıktığı görülmektedir (Nas, 2020).

Tüm bu gelişmeleri, Covid-19 sonrası oluşan konjonktürde AB-Türkiye ilişkilerinin olumlu bir yöne doğru seyredebileceğine dair işaretler olarak görmek mümkün. Fakat Libya ve Doğu Akdeniz politikaları ve bunlara yeni eklenen Ayasofya konusu gibi birçok alanda AB ile Türkiye arasındaki temel görüş farklılıkları yerli yerinde durmakta. Nitekim, bu satırların yazıldığı sırada yayınlanan AB Dış İlişkiler Konseyi toplantısının sonuç metninde, AB-Türkiye ilişkilerinin güçlenebilmesinin ancak Türkiye'nin AB'nin değer, ilke ve çıkarlarına uyumuyla mümkün olabileceği ifade edilmiş ve yukarıda söz edilen konularla ilgili Türkiye'nin politikaları eleştirilmiştir (Foreign Affairs Council, 2020). Bunun yanı sıra, AB'nin Türkiye'ye yönelik son yıllarda hemen hemen tüm resmi metinlerinde vurguladığı hukukun üstünlüğü, şeffaflık, ifade özgürlüğü ve yapısal reformların eksikliği gibi konulardaki eleştiriler de varlığını korumakta. Dolayısıyla, dış politikada temel görüş ayrılıklarının giderilmesinin ve Türkiye'nin reform sürecine geri dönmesinin ilişkileri canlandırmanın ön koşulu olduğu görülüyor.

SONUÇ

Covid-19 salgını tüm dünyayı olduğu gibi AB'yi de etkileyen sonuçlar doğurmakta. Bir yandan ulusal refleksleri öne çıkaran salgın, diğer yandan ortak sorunların çözümünün ancak ortak politika alanlarının arttırılmasıyla mümkün olacağını gösterdi. Yükselen popülizm ve otoriterleşme AB'nin temel değerlerini aşındırırken, Birliğin bu sorunları nasıl aşacağı, global bir normatif güç olarak var olup olamayacağını da belirleyecek.

Üye ülkelerin farklı dış politika önceliklerine sahip olduğu, temel değerlerde ayrışmaların arttığı ve ortak politika alanlarının azaldığı bir modelin mi yoksa ortak değerlerin, çok taraflılığın ve kapsayıcılığın öne çıktığı bir yaklaşımın mı kabul göreceği, Birliğin Türkiye ile ilişkilerini de doğrudan etkileyecektir. Katılım sürecinin fiilen durduğu ve temel konulardaki ayrışmaların gitgide arttığı bir dönemde ilişkilerin düzelmesi en azından kısa vadede mümkün görünmüyor. Fakat AB-Türkiye ilişkilerine tarihsel perspektiften bakıldığında, derin krizlerle dolu olduğu, zaman zaman ilişkiler kopma noktasına gelse de kolektif bir çabayla krizlerin aşıldığı görülmekte. Dolayısıyla, Türkiye'nin demokratikleşme, hukukun üstünlüğü ve temel haklar gibi alanlarda reform sürecini yeniden benimsemesi ön koşuluyla, Covid-19'un ortaya çıkardığı fırsatların iyi değerlendirilmesinin, taraflar arasındaki güven sorununu aşmaya yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçay, B. (2013). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Bitmeyen Senfoni. İçinde M. vd. Öden (Ed.), *Prof. Dr. Erdal Onar'a Armağan* (ss. 975–1027). Ankara Üniversitesi.
- Arısan Eralp, N. (2020). *Schuman Deklarasyonu'nun 70. Yılında AB'nin Korona ile İmtihanı ve Bu Sürecin Türkiye-AB İlişkilerine Etkisi*. <https://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/1503> Erişim tarihi: 10.7.2020
- Aydın, M. & Akgül Açıkmeşe, S. (2020). *Avrupa Covid-19 Salgınından Nasıl Etkilendi?* <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/04/26/panoram-a-soruyor-ii/> Erişim tarihi: 11.7.2020
- Barigazzi, J. (2020). *Borrell urges EU to be foreign policy 'player, not the playground'*. Politico. <https://www.politico.eu/article/on-foreign-policy-josep-borrell-urges-eu-to-be-a-player-not-the-playground-balkans/> Erişim tarihi:13.7.2020
- Eralp, A. & Keyman, E. F. (2020). *A Fumbling or an Enabling European Union: Envisioning Multilateralism in a Post-Corona World*. <http://www.tepsa.eu/a-fumbling-or-an-enabling-european-union-envisioning-multilateralism-in-a-post-corona-world-atila-eralp-and-fuat-keyman-ipc-turkey/> Erişim tarihi: 12.7.2020
- European Commission. (2017). *White Paper on the Future of Europe: Reflections and Scenarios for the EU 27 by 2025*. Erişim tarihi: 30.6.2020
- European Commission. (2019). *EU-China – A strategic outlook*.

<https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf> Erişim tarihi: 9.7.2020

Fabbrini, F. (2020). *The Future of the EU after Brexit, and Covid-19* (Sayı 3).

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3604111 Erişim tarihi: 30.6.2020

Foreign Affairs Council. (2020). *Foreign Affairs Council, 13 July 2020*. Council of the EU.

<https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2020/07/13/> Erişim tarihi: 15.7.2020

McGuinness, R. (2020). *EU on brink: Coronavirus a 'mortal danger' to Brussels bloc – dire warning*. Express.

<https://www.express.co.uk/news/world/1262301/eu-news-coronavirus-european-union-france-outbreak> Erişim tarihi: 10.7.2020

Nas, Ç. (2020). *Almanya'nın AB Dönem Başkanlığı Türkiye İçin Ne Anlama Geliyor?* Perspektif.

<https://www.perspektif.online/almanyanin-ab-donem-baskanligi-turkiye-icin-ne-anlama-geliyor/> Erişim Tarihi: 14.7.2020

AVRUPA BİRLİĞİ SINIRLARININ KORUNMASI YOLU OLARAK “GERİ İTMELER” VE PANDEMİ SONRASI İÇİN DEĞERLENDİRME

Av. Tuğçe Duygu KÖKSAL¹

ÖZET

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından dünya üzerinde koronavirüs salgını nedeniyle pandemi ilan edilmeden evvel Avrupa Birliği (AB) sınırlarına yönelen sığınmacılara uygulanan geri itmeler uluslararası mecrada yankı bulmuş ve AB'nin bu konuda etkili bir reaksiyon göstermesi ve siyasi bir tavır alması beklenmişti. Ancak AB sınırlarının korunması gerekçesiyle yapıldığı söylenen geri itmeler pandemi döneminde de devam etmiş, sığınmacıların kamplarda tutulma şartları kötüleşmiş ve AB'nin özellikle geri göndermeme ilkesine bağlı teminatların uygulanması konusunda keskin ve net bir tavır takınmaması, sürecin temel hakların korunması bağlamında kötü yönetilmesine sebebiyet vermiştir. Pandemi süreci ve sonrasında, öteden beri süre gelen geri itme uygulamasına yönelik bir soruşturma açılmaması kaygı

---

¹Avukat, İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Başkanı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (2012-2016 tarihleri arası) Raportör Hukukçusu,
E-posta: tugceduygukokal@gmail.com

vericidir. Devletin geri göndermeme ilkesinden kaynaklanan pozitif yükümlülüklerinin AB sınırlarının korunması gerekçesiyle ortadan kaldırılamayacağına ilişkin bir siyasi duruş gösterilmesi beklenirken, pasif kalınması pandemi süreci sonrasında AB'nin gerçeği açısından da soru işaretlerini beraberinde getirmektedir. Bu yazıda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Ek Protokolleri çerçevesinde pandemi öncesi dönemde başlayan sürece ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) içtihadı ışığında AB'nin üyesi ülkelerin sınır güvenliği politikası üzerine güncel meseleler tartışılacak, pandemi sonrası döneme ilişkin öngörüler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Geri Göndermeme İlkesi, Geri İtme, Pandemi, Sığınma, Sınır Güvenliği.*

GİRİŞ

Son dönemde, ülkelerindeki zulüm riski ve tehdidinden kaçarak, temel hak ve özgürlüklerin korunması standartları bakımından üçüncü güvenli ülke olarak gördükleri Avrupa Birliği (AB) ülkelerine sığınmak üzere yola çıkan sığınmacılara uygulanan geri itme (*push-back*) vakalarında artış kamuoyuna yansımaktadır. Bu çerçevede özellikle korona virüs salgını nedeniyle oluşan olağanüstü şartlarda, kırılğan durumdaki sığınmacıların daha etkin korunmasının sağlanması gerekirken, *sınır güvenliği koruması* adı altında daha kısıtlayıcı sistemsel uygulamaların görünür hale geldiğini ve bu durumun insan onuruna aykırı muamele iddialarını da beraberinde getirdiğini gözlemlemekteyiz.

Bu durumun en güncel örneği ise, 27 Şubat 2020 tarihinde Türkiye yetkililerinin Avrupa'ya sığınmak isteyen yabancılara engel

olmayacağını açıklaması üzerine, Yunanistan yetkililerinin yapmış olduğu resmî açıklama ile de gündeme gelen ve “AB sınırlarının” korunması amacına hizmet ettiği söylenen geri itme uygulamalarında yaşanan artıştır. Her ne kadar 2012 yılında Hirsi Jamaa kararında² Avrupa Devletleri'nin yasa dışı yollarla giriş yapan göçmenleri geri itemeyeceğine karar vermiş ve tarihi bir karara ve teminata imza atmış olsa da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) bu içtihadının uygulanmasına koyduğu bir “virgül” geri itmelere ilişkin tartışmaları alevlendirdi.

Bu çerçevede, AB sınırlarından “geri itme” pratiği, aslında AİHM 13 Şubat 2020 tarihli İspanya'ya karşı bir Büyük Daire kararıyla³ İspanya'nın hızlandırılmış sınır dışı prosedürüyle yasa dışı yollarla ülkeye giren sığınmacıları geri itmesine ilişkin başvuruda ihlal bulmamasıyla kamuoyunda geniş biçimde yankı buldu. Bu kararı AİHM'nin Slovakya'ya karşı Asady başvurusunda⁴ yine benzer durumda toplu sınır dışı yasağına ilişkin ihlal olmadığına dair varılan sonuç takip etti.

AİHM İspanya'ya karşı N.D. ve N.T. kararında, İspanya'ya Fas üzerinden yasadışı şekilde Melilla şehrinde tel örgüleri aşarak kitleli olarak giriş yapılması olayında, iki sığınmacının hızlandırılmış prosedürle sınır dışı edilmesinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) Ek 4 no'lu Protokolün 4. maddesi kapsamında toplu sınır dışı yasağından ihlal bulmadı. Mahkeme'nin bu sonuca varırken özellikle başvurucuların “*yasadışı davranışlarını*” yeni bir değerlendirme kriteri olarak ele aldığı dikkati çekmektedir⁵. Bu başvuruyu takiben karara bağlanan,

---

²Hirsi Jamaa ve diğerleri/İtalya [Büyük Daire], no. 27765/09, 23/02/2012

³N.D. ve N.T./İspanya [Büyük Daire], no. 8675/15 8697/15, 13/02/2020

⁴Asady ve diğerleri/Slovakya, no. 24917/15, 24/03/2020

⁵N.D. ve N.T., § 231

Asady başvurusunda da AİHM, polis merkezinde kısa süren bir mülakatla ülkeye yasadışı yollarla toplu olarak giren sığınmacıların sınır dışı edilmesinde, kolluktaki mülakatın sığınmacıların geri gönderilmeme ilkesi çerçevesinde dile getirecekleri argümanları almak için yeterli olduğunu değerlendirdi⁶. Diğer bir deyişle Mahkeme kısa süreli ve tek taraflı bir soru sorma yönteminden ibaret olan bir mülakat işlemini sığınma başvurusuna ilişkin argümanların dile getirilebileceği “gerçek ve etkin bir imkân” oluşturabileceğini gündeme getirmiş oldu. Ancak AİHM’nin daha evvelki değerlendirmelerine bakıldığında, sığınmacıların tek taraflı ifadesinin alınmasından ziyade, geri gönderilmeme ilkesi çerçevesinde neden sığınma talep ettiklerine ilişkin arkada yatan *gerçek nedenlerin* araştırılması gibi bir usuli teminatın somut olayın şartlarında zayıflatıldığını görmekteyiz. Halbuki AİHM Dairesi, İspanya’ya karşı N.D. ve N.T. başvurusunda, toplu sınır dışı yaşağını düzenleyen bu maddenin sağladığı usuli garantilerden olan her bir sığınma başvurusunun “bireyselleştirilmiş” şekilde incelenmesi gereğine uyulmaması nedeniyle ihlal bulmuş ve ayrıca etkili bir iç hukuk yolu bulunmadığını da tespit etmişti. Buna karşılık, Daire kararının Büyük Daire’ye gönderilmesi üzerine, tam aksi yönde çıkan ihlal bulunmadığına dair karar özellikle 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesi’ndeki, artık evrensel hukukun temel ilkesi haline gelen, geri göndermeme ilkesine ilişkin usuli teminatların zayıflatılmasına yol açacak ve daha da önemlisi keyfi devlet uygulamalarına kapı aralayacak bir niteliktedir. Kaldı ki, AİHM 23/07/2020 tarihli Polonya’ya karşı M.K. ve diğerleri başvurusunda ise, Çeçen asıllı Rusya vatandaşı başvuruçuların sınırda uluslararası koruma taleplerinin alınmaması ve üçüncü ülke olarak, oradaki prosedürün geri göndermeme

---

⁶Asady ve diğerleri, SS. 68-70

ilkesine riayet edip etmemesi araştırılmadan, Belarus'a hızlandırılmış prosedürle gönderilmesinde geri göndermeme ilkesi çerçevesinde Devlet'in pozitif yükümlülüklerini ele alarak Sözleşme'nin 3. maddesi ve Ek 4 numaralı Protokolün 4. maddesinde düzenlenen toplu sınır-dışı yasağı kapsamında ihlal kararı verdi. Ancak her somut olayda başvuruların ülkeye yasa dışı girip girmediği tartışmasına göre farklı değerlendirmenin yapılabildiği anlaşıldığından, bu noktada içtihadın ne şekilde yeknesaklığa kavuşacağı gelecekteki başvurularla şekillenecek gibi görülmektedir.

Nitekim, AİHM, daha önce de AB'nin Dublin II Regülasyonu çerçevesinde M.S.S davasında⁷ Yunanistan ile ilgili olarak geri göndermeme ilkesi çerçevesindeki usuli garantilere uyma zorunluluğunun altını çizmiş ve sığınma başvurusunu etkin şekilde almadığı ve bireysel değerlendirme usulünün bulunmaması ve hızlandırılmış sınır dışı prosedüründe bu sebeple keyfiliğe karşı garantileri içeren mekanizmanın işletilmediği sebebiyle hem kötü muamele yasağından kaynaklanan devletin pozitif yükümlülükleri hem de bu yasakla bağlantılı olarak etkili iç hukuk yolu bulunmaması nedeniyle ihlal kararı vermişti.

Öte yandan, AİHM Türkiye'ye karşı Babajanov davasında⁸, üçüncü güvenli ülkeye yerleştirme ile ilgili olarak da sınır dışı kararı veren ülkenin hangi ülkeyi üçüncü güvenli ülke olarak gördüğünün değil, sığınmacı açısından o ülkede de geri gönderme yasağı kapsamında usuli garantilerin sağlamanın temin edilmesinin esas olduğunun altını çizmiştir.

---

⁷M.S.S. v. Belçika ve Yunanistan [Büyük Daire], no. 30696/09, 21/01/2011

⁸Babajanov/Türkiye, no. 49867/08, 10/05/2016

AİHM'nin İspanya'ya karşı N.D. ve N.T. kararını, bu karara yöneltilen eleştirilerle birlikte okumak gerekir⁹. Ancak bu kararın AB sınırlarındaki son dönemde oluşan gerçek durumun görmezden gelinmesi ve şiddet içeren geri itme uygulamalarına AİHM eliyle onay verilmesi olarak algılanmaması önemlidir. Zira bu yönde bir algının ne kadar kayda değer olduğu ise 27 Şubat 2020 gecesi Yunanistan-Türkiye kara sınırı olan Edirne Pazarkule'de yaşanan şiddet olayları ve geri itme vakalarıyla ortaya çıkmıştır.

1 Mart 2020 tarihinde Yunanistan Başbakanı tarafından uluslararası koruma başvurusunun alınımının 1 aylık süreyle durdurulduğu açıklanmış buna ilişkin karar yayımlanmıştır. Bunu takiben, 2 Mart 2020 tarihi itibarıyla özellikle sınır kapıları Yunanistan tarafından kapatıldığından, Pazarkule sınırını geçmek isteyen sığınmacılara Yunanistan güvenlik güçleri tarafından yoğun gaz, gaz fişeği ve ateşli silahla müdahale edilerek Türkiye sınırına şiddet uygulanarak geri itme olayları kamuoyuna yansımıştır. Geri itilen sığınmacılar tampon bölgede Yunanistan tarafından sıkılan yoğun gazın etkisi altında kalmışlar ve Türkiye'de hastanelere sevk edilerek sağlığa erişim ihtiyaçları karşılanmıştır. Bu gelişmelere ilişkin olarak sahada görev alan pek çok sivil toplum kuruluşunun raporları yayımlanmıştır¹⁰.

Bu çerçevede özellikle 2 Mart ve 4 Mart tarihli geri itme olaylarında iki sığınmacının Yunanistan güvenlik güçleri tarafından vurularak

---

⁹Detaylı inceleme için bkz: <https://strasbourgoobservers.com/2020/03/26/n-d-and-n-t-v-spain-defining-strasbourgs-position-on-push-backs-at-land-borders/>

¹⁰Pek çoğu arasında bkz:

<https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=15576&Desc=%C4%B0stanbul-Ba-rosu-%C4%B0nsan-Haklar%C4%B1-Merkezi-Pazarkule-S%C4%B1n%C4%B1r-Kap%C4%B1s%C4%B1-Ziyareti-Raporu;>

<https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/SİYASİ%20BİR%20OYUNUN%20ORTASINDA%20KALANLAR-FINAL.pdf>

öldürüldüğü basına yansımıştır. İki ölüm vakası ile ilgili olarak Edirne'de Başsavcılık tarafından re'sen soruşturma başlatıldığı gibi, Türkiye'deki ve Yunanistan'daki sivil toplum kuruluşlarının desteği ile Yunanistan'da da ceza soruşturması başlatılması için şikâyetle bulunulmuştur¹¹. Bu başvurulardan biri AİHM'ye bireysel başvuru yoluyla taşınmış ve başvuruya öncelik verilmiştir.

Öte yandan 27 Şubat 2020 tarihi itibarıyla basına da yansıyan geri itme olaylarıyla ilgili Yunanistan sınırından Türkiye'ye şiddet uygulanarak geri itilen ve kırılğan gruba dahil olmaları dahi dikkate alınmaksızın sığınma başvuruları, devlet politikası gereği alınmayan bir Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı bir refakatsiz çocuk, bir aile ve LGBTİ+ bireyin başvuruları öncelik verilerek Yunanistan Hükümeti'ne bildirilmiştir¹². Yunanistan tarafından evvelden beri özellikle Meriç Nehri sınırında uygulanan geri itmeler aslında bu olaylarla basında daha görünür olmuştur. Zira daha önceden de süre gelen ve koronavirüs tedbirlerine rağmen Nisan ve Mayıs aylarında da aslında devam eden bir geri itme politikası mevcut olduğuna ilişkin iddialar mevcuttur. Bunun en somut göstergesi AİHM tarafından hükümete 2019 yılında bildirilen Yunanistan'a karşı Hasani başvurusudur¹³. Bu başvurunun olaylarından da görüleceği üzere, aslında Yunanistan'da Meriç nehri üzerinde herhangi bir bireysel değerlendirmeye tabi tutulmaksızın sığınmacıların Türkiye'ye kötü muamele görenek geri itildiği basına yansımaya da

---

¹¹Racistcrimewatch, 2020, <https://racistcrimeswatch.wordpress.com/2020/03/18/2-231/> [Erişim tarihi: 15/07/2020]

¹²L.A. ve diğerleri/Yunanistan, no. 12237/20 12736/20, 12/05/2020 tarihinde Hükümet'e bildirilmiştir.

¹³Hasani/Yunanistan, no. 38555/19, 03/10/2019 tarihinde Hükümet'e bildirilmiştir.

AİHM'ne çoktan yansımış ve Yunanistan Hükümeti'ne bildirilmiş bir durumdur.

Daha önce de hızlandırılmış sınır dışı prosedürüne ilişkin olarak ve özellikle de kırılgan gruplarla ilgili asgari usuli garantileri sağlamadığı ve bireyselleşmiş değerlendirme yapılmaması nedeniyle ihlal kararı verilmiş olan Yunanistan'ın, Türkiye sınırında uzun bir dönemden beri devam eden geri itme uygulamasına ilişkin olarak AİHM tarafından başvurular değerlendirildiğinde temelde iki ana sorun gündeme gelecektir.

Öncelikle, iç hukuk yollarının tüketilmesi konusunda ortaya çıkabilecek Hükümet itirazının somut olayların şartlarında bir değer görmemesi gerekir. Zira, yukarıda bahsedilen N.T. İspanya kararında da AİHM, geri itilen sığınmacı tarafından erişilebilir ve etkili bir biçimde kullanılacak bir iç hukuk yolunun söz konusu olmadığına altı çizilmiş ve İspanya Hükümeti'nin itirazı reddedilerek şikayetlere ilişkin esastan inceleme yapılmıştır. İspanya başvurusunda, hızlandırılmış da olsa bir prosedüre tabi tutulmuş olan başvuru sahipleri bulunmaktayken, Yunanistan'ın geri itme davalarında, bizzat devletin politikası gereği geri göndermeme ilkesine ilişkin usuli garantilerin askıya alması sonucu hiçbir prosedüre ulaşamayan başvuru sahipleri söz konusudur. Dolayısıyla, bu başvurularda şüphesiz etkili iç hukuk yolu tartışması gündeme gelebilecek ancak esas incelemesiyle bağlantılı olarak etkili bir başvuru mekanizması olup olmadığı ile ilgili AİHS madde 13 kapsamında incelenmesi söz konusu olacaktır.

İkinci olarak, Yunanistan toplu sınır dışı yasağını düzenleyen 4. maddenin yer aldığı Sözleşme'ye Ek 4 numaralı Protokole taraf değildir. Dolayısıyla, Yunanistan başvurularının ele alınacağı çerçevede hayatta olan başvuru sahipleri açısından Sözleşme'nin 3. maddesi ve 8. maddesi

kapsamında ve etkili iç hukuk yolu bulunup bulunmadığına ilişkin 13. madde bağlantılı olması söz konusu olabilir. Elbette ki burada, geri göndermeme ilkesi çerçevesinde ele alınan bireysel değerlendirme ve usuli garantilerin sağlanması ve hukuki yardıma erişimin sağlanması ile ilgili temel garantiler kıyasen dikkate alınacaktır. Kaldı ki, yukarıda bahsi geçen Yunanistan'a karşı M.S.S davasında benzer bir inceleme yapıldığı gibi, refakatsiz çocuğa ilişkin Yunanistan'a karşı Rahimi Yunanistan davasında da¹⁴ bu usuli garantilerin altı çizilmiştir.

Dolayısıyla sığınmacıların sınır dışı prosedürüne ilişkin usuli garantilerin sağlanmaması konusunda zaten kötü bir AIHM siciline sahip olan Yunanistan'ın, resmi bir devlet politikasıyla "AB sınırlarını korumak" gibi, Sözleşme'de mevcut olmayan bir meşru amaçla, sınır güvenliğine ilişkin sahip olduğu takdir yetkisini geri göndermeme ilkesine ilişkin usuli garantileri ihlal ederek keyfi şekilde kullanması ve hatta şiddete ve orantısız güç kullanımına başvurması ciddi bir hukuki sorundur. Bu meseleye ilişkin AB Parlamentosu tarafından da herhangi bir aksiyon alınmaması, meselenin doğrudan insani yükümlülükler ve temel hak ve özgürlükler boyutunu ihlal eden bir hal almasına sebebiyet vermektedir. Özellikle Türkiye ile AB arasındaki Geri Kabul Anlaşması'na getirilen eleştiriler ve yeniden ele alınmasına ilişkin çalışmalar da dikkate alındığında, AB'nin, insan onurunun ve geri göndermeme prensibinin söz konusu olduğu bir noktada, bu anlaşmayı sadece AB sınırından hiçbir "yabancıya" geçit vermemek adına bir bariyer olarak kullanma yaklaşımı elbette uluslararası insan hakları standartları çerçevesinde kabul edilemez. Bu noktada, özellikle üçüncü güvenli ülkeye yeniden yerleştirmelerle ilgili ciddi teminatların

---

¹⁴Rahimi/Yunanistan, no. 8687/08, 05/04/2011

öngörüldüğü yeni bir ülkelerarası dayanışma sisteminin geliştirilmesi, sığınmacıların bir “yük” değil “insan” olduğu anlayışının gerçek anlamda özümsemesi gerekmektedir.

Geri itmelere ilişkin *de facto* uygulamayı AB sınırını korumak için meşru görmek, temel hak ve özgürlükler şartını kabul etmiş ve bunu normlar hiyerarşisinin en üstüne yerleştirmiş bir iş birliği ve dayanışma mekanizmasının izlediği yol olmamalıdır. Geri itme gibi hiçbir hukuki temeli olmayan fiili bir devlet uygulaması, göç dalgalarının insani boyutuyla ve uluslararası temel ilkeler çerçevesinde değerlendirilen bir siyasi iradeyle çözülebilecek bir konudur.

Bilinmektedir ki sığınma prosedürüne ilişkin AB Hukukunda bir direktifle bu garantiler zaten kaleme alınmış ve tüm AB devletlerinin buna uyması öngörülmüştür. AB Antlaşmasının 2. maddesi Birlik’in insan onuru, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıkların hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı ilkeleri üzerine kurulmuş olduğunu vurgulamıştır. AB henüz AİHS’ye taraf olmasa da üyesi olan devletler AİHS sistemine taraftır. Bu değerler AB devletleri için ortaktır. AB, Temel Haklar Bildirgesi’ni de hazırlamış ve Lizbon Antlaşması’na dahil etmiştir. Bu bildirge içerik itibarıyla hem AİHS hem de Birleşmiş Milletler temel prensipleri kapsar niteliktedir. Dolayısıyla, böyle bir çerçevede, bir AB ülkesinin temel hak ve özgürlüklere ilişkin tüm teminatların karşısına “sınırları savunma” gerekçesini koyması, özgürlük ve güvenlik dengesinin kurulmasından ziyade, mutlak nitelikteki yaşam hakkı ve işkence yasağından kaynaklanan devletin pozitif yükümlülüklerinin ihlali anlamına gelir.

Her ne kadar Yunanistan Başbakanı 1 Mart 2020 tarihinde *twitter* hesabı üzerinden paylaştığı bir *tweet* ile, AB Kurucu Antlaşması’nın 78.3. maddesine göre, geçici tedbir aldığını ve AB sınırlarını korumak

amacıyla uluslararası koruma başvurusu almayı durdurduğunu belirtse de¹⁵ bu kararın bir yasal dayanağı bulunmadığı söylenebilir. Zira bahse konu 78.3. maddeye göre, bir devletin yoğun göç almasına neden olan olağanüstü bir durum ortaya çıkması halinde geçici tedbirleri almasına imkân tanınmış olsa da bu ancak Avrupa Parlamentosu'na danışıldıktan sonra mümkün olabilir. Böyle bir karar alma yetkisi devletin tekelinde bulunmamakta, usuli prosedüre uyulması gerekmektedir. Kaldı ki, AB Temel Haklar Bildirgesi de dikkate alındığında, her ihtimalde temel hak ve özgürlüklerin askıya alınmasına ilişkin bir geçici tedbirin bu madde kapsamında alınması mümkün değildir. Bilindiği üzere, Yunanistan'ın da taraf olduğu Birleşmiş Milletler Medeni Siyasi Haklar Sözleşmesi ve AİHS madde 15 çerçevesinde olağanüstü bir durum söz konusu olsa dahi yaşam hakkı ve işkence yasağına ilişkin negatif ve pozitif yükümlülüklerin askıya alınması söz konusu değildir. Geri göndermeme ilkesine saygı ve buradan kaynaklanan usuli garantiler hiçbir şart altında askıya alınabilecek bir konu değildir. Bu durdurma kararı her ne kadar bir aylık süre sonunda uzatılmasa da koronavirüs salgınına karşı koruma tedbirleri gerekçe gösterilerek etkin şekilde uluslararası koruma başvurularının alınmadığına ve refakatsiz çocuklar başta olmak üzere sığınmacıların tutulduğu kampların şartlarına ilişkin kaygılar devam etmekte ve raporlanmaktadır¹⁶. Bu çerçevede yukarıda atıf yapılan Polonya'ya karşı M.K. ve diğerleri

---

¹⁵Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis 01/03/2020 tarihinde paylaştığı tweet için bkz: <https://twitter.com/PrimeministerGR/status/1234192922813267976> [Erişim tarihi: 15/07/2020]

¹⁶European Council on Refugees and Exiles, 2020; Human Rights Watch, 2020 <https://www.ecre.org/greece-camp-lockdown-extended-children-in-detention-cuts-in-housing-red-tape-on-ngos-and-continued-push-backs/>; <https://www.ecre.org/aida-2019-update-greece/>; <https://www.hrw.org/news/2020/06/23/detention-unaccompanied-children-greece>

başvurusunda AİHM'nin devlet görevlilerinin beyanatları ve sivil toplum kuruluşlarının raporlarına atıfla, sistematik geri itmelerle ilgili ihlal yönünde bir kanaate vardığı dikkate alındığında, Yunanistan sınırında yaşananlar ile ilgili olarak derdest başvurularda AİHM'nin ne şekilde karar vereceği ve Yunanistan açısından farklı bir değerlendirmeye gidip gitmeyeceği de şimdilik soru işareti olarak kalmaktadır.

Sonuç olarak, AİHM gibi uluslararası yargı mekanizmalarının da kararlarıyla, her ne kadar devletin göç politikası kendi takdir yetkisinde olsa da devlete bu takdir yetkisini kullanırken bir *açık çek* verilmediğini vurgulaması gerekir. İspanya'ya karşı N.D. ve N.T. kararında özellikle kitle halinde göçe ve sığınmacıların yasadışı davranışına yapılan atfın ancak ve ancak, kişinin yasal ya da yasadışı statüsünden bağımsız olarak, geri gönderme ilkesi çerçevesindeki usuli garantilerin etkin ve gerçek anlamda sağlandığı bir hukuk sisteminde işleyeceğinin altı çizilmelidir. Hızlandırılmış sınır dışı prosedürünün dahi bu usuli garantilerden muaf olmadığı bugüne kadar ortaya konan yerleşik içtihatla da ortadadır. Dolayısıyla AB sınırını korumak gibi bir gerekçenin tek başına, geri göndermeme ilkesine ilişkin garantilerin her şart ve koşul altında işlemeye devam edeceğinin temel hukuk prensibi olması karşısında, AB gibi insan hakları ve hukuk devleti ilkeleri üzerine kurulu bir sistemde savunulmaması gerekir. Aksi takdirde, uluslararası anlamda geniş konsensüs bulunan temel hak ve özgürlüklerin korunması kapsamından "AB vatandaşının" yararlanması söz konusu olurken, sığınmacılara karşı uygulanmasının, subjektif kotalar gibi, bir takım keyfi kriterlere bağlı kılınması, sınır politikasındaki takdir yetkisinin kullanılmasından öte, meselenin insani boyutuna vurulan bir çifte standart olarak tarihe geçecektir.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri de her ne kadar AIHS devletlere yönelik sorumluluklar yüklese de mülteci hukuku korumasına ilişkin olarak kolektif siyasi bir aksiyon alınmasının önemini vurgulamıştır¹⁷. Buna karşın, her ne kadar Yunanistan-Türkiye sınırındaki geri itme pratiği AB önünde Yunanistan yetkililerine sorulmuş, soruşturma açılması talep edilmiş ve tartışılmış olsa da yetkililerin sınırda yaşanan ve uluslararası gözlemci raporlarına yansıyan geri itme vakalarını soyut biçimde peşinen reddetmesi, devletlerin pozitif usuli soruşturma yükümlülüğünün resmi söylemle ihlal edildiğini göstermektedir¹⁸. Buna karşılık mart ayının başında Yunanistan'ı resmi olarak ziyaret etmiş de olan AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in AB'nin bu çerçevede bir soruşturma yürütme yetkisi olmadığını söyleyerek, Yunanistan'ın soruşturma yükümlülüğü konusunda bir görüş bildirmemesi de bu anlamda kaygı vericidir¹⁹. Koronavirüs salgını sonrası alınan tedbirlerin yumuşatılması ve akabinde sığınmacıların yeniden Yunanistan sınırına hareketlenmesi ihtimali değerlendirildiğinde, hem AB'nin hem de sığınmacıların geçiş ve hedef noktası olan AB ülkelerinin uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde, hiçbir kriz zamanında ya da olağanüstü şartlarda dahi vazgeçilemeyecek temel prensiplerden ödün vermemesi ve koronavirüs salgını gereği alınan tedbirlerin geri göndermeme ilkesi çerçevesinde devletin uymak zorunda olduğu pozitif yükümlülükleri ortadan kaldırmadığının AB

---

¹⁷Video speech by Dunja Mijatović Council of Europe Commissioner for Human Rights, 2020 <https://rm.coe.int/protecting-refugees-in-europe-the-echr-and-beyond-video-speech-by-dunj/16809ebe73>

¹⁸European Parliament LIBE Committee meeting, 2020 https://multimedia.europarl.europa.eu/en/libe-committee-meeting_20200706-1645-COMMITTEE-LIBE_vd

¹⁹Tineke Strik tarafından 09/07/2020 tarihinde paylaşılan tweet için bkz: https://twitter.com/Tineke_Strik/status/1281239413704593408/photo/1

tarafından da benimsendiğinin kamuoyuna yansıtılması gereklidir. AB'nin sığınmacılara paylaşılması gereken bir yük olarak değil, sadece "insan" olarak ve insan onuruna saygı prensibiyle muamele etmesi ve bu şekilde muameleyi tüm Avrupa ülkelerine salık vermesi Birliğin varlığını koronavirüs salgını sonrasında da sağlıklı biçimde devam ettirebilmesi için de önem arz etmektedir. Bu çerçevede mülteci hukuku alanında AB gündeminde bulunan ancak ertelenen Avrupa ortak iltica sistemine ilişkin reform çalışmalarının²⁰ koronavirüs salgını bahane edilmeden hızlandırılması ve gereken korumanın etkin şekilde sağlanmamasına yönelik adımlar atılması ve kolektif bir siyasi irade gösterilmesi gerekmektedir. AB'nin de göç politikaları konusundaki iş birliğinde temel hak ve özgürlükler lehine tutum sergilenmesi, koronavirüs salgını sürecinde iyi bir mücadele vermemekle de eleştirilen Birliğin geleceği için de önemlidir.

---

²⁰European Council on Refugees and Exiles, 2020
<https://www.ecre.org/eu-agenda-asylum-reform-falls-behind-corona-and-brexit/>

KAYNAKÇA

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları [Erişim tarihi: 15/07/2020]

Asady ve diğerleri/Slovakya, no. 24917/15, 24/03/2020

Babajanov/Türkiye, no. 49867/08, 10/05/2016

Hasani/Yunanistan, no. 38555/19, 03/10/2019 tarihinde Hükümet'e bildirilmiştir.

Hirsi Jamaa ve diğerleri/İtalya [Büyük Daire], no. 27765/09, 23/02/2012

L.A. ve diğerleri/Yunanistan, no. 12237/20 12736/20, 12/05/2020 tarihinde Hükümet'e bildirilmiştir.

M.S.S. v. Belçika ve Yunanistan [Büyük Daire], no. 30696/09, 21/01/2011

N.D. ve N.T./İspanya [Büyük Daire], no. 8675/15 8697/15, 13/02/2020

Rahimi/Yunanistan, no. 8687/08, 05/04/2011

İnternet Kaynakları [Erişim tarihi: 15/07/2020]

https://multimedia.europarl.europa.eu/en/libe-committee-meeting_20200706-1645-COMMITTEE-LIBE_vd

<https://racistcrimeswatch.wordpress.com/2020/03/18/2-231/>

<https://rm.coe.int/protecting-refugees-in-europe-the-echr-and-beyond-video-speech-by-dunj/16809ebe73>

<https://strasbourgobservers.com/2020/03/26/n-d-and-n-t-v-spain-defining-strasbourgs-position-on-push-backs-at-land-borders/>

<https://twitter.com/PrimeministerGR/status/1234192922813267976>

https://twitter.com/Tineke_Strik/status/1281239413704593408/photo/1

<https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Sİ-YASİ%20BİR%20OYUNUN%20ORTASINDA%20KALANLAR-FINAL.pdf>

<https://www.ecre.org/aida-2019-update-greece/>

<https://www.ecre.org/eu-agenda-asylum-reform-falls-behind-corona-and-brexit/>

<https://www.ecre.org/greece-camp-lockdown-extended-children-in-detention-cuts-in-housing-red-tape-on-ngos-and-continued-push-backs/>

<https://www.hrw.org/news/2020/06/23/detention-unaccompanied-children-greece>

<https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=15576&Desc=%C4%B0stanbul-Barosu-%C4%B0nsan-Haklar%C4%B1-Merkezi-Pazarkules%C4%B1n%C4%B1r-Kap%C4%B1s%C4%B1-Ziyareti-Raporu>

COVID-19 KRİZİ'NİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE EKONOMİK ETKİSİ ÜZERİNE

Didem ÖZTÜRK-GÜNAR¹

Altuğ GÜNAR²

ÖZET

Krizler işlemeyen yapıları göstermesi ve ortaya çıkarması bakımından önem taşımaktadır. Ekonomik ve finansal krizlerin ülkelerin sürekli karşı karşıya kaldığı yapısal değişim ve dönüşümleri gerekli kılan süreçler olduğu belirtilebilir. Küreselleşme sürecinin getirmiş olduğu dönüşüm ülke ekonomilerini birbirlerine bağımlı kılmış, bu bağımlılık adeta bir zincire benzer şekilde büyük bir küresel üretim ağının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Küresel ekonominin bu yapısı çeşitli dönemlerde ortaya çıkan ekonomik ve finansal krizlere maruz kalmaktadır. Ancak sağlık sorunlarına dayalı olarak gelişen ve iktisadi sonuçları oldukça belirsiz ya da hesaplanamayan krizler, küresel ekonomi üzerinde yıkıcı etkiler ortaya çıkarması bakımından dikkat çekici

---

¹Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı,
E-posta: ozturkddm@gmail.com

²Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-posta: agunar@bandirma.edu.tr

niteliktedir. Bu bağlamda 2019 yılında Çin’de ortaya çıkan Covid-19 pandemisi gerek ekonomik sonuçları gerekse siyasi sonuçları bakımından ülkelerin ve küresel boyutta faaliyet gösteren çoğu örgütün çaresiz kalmasına neden olmuştur. Covid-19, virüsün doğası nedeniyle oldukça hızlı bir şekilde dünyaya yayılmış, günlük hayat çoğu ülkede durma noktasına gelmiş ve hatta durmuştur. Bu süreç içerisinde ülkeler, oldukça radikal kararlar alarak önce günlük yaşamı daha sonra ise iktisadi faaliyetleri belirli bir süre askıya almıştır. Nitekim bunun bir sonucu küresel ekonomi açısından oldukça yıkıcı olmuş, küreselleşme sürecinin getirmiş olduğu ancak gün yüzüne çıkmamış çoğu yapısal iktisadi sorun, bir anda gün yüzüne çıkmıştır. Yapısal ekonomik sorunlara sahip dünyanın en büyük ekonomik bloklarından biri olan Avrupa Birliği, Covid-19 pandemisine hazırlıksız yakalanmıştır. Avrupa Birliği’nin iktisadi sorunları Covid-19 ile birlikte büyük bir iktisadi krize evrilmiş, Birliğin üye ülkelere ilk anda yardım sağlayamaması, Avrupa Birliği’nin var olma mücadelesine en ağır darbeyi vurmuştur. Çalışmanın amacı Covid-19 pandemisi sonrası Avrupa Birliği ekonomisinde meydana gelen etkilerin analiz edilmesidir. Bu bağlamda önce küresel olarak pandeminin boyutlarına kısaca değinilmiş, daha sonra Avrupa Birliği ekonomisine yönelik tartışmalar ele alınarak, pandeminin Avrupa Birliği entegrasyon süreci üzerindeki iktisadi yıkıcı etkilerine değinilmeye gayret gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Covid-19, Çin, Ekonomi, Pandemi.*

GİRİŞ

Çin'in Wuhan kentinde 2019 yılının Aralık ayında Dünya Sağlık Örgütü (*WHO - World Health Organization*) tarafından yeni bir korona virüs türü tanımlanmış ve sadece bir ay içerisinde Çin'in komşu ülkeleri başta olmak üzere 18 ülkeye hızla yayılan virüs, Şubat ayında Covid-19 olarak adlandırılmasının ardından 11 Mart 2020 tarihinde salgın hastalıklar kategorisine yerleştirilerek pandemi ilan edilmiştir (WHO, 2020). Birkaç ay içerisinde tüm dünyada etkisi görülen Covid-19'un, temelde sağlık krizi olmasına karşın katlanarak yayılma etkisini minimum düzeye indirmek için uygulanan zorunlu kısıtlama ve karantina süreci nedeniyle küresel ekonomik faaliyetlerde yavaşlama ve buna bağlı olarak kısa sürede benzersiz bir şok süreci başlatmıştır (Leslie vd., 2020).

Ülke ekonomilerinin birbirine sıkı bir şekilde bağlı olduğu günümüzde, Covid-19 gibi salgınların yayılması ve bu yayılmanın tüm dünyayı kısa sürede etkilemesi kaçınılmaz hale gelmiş ve ekonomik ve sosyal hayattaki gelişmeler küresel ekonominin birbirine bağımlı olan sektörlerinde domino etkisiyle çöküşler ortaya çıkarmıştır. Zorunlu karantina sürecinde ulusal ve uluslararası seyahat ve dolaşım yasakları beraberinde çok sayıda firmanın kısa süreli kapanmasına veya iflasına, buna bağlı olarak işsizlik düzeyinde artışa ve küresel üretim zincirlerinin kopmasına, bu durum ise dünya ticaret hacminde şimdiye dek görülmemiş bir daralmaya ve nihai olarak da ülkelerin Gayri Safı Yurt İçi Hasıllarında (GSYİH) büyük düşüşlere zincirleme bir etki ile neden olmuştur (Saad-Filho, 2020; Taymaz, 2020). Haziran 2020'de Uluslararası Para Fonu (*IMF - International Monetary Fund*) tarafından yayınlanan Dünya Ekonomik Görünümü Raporu'na (*WEO - World Economic Outlook*) göre Nisan ayında (Nisan tarihli WEO Raporu)

gerçekleştirilen tahminlerden yüzde 1,9 daha da gerileyerek, dünya toplam ekonomik büyüme düzeyinin yüzde 4,9 değerinde düşüş kaydetmekte ve iyileşmeye yönelik iyimser tablonun ise daha uzun ve kademeli bir ilerleme kaydedeceği ancak şimdilik 2021’de yüzde 5,4 düzeyinde büyüme kaydedileceği beklenmektedir (IMF, 2020).

Ocak ve Şubat ayları boyunca karantina sürecinde olan Çin’de imalat sanayisinin temelini oluşturan firmaların kapanması veya kapalı olması ve seyahat/kargo taşımacılığı gibi sektörlerin sınırlandırılması sonucunda küresel değer zincirinin başlangıç noktası olan Çin’de yaşanan kopukluk, domino etkisiyle Mart ayında tüm dünyaya yayılmıştır (McKibbin ve Fernando, 2020, s. 2; Ugarteche vd., 2020, s. 2). Dünya Ticaret Örgütü’ne (WTO - World Trade Organization) göre 2020 yılında küresel ticaretin yüzde 13 ile yüzde 32 arasında azalması ve tüm bölgelerin ticaret hacminde çift haneli düşüşler yaşanması beklenmektedir (WTO, 2020). Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü’ne (OECD - The Organisation for Economic Co-operation and Development) göre ise krizin zirve noktasına göre belirsiz iyileşme göstergeleri olmasına karşın küresel ticaret mevcut kısıtlamaların gevşetilmesi, sınırlandırmaların kaldırılması veya yeni normalleşme sürecine rağmen hala düşük seyretmekte ve daralmaya devam etmektedir (OECD, 2020).

Küresel üretim zincirlerinde meydana gelen kopukluk arz yönlü, karantina döneminin sonucu olarak büyük düzeyde işsizlik ve buna bağlı olarak da gelir kayıplarının yaşanması, piyasalarda mevcut dönemin geleceğine yönelik belirsizliklerin yatırım kalıplarını tamamen değiştirmesi ise ekonomiyi talep yönlü etkilemiş; bu durum ise kendisini piyasalarda durgunluk/tıkanıklık şeklinde göstermiştir (Voyvoda ve Yeldan, 2020, s. 3). 2019 yılı sonu itibarıyla OECD ülkelerinde yüzde

5,3 olan işsizlik düzeyinin 2020 yılı sonu itibarıyla yüzde 10 yükselmesi, olası bir ikinci dalğanın yaşanması halinde yüzde 12 düzeyine çıkması tahmin edilmektedir (OECD, 2020a).

Covid-19 virüsünün seyrinin ve küresel ekonomiye etkisinin belirsiz olması ülkelerin mevcut sürece yönelik etkin makroekonomik politikalar geliştirmesini zorlaştırmakta ve gelecek dönemin belirsizliğinin bir yansıması olarak oluşan güvensizlik ortamı kendisini borsa endekslerinde düşük seviyelere gerileyerek göstermektedir (McKibbin ve Fernando, 2020, s. 2; Ugarteche vd., 2020, s. 1). Pandemi süreci ile ani bir düşüş ve daralmanın ardından finansal piyasalarda nispeten yılın başlangıcına göre toparlanma söz konusu olsa da Küresel Finansal İstikrar Raporu'na (*Global Financial Stability Update*) göre büyük belirsizlik sürecinde oluşan risk ortamı ve finansal piyasalar ile reel ekonomiler arasındaki kopukluk yatırımları tehdit ederken, ortaya çıkan borç düzeyi bazı ülkeler için yönetilemez bir düzeye ulaşmakta, bu durumun diğer tüm ülkeler için de risk oluşturmaması adına finansal piyasalarda istikrarın korunması gerektiği vurgulanmaktadır (IMF, 2020a, s. 1). Pandemi sürecinin devamına bağlı olarak küresel ekonomide ve finansal piyasalarda şu ana kadar görölen düşüşün devam edeceği, mevcut durumun kötüleşmesi veya önlemlerin yetersizliği karşısında küresel ekonominin kısır döngüye girerek daralmaya, finansal piyasaların ise düşmeye devam edeceği tahmin edilmektedir (Roubini, 2020).

Borsa endekslerindeki düşüş, küresel üretim hacminde ve ticarete kaydedilen daralma karşısında ülkeler mali, finansal ve parasal önlem paketlerini hayata geçirerek ve piyasalara likidite aktararak finansal piyasaları stabilize etmek veya ekonomik istikrarı sağlamaya çalışmaktadır (Ugarteche vd., 2020, s. 1; Elgin vd., 2020). Durgunluğun aşılmaya

veya talebin canlandırılmaya çalışılması gibi pandemi sürecinin etkilerini azaltmak adına gerçekleştirilen mali yardım ve teşvikler yoluyla GSYİH’de oluşan açıklar enflasyon baskısı yaratmakta, bir başka yönden bakacak olursak da girdi fiyatlarında meydana gelen maliyet sonucunda negatif arz şokunun beklenen büyümeyi azaltması sonucu ülkelerin karşı karşıya kalacağı mali tablonun daha büyük borçlanmaları ortaya çıkarması beklenmektedir (Roubini, 2020).

Covid-19 sürecinin küresel ekonomide yaratmış olduğu kriz, son yüzyılda meydana gelen krizlerden arz, talep ve finans yönlü olarak birçok boyutta meydana gelen şoklar sonucu ortaya çıkması açısından ayrılmaktadır. Voyvoda ve Yeldan’ın (2020, s. 4) daha ayrıntılı şekilde belirttiği üzere; Covid sürecinin yaratmış olduğu kriz, küresel ekonominin belirli bir noktasında oluşan belirli bir problemden ortaya çıkmamış, “*sektörel faaliyetlerin durması, talep daralması, arz şoku ve finansal sermaye değerlerinin buharlaşması*” gibi birden fazla çıkış noktasından birbirine bağlı olarak domino etkisi yaratmıştır. Halihazırda 2008 mali krizinin etkilerinden sıyrılamamış ve durağan seyreden küresel ekonomide pandemi süreci ile 1929 Büyük Buhran ve 2008 Küresel Mali Krizi’nin yaratmış olduğu etkilerden daha kısa sürede ve daha büyük ölçekte şimdiye dek yaşanan en büyük kayıplar ortaya çıkmış, finansal piyasalar ve reel ekonomilerde meydana gelen krizin seyrini Roubini (2020) dikey olarak ifade ederken, mevcut koşulların daha da kötüleşmesi halinde Büyük Buhran’dan daha büyük bir felaket senaryosunun ihtimalinin arttığını, Saad-Filho (2020) ise, Covid-19 krizinin maliyetinin 2008 Krizi’nden daha büyük olacağını ifade etmiştir.

AVRUPA BİRLİĞİ VE COVID-19

Avrupa Birliği'nin 2020 Tahmini Ekonomik Görünümü

Küresel ekonomide benzeri görülmemiş bir şok yaratan Covid-19 Krizi, kendisini yeni toparlayan ancak hala savunmasız olan AB ekonomisinde oldukça sert bir şekilde göstermiş, AB ekonomisi ve küresel ekonomi derin bir ekonomik durgunlukla karşı karşıya kalmıştır (European Commission, 2020, s. 1). Covid-19 salgınının yaratmış olduğu küresel ölçekteki krizin AB'ne etkilerinin tahminine yönelik 23 Nisan 2020 ve 27 Mayıs 2020 tarihlerinde AB Komisyonu iki ayrı rapor yayınlamıştır (European Commission, 2020a). AB'nin ekonomik görünümüne yönelik Aralık 2019'da gerçekleştirilen tahminlerde 2020'de AB'nin GSYİH'sinde yüzde 1,2 düzeyinde bir artış beklenirken Covid-19 sonrası bu değerin yüzde -2,9 olarak gerçekleşeceği, ihracatta yüzde 9,2, ithalatta yüzde 8,8 ve dünya toplam ticaret hacminde yüzde 9,7'lik bir azalma meydana geleceği ve en çok imalat sektörünün etkileneceğine yer verilmiştir (European Commission, 2020b, ss. 2-3). İkinci raporda ise imalat sektörünün hala en kötü etkilenen sektör olmasına karşın tahmini ekonomik değerlerde daha kötü bir senaryo karşımıza çıkmaktadır. IMF'in de tahminlerine yer verildiği rapora göre Mayıs ayı itibariyle dünya ticaretinde yüzde 10-16 arası, AB ihracatında yüzde 9-15, ithalatında yüzde 11-14 arasında düşüş olması beklenirken, dünya toplam GSYİH'sinin yüzde 6,3, AB GSYİH'sinin ise yüzde 7,5 oranında azalacağı tahmin edilmektedir (European Commission, 2020c, s. 2). İlgili tahmini veriler Avrupa Komisyonu tarafından Mayıs ayında "European Economic Forecast Spring 2020" ve Haziran ayında "Trade Policy Reflections Beyond the COVID-19 Outbreak" isimli yayınlanan rapor ve notta güncellenmemiş ancak salgının yaratmış olduğu

etkiler daha ayrıntılı ele alınmıştır (European Commission, 2020; European Commission, 2020d).

	GSYİH			ENFLASYON			İŞSİZLİK ORANI		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Euro Bölgesi	1,2	-7,7	6,3	1,2	0,2	1,1	7,5	9,6	8,6
AB	1,5	-7,4	6,1	1,4	0,6	1,3	6,7	9,0	7,9
Birleşik Krallık	1,4	-8,3	6,0	1,8	1,2	2,1	3,8	6,7	6,0
Çin	6,1	1,0	7,8	---	---	---	---	---	---
Japonya	0,7	-5,0	2,7	0,5	0,0	0,2	2,3	4,3	4,5
ABD	2,3	-6,5	4,9	1,8	0,5	1,5	3,7	9,2	7,6
Dünya	2,9	-3,5	5,2	---	---	---	---	---	---

Tablo 1: 2020 Bahar Tahmini Değerler (European Commission, 2020, s. 1)*

* Orijinalinden Türkçeye çevrilirken kısaltılmıştır.

Tablo 1'den de incelenebileceği üzere Covid-19 krizi sadece AB'de derin ekonomik etkiler yaratmamakta, diğer ülkelerde ve küresel ekonomide de beklenmedik ve sarsıcı etkiler ortaya çıkarmaktadır. Küresel ekonomik büyümede yüzde -3 düzeyinde keskin bir gerileme gerçekleşmesi küresel tablonun 2008-09 Küresel Finansal Kriz döneminden daha kötümser bir tablo yaşanacağı tahminlerini güçlendirmektedir. Tahmini verilerin, iyimser tablonun gerçekleşmesi ve salgının bu yıl sonlanması ile birlikte normalleşme sürecine geçilmesiyle yeniden onarılan küresel tedarik zincirleri sonrası hem arz hem de talep

yönünden sağlanan iyileşme ile birlikte 2021'de iyileşme göstermesi beklenmektedir. Ancak en iyimser tabloda dahi, tüm bu değerler 2019 beklenen tahmini değerlerinin hala altında seyretmektedir ve Covid-19'un yaratmış olduğu ekonomik etkilerin küresel ekonomiye ve AB'ye yansımaları belirsizdir (European Commission, 2020, ss. 2-3).

Covid-19 Krizi ve Avrupa Birliği'ne Yönelik Eleştiriler

AB'nin, İtalya'da başlayan salgına karşı hızlı ve etkili bir önlem alamaması, üye ülkeler adına ortak bir hareket planı ortaya koyamaması; üye ülkeleri tek başlarına hareket etmeye ve gerekli yardımları AB dışı, üçüncü ülkelere temin etmeye itmiştir. Pandeminin bir sonucu olarak üye ülkelerde başlayan karantina sürecine bağlı seyahat ve dolaşım yasakları Schengen ve Tek Pazar'ın işlevini yitirmesine neden olmuştur. Bu noktada ise Covid-19 krizi tüm dünyayı etkisi altına almış olmasına karşı AB, eleştirilerin ve bütünleşmesine yönelik sorgulamaların tekrardan hedefi haline gelmiştir (King, 2020; Verhofstadt, 2020). AB'nin Covid-19 virüsünün önlenmesine yönelik hızlı ve ortak bir eylem planı belirlemesindeki gecikmenin yaratmış olduğu sosyo-ekonomik maliyetin (Rodrik, 2020) ve üye ülkelerin tek başlarına yetersiz önlemler almasının birkaç temel nedeni bulunmaktadır.

Öncelikle AB'nin münhasır yetki alanı içerisinde yer alan ortak politika alanına sağlık sektörü dahil değildir ve AB, üye ülkelere bağımsız bir üst otorite formunda bu alanda kararlar alamamaktadır. Bu alandaki tek karar alıcılar üye ülkelerin kendileridir ve Covid-19 salgınına karşı gösterilemeyen söz konusu hızlı karşılık verememe süreci üye ülkelerin eksik sağlık sektörü yapılanmasıdır (Ülger, 2020). Covid-19 krizinin başlangıcında üye ülkeler ilk etapta kendi başlarına

hareket etmek zorunda kalmış, genel bir birlik hareketinden daha ziyade ulusal ve birbirinden kopuk, kolektif olmayan faaliyetler gerçekleştirmişlerdir. Bunun en temel nedeni mevcut AB kurumlarının sağlık sektöründe yetkili olmaması nedeniyle ülkelere koordinasyon sağlamak ve tavsiye vermekten öteye geçememesi, krizi kontrol altına alacak ve etkilerini en az düzeye indirecek zorunlu ve tek bir sesin acil önlemler alamamasından kaynaklanmaktadır (Verhofstadt, 2020).

Covid-19 krizinin Avrupa’da yaratmış olduğu bu denli yıkıcı etkinin önüne geçilememesinde ve acil planların uygulanamamasındaki bir diğer neden Nas’a göre, “*AB’nin harekete geçirilmesi güç bir bürokratik yapıya sahip olması... üye devletlerin bugüne kadar AB’ye aktardığı yetki ve kaynakların sınırlı olması da yatıyor*”. AB’nin Mart ayının ortalarında İtalya’da başlayan salgına yönelik neredeyse bir buçuk ay sonra engelleyici ve yönlendirici karar alması hem bütçesinin beklenmedik krizler karşısında aktarabileceği kaynakların üye ülkelerin kaynakları ile kıyaslanamayacak olmasından hem de ülkelerin öncelikli olarak ulusal çıkarlarını ön plana alarak Birlik bilincinden ayrı hareket etmeleri ile doğrudan alakalıdır. Üye ülkelerin ortak bütçeye yapacakları katkı noktasında çekimser davranmalarının sonuçları kriz anlarında kendisini daha büyük bir kayıpla göstermektedir. Birlik bilincinden ayrı hareket edilmesi ise kısıtlı yetkiye sahip olan AB kurumlarının 27 üye ülkeyi koordine ederek ortak bir karar almaya çalışması ise mevcut karar alma işleyişini daha da ağırlaştırmaktadır. Buradaki en önemli nokta AB’nin üye ülkelerden oluştuğu ve üye ülkelerin devrettikleri yetki ve birbirine eş hareketleri çerçevesinde ortak kararların hızla alınabileceğidir (Nas, 2020).

Yukarıda yer alan diğer tüm sorunları da kapsar nitelikte olan Covid-19 ve diğer ani gelişen krizlere yönelik karşılık verilememesinin temel

nedeni Ülger'e göre ise "bütünleşme ruhunun yıpranması" dır. 1950'li yıllardan günümüze kadar hem derinleşme hem de genişleme doğrultusunda ilerleyen AB, 2000'li yıllarla birlikte Anayasa Krizi, 2008 Küresel Ekonomik Krizi, Milliyetçilik-Göç Krizi, Popülizm, Brexit gibi nedenleri ve sonuçları oldukça sert ve bir anda çözülemeyecek sorunlarla bütünleşmesine yönelik eleştirilerin hedefi olmuştur. Tüm bu sorunlar/krizler nedeniyle ülkelerin Birlik duygusu zedelenmiş ve ulusal çıkarlar ön plana alınmıştır. Nihai olarak AB bütünleşmesine yönelik artan kuşku ve eleştirilerle güç kaybeden ulus-üstü fikrin yıprandığı ortamda ülkeler Covid-19 krizine karşı yeknesak bir tutum sergileyememiştir (Ülger, 2020).

AB'yi sorgulayan krizler çıkmazına denk gelen Covid-19 krizi insan yaşamını tehdit noktasında diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu nedenle Covid-19'un tıbbi olarak evrileceği rotanın ve küresel ekonomideki etkilerinin belirsiz olması, AB'ye yönelik eleştiri ve beklentilerin de yersizleşmesine neden olmaktadır. Bu noktada yapılması gereken en önemli eylem, bu gibi ani ve yıkıcı etkileri olan krizler karşısında AB'nin tek ve ortak adım atma kapasitesinin gerçek kılınmasıdır. AB kurumları üye ülkelere tavsiye verici olmaktan ziyade, yetkilerinin genişletildiği, ülkeleri ortak bir hareket etrafında birleştirebilen etkin kurumlar haline dönüştürülmelidir. Böylesine bir dönüşüm ise her krizde olduğu gibi yenilenerek, daha güçlü ve bir adım ileri taşınmış olan AB entegrasyonunun yetki ve kapsamının ancak daha geniş kılınması ile mümkün olacaktır.

AB boyutunda bilinmesi gereken en önemli gerçek entegrasyon sürecinin krizler üzerine kurulu olduğudur. AB entegrasyonunun, ilk yıllarından bugününe kadar incelenmiş olduğunda, AB'yi ayakta tutan mekanizmaların büyük krizler sonucu hayata geçirilmiş olduğu açık bir

şekilde görülebilmektedir. Nitekim bu durum AB'nin kurucu babalarından biri olarak kabul edilen Jean Monnet tarafından "Avrupa krizler ile şekillenecek ve bu krizler sonucu benimsenen çözümlerin toplamı olacaktır"⁴ şeklinde ifade edilmiştir (Petrakis vd., 2014, s. 13). Entegrasyonun ilk yıllarında siyasi olarak açmaza giren Avrupa entegrasyonu iktisadi alanda atılımlar gerçekleştirerek gelişme göstermiş ve ilerlemiştir. Ancak AB'nin 2000'li yıllar sonrası küreselleşme sürecini kavrayamayan kalkınma planlarını hayata geçirmesi, küreselleşmenin itici bir aktörü olarak iktisadi sistemini yenileyememesi bir diğer ifade ile kapitalizmin doğasını entegrasyon süreci ile kalibre edememesi, AB sisteminin teklemesine yol açmış, 2000'li yıllardaki bu düşüş siyasi krizlere fırsat vermiştir. 2000 yılında kabul edilen Lizbon Stratejisi sadece bir "dilek listesi" olarak kalmış ve Avrupa'nın temel sorunlarına -ekonomik dinamizm- çare bulamamıştır.⁵ 2008 yılında küresel ekonomik krizin Avrupa'nın varlığını tehdit eder hale gelmesi iktisadi gelişimi matematiksel bazı hedeflere dönüştüren bir AB anlayışının sonucudur. Nitekim, AB'de "yaratıcı yıkım" sürecini ve iktisadi gelişim tarihini kavrayan bir yaklaşımın benimsenmesi, AB'ye bu süreç içerisinde ihtiyacı olan sıçramayı sağlayacaktır (Günar, 2018, ss. 443-444). Bu noktadan hareketle Covid-19 krizinin AB için büyük ve önemli bir fırsat olduğu iddia edilebilir. AB'nin daha önce karşılaşmadığı bir meydan okuma olan Covid-19 pandemisi, Birliğin entegrasyonun sağlık boyutunu öne çıkarmasını sağlayarak bu alandaki yetkilerin Avrupa boyutuna taşınmasını gündeme getirebilecek bir nitelik taşımaktadır.

---

⁴Orijinali "Europe will be forged in crises and will be the sum of the solutions adopted those crises".

⁵Bu konu hakkında daha detaylı bilgi için bkz; Günar, A. (2017). *Past Failure, New Future: An Analysis of the European Union Development Strategies – From Lisbon to Europe 2020*. Handbook of Research on Global Enterprise Operations and Opportunities. USA: IGI Global.

Her ne kadar geç kalınmış olarak üye ülke ve vatandaşları tarafından eleştirilere maruz kalsa da AB, Mart ayı itibariyle Covid-19 krizine karşı Birlik kapsamında tüm ülkeler için geçerli kararlar almaya başlamış ve gerekli paketleri işleme sokabilmiştir. İlk olarak 17 Mart 2020 tarihli Avrupa Konseyi görüşmelerinin ardından Covid-19'a yönelik alınan önlemler doğrultusunda AB üyesi ülkeler birlikte/ortak çalışma hedefi ile, virüsün yayılmasını engellemek, tıbbi malzemeleri temin etmek, Covid-19 araştırmalarının desteklenmek ve sosyo-ekonomik etkilerin üstesinden gelmek gibi 4 ana öncelik belirlemişlerdir. Bu kapsamda Schengen bölgesine yapılan zorunlu olmayan seyahatler kısıtlanmış, tıbbi ekipmanların teminine yönelik üye ülkelere yardım etmek kapsamında Avrupa Sivil Koruma Mekanizması'nın bir parçası olan ve bütçesi 50 milyon euro tutarında rescEU stoku oluşturulmuştur (European Commission, 2020e; European Council, 2020). 17-21 Temmuz 2020 tarihlerinde gerçekleştirilen Avrupa Konseyi görüşmeleri sonrasında Covid-19 krizinin yaratmış olduğu sosyo-ekonomik etkilerin giderilmesi ve üye ülke ekonomilerinin iyileştirilmesi için AB 2021-2027 bütçesi üzerinde sağlanan anlaşma ile birlikte Yeni Çok Yıllı Mali Çerçeve (1.824,3 milyar avro tutarında) ve 750 milyar avroya kadar yükselebilecek kurtarma paketi üzerinde de uzlaşa sağlanmıştır (European Council, 2020a). Tüm bu süreçte üye ülkelerin sağlık krizinden doğan gayri ihtiyari şok nedeniyle ekonomilerinin sarsılması karşısında Ekonomik ve Parasal Birliğin ve İstikrar ve Büyüme Paktının kriterlerinde esneme sağlanarak üye ülkelerin muaf tutulması kararlaştırılmıştır (AB'nin Covid-19'un etkilerine yönelik aldığı kararların ayrıntıları için bkz; İKV - İktisadi Kalkınma Vakfı, 2020).

SONUÇ

Covid-19 pandemisi ile birlikte tüm dünya ülkeleri daha önce deneyimlemedikleri oldukça ciddi bir meydan okuma ile karşı karşıya kalmışlardır. Covid-19 virüsünün hızlı yayılması ülkelerin koruyucu önlemleri hayata geçirmelerine neden olmuştur. Ulus devletler bazında hayata geçirilen önlemlerin büyük bir kısmı iktisadi hayatı etkilemektedir. Nitekim günlük hayatın durdurulması doğrudan ülke bazında ekonomik etkilere daha sonra ise küresel çapta iktisadi sonuçların ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Ulus-üstü bir yapıya sahip olan AB, ulus devletler gibi hızlı bir şekilde krizin ilk aşamasında harekete geçmemiş, Avrupa'da kriz derinleştikçe ekonomik olarak yıkıcı etkileri de alınan geç önlemlere paralel olarak büyük olmuştur.

2008-09 küresel ekonomik krizinin etkilerinin henüz giderilmediği ve makro-ekonomik görünümünün son birkaç yıldır ılımlaştığı AB ekonomisi, Covid-19 virüsünün yaratmış olduğu küresel krize hazırlıksız yakalanmış, krizin çok boyutlu kaynak ve etkilerinin olması ve AB'nin çok uluslu yapısı olası çözüm politikalarının uygulanabilirliğini etkisiz kılmaktadır. Küresel olarak Covid-19'un etkileri 1929 ve 2008 yıllarında dünya ekonomisinin karşı karşıya kalmış olduğu iktisadi ve finansal çöküşlerden farklılaşmakla birlikte çoğu ekonomik ve sektörel faktörlerin bileşiminin ortaya çıkardığı zincirleme ekonomik etkilere sebebiyet vermiştir. Bir diğer ifade ile Covid-19 pandemisinin küresel ekonomide ortaya çıkarmış olduğu etkinin tek nedeni yoktur. Kısa bir süre içerisinde oldukça büyük ekonomik sonuçlar ortaya çıkmıştır.

AB, 2000'li yıllardan beri ciddi bunalımlar yaşamaktadır. Siyasi krizlerden ekonomik krizlere devam eden krizler silsilesi, AB'nin başta

ekonomisi olmak üzere siyasi yapısını da etkilemiş ve zayıflatmıştır. Avrupa borç krizi ile birlikte, ekonomisi oldukça derin bir yara alan ve yeni toparlanmaya başlamış olduğu bir aşamada ortaya çıkan Covid-19 pandemisi, AB'yi en zayıf ve en hazırlıksız anında yakalamıştır. Entegrasyon sürecine yönelik düşüncenin zarar gördüğü ve yoğun bir şekilde tartışmaya açılmış olduğu bu süreç içerisinde Covid-19 pandemisi kısa bir süre içerisinde AB'nin varlığını tehdit eder niteliğe bürünen sağlığa bağlı ekonomik ve siyasi sonuçları olan krize dönüşmüştür. Covid-19'un küresel boyutta yaratmış olduğu etkilerin bir yansıması olarak AB içinde ortaya çıkan kötümser ekonomik senaryoların da Covid-19'un seyrine bağlı olarak değişeceği, dünya ve AB için en iyimser tablo dahilinde derin ekonomik kayıplarla da olsa 2021 yılı itibariyle iyileşmesi beklenmektedir. Nitekim AB'li liderlerin 2021-2027 bütçesi ve mali çerçeve bağlamında üzerinde uzlaşmış oldukları ciddi büyüklüğe sahip olan kurtarma paketi ile birlikte AB, geç de olsa Covid-19 pandemisine cevap verebilmiş ve şimdilik ağır bir şekilde yara almış olan "Birlik Ruhu'na" sahip çıkabilmiştir.

KAYNAKÇA

- Elgin, C., Basbug, G. & Yalaman, A. (2020). "Economic Policy Responses to a Pandemic: Developing the Covid-19 Economic Stimulus Index", 25 Temmuz tarihinde VoxEU: <https://voxeu.org/article/economic-policy-responses-pandemic-covid-19-economic-stimulus-index>
- European Commission. (2020). "European Economic Forecast Spring 2020", 26 Temmuz 2020 tarihinde European Commission: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/spring-2020-economic-forecast-deep-and-uneven-recession-uncertain-recovery_en
- European Commission. (2020a). "Documents Archive by Section", 26 Temmuz 2020 tarihinde European Commission: http://trade.ec.europa.eu/doclib/cfm/doclib_section.cfm?sec=288&link_types=&dis=20&sta=1&en=20&page=1&langId=fr..
- European Commission. (2020b). "The Impact of the Covid-19 Pandemic on Global and EU Trade Chief Economist Team, DG Trade European Commission 17 April 2020", 26 Temmuz 2020 tarihinde European Commission: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2138&title=Commission-publishes-report-on-the-impact-of-coronavirus-on-EU-trade>
- European Commission. (2020c). "The Impact of the Covid-19 Pandemic on Global and EU Trade Chief Economist Team, DG Trade European Commission 27 May 2020", 26 Temmuz 2020

tarihinde European Commission: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2150&title=Commission-publishes-second-report-on-impact-of-coronavirus-on-EU-trade>

European Commission. (2020d). *“Trade Policy Reflections Beyond the COVID19 Outbreak”*, 26 Temmuz 2020 tarihinde European Commission: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/july/tradoc_158859.07.01%20Chief%20Economist%20Note%202%202020%20Final.pdf

European Commission. (2020e). *“Covid-19: Commission Creates First Ever RescEU Stockpile of Medical Equipment”*, 26 Temmuz 2020 tarihinde European Commission: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_476

European Council. (2020). *“Conclusions by the President of the European Council Following the Video Conference with Members of the European Council on COVID-19”*, 26 Temmuz 2020 tarihinde European Council: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/17/conclusions-by-the-president-of-the-european-council-following-the-video-conference-with-members-of-the-european-council-on-covid-19/>

European Council. (2020a), *“Special European Council, 17-21 July 2020”*, 26 Temmuz 2020 tarihinde European Council: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2020/07/17-21/>

- Güner, A. (2018), *Yaratıcı Yıkım Kriz ve Avrupa Birliği Schumpeter-yan Yaklaşım Çerçevesinde 2008 Krizi Avrupa Birliği ve Küreselleşme*, İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- IMF. (2020a), “*Global Financial Stability Report Update: Financial Conditions Have Eased, but Insolvencies Loom Large* June 2020”, 25 Temmuz 2020 tarihinde International Monetary Fund: <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2020/06/25/global-financial-stability-report-june-2020-update>
- IMF. (2020), “*World Economic Outlook Update, June 2020*”, 25 Temmuz 2020 tarihinde International Monetary Fund: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020>
- İKV. (2020), “*AB Tarafından Covid-19’un Ekonomik Etkileri ile Mücadeleye Yönelik Alman Önlemler*”, 28 Temmuz 2020 tarihinde İstanbul Kalkınma Vakfı: https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=3631&id=3765
- King, T. (2020). “*In EU’s Retreat, A Way Forward*”, 26 Temmuz 2020 tarihinde Politico: <https://www.politico.eu/article/in-eu-european-union-coronavirus-covid19-retreat-a-way-forward-ursula-von-der-leyen-charles-michel/>
- Leslie, J., Hughes, R., McCurdy, C., Pacitti, C., Smith, J. & Tomlinson, D. (2020), “*Long Haul Lockdown: Three Scenarios for the Impact of Coronavirus on the UK Economy*”, 25 Temmuz 2020 tarihinde VOXEU: <https://voxeu.org/article/three-scenarios-impact-coronavirus-uk-economy>

- McKibbin, W. J. & Fernando, R. (2020). "The Global Macroeconomic Impacts of COVID-19: Seven Scenarios", 25 Temmuz 2020 tarihinde Brookings: <https://www.brookings.edu/research/the-global-macroeconomic-impacts-of-covid-19-seven-scenarios/>
- Nas, Ç. (2020). "Koronavirüs Salgınının Yeni Merkez Üssü Avrupa: AB'nin Kriz Yönetimi Sınava", 26 Temmuz 2020 tarihinde Panorama: <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/03/27/koronavirus-salgininin-yeni-merkez-ussu-avrupa-abnin-kriz-yonetimi-sinavi/>
- OECD. (2020). "International Trade Pulse, OECD-Updated: July 2020", 25 Temmuz 2020 tarihinde The Organisation for Economic Co-operation and Development: <http://www.oecd.org/sdd/its/international-trade-pulse-oecd-updated-july-2020.htm>
- OECD. (2020a). "OECD Employment Outlook 2020 Worker Security and the COVID-19 Crisis", 25 Temmuz 2020 tarihinde The Organisation for Economic Co-operation and Development: <https://doi.org/10.1787/1686c758-en>
- Petrakis, P. E., Kostis, P. C. & Valsamis, D. G. (2014). *European Economics and Politics in the Midst of the Crisis: From the Outbreak of the Crisis to the Fragmented European Federation*, London: Springer Science & Business Media.
- Rodrik, D. (2020). "Will COVID-19 Remake the World?", 29 Temmuz tarihinde IWM: <https://www.iwm.at/closedbuta-citve/corona-focus/dani-rodrikwill-covid-19-remake-the-world/>
- Roubini, N. (2020). "Coronavirus Pandemic has Delivered the Fastest, deepest Economic Shock in History", 25 Temmuz 2020

tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/business/2020/mar/25/coronavirus-pandemic-has-delivered-the-fastest-deepest-economic-shock-in-history>

Saad-Filho, A. (2020). “*From COVID-19 to the End of Neoliberalism*”, 25 Temmuz 2020 tarihinde SAGE Journals: <https://doi.org/10.1177%2F0896920520929966>

Taymaz, E. (2020). “*Covid-19 Tedbirlerinin Türkiye Ekonomisine Etkisi ve Çözüm Önerileri*”, 26 Temmuz 2020 tarihinde Sarkaç: <https://sarkac.org/2020/04/covid19-tedbirlerinin-turkiye-ekonomisine-etkisi-cozum-onerileri/> adresinden alındı.

Ugarteche, O., Ocampo, A. & Obela (2020). “*COVID-19 Beginnig of Domino Effect*”, 25 Temmuz 2020 tarihinde Network Ideas: http://www.networkideas.org/wp-content/uploads/2020/04/covid19_domino_effect.pdf

Ülger, İ. K. (2020). “*Koronavirüs AB’yi Fetret Devrinde Yakaladı*”, 26 Temmuz 2020 tarihinde Kriter: <https://kriter-dergi.com/dosya-guc-dengesi/koronavirus-abyi-fetret-devrinde-yakaladi>

Verhofstadt, G. (2020). “*Time of Coronavirus shows Importance of Being European*”, 26 Temmuz 2020 tarihinde Euobserver: <https://euobserver.com/opinion/147781>

Voyvoda, E. & Yeldan, E. A. (2020). “*COVID-19 Salgınının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri ve Politika Alternatiflerinin Makroekonomik Genel Denge Analizi*”, 25 Temmuz 2020 tarihinde Wordpress: https://yeldane.files.wordpress.com/2020/05/covid_voyvodayeldan_v2_31mayis.pdf

- WHO. (2020). *“Archived: WHO Timeline-COVID-19”*, 25 Temmuz 2020 tarihinde World Health Organization: https://www.who.int/news-room/detail/27-04-2020-who-timeline---covid-19?gclid=EAIaIQobChMIotiQ-rfh6gIV-CIBQBh2Ciw_m_EAAYASAAEgIimfD_BwE
- WTO. (2020). *“Trade Set to Plunge as COVID-19 Pandemic Upends Global Economy”*, 25 Temmuz 2020 tarihinde World Trade Organization: https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.htm

POPÜLİZM VE SALGINLA ULUS DEVLETE GEÇİŞ, GIDA TEDARİK ZİNCİRİ İLE BİRLİĞE DÖNÜŞ

Murat ÇETİN¹

ÖZET

Popülist ve milliyetçi söylemler, ABD'den Rusya'ya, Brezilya'dan Macaristan'a kadar tüm dünyayı saran geniş bir iktidar imkânı bulurken; 'güvenlik' üzerinden sağlaştırlan bu iktidarların 'hız çağı'na ayak uyduramayanların, işinden, geleceğinden emin olamayan halkların 'korkularının' sonucu olduğu biliniyordu.

Brexit sonrası geleceği tartışılırken bir de Covid-19 salgını ile küçük kasabaların dahi sınırlarını kapatarak içe kapanması, AB gibi ulus-üstü örgütlenmelerin yerini tarihin ilk dönemlerinde olduğu gibi 'şehir devletleri'nin alabileceği öngörüsüne yol açmıştır. Ancak salgının henüz ilk başlarında yaşanan 'gıda tedarik zinciri' sorunları ve yaklaşan gıda krizi, aslında küreselleşmenin de doğal bir sonucu olan 'sınırların olmadığı' bir toplumsal yapının kolayından çözülemeyeceğini göstermiştir.

Anahtar kelimeler: *Avrupa Birliği, Covid-19, Gıda Krizi, Gıda Tedarik Zinciri, Popülizm, Ulus Devlet.*

GİRİŞ

---

¹Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, E-Posta: mcerin@istanbul.edu.tr

KÜRESELLEŞMENİN KAYBEDENLERİ POPÜLİZME SİĞİNİYOR

Çağın getirdiği gelir adaletsizliği ve işsizliğin bazı demokratik toplumları popülist düşünceye yönelttiği görülmektedir (Foa ve Mounk, 2016).

Küreselleşme ile birlikte bu süreçten zararlı çıkan kesimler, sorunlarını Avrupa Birliği, uluslararası örgütler ve şirketler, uluslararası finans kurumları ve belirli elit kesimlere bağlamaktadır. Sağ popülist partiler de özellikle bu konular üzerinden suçlamalar yaparak seçmenlerini artırmayı başarmışlardır. Sağ popülist partiler özellikle iktidarda olmadıkları ülkelerde mevcut sorunları belirli kesimlere yıkarak kolayca seçmenlerini arttırabilmektedirler (Rodrik, 2018).

Kapitalizm, doğuşundan bugüne geldiği noktada dünyanın hâkim ekonomik sistemi haline gelmiştir. Kapitalizmin sermaye-birikim güdüsü, ulusal devletlerin sınırlarından bağımsız bir organizma haline gelmesini sağlamaktadır. Kapitalizmin yayılımı ile at başı giden 'küreselleşme' olgusu, ulusal devletlerin dünya piyasalarına entegre olma sürecinde, iktisadi karar alma mekanizmalarını dünya kapitalizminin sermaye birikim mekanizmasına entegre etme yöntemine dönüşmüştür (Hirst, Thompson ve Bromley, 2009).

Son yıllarda yükselen popülizm dalgası, küreselleşme sürecinin geldiği noktada küresel-dünya sisteminin bir çöküşü daha yaşadığını göstermektedir. Geçmiş yıllarda yaşanan krizlerle birlikte gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde gelir adaletsizliği, işsizlik sorunları yaşanmış ve halen yaşanmaktadır. Yüksek seviyelere ulaşan gelir adaletsizliği ve işsizlik sonucunda tarih sahnesinde büyük savaflara yol açan popülizm düşüncesi, tekrar kendini göstermeye başlamıştır.

Tarihe bakıldığında, 1929 Büyük Buhranı'nın ardından 1930'lu yıllarda yükselen faşizm dalgası, beraberinde İkinci Dünya Savaşı'nı getirmiştir (Jessop, 2018).

Popülizmin bütün dünyayı nasıl sardığını, milliyetçiliği yükselterek ulus devletleri nasıl parlattığını, aşağıda farklı popülizm türlerine göre sıralanmış tabloda çok net olarak görmek mümkündür. Hali hazırda 1990 yılından bugüne kadar 33 ülkede 46 popülist lider ya da siyasi partinin varlığı görülmektedir (Kyle ve Gultchin, 2018). Bu yoğun popülizm hegemonyasına rağmen ulus-üstü kurumların ve özellikle Avrupa Birliği'nin varlığını sürdürmesi daha da anlamlı olacaktır.

Ülke	Lider ve Parti	Yıl	Popülizmin Türü
Arjantin	Carlos Menem	1989–1999	Politik
Arjantin	Néstor Kirchner	2003–2007	Sosyo-Ekonomik
Arjantin	Cristina Fernández de Kirchner	2007–2015	Sosyo-Ekonomik
Belarus	Alexander Lukashenko	1994–	Politik
Bolivya	Evo Morales	2006–	Sosyo - Ekonomik
Brezilya	Fernando Collor de Mello	1990–1992	Politik

Ülke	Lider ve Parti	Yıl	Popülizmin Türü
Bulgaristan	Boyko Borisov	2009–2013,	Politik
		2014–2017,	
		2017–	
Çekya	Miloš Zeman	1998–2002	Politik
Çekya	Andrej Babiš	2017–	Politik
Ekvador	Abdalá Bucaram	1996–1997	Sosyo-Ekonomik
Ekvador	Lucio Gutiérrez	2003–2005	Sosyo-Ekonomik
Ekvador	Rafael Correa	2007–2017	Sosyo-Ekonomik
Gürcistan	Mikheil Saakashvili	2004–2007,	Politik
		2008–2013	
Yunanistan	Syriza	2015–	Sosyo-Ekonomik
Macaristan	Viktor Orbán	1998–2002,	Kültürel
		2010–	
Hindistan	Narendra Modi	2014–	Kültürel
Endonezya	Joko Widodo	2014–	Politik
İsrail	Benjamin Netanyahu	1996–1999,	Kültürel
		2009–	

Ülke	Lider ve Parti	Yıl	Popülizmin Türü
İtalya	Silvio Berlusconi	1994–1995,	Politik
		2001–2006,	
		2008–2011,	
		2013	
İtalya	Five Star Movement/League coalition	2018–	Politik
Japonya	Junichiro Koizumi	2001–2006	Politik
Make-donya	Nikola Gruevski	2006–2016	Kültürel
Nikaragua	Daniel Ortega	2007–	Sosyo-Ekonomik
Paraguay	Fernando Lugo	2008–2012	Sosyo-Ekonomik
Peru	Alberto Fujimori	1990–2000	Politik
Filipinler	Joseph Estrada	1998–2001	Politik
Filipinler	Rodrigo Duterte	2016–	Kültürel
Polonya	Lech Wałęsa	1990–1995	Politik
Polonya	Law and Justice party	2005–2010,	Kültürel
		2015–	
Romanya	Traian Băsescu	2004–2014	Politik

Ülke	Lider ve Parti	Yıl	Popülizmin Türü
Rusya	Vladimir Putin	2000–	Kültürel
Sırbistan	Aleksandar Vučić	2014–2017,	Kültürel
		2017–	
Slovakya	Vladimír Mečiar	1990–1998	Kültürel
Slovakya	Robert Fico	2006–2010,	Kültürel
		2012–2018	
Güney Af-rika	Jacob Zuma	2009–2018	Sosyo-Ekono- mik
Sri Lanka	Mahinda Raja- paksa	2005–2015,	Kültürel
		2018–	
Tayvan	Chen Shui-bian	2000–2008	Politik
Tayland	Thaksin Shinawatra	2001–2006	Sosyo- Ekonomik
Tayland	Yingluck Shi- nawatra	2011–2014	Sosyo-Ekono- mik
Türkiye	Recep Tayyip Er- doğan	2003–	Kültürel
Amerika Birleşik Devletleri	Donald Trump	2017–	Kültürel
Venezuela	Rafael Caldera	1994–1999	Politik

Ülke	Lider ve Parti	Yıl	Popülizmin Türü
Venezuela	Hugo Chávez	1999–2013	Sosyo-Ekonomik
Venezuela	Nicolás Maduro	2013–	Sosyo-Ekonomik
Zambiya	Michael Sata	2011–2014	Sosyo-Ekonomik

Tablo 1: İktidardaki Popülistler: 1990-2018 (Kyle ve Gultchin, 2018: 17-18)

POPÜLİZMİN SINIRLARI: ÖRÜLEN DUVARLAR VE BREXIT

Kasım 1991’de Berlin’de yıkılan ‘Utanç duvarı’ (*Schandmauer*) 2016 yılında Meksika-ABD sınırında tekrardan kendini göstermeye başlamış, ABD Başkanı Donald Trump, 2016 yılındaki seçim kampanyasında sınır sorununu dile getirerek çözüm yolu olarak iki bin mil uzunluğunda duvar örme planını seçmenlere sunmuştur. Trump’ın popülist düşüncesinin eseri olan ‘Trump Duvarı’nın amacı yasa dışı göçü önlemek ve uyuşturucu trafiğini engellemektir (Nick ve Blanco, 2020).

Trump’ın 2016 yılında başkan seçilmesinin altında yatan en güçlü argüman sağ popülist söylemleridir. Popülizm Avrupa’da olduğu gibi Kuzey Amerika’da da arkasına ekonomik sorunları almıştır. Amerika Birleşik Devleti’nin 2008 yılında yaşadığı ekonomik krizden sonra hükümetler sosyal harcamaları azaltmaya gitmiş ve ülkenin orta sınıfı giderek bankalara borçlanmaya başlamıştır. Hükümetler belirli bir kesimi krizden kurtarmaya çalışırken çoğunluk göz ardı edilmiş; bu

durum popülist partiler için güçlü bir koz haline gelmiştir (Best, 2018). Sağ popülist bir lider olan Trump, artan işsizliği, eşitsizliği göçmenlere dayandırarak Amerika halkının dikkatini çekmiştir. Bu durumun bir benzeri ise İngiltere’de Boris Johnson tarafından gerçekleştirilmiştir.

İngiltere, Avrupa Birliği’nden ayrılmak için 2016 Haziran’ında referanduma gitmiş ve %52 oylama sonucuyla Birlikten ayrılmaya karar vermiştir. İngiltere’yi Birlikten ayrılmaya yönelten nedenlerin başında ‘göç ve emek’ kavramları yer almaktadır. Brexit referandum sürecinde Muhafazakâr Parti, propaganda konusu olarak özellikle göç konusunu kullanmıştır.

Brexit süreciyle birlikte AB’nin entegrasyon süreci en derin kırılmasını yaşamış; AB’nin ulus-üstü siyasi kurumları tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmaların, Brexit sürecinin ekonomik ve siyasi ağır sonuçları olmuş; özellikle AB’nin ilk günden beri hedeflediği ‘emek dolaşımı’ kırılma yaşamıştır.

Brexit sürecinde Muhafazakâr Parti’nin en fazla kullandığı söylemlerden birisi Doğu Avrupa’dan gelen emek göçünün İngiliz halkını işsizliğe götüreceği ve halkın refah seviyesinde gerilemeye sebep olacağıdır (Sampson, 2017). Birleşik Krallık’a her sene Doğu Avrupa’dan gelen ortalama 300 bin göçmen bu durumun kanıtı olarak sunulmuştur.

Bu problemler İngiltere’de sağcı popülist partiler için güç kaynağı olmuştur. Ellerindeki bu güç kaynağı sağcı popülist partileri rahatlıkla Brexit’e yöneltmiştir.

SALGIN KRİZİ, EKONOMİK KRİZ VE GIDA KRİZİ

Koronavirüs salgını nedeniyle tüm dünyanın 1929 yılındaki 'Büyük Buhran'dan sonraki en büyük ekonomik krizle karşı karşıya olduğu gerçeği bir yana, tüm dünya salgın yüzünden bir başka felaketle de karşı karşıya kalmıştır ki o da 'Gıda Krizi'dir.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile Dünya Gıda Programı (WFP) tarafından oluşturulan 16 üyeli 'Gıda Krizine Karşı Küresel Ağ'ın 21 Nisan 2020'de yayımladığı yıllık raporda, 55 ülke ve bölgede 135 milyon kişinin 'akut gıda güvensizliği' yaşadığı belirtilmiştir (FAO, 2020).

Salgın, nasıl ki küreselleşme olgusunun gerçekliğini ve boyutlarını açık bir biçimde ortaya koymuş ise ekonomik kriz ve beraberindeki gıda krizi de küreselleşmenin bulaşıcılık özelliğiyle tüm dünyayı etkileyeceğini göstermiştir.

Gıda krizinin üç boyutu bulunmaktadır (BBC Food, 2020):

- Birinci boyutu, tarım sektörü ile tarıma bağlı sanayi ve hayvancılık sektörü ile ilgilidir. Özellikle Batı Avrupa ve ABD'de üretim sürecinden lojistik sektörüne kadar Covid-19 salgınında dar boğazlar oluşmaktadır. Yaşanan darboğaz durumunun temelinde emek piyasasında yaşanan sorunlar vardır. Bahsi geçen ülkelerde tarım sektörü göçmen ve mevsimlik işgücü hareketine bağlıdır.

Bir taraftan da ürünlerin sınır ötesine geçişinin sağlanması gerekmektedir. Salgından dolayı hem 'emek hareketliliğinde' hem de 'tedarik zincirlerinde' kopmalar başlamıştır.

Sonuç olarak hem gelişmiş ülke halklarının ihtiyacı olan gıda üretimi durma noktasına gelmiş, hem de duran mevsimlik işçi

hareketleri nedeniyle işçilerin geldiği ülkelerdeki beslenmeyi finanse eden gelir ortadan kalkmıştır.

- İkinci bir durum ise gelişmiş ülkelerde, özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde süpermarket raflarının boşalmasıdır. ABD ve Avrupa'daki ülkelere gelişmekte olan ülkelere tüketim malları gelmektedir. Covid-19 salgın sürecinde gıda tedarik zincirinde yaşanan kırımlardan dolayı gelişmiş ülkelerde vatandaşların ürünlere ulaşımı zor bir noktaya taşınmıştır. Hem ürünlerin yeterli miktarda bulunmaması hem fiyatlarda meydana gelen artışlar gelişmiş ülkelerdeki halkların refah kayıpları yaşamasına neden olmuştur. Bir taraftan gelişmiş ülkelerin vatandaşlarının refah kaybı söz konusuken, bir taraftan fiyatların artması ile birlikte nüfusun düşük gelirli kısmı için fiyatların artışı büyük bir problem haline gelmiştir. Buna salgın krizi için alınan önlemler sonucu tarım işçilerinin gelirlerinde yaşanan kayıplar eklendiğinde, yoksulluk ve açlık seviyeleri de yükselmeye başlayacaktır (Evans, 2020).
- Üçüncü olarak bazı tarım ürünlerinin üretiminde dünyada büyük paylara sahip olan ülkeler kendi halklarını doyurma kaygısıyla ihracat kısıtlamalarına gitmişlerdir. Özellikle buğday, pirinç, şeker ve mısır gibi temel tarım ürünleri üreten Rusya, Kazakistan, Vietnam gibi ülkeler başka ürünleri de içine alacak şekilde kısıtlamalara gitmişlerdir. Bu durum gıda ithal eden yoksul ülkeler için çok büyük sorunlara neden olmuştur. Özellikle hem fiyat artışlarından dolayı hem de tedarik zincirlerinde sorunlar yaşanmasından dolayı toplumda kaygı düzeyi artmıştır.

Bu çerçevede, kitlesel test ve aşı sorunları aşılamadığı takdirde, gıda krizini tetikleyen 'gıda tedarik zincirlerinin yeniden hareketlenmesi' imkânsız gözükmektedir.

SALGIN TEDARİK ZİNCİRİNİ KOPARIYOR, EKONOMİK MİLLİYETÇİLİĞİ ARTTIRIYOR

Covid-19 salgın süreci, küresel ve ulusal tüm sektörleri derinden etkilemiştir. Salgın sürecinde tüketicilerin tüketim ve talep alışkanlıklarında hızlı değişimler meydana gelmiş, ani talep dalgalanmaları şirketlerin stoklarında da ani dalgalanmalara neden olmuştur. Salgın sürecinde Covid-19 virüsü insanları panik alışverişine yönlendirmiş, örneğin tüm dünyada tuvalet kâğıdı satışlarında patlamalar yaşanmıştır. Salgın sürecinde 'panik alışverişi' etkisiyle Mart ayında gıda satışı yapan süpermarket ve bakkallarda satışlar yüzde 10,4 artış göstermiştir. Nisan ayında ise yüzde 4,1'lik bir gerileme görülmüştür (Köker ve Öç, 2020).

Talebin hızlı değişimiyle birlikte, salgın ile mücadele sürecinde alınan önlemler de üretim ve tedarik tarafında daha farklı sorunlara yol açmıştır. Özellikle gıda tedarik zincirinin lojistik kolunda ürünlerin ulaşım sürelerinde artışlar meydana gelmiş ve bazı durumlarda ülkelere ürünlerin girişi veya çıkışı yasaklanmıştır. Ülkeler bu süreçte yaşadıkları belirsizliklerden dolayı kendi iç gıda sistemlerinin sürdürülebilirliğini korumaya çalışmışlardır. Çünkü ithalat ve ihracatta kısıtlamalar getirilmiştir. Bu tarz önlemler, gıda tedarik zincirindeki sorunlar, iç kapanmayı da desteklemiştir.

Taleplerdeki panik alışveriş etkisi zamanla normalleşmeye yaklaşırsa da tedarik zincirindeki baskılar halen devam etmektedir. Bu baskıların en

temel nedeni, sektörlerin üretim sürecinde meydana gelen aksaklıklardır. Özellikle tarım sektöründe büyük sorunlar yaşanmaktadır. Üreticilerin mahsulü toplayacak mevsimlik işçi bulamaması durumu ve ürünlerin tarlada çürümeye başlaması, tarım sektöründe, ardından da gıda tedarik zincirinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Tarım sektöründe olduğu gibi tedarik zincirinin lojistik kolunda da çalışacak işçi bulma sorunu yaşanmaya başlanmıştır. Bu durumun yanında ürünlerin üretim ve dağıtım sürecinde de çalışacak işçi bulma sorunları görülmeye başlanmış ve bu durumlar tedarik sürecinde gecikmelere neden olmuştur (Gunia, 2020).

Ulusal ve uluslararası şirketler, Çin ve Güneydoğu Asya ülkelerindeki gibi üretim ve tedarik maliyetleri düşük ülkelere güven beslemekteydi. 2019 yılında yaşanan ticaret savaşları (ABD-Çin) ve ardından 2020 yılında meydana gelen Covid-19 virüs krizi ile birlikte oluşan belirsizlikler, şirketlerin tedarik zincirlerine ve üretime olan güven düzeylerinde kırılmalara neden olmuştur. Güven problemi sadece Covid-19 virüs krizi ile ilgili değil, aynı zamanda ticaret savaşları ile ülkelerin milliyetçi ve korumacı tutumları, sürdürülebilirlik ve insan hakları gibi konularla da ilgilidir. Bu durumlar ve hükümetlerin eylemleri tedarik zincirlerine olan güven düzeyini düşürmektedir (Hedwall, 2020).

Salgın sürecinde gelişmiş ülkeler büyüme hedeflerini düşürmüşler ve birbirleri arasındaki ekonomik faaliyetleri korumacı politikalarla düzenlemişlerdir. Ancak, salgın öncesinde de küresel tedarik zincirlerine karşı endişeler oluşmaya başlamıştı. Gıda tedarik zincirlerini etkileyen jeopolitik gerilimler; ABD-Çin soya pazarında yaşanan ticari gerilimler, Rusya'nın Batı'ya yönelik gıda ve tarım ihracatını yasaklayıcı hamleleri bu duruma örnektir. Salgın sürecinde ise 71 ülke tarafından ihracat kısıtlayıcı ve tıbbi malzeme yasakları konulmuştur (Shalal, 2020).

Gıda ihracat yasaklamaları Haziran ayında da artmaya devam etmiş; ülkeler küresel tedarik zincirlerinden yerel tedarik zincirlerine dönüş yapmışlardır (Harvey, 2020). Gıda krizine karşı alınan bu ulusal önlemlerin, ekonomik milliyetçiliğin etkisi ise küresel açlık seviyesini yükseltmektedir; özellikle Sahra altı Afrika, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde açlıklara neden olacağı öngörülmektedir.(Zhou ve Delgado, 2020).

Covid-19 salgınının 395 milyon kişiyi daha 'aşırı yoksulluk sınırına' sürükleyebileceği, dünya genelinde aşırı yoksul sayısını 1,12 milyara yükseltebileceği BM raporuyla da ortaya konmuştur (Sumner, Hoy ve Ortiz-Juarez, 2020).

Ekonomik kriz dönemlerinde krizden korunmak için ihtiyatlı davranarak ulusal 'tasarrufları arttırmanın', 'tersine çarpan' etkisi ile daha büyük bir krize neden olacak 'tasarruf paradoksu' yaratması gibi, ülkelerin de bu sorunu yaşamamaları için salgın döneminde küresel gıda ticaretine yönelmesi gerekmektedir. Hükümetler ihracat yasaklamalarını, kısıtlamalarını, piyasalara zarar veren ithalat tarifelerini ve tarife dışı ticaret engellerini kaldırmalıdır. Eğer bir ülke piyasalara zarar veren tarife ve engelleri uygulamaya başlar ise ardından başka ülkeler de takip edecektir (Cullen, 2020).

POPÜLİZM İLE KAPANMAK MI, GÖÇ YASALARINI GEVŞETMEK Mİ?

Covid-19 salgınının ortaya çıkması ile birlikte ülkelerin vatandaşlarını korumak üzere verdikleri ilk reaksiyon içe kapanmak, sınırları kapatmak ve daha ileri giderek 'başka ülkelerdeki' vatandaşlarını toplayarak ülkelerinin sınırları içine taşımak olmuştur. İçe kapanmaktan çok 'içe

çekilmeyi' gösteren bu yaklaşım, 'sınırların olmadığı' Birlik'teki parasal ve mali birlik uyumsuzluğundan sonraki en önemli gelişme olmuştur.

Avrupa Birliği, ortak pazar entegrasyon türüne örnektir. Ortak pazar entegrasyon modeliyle birlikte mali, ticari, ithalat, ihracat işlemlerinde tam bir serbestlik mevcuttur. Bunların beraberinde 'emek dolaşım serbestliği' de mevcuttur. Ortak para birimi kullanımıyla birlikte ekonomik birliğe doğru ilerlenmektedir. Nitekim AB'nin birleşme ve bütünleşme süreci ekonomik ve toplumsal aktörler ile ekonomi, teknoloji ve iletişimin küreselleşmesine bağlı olarak gerçekleşmiştir (Güner, 2020). Fakat Avrupa toplumlarının kültürel farklılıkları, parasal birliği kaldıracak düzeydeyken, mali birliği kaldıracak düzeyde değildir. Mali birliği sağlamanın yollarından birisi, ortak tüm ülkelerin para ve maliye politikalarına aynı tepkiyi vermesini sağlamaktır. Ancak AB kurumlarının farklı amaçlarla farklı stratejiler uygulayan karmaşık bir yapıya sahip olması ve üye ülkelerin kendi çıkarları doğrultusunda ekonomik ilişkiler geliştirmeye çalışması sebebiyle AB'de yeknesak bir ekonomi politikasının olduğu söylenememektedir (Ecer ve Güner, 2020).

Schengen Antlaşması ile birlikte serbest dolaşım imkânı genişletilmiş; Avrupa toplumlarının sosyolojik olarak da iç içe geçmesi sağlanmış, ekonomik olarak ise ülkeler arasında parasal sirkülasyon sağlanması amaçlanmıştır. En temel amaçlardan birisi ise ülkelerin iç güvenlik sistemlerinde birbirlerini destekleyici iş birliğine varmalarıdır.

Tüm özellikleriyle Avrupa Birliği ve Schengen Bölgesi, göç edilmek için birinci alternatif bölge konumundadır. Yakın tarihe bakıldığında AB'nin, içinde en fazla göç alan ülkeleri barındırdığı görülecektir. Bu göçlerin en belirgin ortak özelliği emek göçü olmasıdır. Uzun yıllar

boyunca doğudan batıya emek güçleri olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yüksek derecede azalan nüfus yoğunluğundan dolayı Avrupa Bölgesi emek gücünü kaldıracabilecek potansiyeldeydi (Djahangard, 2020).

İçeriye serbest, dışarıya kapalı sınırlar düşüncesi zamanla kendi içerisinde çelişkiler yaşamaya başlamıştır. Avrupa Bölgesi'nde bir taraftan popülist düşünceler tekrardan siyasi hayatta yerini almaya başlarken, bir tarafta halen dışarıdan emek talebine ihtiyaç duyulmaktadır. Avrupa'nın demografik yapısı incelendiğinde yaşlı nüfusun ağırlıklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum Avrupa Bölgesi'nde tekrardan g yasalarının düzenlenmesi gerektiği tartışmasını ortaya çıkarmıştır. Tedarik zincirinden imalat sanayisine kadar birçok alanda dışardan emek talep edilmektedir. Avrupa Bölgesi'ndeki global şirketler hkmetlere baskı yapmaktadır. Emek taleplerini karşılayacak düzenlemeler getir-medikleri sürece şirketlerin yüksek emek maliyetlerini karşılayamayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu durum Avrupa Bölgesi'nde iki düşüncenin çakışmasına neden olmaktadır. Bir yandan popülizm ile birlikte kapanma söylemleri, bir taraftan g yasalarını gevşetme tartışmaları sürmektedir (Congar, 2019).

COVID-19'UN ORTAYA ÇIKARDIĞI KÜRESEL KURUM VE İş BİRLİĞİ İHTİYACI

Gıda krizi ile birlikte popülist düşünce kendisine güçlü bir argüman sağlayacaktı: Küreselleşmeden ulusallaşmaya dönülmesi savunularak kendi iç sürdürülebilir tedarik zinciri ve üretim sistemi kurulması, hükümetlerin sadece kendi halkları için üretim politikaları gerçekleştirmesi gerektiğine dair görüşler ortaya çıkabilecekti.

Avrupa'nın birçok bölgesinde bahar aylarının geçmesiyle birlikte birçok tarım ürününün toplanması gerekmektedir fakat virüs krizinden dolayı sınırları kapatan Avrupa Birliği ülkeleri tarımda mevsimlik işçi kriziyle karşı karşıya kalmıştır. Bazı Avrupa ülkelerinde tarım işçisi bulmak çok zordur ve bundan dolayı hasat dönemleri sınırların ötesinden on binlerce mevsimlik işçi çağırılmaktadır (Ohtuleht, 2020). Mevsimlik tarım işçilerinin gelememesi durumunda tarlada birçok ürün çürümeye başlayacak, Covid-19 krizi tarım sektöründe ciddi kırılmalara neden olacaktır. Ürünlerin çürümesi yanında üretici kesimin bir başka endişesi ise 'işlerini yabancı üreticilere kaptırmaktan' korkmalarıdır (BBC, 2020).

Covid-19 salgın sürecinde ekonomilerdeki belirsizlik durumu hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ekonomik güvensizliği zirve noktasına ulaştırabilir. Tarihsel süreçte, Büyük Buhran ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra popülizm düşüncesinin yükselmeye başladığını ve dünyanın siyasi ve ekonomik seyrini değiştirdiğini bilmekteyiz.

Ekonomik güvensizliğin popülizm üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerinin yanı sıra, Covid-19 salgınıyla birlikte oluşan ekonomik belirsizlikler, özellikle Avrupa Birliği üye ülkelerinde potansiyel bir etki daha yaratarak, daha fazla hayal kırıklığı, daha fazla milliyetçilik ve daha fazla korumacılık düşüncelerine yol açmaktadır. Tüm bu durumlar haliyle popülizm için elverişli bir ortam sunmaktadır. Hayal kırıklığı ve kızgınlık, popülistler tarafından özellikle muhalefetteyken stratejik olarak kullanılır. Popülistlerin en güçlü başarı anahtarı, hayal kırıklığına uğramış çekirdek seçmenlerin katılımıyla daha güçlü bir seferberlik düzeyi yaratmaktır (Barr, 2009).

Covid-19 salgın süreci, bir yanıyla her ne kadar popülizme yoğun katkıda bulunuyor gözükse de daha önemli yanıyla ülkelerin ve

vatandaşlarının uluslar-üstü yardıma ihtiyaçları olduğunu çok net biçimde ortaya koymuştur. Gerek ulusal gerekse de küresel düzeyde artarda yayımlanan ekonomik raporların çizdiği felaket senaryoları, milliyetçiliğin ve tecridin pandeminin ötesinde bu senaryolara katkı yapacağını göstermiştir. Bu açık tabloyu görmezden gelmek geçmişte olduğundan daha zordur.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra artan popülizm dalgası gibi salgınla birlikte toplanan sağlık bilgilerinin totaliter/otoriter devletlere yol açması kaygısı ortaya çıkmıştır. Ancak, tam tersine, ulusal ölçekte toplanan bilgilerin küresel dünya ile zamanında ve etkin bir şekilde paylaşılması, iş birliği ve dayanışma yapılmaması esas sorun kaynağı olarak ortaya çıkmıştır.

Tıpkı Çernobil Faciası örneğinde olduğu gibi, Çin'in virüsün ilk ortaya çıktığı anda uzun bir süre bunu dünyanın geri kalanından saklaması, virüsün sonunda tüm dünyaya yayılmasına yol açtı.

Küreselleşme, bilgi ve iletişim teknolojilerinin 'küçük bir köy'e çevirdiği, bilginin ve sermayenin saliselerle, diğer üretim faktörlerinin ise çok kısa sürelerde dünyayı dolaşmasına imkân veren bir yapıdır. Ancak küreselleşmenin en son negatif yönü ise virüsün de küreselleşmesi olmuştur.

Sağlık konusunun da küreselleşmenin bir parçası haline gelmesi, tıpkı ekonomi ve diğer hususlarda olduğu gibi bu alanda da küreselleşmenin regülasyonlara ihtiyaç duymasına neden olmuştur.

Küreselleşmenin 'bulaşıcılık' özelliğinin salgınla birlikte öne çıkması, bir ülkede ortaya çıkan sağlık sorununu anında dünyanın geri kalanının da sorunu haline getirecektir.

Salgın gibi kriz anlarında ne kadar süreceğini bilmeden sınırları kapatmak, ie kapanmak gerek ekonomik anlamda gerekse de sosyal olarak sürdürülebilir ve mümkün gözükmemektedir. Kaldı ki bu durum küreselleşmenin engellenemez özelliği ile de çelişmektedir. Bu durumda küreselleşmenin nimetlerinden faydalanarak ülkelerarası koordinasyon ve iş birliğini sağlamlaştırmak, küreselleşmeyi regülasyonlarla kuvvetlendirmek, küreselleşmenin ruhuna da uygun olacaktır (Harari, 2020).

Harari, tıpkı II. Dünya Savaşı sonrası güçlendirilen devletlerarası ilişkilerde olduğu gibi -Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü, Uluslararası Para Fonu ya da Avrupa Birliği gibi çatı örgütleri ile- uluslararası kurumların kuvvetlendirilmesinin önemini vurgulamıştır. Harari, bu dönemde yaşanan sağlık sorunları ve çevresel problemler gibi dünyayı gelecekte bekleyen küresel sorunların hiçbir ülkenin tek başına özbileceği sorunlar olmadığını ve bu yüzden de uluslararası kurumlara ihtiyaç olduğunun altını çizmektedir (Harari, 2020).

İe kapanmak yerine, küresel iş birliği ve kurumsallaşma yönünde atılan önemli bir adım da dünyada 650 üniversiteden 3 binden fazla araştırmacının koronavirüs salgınının ardından demokratik toplum ve sürdürebilir bir ekonomi için ekonomik sistemin kurallarının yeniden yazılması çağrısı yapan bir bildiri yayımlaması olmuştur (Ferrerias, Battilana ve Meda, 2020).

SONUÇ: GIDA KRİZİ KAPANMA İÇİN GEREKÇE Mİ, BİRLİĞİN DEVAMI İÇİN FIRSAT MI?

Covid-19 virüsünün 'pandemi' seviyesine ulaşması, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeyle aynı hızda yaygınlaşan ve derinleşen küreselleşmenin, dünyayı küçük bir köye döndürmesinin negatif bir sonucu olarak ele alınabilir.

Pandemi sürecinin popülizmin her yönüyle dünyada hakimiyetini hissettirdiği bir dönemde yaşanması, karışıklıkları ve karşıtlıkları da beraberinde getirmiştir. Küreselleşmenin doğurduğu bu ikilemin en bariz örneği ise Pandemiye durdurmak adına ülkelerin bir yanda sınırlarını kapatır, ie kapanırken, diğer yanda küresel salgına çözümü 'ulusal' reçetelerde aramaları olmuştur.

Covid-19 pandemisinin kaynağı olan 'iklim krizi' bugün gezegenin en önemli sorunu olarak insanlığın karşısında durmaktadır. Aşırı hava olayları ve göçler gibi birçok farklı noktada iklim krizi etkileriyle pandemi öncesinde de zaten küresel ölçekte de kayıplar yaşatmaya devam etmekteydi.

Pandemiye, iklim krizinin yakın tarihteki en önemli küresel sonucu olarak değil de sağ popülist yaklaşımın benimsediği gibi ulusal bir kimliğe (Çin Virüsü) sahip olarak ele almak ve 'önce benim vatan-daşım' yaklaşımıyla çözüm aramak, sadece mevcut salgının süresini uzatmakla kalmayacak, yeni salgınların da yolunu açacaktır.

Küresel dünyada, küresel bir salgın, küresel bir iş birliği ve çözüm ihtiyacını da beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmada, milliyetçi popülist hareketlerin ulusal sınırları kalınlaştırdığı bir dönemde pandeminin de eklemelenmesiyle yaşanan anti küreselleşme dalgasının, bir ulus-üstü oluşum olan AB'ye etkisi, AB

Brexit sancılarını yaşarken, pandemiye tutulması ve ‘salgına rağmen ve salgın sayesinde varlığını sürdürebilme’ potansiyeli, salgının ekonomik boyutları çerçevesinde ele alınmıştır.

Kaçınılmaz bir olgu olan küreselleşmenin bir çağ değişimi ile -Sanayi Çağı’ndan Bilgi Çağı’na geçiş- hazırlıksız yakaladığı işsiz ve umutsuz kitleler son yılların modası olduğu kadar acı ve gerçekçi söylemi popülisti doğurmuştur.

Son yıllarda artan mülteci-göçmen dalgasının daha da sarstığı bu işsiz ve umutsuz kitleler, neredeyse tüm dünyada sağcı popülist liderleri iktidarlara taşıırken, bu otoriter iktidarların başta yabancı düşmanlığını körükleyen söylemleriyle bir de ABD’de Trump’ın ‘duvar inşa eden’ eylemleri birleştiğinde dünyada sınırlar daha da belirginleşmiş oldu.

Tüm bu içe kapamacı gelişmelerin üzerine ortaya çıkan Covid-19 salgını da sınırların ‘fiziki’ olarak da kapanmasına vesile olmuştur.

Hasat zamanının yaklaşmasıyla birlikte özellikle Avrupa’da hasadı gerçekleştirecek olan mevsimlik mülteci göçmen işçilerin kapanan sınırları aşamaması ve ürünlerin tarlada kalma ihtimalinin belirmesi aslında Brexit sonrası iyice geleceği sorgulanan sınırsız, ulus-üstü bir kurum olan Avrupa Birliği’nin sadece çağın bir gereği olarak değil, ‘gıda tedarik zincirinin yaşaması’ için de ne kadar hayati olduğunu ortaya koymuştur.

Popülizm dalgasının üzerine eklenen salgın dalgası ile ulus devlete dönüş sinyalleri, böylece sadece mevsimlik işçi mobilitelerinin durması ve gıda tedarik zincirinin kırılacak olması sorunu ile bile “insanlar sınırlardan daha önemlidir” idealinin hala geçerliliğini koruduğunu göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Barr, R. R. (2009). Populists, outsiders and anti-establishment politics. *Party Politics*.
- BBC. (2020). Covid-19 krizi Avrupa'da göçmen işçi gerilimini körüklüyor - BBC News Türkçe. *BBC NEWS*. Retrieved June 17, 2020, from <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52620342>
- BBC Food. (2020). Will Covid-19 lead to long-term food shortages and price rises? - BBC Food. *BBC FOOD*. Retrieved June 19, 2020, from https://www.bbc.co.uk/food/articles/food_security
- Best, J. (2018). How the 2008 financial crisis helped fuel today's right-wing populism. *The Conversation*. Retrieved June 18, 2020, from <https://theconversation.com/how-the-2008-financial-crisis-helped-fuel-todays-right-wing-populism-103979>
- Congar, K. (2019). Almanya'da göç yasası 2020'de yürürlüğe giriyor; yüz binlerce nitelikli göçmen alınacak | Euronews. *euronews*. Retrieved June 17, 2020, from <https://tr.euronews.com/2019/12/17/almanya-da-hukumet-ve-is-dunyasi-ab-disindan-kalifiye-isci-alimi-icin-seferber-oldu>
- Cullen, M.T. (2020). COVID-19 and the risk to food supply chains: how to respond. *COVID-19 and the risk to food supply chains: how to respond*, (March), 1–7.
- Djahangard, S. (2020). 35 Jahre Schengen: Freiheit nur im Innern - *taz.de*. *taz.de*. Retrieved June 17, 2020, from

<https://taz.de/35-Jahre-Schengen/!5689470/>

Ecer, K., Güner, O. (2020). AVRUPA BİRLİĞİ'NDE EKONOMİK DİPLOMASİNİN KURUMSAL BOYUTUNA GENEL BİR BAKIŞ . Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi , 2 (2) , s.68-83 .
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/uid/issue/52747/682652>

Evans, C. (2020). Coronavirus: Food supply chains “need a rethink” - BBC News. *BBC NEWS*. Retrieved June 19, 2020, from
<https://www.bbc.com/news/uk-wales-52500906>

FAO. (2020). *Food Outlook-BIENNIAL REPORT ON GLOBAL FOOD MARKETS*. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Retrieved July 3, 2020, from
<https://doi.org/10.4060/ca9509e>

Ferreras, I., Battilana, J. & Meda, D. (2020). WORK: DEMOCRATIZE, DECOMMUNIFY, REMEDIATE. Retrieved from <https://democratizingwork.org/>

Foa, R.S. & Mounk, Y. (2016). The democratic disconnect. *Journal of Democracy*, 27(3), 5–17.

Gunia, A. (2020). How Coronavirus Is Exposing the World's Fragile Food Supply Chain | Time. *TIME*. Retrieved June 19, 2020, from <https://time.com/5820381/coronavirus-food-shortages-hunger/>

Güner, O. (2020). BİLGİ TOPLUMU GÖSTERGELERİ BAĞLAMINDA AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ ve TÜRKİYE'YE DAİR BİR DEĞERLENDİRME . *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* , 3 (2) , 121-143 .
DOI: 10.33416/baybem.673085

- Harari, Y.N. (2020). Yuval Noah Harari: the world after coronavirus. *FINANCIAL TIMES*. Retrieved from <https://www.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75>
- Harvey, F. (2020). Coronavirus measures could cause global food shortage, UN warns. *The Guardian*. Retrieved July 3, 2020, from <https://www.theguardian.com/global-development/2020/mar/26/coronavirus-measures-could-cause-global-food-shortage-un-warns>
- Hedwall, M. (2020). The ongoing impact of COVID-19 on global supply chains | World Economic Forum. *WORLD ECONOMIC FORUM*. Retrieved June 29, 2020, from <https://www.weforum.org/agenda/2020/06/ongoing-impact-covid-19-global-supply-chains/>
- Hirst, P., Thompson, G. & Bromley, S. (2009). Globalization and the history of the international economy. *Globalization in question*.
- Jessop, B. (2018). Globalization and the National State. *Paradigm Lost*.
- Köker, İ. & Öç, E. (2020). Koronavirüs salgını gıda lojistiğini nasıl etkiledi, tedarik zincirlerinde hangi sorunlar yaşıyor? - BBC News Türkçe. Retrieved June 19, 2020, from <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52768530>
- Kyle, J. & Gultchin, L. (2018). Populism in Power Around the World. *SSRN Electronic Journal*, (November), s. 17–18.
- Nick, M. & Blanco, A. (2020). Trump's border wall: How many miles have been built? - Washington Post. *The Washington*

- Post*. Retrieved June 18, 2020, from <https://www.washingtonpost.com/graphics/2020/national/immigration/border-wall-progress/>
- Ohtuleht. (2020). Juhtkiri | Võimuliidu tööjõukeeld ohustab toidujulgeolekut | Õhtuleht. *Ohtuleht*. Retrieved June 17, 2020, from <https://www.ohtuleht.ee/1002267/juhtkiri-voimuliidu-toojoukeeld-ohustab-toidujulgeolekut>
- Rodrik, D. (2018). Populism and the economics of globalization. *Journal of International Business Policy*.
- Sampson, T. (2017). Brexit: The economics of international disintegration. *Journal of Economic Perspectives*.
- Shalal, A. (2020). 80 countries are hoarding medical supplies – here’s why it damages the global response to COVID-19. *World Economic Forum*. Retrieved July 3, 2020, from <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/wto-report-80-countries-limiting-exports-medical-supplies/>
- Sumner, A., Hoy, C. & Ortiz-Juarez, E. (2020). Estimates of the impact of COVID-19 on global poverty. *UNI-WIDER*. Helsinki, Finland: UNU-WIDER.
- Zhou, J. & Delgado, C. (2020). The impact of COVID-19 on critical global food supply chains and food security | SIPRI. *STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE*. Retrieved June 29, 2020, from <https://www.sipri.org/commentary/topical-background/2020/impact-covid-19-critical-global-food-supply-chains-and-food-security>

KORONAVİRÜS SALGINI SONRASI AVRUPA EMEK PİYASASI

Kübra ECER¹

ÖZET

2020 yılının ilk çeyreğinde Koronavirüs salgını (Covid-19) önlemek amacıyla alınan tedbirler neticesinde, birçok ülke sosyal ve ekonomik kısıtlama içeren kararlar almak durumunda kalmıştır. Salgının etkileri, ilk olarak sağlık alanında yaşanan krizle ortaya çıkmış ancak zamanla ekonomik ve sosyal alanlarda da salgın etkisini göstermeye başlamıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yayınlanan “Covid-19 ve Çalışma Yaşamı: Etkiler ve Yanıtlar” raporunda; Covid-19 salgınının çalışma yaşamına etkisinin oldukça kapsamlı olacağı, binlerce hatta milyonlarca insanın işsiz kalacağı tahmin edilmektedir. ILO, Covid-19'un neden olduğu sosyal ve ekonomik risk ile artan işsizliğin emek krizine yol açabileceğini öngörmekle birlikte ülkeleri bu hususta uyarmaktadır. Ekonomik faaliyetlerin azalması ve insan dolaşımının kısıtlanması emek piyasasını büyük oranda etkilemektedir. Covid-19 ile ilgili alınan tedbirlerin emek piyasasını yeniden şekillendireceği ve

---

¹Dr., İletişim Uzmanı, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı,
E-Posta:kubra.ecer@iletisim.gov.tr

bu yeni durumun Avrupa Birliği (AB) üye devletleri üzerindeki etkisinin, ülkelerin ekonomik, sosyal ve kurumsal yapılarına bağlı olarak değiştireceği beklenmektedir. Emek piyasasında ortaya çıkacak muhtemel bir krizin AB düzeyindeki etkilerini azaltmak için zaman kaybetmeden tedbir politikalarının uygulanması gerekmektedir. Bu çalışmada; Covid-19 krizine karşı AB'nin nasıl bir yol izlediği ve yeni durumun Avrupa emek piyasasını nasıl şekillendireceği değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: *Covid-19 Krizi, Emek Piyasası, İstihdam, İşsizlik.*

GİRİŞ

Yakın tarihteki en büyük salgın olan İspanyol gribi ile kıyaslanan ve küresel salgın haline gelen Covid-19'un etkileri ile tüm dünya mücadele etmektedir. Salgının, sağlık boyutunda etkilerini azaltma çabalarından biri olan sosyal mesafe tedbirinin uygulanma zorunluluğu, salgının etkisinin ekonomik ve sosyal alanlara taşınmasına neden olmuştur. Dünyada her ülke, salgının yayılmasını engellemek için farklı tedbirler uygulamaya çalışsa da sağlık alanında olduğu gibi ekonomik ve sosyal alanları salgının etkisinden kurtaramamıştır. Salgının ekonomik etkilerinin tam olarak görülebilmesi için henüz erkendir ancak olası etkiler üzerinden sonuçlar üzerine tahminler yapılabilmektedir. Bu tahminler karar alıcılarının uygulayacağı politikaları şekillendireceğinden faydalı oldukları düşünölmektedir.

Salgınla mücadelede uygulanan sosyal mesafe, diğer ülkelerle olan sınırları kapatma ve günlük hayata ilişkin birçok kısıtlama, tüm ülkelerde ekonomik durgunluk ve kriz endişesi yaratmıştır. Ortaya çıkan küresel salgın ve bu nedenle uygulanmak zorunda kalınan kısıtlamalar,

duruma hazırlıksız olan tüm sektörleri etkilemiştir. Ülkelerin ardı ardına karantina uygulamasına başlamaları neticesinde ekonomik faaliyetlerin azalması ile meydana gelen arz ve talep şokları emek piyasasını büyük ölçüde etkilemiştir. Ülkeler her ne kadar firma ve bireyleri korumak için önlemler almaya çalışsa da normale dönüşün belirsiz olmasından dolayı önlemlerin beklenen etkiyi yaratamamış olduğu görülmektedir.

Ülkelerin Covid-19 ile ilgili aldığı tedbirlerin yanı sıra AB birlik düzeyinde tedbirler almaya ve uygulamaya başlamıştır. Ancak AB, vatan-daşları tarafından salgının etkilerinin giderilmesi konusunda yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. AB'nin, yalnızca ekonomik değil aynı zamanda sosyal ve siyasal misyonları olan bir yapı olma iddiasını, Covid-19 krizi sonrası uygulayacağı politikalar ile desteklemesi beklemektedir. Bu bağlamda Covid-19 krizinin emek piyasası üzerindeki etkisini hafifletmek için izlediği politikalar ve yeni durumun Avrupa emek piyasasını nasıl şekillendireceği değerlendirilecektir.

COVID-19 SONRASI EMEK PİYASALARININ DURUMU

İlk kez Çin'de görülen ve kısa bir zaman diliminde tüm dünyaya yayılan Covid-19, solunum yollarını etkilemesi ve kolay bulaşması nedeniyle tüm dünyada kısmi/tam karantina uygulaması, seyahat sınırlamaları ile ülke sınırlarını kapatmaya varan tedbirler uygulanmasına neden olmuştur. Hükümetler Covid-19 nedeniyle karantina uygulamak zorunda kalmıştır ve öngörülemeyen bu durum tüm sektörleri etkilemiştir. Tüm dünyada ekonomik faaliyetlerin azalmasına yol açmış ve yaşanan durgunluğun ardından büyük bir ekonomik kriz beklentisi oluşmuştur. “Yaşanan ekonomik şok hem arz hem de talep yönlüdür. İlk arz şoku, tedarik zinciri kesintisinden kaynaklanmıştır. Bu durumu

çalışanların çalışmalarının azaltılması ya da durdurulması izlemiştir. İlk talep şoku ise sağlık ve ekonomik durum hakkındaki belirsizlikten kaynaklanmıştır. Gelirdeki düşüş, talebin daha da düşmesine yol açmış, bu da işletmelerin çalışanlarına ödeme yapmakta ve mali yükümlülüklerini yerine getirmekte güçlük çektiği için arzda kesintilere yol açmıştır. Karantina önlemleri devam ettikçe ikinci dalga etkilerinin daha da güçlenmesi muhtemeldir. Birtakım mal ve hizmetlerin tüketimi salgın sona erdiğinde eski düzeyine dönebilecekken, bazı mal ve hizmetler için bu durum mümkün olmayacaktır. Talep belirsizlikten etkilenir. Vatandaşlar gelecek konusunda endişe ettikleri için ihtiyati tasarruflarını artırabilirler. Sağlık sorunu ne kadar uzun sürerse, ekonomik zorluklar o kadar uzun sürecektir” (Demertzis vd., 2020, s. 5). “Arz ve talep yönlü şokun birlikte ortaya çıktığı bu iktisadi durumda, sektörler şoklardan farklı düzeyde etkilenirler” (Bayar, Günçavdı ve Levent, 2020, s. 7). Örneğin; tarım sektöründeki esneklik Covid-19 salgını ile test edilmiştir. Otel ve restoranlardan gelen talepteki küresel bir çökme ise yüzde 20’dir. Salgın ile birlikte birçok işyeri evden çalışma politikasını benimsese de imalat sektörü evden çalışmaya uygun bir sektör değildir. Kimya sektörünün küresel üretimini 2008 krizinden bu yana sektördeki en kötü büyüme olan yüzde 1,2 oranında azaltması beklenmektedir (Nicola vd., 2020, s. 185). “Uluslararası Para Fonu (IMF) tahminlerine göre ise dünya genelinde ekonominin yüzde 5 oranında daralması beklenmektedir. Ancak son durum, alınan tedbirlerin ve salgının gidişatına göre şekillenecektir” (Bayar vd., 2020, s. 7). Arz şokları ve belirsizlik nedeniyle toplam talebin azalması durumlarında işsizliğin artması beklenmektedir.

Covid-19, bir sağlık kriziyken, uygulanmak zorunda kalınan önlemler nedeniyle ekonomik kriz haline dönüşmüştür. Karantina önlemleri

nedeniyle bazı firmalar uzaktan çalışma sistemini uygulamaya başlarken, faaliyetleri uzaktan çalışmaya uygun olmayan firmalar ise üretimlerini durdurmak zorunda kalmıştır. Ancak üretim dursa da sabit maliyetler devam etmektedir. Ayrıca salgının ne zaman biteceğine dair öngörünün olmamasının yarattığı belirsizlik arzın yanı sıra talebi de etkilemiştir. Bu durum gelir ve iş kayıplarına yol açmıştır. “Covid-19 krizinin etkisinin, çalışan nüfusun en savunmasız kesimleri üzerinde yoğunlaşması muhtemeldir. Ekonomik faaliyet üzerindeki kısıtlamalar temel olarak daha düşük ücret ve daha kötü istihdam koşulları olan çalışanları etkilemektedir. Etkinin kadınlar ve genç işçiler için de önemli olduğu görülmektedir. Emek piyasasındaki dezavantajlı grubun muhtemel işsizlik ve ani gelir kayıplarıyla karşı karşıya kaldığı veya kalacağı senaryolarına hazırlıklı olunmalıdır. İşsiz insanlar için zorlukların, kısa ve orta vadede oldukça önemli olması muhtemeldir, çünkü azalan ekonomik faaliyetlerin olduğu bir dönemde iş aramak zorunda kalacaklardır” (EU Science HUB, 2020, s. 4). Dünyanın birçok ülkesinde, hükümetler salgının neden olduğu ekonomik zorlukları telafi etmek üzere destekte bulunmuştur ancak belirsizliğin devamı bu destekleri ne kadar daha sürdürebilecekleri konusunda hükümetleri zorlamaktadır.

ILO tarafından Mart 2020 yılında yayınlanan raporda, Covid-19 krizinin emek piyasasında muhtemel etkileri üçe ayrılmıştır (2020):

- **İstihdam miktarı:** Küresel düzeyde işsizliğin artacağı, istihdamın ise azalacağı tahmin edilmektedir. İşsizlik seviyesinin en iyi ihtimalle 5.3, en kötü ihtimalle ise 24,7 milyon arasında artması beklenmektedir. Ayrıca, işgücü talebindeki azalma büyük olasılıkla ücretler ve çalışma saatlerinde aşağı yönlü bir düzeltmeyle sonuçlanacaktır.

- **İşlerin kalitesi:** Karantina önlemleri ve ekonomik aktivitedeki düşüş nedeniyle işgücü arzındaki azalma büyük olasılıkla işçiler için büyük gelir kayıplarına neden olacaktır. Bu, işletmelerin sürekliliğini ve ekonominin dayanıklılığını bozacaktır. Ayrıca, gelirdeki düşüş, yoksulluk sınırına yakın ya da daha düşük olan işçiler üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olacaktır.
- **Emek piyasasındaki olumsuz durumlara karşı daha savunmasız olan emek grupları üzerindeki etki:** Salgın, nüfusun belirli grupları üzerinde orantısız bir etkiye sahip olduğundan, eşitsizliği daha da kötüleştirecektir. Krize karşı daha savunmasız olduğu belirlenen gruplar; hizmet sektöründe çalışanlar, yaşlılar, hastalar, gençler ve göçmenler olarak belirtilebilir.

Covid-19 krizinin küresel bir problem olarak sağlık, istihdam, büyüme, uluslararası ticaret gibi alanları önemli düzeyde etkilemektedir. Ülkelerin bu süreçte ekonomik büyümeyi hedeflemesinin tek başına yeterli olamayacağı bu nedenle toplumun krizden en çok etkilenen kesiminin ekonomik ve sosyal koşullarını iyileştirmek gerekmektedir.

COVID-19 SONRASI AVRUPA EMEK PİYASASI VE UYGULANAN POLİTİKALAR

Covid-19 salgını, AB'nin karşılaştığı önemli zorluklardan biri olarak kabul edilmektedir. “Açık sınırlar, salgına karşı koordineli bir yaklaşım gerektirmektedir. AB ülkeleri arasında sınırların açık olması ve kontrolsüz seyahat edilebilmesi nedeniyle, iş birliği içerisinde hareket edilmesi gerekir. Aksi halde sağlık ve ekonomi olduğundan daha kötüye gidebilir” (Demertzis, 2020, s. 5). Avrupa ülkeleri salgının başlangıcında tek taraflı sınır kapatma gibi ulusal tedbirlere odaklanmışlardır.

Ancak salgın tüm Avrupa'yı etkilediğinden, AB'nin üye ülkeleri desteklemek için uluslar üstü kararlar alması gerektiği fark edilmiş ve bu yönde tavsiye kararları alınmıştır.

Avrupa'da ulusal ve bölgesel yetkililer, sağlık ve ekonomi politikalarını uygulamaktan esas olarak sorumludur. Ancak Avrupa ülkeleri birbiriyle yakından ilişkilidir ve bu nedenle bu yanıtların Avrupa düzeyinde koordine edilmesi gerekmektedir (Demertzis, 2020, s. 3).

AB Konseyi, 10 Mart 2020 tarihinde Covid-19 salgını ve etkileri ile mücadele edebilmek için dört öncelik üzerinde anlaşmıştır. Bu öncelikler (ILO, 2020):

- **Virüsün yayılmasını sınırlamak,**
- **Tıbbi teçhizatın sağlanması,**
- **Aşı dahil salgınla ilgili araştırmayı teşvik etmek,**
- **Salgının sosyo-ekonomik sonuçlarıyla mücadeledir.**

AB, mali kuralları hafifletmek ve üye devletlerin kamu harcamalarını desteklemek için bir dizi önlem almış, üye devlet ekonomilerini desteklemesine izin vermek için yardımla ilgili kurallarını geçici olarak değiştirmiştir. Avrupa Parlamentosu, 17 Nisan 2020 tarihinde, Covid-19 salgını ve sonuçlarıyla mücadele etmek için AB koordineli eylemi hakkındaki kararı onaylamıştır. Ayrıca, Avrupa Komisyonu, Covid-19 Müdahale Yatırım Girişimi kapsamında, Avrupa Sosyal Fonu da dahil olmak üzere salgınla mücadele etmek için AB fonlarının kullanımını daha esnek hale getirmek ve basitleştirmek için önerilerde bulunmuştur (ILO, 2020).

Salgından korunmak için uygulanan karantina önlemleri neticesinde azalan üretim faaliyetleri ve talep düşüşü tüm dünyada olduğu gibi

AB'yi de etkilemiştir. “Sosyal etkileşimi sınırlayan tedbirlerin, sektörel etkilerin çok ötesinde önemli ekonomik etkileri bulunmaktadır. Ekonominin büyük bölümü, dijital çağda bile insanlar arası etkileşimlere bağlıdır. Başlangıçta, Avrupa ekonomisine yönelik şok, Çin'deki karantina nedeniyle tedarik zincirindeki kesintilerden kaynaklanmıştır. Ancak virüs yayıldıkça, Avrupa ülkelerinde, özellikle İtalya'da, ilave karantina önlemleri alınmıştır. Karantina önlemleri alındıkça, üretim çeşitli şekillerde etkilenmektedir. Başlangıçta çoğunlukla turizm ve ulaştırma sektörleri etkilenirken, önlemler ne kadar uzun sürerse ve ne kadar kapsamlı hale gelirse, tüm ekonomi o kadar fazla etkilenmektedir (Demertzis, 2020, s. 4).

Krizin işgücü piyasası üzerindeki etkisinin de bazı ülkelerde çok daha güçlü olması muhtemeldir. Acil durum mekanizmalarına dayanan toplu bir AB müdahalesi, en çok ihtiyaç duyulan ülkelere destek sağlamak için oluşturulmuştur (EU Science HUB, 2020, s. 5). Eurofound'un 2015 yılında yaptığı araştırmaya göre, Avrupa'daki işçilerin yaklaşık yüzde 20'si, ara sıra da olsa uzaktan çalışma yapmaktadır. Eurostat'a göre 2019'da ise 15-64 yaş arasındaki işçilerin sadece yüzde 5,4'ü düzenli olarak evden çalışmaktadır. Bu istatistikler, uzaktan çalışmanın salgından önce oldukça nadir uygulanan bir sistem olduğunu göstermektedir. Ancak bu salgının Avrupa'da uzaktan çalışmayı artıracağı beklenmektedir. Global Workplace Analytics tarafından yapılan bir araştırmada uygulanan ankette; beyaz yakalı çalışanların yüzde 76'sı, Covid-19 krizi sonrasında en az haftada bir kez evden çalışmaya devam etmek istediğini belirtmiştir. Krizden etkilenen bazı ülkelerde uzaktan çalışmanın daha az benimsendiği ve bu durumun kriz sonrası toparlanmayı de zorlaştırdığı görülmektedir (ILO, 2020). Karantina ile bazı sektörler, yapıları uzaktan çalışmaya uygun olması nedeniyle,

karantina süresince uzaktan çalışmaya geçerken, bazı sektörler, yapılı-rının uzaktan çalışmaya uygun olmaması nedeniyle tamamen faaliye-tini durdurmak zorunda kalmıştır.

AB, Covid-19 salgınının etkileriyle mücadele etmek için birçok mali yardım için kararlar almış olsa da AB vatandaşlarından tepki görmektedir. “AB iş birliğinin ilgili ulusal bağlamda nasıl algılandığı hakkında yapılan araştırmada, salgına AB'nin tepkisinin çok az, çok geç olduğuna dair genel bir algı bulunduğu ortaya çıkmıştır. İskandinav ülke-leri krizle başa çıkmak için kendi kendine yeterli olduğundan AB'nin desteği kamuoyunda bir tartışma konusu değildir. Avrupa koordinas-yonuna ihtiyaç, ülkelere göre değişmektedir. Örneğin Finlandiya daha fazla AB iş birliği talep ederken, İsveç birlik bazında çözüm aramamak-tadır. Danimarka ise salgın sonrası ekonomik iyileşmede daha fazla AB desteği talep etmektedir. Salgın sonrası mali ve ekonomik kriz korkusu İtalya, İspanya, Yunanistan ve Doğu Avrupa üye ülkelerinde ise bü-yüktür” (Russack ve Blockmans, 2020, s. 2).

Alınacak önlemlerin ekonomik sonuçlarının büyük olması olasıdır an-cak krize karşı, yetkililer tarafından koordineli ve cesur bir yanıt veril-mesi gerekmektedir. İlk olarak, ulusal sağlık hizmetlerine yüksek mik-tarda ulusal fon sağlanmalıdır. İkincisi, bireyleri (serbest meslek sahip-leri gibi), şirketleri ve en çok etkilenen yerel toplulukları desteklemek için hedeflenmiş önlemler uygulamaya konulmalı veya güçlendirilme-lidir (Demertzis vd., 2020, s. 1). Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi (EESC), Komisyonun üye devletler için revize ettiği istihdam kılavuz-larının Covid-19 salgınının neden olduğu yaklaşan istihdam ve sosyal krizi dikkate alacak şekilde uyarlanmasını talep etmiştir. Böylelikle Av-rupa'nın işgücü piyasaları üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletebile-cektir. Acil durum Covid-19 istihdam kılavuzu, kısa vadeli çalışma

düzenlemeleri, gelir desteği, hastalık raporu ücretlerinin uzatılması, işverenlerin ödeyeceği sosyal güvenlik primlerinin ertelenmesi, ön vergi gibi krizin etkisini azaltmak için gerekli olan etkili geçici önlemleri içermelidir (EESC, 2020). Bu minvalde Avrupa Komisyonu, SURE sistemini kurma önerisinde bulunmuştur. SURE, acil hallerde işsizlik risklerini azaltmak için geçici destek sağlayan bir yapıdır. SURE, üye devletlerin teminatlarını kullanarak finansal piyasalardan 100 milyar euroya kadar borç almak ve sonra onları, istihdamın korunması için kamu harcamalarında ani artışlarda kullanılmak üzerine kuruludur (EC, 2020).

SURE, salgın ile başa çıkmak ve en hasarlı ve/veya mali açıdan zayıf üye ülkelere yardımcı olmak için ulusal politikalar üzerinde bir etkisi olabilir, ancak bu etkinin sınırlı olması muhtemeldir. Potansiyel olarak, SURE'nin en önemli özelliği, kendisini açıkça gelecekteki bir Avrupa İşsizlik Sigortası planının öncüsü olarak belirtmesidir. Avrupa işsizlik sigortası fikri uzun süredir tartışılmaktadır ancak 2008-09 mali ve ekonomik krizinden sonra tartışmalar ivme kazanmıştır. Ekonomik ve parasal birliğin sadece finansal sistem için değil, işgücü piyasaları ve bireyler için de bir tür sigorta birliğine ihtiyaç duyduğu konusunda geniş bir mutabakat olsa da üye devletlerin bu konuda bir direnci bulunmaktadır. Salgının neden olduğu bu kriz döneminde SURE söz konusu direnci aşarsa, Avrupa düzeyinde kalıcı bir işsizlik sigortası sistemi kurmak için SURE önemli bir adım olacaktır (Beblavý, 2020, ss. 1-4). Ancak üye ülkelerin iş ve sosyal güvenlik sistemlerinin birbirinden farklı olması nedeniyle ortak uygulama oluşturmak zorlayıcı olacaktır.

SURE, kriz anında Avrupa dayanışmasının bir göstergesi olduğundan dolayı da benimsenmektedir. Bu durum rasyonellikten uzak olarak

değerlendirilebilir ancak Avrupa Dış Eylem Servisi'nin belirttiği üzere; salgın sonrası Rusya ve Çin, Avrupa'ya karşı dezenformasyon stratejisini kullanmaktadır. AB'nin salgınla mücadele konusunda etkin olmadığı iddia edilmektedir. Yapılan araştırmada İtalyanların yüzde 88'i AB'nin kendilerine yardım etmediğini düşünürken, Slovakların yüzde 25'i (Rusya'nın yardım etmemesine rağmen) Rusya'nın AB'den daha yüksek bir oranda kendilerine yardım ettiğini düşünmektedir. Bu durum AB'ye desteği hızla düşürmektedir. Bu nedenle AB, siyasi zorunlulukları hafife almamalıdır (Beblavý, 2020, s. 4). SURE sistemi ile sosyal ve ekonomik destek de bulunması, AB'nin vatandaşlarına verdiği önemi kanıtlayacağı bir alan haline gelmiştir. Böylelikle dezenformasyonların da önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Bazı üye ülkelerin kısa çalışma sistemleri bulunsun da bazı üye ülkelerin kısa çalışma ile ilgili bir uygulaması bulunmadığından, bu sistemle hükümetlerin kısa çalışma programlarını benimsemeye ve uygulamaya başlayacağı düşünülmektedir. SURE, Avrupa İşsizlik Sigortası için adım olarak değerlendirildiğinde oldukça önemli bir gelişme olarak görülmektedir.

Salgın sırasında uzaktan çalışma artmıştır. Bu durumun emek piyasasında bazı kalıcı değişikliklere yol açacağı öngörülmektedir. Bu süreç, emek piyasasında dijital dönüşüm için bir mihenk taşı olarak değerlendirilebilir. Uzaktan çalışma için en azından temel düzeyde de olsa dijital beceri gerekmektedir. Bu bağlamda Avrupa Komisyonu'nun 2018 yılında kabul ettiği Dijital Strateji'nin önemi anlaşılmaktadır. Emeğin dijital becerileri kazanması, güçlü bir dijital ekonomi, istihdam ve Avrupa'nın rekabet gücü için oldukça önemlidir. İhtiyaç duyulan sektörlerde çalışanların dijital becerilerinin artırılması Avrupa Komisyonunca desteklenmektedir. "Bilgi yoğun sektörlerde ileri teknoloji kullanılmaktadır. Küresel rekabet gücünün ileri düzeyde olduğu

bir AB dijital pazarı, emeğin dijital becerilerinin artırılmasıyla mümkün hale gelecektir. Bu ise mevcut ekonominin bilgi ekonomisine yakınlığı ile de ölçülmektedir” (Güner, 2020, s. 374). Buna paralel olarak karantina döneminde yapay zekâ teknolojilerinin ve otomasyonun kullanımı artmıştır. Bu durumun salgın sonrasında da devam edeceği düşünülmektedir. Özetle, Covid-19 krizinin ve sosyal mesafe zorunluluğu nedeniyle uygulanan kısıtlamaların işgücü piyasası üzerinde büyük bir etkisi bulunmaktadır. Avrupa Komisyonu ve ulusal hükümetler, piyasada kalabilmek için mücadele eden işçileri ve işletmeleri desteklemek için çeşitli finansal ve mali tedbirler uygulamıştır. Ancak beklentiler, emek piyasasının ve çalışma şeklinin kalıcı olarak değişeceği yönündedir.

SONUÇ

Covid-19 salgını devam etmektedir ve henüz kesin olarak sonuçları üzerine değerlendirme yapmak mümkün değildir. Ancak salgın ve etkileri ile mücadele etmek için olası tahminlerde bulunmak, politika kapsamını belirleyen politika uygulayıcılar için yol gösterici olmaktadır. Bu bağlamda AB, Covid-19 krizi sonrası yürüttüğü politikalara yapılan eleştirileri dikkate alarak SURE ile yeni bir adım daha atmıştır. Salgın tüm dünyada olduğu gibi Avrupa içinde büyük bir zorluk oluşturmaktadır.

AB ekonomik, siyasi ve sosyal misyonlarına uygun bir yol izlemelidir. Ekonomik faaliyetlerin azalması ile işsiz kalacak bireyler için çeşitli önlemler alınması ve bu bireylerin desteklenmesi gerekmektedir. Covid-19 krizini derinden hisseden tüm vatandaşlar için ‘ne gerekiyorsa

yapılmalı' düsturu benimsenmelidir. Aksi takdirde üye ülkelerde AB desteği düşmeye devam edecektir.

Karantina süreçlerinde artan evden çalışmanın, salgın sonrasında da devam edeceği ve otomasyon kullanımının artacağı öngörülmektedir. Bu nedenle vatandaşların dijital becerilerinin artırılmasının, güçlü bir dijital ekonomi ve AB'nin rekabet gücü için faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., Agha, M. & Agha, R. (2020). The socio-economic Implications of the Coronavirus Pandemic (COVID-19): A Review. *International Journal of Surgery*, (78), 185-193.
- Bayar, A.A., Günçavdı, Ö. & Levent, H. (2020). Covid-19 Salgınını Kadınların Çalışma ve Hane Yaşamı Üzerine Etkileri. İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü.
- EU Science HUB. (2020). The Impact of Covid Confinement Measures on EU Labour Market, Publications Office of the European Union.
- Güner, O. (2019). Avrupa Birliği'nin Bilim ve Araştırma Alanındaki Heterojen Yapısına Dair Bir Değerlendirme. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 13, 357-376.
- Fana, M., Tolan, S., Torrejón, S., Urzi Brancati, C. & Fernández-Macías, E. (2020). The Covid Confinement Measures and EU Labour Markets, Publications Office of the European Union.
- Demertzis, M., Sapir, A., Tagliapietra, S. & Wolff, G. (2020). An effective economic response to the coronavirus in Europe, Policy Contribution, Issue N:6.
- European Commission. (2020). Proposal for a Council Regulation on the establishment of a European instrument for temporary support to mitigate unemployment risks in an emergency (SURE) following the COVID-19 virus outbreak. Brussels: European Commission, April 2.

- Beblavý, M. (2020). Protecting employment in the time of coronavirus: What is the EU's €100 billion going to buy? Centre for European Policy Studies Policy Insight No:2020-08. Eriřim adresi (06.07.2020): <http://aei.pitt.edu/id/eprint/102714>
- Russack, S.; Blockmans, S. (2020). How is EU cooperation on the Covid-19 crisis perceived in member states? *Centre for European Policy Studies*, Erişim adresi (06.07.2020): <http://www.ceps.eu>
- EESC. (2020). EESC asks for 2020 Employment Guidelines to be adapted in the face of Covid-19 pandemic. Erişim adresi (06.07.2020): <https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/press-releases/eesc-asks-2020-employment-guidelines-be-adapted-face-covid-19-pandemic>
- ILO. (2020). COVID-19 and the world of work: Impact and policy responses. Erişim adresi (06.07.2020): <https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus>

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE COVID-19 SONRASI GENELDE EKONOMİ, ÖZELDE KÜÇÜK VE ORTA BOYLU İŞLETMELERE BİR BAKIŞ

Mehmet Sinan TUĞRUL¹

ÖZET

Covid-19 korona virüsünden kaynaklanan bulaşıcı hastalık, öncesinde bölgesel bir salgın olarak başlamış ardından Dünya Sağlık Örgütü (*WHO - World Health Organisation*) tarafından küresel pandemi olarak kabul edilmiştir. Yeni nesil koronavirüsün etkilerine göre insanlar bazı alışkanlıklarını değiştirmek zorunda kalmış olup, gelecekte de toplumların davranışlarında değişikliklere yol açacağı öngörülmektedir. Virüsten kaynaklanan bulaşıcı hastalığın yayılımı devam ederken, hükümetler kamu sağlığını korumak için farklı yöntemler ve stratejiler uygulamışlardır. İktisadi açıdan bakıldığında virüsün yol açtığı pandemi dünya ekonomik dengelerini öngörülemez hale getirmiş ve önemli ölçüde mali kayba yol açmıştır. Ekonomide para kısaca; bir devletin teminatı altında basılan, mal veya hizmetin el değiştirmesi için bir araçtır. Bu açıdan bakıldığında sağlık sektörünün dahi maddi

---

¹Doktora Adayı, İstanbul Üniversitesi, Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı,
E-posta: sinantugrul@outlook.com

olarak sürdürülebilirliği için ihtiyaç duyulan yatak, serum, iğne ve benzeri elzem, virüsten kaynaklı pandemi yaratan bulaşıcı hastalığı direkt ve dolaylı ilgilendiren ihtiyaçların karşılanabilmesi için gereklidir. Bu bağlamda iktisadi açıdan bakıldığında her ne kadar virüs süresince sağlık ön planda olsa da insanların önce sağlık ekipmanları, emtiaları ardından diğer ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için, virüsün sebep olduğu güvensizlik ortamında yenilenecek ekonominin tekrar dengeye kavuşması gerekmektedir. Şüphesizdir ki, sağlık ekipman ve teçhizatlarının dahi temin edilebilmesi ekonomik döngüye bağlıdır. Bu makalede Covid-19 sonrası genel olarak işletmeler, özel olarak KOBİ'ler açısından farklı bir perspektifle bakış açısı sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Covid 19, İşletme, KOBİ, Pandemi, Sürdürülebilirlik.*

KORONAVİRÜS AİLESİNDEN ÇIKAN YENİ TİP VİRÜS: COVID-19

Öncesinde 2019-nCoV olarak adlandırılan Covid-19 virüsünün 2019 sonunda Çin'de ortaya çıktığı düşünülmektedir. Koronavirüsler hayvanlar arasında dolaşır. Ancak bazı türlerinin insanı etkilediği, sonrasında da insandan insana bulaşmaya devam ettiği bilinmektedir. Bulaşma yolu için tam bir bilgi olmamakla beraber esas itibarı ile hapşırma, öksürme ve benzeri salgı transferi yolu ile bulaştığı bilinmektedir (Eu Delegation To Turkey, 2020).

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı elektronik kaynaklarında 2019 sonlarında solunum yolu hastalıkları olan bir grup üzerinde yapılan çalışmalar sonucu 13 Ocak 2020 tarihinde Çin'in Vuhan eyaletinde

tanımlandığı yer alır. Kronik bir rahatsızlığı olan ve 60 yaş üzeri kişilerin daha çok etkilendiği bilinmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020).

Farklı kaynaklara da bakıldığında genel olarak (Covid-19) Corona virüs 2019'un yaz aylarından başlayıp 2020'ye kadar olan bir zamanda tanımlanmadan devam ettiği ve ardından 2020'nin başında da yeni tip virüs olarak tanımlandığı ve kontrol altına alınmaya çalışıldığıdır. Tablo 1'de Türkiye için 12/07/2020 tarihli haftalık verilere bakıldığında Türkiye'deki toplam ölümlerin belirli bir yaş grubunun üzerinde olduğunu görölmektedir.

HASTALIK İLE İLGİLİ KONU ÖZELİNDE VERİLER

Ölüm sayılarına bakıldığında daha önce değindiğimiz gibi ağırlıklı erkek nüfusu ve yaşlı nüfus daha fazla risk altındadır. İstatistikler ile durum tespitinde; vefat edenlerin yüzde 62,2'si erkek, yüzde 37,8'i kadındır. Covid-19 nedeni ile tespit edilen ve ölümlle sonuçlanan 65 yaş üstü vakalarda yüzde 70,4 gibi bu yaş grubunun daha fazla risk altında olduğunu göstermektedir. Vaka sayılarının yüzde 11'inin olduğu 65 yaş üstü grupta, ölüm oranlarının yüzde 70,4 olması sağlık açısından önemli bir husustur (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020).

	Yaş Grubu							
	<2	2-4	5-14	15-24	25-49	50-64	65-79	80+
Erkek	3	1	2	2	244	890	1.454	738
Kadın	2	0	3	6	101	334	842	741
Toplam	5	1	5	8	345	1.224	2.296	1.479

Tablo 1: 12/07/2020 tarihi itibari ile Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Onaylanmış COVID-19 Ölüm Sayısı, Türkiye (T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü, 2020)

Avrupa Birliği ekonomik sisteminde KOBİ'ler özel önem arz etmektedir ve iş dünyası ve ekonominin omurgası olarak görülür. KOBİ; Avrupa Komisyonu tarafından 250 kişiden az çalışanı olan yıllık cirosu 50 milyon euro veya bilançosu 43 milyondan fazla olmayan işletmelerdir. Bu işletmeler kendi içinde mikro, küçük ve orta büyüklük olarak ayrılırlar. Bu ölçeğin dışındaki işletmelerde büyük işletmeler olarak geçerler (Eurostat, 2020).

COVID-19 SIRASI VE SONRASI SEKTÖRLERDE TEPKİLER VE ÖNLEMLERE İLİŞKİN ÖRNEKLER

Koronavirüs pandemisi çok sayıda insana ve dolayısı ile çok sayıda işleme zarar vermiştir. Bu durum farklı alanlarda da krizlere yol açmıştır. Ekonomi, eğitim, sağlık alanlarında küresel ve yerel olarak farklı derecelerde önlemler hazırlanmış ve uygulanmıştır.

Eğitim

Hibrit eğitim sistemi, dar tanımı ile çevrimiçi (online) eğitim ile sınıfta (yerinde) eğitimin harmanlanmış halidir. Eğitim alanında uzaktan eğitim tercihten çok zorunluluk haline geldiği düşünülürken en genel kabul görmüş olanı hibrit (karma-harmanlanmış) eğitim sistemidir (Vikipedi, 2020).

Sağlık

Sağlık alanında çeşitli zaman aralıklarında belirli grup hastaneler pandemi hastanesi olarak belirlenmiş ve bu alanda bir segmentasyon yapılmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı Hasta Hakları ve Tıbbi Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı, 2020).

Menkul Piyasalar

Bu kriz konularının arasında ekonomik kriz insanoğunun küresel geleceğe şüphe ile bakmasına yol açmış ve rasyonelliği sorgulansa da bir takım önlemler almaya zorlamıştır. Örneğin teminat karşılığı parasal genişleme çalışmaları sebebiyle devletler altına yönelmiştir. Kriz anında güvenilir liman olma özelliği ile bilinen altın, bireysel yönelmeyle beraber altın, Amerikan Doları bazında yükselmiştir. Bu süreçte davranışsal finans ve sürü psikolojisi terimlerinin de daha sıkça elden geçirileceği aşıkardır.

Daniel Kahneman 2002'de Nobel Ekonomi ödülünü kazanmış ve Davranışsal Finans'ın gelişiminde önemli rol oynamış bir psikologdur. Davranışsal Finans, bireylerin seçimlerinin kendi kişisel özellikleri veya anlık ruh hali gibi çeşitli sebeplere dayanabileceğini savunur.

Piyasalardaki seçimlerde “rasyonellik” kavramı sorgulanır. Davranışsal Finans; piyasalardaki hareketliliğe verilen tepkilerin, sezgisel hataların, anlık kararların da piyasaları etkilediğini öne sürer (Doğan & Faikoğlu, 2016, s. 2-6).

Finansal alanda sürü psikolojisi; yatırımcıların grup olarak birbirleri ile etkileşim içinde benzer işlemleri, benzer yönlerde yapmalarına denir (*Bülbül, 2008*). Bu doğrultuda piyasa içinde hareket eden tüm aktörler yeni referans noktaları ararken toplu olarak irrasyonel hareketler sergileyerek, kısmen daha rasyonel davranmaya çalışan aktörleri de etkileyebilirler.

Pandemi sırasında işletmelerin bazı alışkanlıklarının değişime uğradığı veya doğal yollarla bu yolda değişime uğramak zorunda kaldıkları görüldü. İşletmelerin sürdürülebilirliği birçok kritere bağlıdır. Ancak sonuç olarak maddi sürdürülebilirlik sağlanamazsa işletmenin ömrü uzun olmaz. Pandemi döneminde de belli bir kısım işletme kâr zarar analizi yaparak, işletme değişken giderleri ile yapabilecekleri kâr karşılaştırdıkları zaman işletmelerini aktif etmemeyi tercih ettikleri gözlemlenmektedir. Büyük bir kısmı KOBİ’ler olmak üzere, halen aktif olan işletmeler olduğu kadar, işletmelerini resmi olarak kapatmasalar da pasif duruma geçen işletmeler vardır. Bu işletmeler de pasif durumdayken varsa birikimlerinin bir kısmını bir ek gelir elde etmek için para piyasalarında değerlendirme eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Bu değerlerin de para piyasalarında ek volatilitenin sebeplerinden biri olduğu düşünülmektedir.

Şekil 1: Altın Ons Fiyatları - Tarih Aralığı: 01/01/2020-06/08/2020 (Url-1)

1 Ocak 2020'de 1.517 ABD doları olan ons altın, 16 Temmuz 2020'de 1.811 ABD doları civarında seyretmiştir. Şüphesiz ki bu piyasalara girişte parasal genişlemenin yanı sıra bireysel olarak alternatif gelir arayışlarının da payı vardır. Altın 06/08/2020'de anlık olarak 2.060 ABD doları seviyelerini görmüştür. Altın küresel çapta nakde çevrilebilen ve tüm dünyada ortak teminat olarak gösterildiğinden, süregelen krizde de kamu, özel sektör ve bireysel olarak ilk dokunulan emtia olma özelliğini daha da belirgin bir şekilde göstermiştir. Emtia kelimesinin kökeni Fransızca'dan gelmektedir. Meta'nın çoğul halidir (Ekizceleroğlu, 2017, s. 455; Aghaverdiyev, 2020, s. 3). Konumuz itibari ile işletmelere ve KOBİ'ler için bir çıkarım yaparsak; sağlık olmak üzere, bir sektördeki düzensizliğin, krizin; eğitim, lojistik gibi diğer sektörel işgal alanlardaki etkisini de örnek olarak görmekteyiz.

Şüphesiz bu konuda çeşitli stratejiler izlenerek yeniden referans noktası yakalandıktan sonra bir dengelenme ve normalleşme sağlanacaktır. İktisadi açıdan belirli bir perspektif sağlanabilmesi için işletmelerin referans noktalarını bulmaları; pandemiden etkilenen her ülkenin totalde yerküre işletmelerinin de dengelenmesi için kamu ve özel

organizasyonlarca yönlendirmeleri gerekecektir ve halihazırda bunun denemeleri de görülmektedir. Bu aşamada ulusların likiditelerinin kontrol edilebilmesi ve ardından sürdürülebilir olması amacı ile en liberal modeller bile kısmen daha içe dönük, devletçi politikalar uygulamak zorunda kalmışlardır. Bu politikalara para politikaları da dahildir.

Çalışma ve İş Hayatı Hakkında

Eurostats verilerine göre Avrupa’da iş ile ilgili değerlerde ani düşüşler meydana gelmiştir. Örnek olarak çalışma piyasası, iş ve işsizlik, gerçekleştirilen örnek datalar (bilgileri) baz alındığında 2019 Avrupa Birliği – 27 ülke değerlerine (adet) göre Haziran 2019’da 313.493 iken takip eden aylarda değişen aylık adet sırası ile Temmuz 2019’da 314.088’ken, tam zamanı farklı kaynaklarda farklı yer olsa da 2019 sonu başlayan ve Ocak 2020 ortasında tanımlanan virüs zamanlamasını da kayda değer bir tarih olarak ele alırsak, Ocak 2020’de 355.633, Mart 2019’da 259.957’ye gerilemiştir. Özellikle daha önceki paragraflarda da yer aldığı gibi Tablo 2’de de görüldüğü gibi genel olarak Avrupa Birliği’ni olumsuz olarak etkilemiştir.

GEO/TIME	Haz.19	Tem.19	Ağu.19	Eyl.19	Eki.19	Kas.19	Ara.19	Oca.20	Şub.20	Mar.20
Avrupa Birliği*	313.493	314.088	386.124	312.775	393.908	340.837	298.353	355.633	287.715	259.957
Belçika	8.663	9.471	11.331	9.097	12.087	9.335	8.948	12.499	9.081	8.163
Bulgaristan	7.586	7.726	9.632	7.493	9.862	7.624	7.389	9.481	7.452	4.194
Çekya	11.621	11.590	14.806	11.741	14.807	11.754	11.660	14.802	11.647	9.543
Danimarka	5.850	5.823	7.222	5.801	7.037	5.747	5.297	6.982	5.657	5.611

GEO/TIME	Haz.19	Tem.19	Ağu.19	Eyl.19	Eki.19	Kas.19	Ara.19	Oca.20	Şub.20	Mar.20
Almanya**	41.485	42.009	53.576	39.575	58.148	65.952	34.697	:	:	:
Estonya	1.613	1.700	2.163	1.730	2.140	1.760	1.680	2.220	1.701	1.814
İrlanda	7.432	7.496	9.635	7.885	10.632	8.153	7.286	10.362	8.130	5.901
Yunanistan	12.858	12.294	15.309	12.623	14.624	11.922	12.334	14.642	11.391	11.269
İspanya	37.157	37.726	46.900	37.224	47.007	37.517	37.146	46.327	37.182	34.562
Hırvatistan	2.253	1.852	2.548	2.128	2.398	2.062	2.144	2.686	2.025	2.201
İtalya	30.990	31.096	39.336	31.372	39.012	31.732	31.461	39.686	30.044	27.122
Güney Kıbrıs	2.259	2.179	2.843	2.242	2.781	2.299	2.242	2.712	2.386	2.219
Letonya	2.123	2.065	2.767	2.228	2.574	2.130	2.162	2.723	2.161	1.733
Litvanya	3.495	3.652	4.445	3.450	4.175	3.357	3.535	3.963	3.001	2.972
Lüksemburg	1.405	1.397	1.937	1.628	1.969	1.526	1.343	2.039	1.496	1.485
Macaristan	12.634	12.679	13.342	12.999	12.904	13.042	12.658	12.785	12.854	10.698
Malta	1.249	1.281	1.430	1.192	1.561	1.297	1.184	1.728	1.265	1.459
Hollanda	26.789	25.761	27.600	27.091	27.610	25.143	22.675	29.286	25.472	25.345
Avusturya	10.108	10.359	12.841	10.125	13.083	10.302	10.118	13.089	10.281	10.201
Polonya	13.665	13.271	16.848	13.738	17.250	13.734	13.217	17.102	13.661	12.113
Romanya	13.782	13.615	17.541	13.853	17.453	13.944	13.534	17.577	14.286	12.630
Slovenya	3.136	3.387	5.182	2.825	5.185	3.476	2.724	5.197	3.712	2.189
Slovakya	5.358	5.262	6.415	5.334	6.538	5.635	4.775	6.377	5.471	4.687
Finlandiya	7.535	7.357	7.452	7.512	7.511	7.399	7.423	7.387	7.193	7.452
Birleşik Krallık	19.788	19.839	24.572	19.879	25.092	19.464	18.866	25.028	19.205	14.666
İzlanda	902	877	1.155	930	1.183	947	906	:	:	:
Norveç	6.308	6.337	7.753	6.385	7.982	6.139	6.255	7.675	6.113	6.437
İsviçre	2.765	9.622	14.602	2.167	13.263	12.234	1.435	13.964	11.770	2.021
Karadağ	1.537	1.465	1.750	1.451	1.787	1.358	1.465	:	:	:
Kuzey Makedonya	3.026	2.964	3.823	3.063	3.637	3.176	2.863	3.589	2.919	2.614
Sırbistan	7.578	7.421	8.635	7.095	8.829	7.365	6.927	8.970	7.071	5.495

GEO/TIME	Haz.19	Tem.19	Ağu.19	Eyl.19	Eki.19	Kas.19	Ara.19	Oca.20	Şub.20	Mar.20
Türkiye	26.697	26.801	32.887	26.415	33.310	25.922	26.051	43.872	30.627	35.256

Tablo 2: AB İşgücü Piyasası İstihdam ve İşsizlik LFS Ana Göstergeleri - İstihdam ve aktivite - Gerçekleşen Örnek Veriler (Eurostat, 2020)

* 27 ülke (2020).

** 1990 yılına kadar Federal Almanya Cumhuriyeti'nin (FRG - Federal Republic of Germany) eski bölgesi.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Avrupa Birliği'nin ve Türkiye'nin omurgasının KOBİ'ler olduğunu belirtmiştik. Covid-19 sonrası önlemlerde, yerel firmalarda sağlık güvenliği ile ilgili değişen politikalara ve gerekliliklere karşı hızlı değişim gösterebilecek KOBİ'ler önem kazanacaktır. Zira yeni çağda değişim KOBİ'lerin olmazsa olmaz reflekslerinden biri olmaktadır. Çünkü bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle ortaya çıkan icatlar ve küreselleşme süreci yeni bir paradigma değişimine sebep olarak bilgiye erişimi kolaylaştırmış, teknolojik gelişmeler ile iktisadi sistemde otomasyon ve dijital çözümlerin kullanımını artırmıştır (Güner, 2020, s. 122).

İşletmelere genel olarak bakıldığında, işletmelerde nihai tüketiciye hizmet veren firmalarda lojistik faaliyetleri ve bu faaliyetlerdeki özellikle sağlık ve hijyen boyutu, Covid-19 pandemi süreci ve sonrasında daha önemli olacaktır. Lojistik faaliyetlerinde bazı ek önlemler ve dolayısı ile bu önlemlerin maliyetlerinin birim fiyatlara yansımaları ile maliyetler artacaktır. Bu durumun da dönemsel olarak enflasyonu tetikleyici bir durum olabileceği düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sağlık alanında kontrol hizmetlerinin daha farklı bir boyuta geçmesi muhtemeldir. Yeni tip koronavirüs ailesinden Covid-19'dan kaynaklanan hastalıktan 65 yaş üstü kronik ve konjenital rahatsızlıkları olanların daha çok etkilendiği, süreç sırasında genel kabul görmüştür. Aşının veya benzeri bir tedavinin (kürün) bulunması zaman alacağından bu yaş özelliklere (65 yaş üstü, kronik ve konjenital hastalıkları bulunan) sahip insanlara bir sağlık kontrol hizmeti ile ilgili, -evden çıkmadan iş görmeye kadar geniş yelpazede- bir iş modeli geliştirilebilir. Bu yaş grubuna yönelik kamu hizmetlerinin eksik kaldığı alanlarda kamu kontrolünde farklı ücretlendirme çeşitleri ile sağlık ve sağlık destek hizmetlerinin de istihdama katılacağı da bir öngörüdür. Bu doğrultuda işletmelerin 65 yaş üstü gruplara yönelik tedarik zinciri çalışmalarına özel önem vermek gerekmektedir. Tablo-1'de de bu yaş grubunun riskinin yüksek olması nedeni ile bu yaş grubundaki nihai tüketicilere farklı bir hizmet prosedürü segmentasyonu ile lojistik hizmeti verilmesi işletmelere değer katacaktır.

Yeni tip koronavirüsten kaynaklı bulaşıcı hastalığın sebep olduğu pandemi süreci ve sonrasında alınacak önlemler ve bunun gibi ilgili parametreler doğrultusunda sektörel değişimler olacaktır. Belirli aralıklarla yapılacak değişimlere sürekli uyum gerekecektir. Çevik, değişimlere hızlı bir şekilde cevap verebilecek ve yereldeki değişimleri de gözlemleyebilen KOBİ'ler ön planda olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aghaverdiyev, B. (2020, 08 07). Fed Faiz Oranlarının Emtia Piyasasının Hacmine Etkisi - Dünya ve Türkiye'den Örnekler (Yükseklisans tezi, Marmara Üniversitesi). İstanbul.
- Bülbül, B. (2008). Risk ve Getiri Kavramlarına Farklı Bir Yaklaşım: Davranışsal Finans ve İMKB Üzerine Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Doğan, M., & Faikoğlu, S. (2016). *Davranışsal Finans ve Finansal Okuryazarlık*. Bursa: Star Ajans Ltd Şti.
- Ekizceleroğlu, C. (2017). Emtia Piyasalarında Finansallaşma ve Kartelleşme Eğilimleri. *IERFM International Congress on Economic Researches and Financial Markets* (s. 455). Edirne: Detay Yayıncılık.
- Eu Delegation To Turkey. (2020, 07 05). *Covid-19*. Eu Delegation To Turkey: <https://www.avrupa.info.tr/en/coronavirus-crisis/covid-19-10193> adresinden alındı
- Güner, O., Bilgi Toplumu Göstergeleri Bağlamında Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'ye Dair Bir Değerlendirme, *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2020, Vol.2, s. 121-143.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2020, 07 10). *COVID-19 (Yeni Koronavirüs Hastalığı) Nedir?* COVID-19 Yeni Koronavirüs Hastalığı: <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/covid-19-yeni-koronavirus-hastaligi-nedir.html> adresinden alındı

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN PANDEMİYE KARŞI KURTARMA FONU PLANI VE TEMEL BEKLENTİLER

Oğuz GÜNER¹

ÖZET

Avrupa Birliği, koronavirüs pandemisinin yarattığı tahribatı gidermek ve pandemi sonrası süreçte krizin Avrupa'daki ekonomik ve sosyal etkilerini hafifletmek için Temmuz 2020'de 750 milyar avroluk bir finansal kaynağı devreye sokmuştur. Ancak söz konusu finansal kaynağın pandemiden etkilenen Birlik ülkelerine hibe olarak mı yoksa kredi olarak mı verileceği hususu Birlik içerisinde önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bu çalışma, Birliğin tahsis etmiş olduğu kurtarma fonunun onaylanması sürecinde yaşanan temel sorunları ve fonun beklentileri karşılama noktasındaki etkinliğini ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Covid-19, Koronavirüs, Kurtarma Planı, Pandemi.*

---

¹Dr., Amasya Üniversitesi, E-posta: oguz.guner@amasya.edu.tr

GİRİŞ

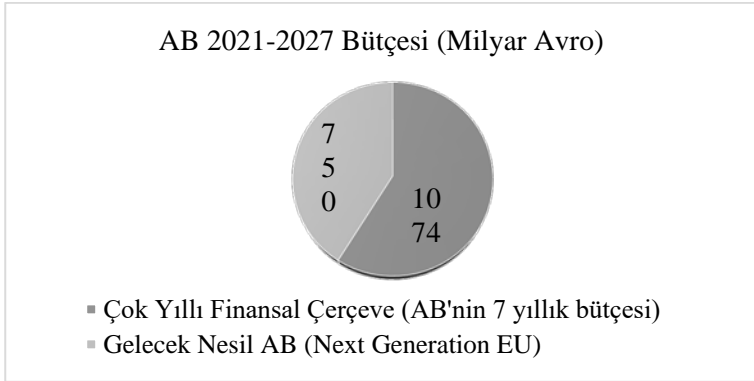
Avrupa Birliği (AB) ve üye ülkeler, ilk kez 2019 yılı Aralık ayında Çin’de keşfedilen Covid-19 virüsü ve sonrasında tüm dünyaya yayılan koronavirüs pandemisinden en fazla etkilenen bölgelerden olmuştur. Covid-19 virüsünün devletlerin sağlık sistemleri üzerinde yıkıcı etkiler yaratma potansiyelinin güçlü olması, devlet mekanizmalarının yalnızca sağlık hizmetlerinde değil eğitim, güvenlik, savunma, tedarik zinciri, adalet ve diplomasi gibi birçok alanda verilen hizmetlerin karşılanması hususunda önemli sınamalarla karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur. Özellikle tedarik zinciri hususunda Avrupa ülkelerinin birbirlerine ve Çin’e ne ölçüde bağımlı olduğunu da göstermiştir. Tedarik zincirindeki bağımlılık ve dolayısıyla iktisadi düzenin etkilenmesinden ötürü AB devletleri virüsün etkilerinin azaltılması amacıyla ortak önlemler alma ihtiyacı hissetmişlerdir (Directorate-General for External Policies, 2020).

AB’nin pandemi sürecinde aldığı önlemler temel olarak *“virüsün yayılmasının sınırlandırılması, tıbbi malzemelerin temin edilmesi, tıbbi tedavi ve aşı çalışmalarının desteklenmesi, dezenformasyonla mücadele edilmesi, yurt dışında mahsur kalan AB vatandaşlarına yardım ulaştırılması ve istihdam, işletme ve ekonomiye destek verilmesi”* olarak belirtilebilir. Bu bağlamda virüsün yayılmasının önüne geçilmesi için AB’nin dış sınırları geçici olarak kapatılmış, temel gıda maddelerinin ulaştırılması için yeşil hat geliştirilmiş, Avrupa Hastalık Kontrol Merkezi tarafından AB nüfusu için risk değerlendirmesi yapılmış ve üye devletler ve ilgili uzmanlar ile haftalık olarak koordinasyon toplantıları gerçekleştirilmiştir. Tıbbi malzemenin tedariki hususunda ise koruyucu tulumların, solunum cihazlarının ve test kitlerinin temini gerçekleştirilmiş, acil tıbbi ekipman rezervi oluşturulmuş, Avrupa genelinde ihtiyaç duyulan

ürünlerin üretimi artırılmış ve temel ürünlerin AB'den ihracatı hukuki düzenlemeye tabi tutulmuştur. Tıbbi tedavi ve aşı çalışmalarının desteklenmesi bağlamında araştırma faaliyetleri için 220 milyon avro finansal kaynak aktarılmış, veri toplama ve paylaşma amacıyla Covid-19 veri platformu kurulmuş ve KOBİ'lerin yenilikçi çözümleri için 164 milyon avro finansal kaynak aktarılmıştır. Ayrıca AB, 3,1 milyar avroluk kısmı kriz etkilerine karşı, 37 milyar avrosu koronavirüs yatırım inisiyatifinde kullanılmak üzere, 800 milyon avrosu da kamu sağlığı için AB dayanışma fonuna aktarılmak amacıyla AB bütçesinden ek fonlar tahsis etmiştir (European Council, 2020).

21 Temmuz 2020'de AB hükümet ve devlet başkanları AB'nin koronavirüs salgınına karşı Birliğin direncini artırmayı amaçladığı kurtarma fonu ve bu fonun bağlı olacağı ve 2021-2027 yılları arasında kullanılacak olan Çok Yıllı Mali Çerçeve bütçesini onaylamışlardır. Toplamda 1824,3 milyar avroluk fonun 750 milyar avroluk kısmı koronavirüs salgınının yarattığı tahribatın giderilmesi için kullanılacak olan fondur (Financial Times, 2020).

Şekil 1: AB Çok Yıllı Bütçesi (2021-2027) (Financial Times, 2020)

KURTARMA PLANI (GELECEK NESİL-AB)

Covid-19 virüsünün Avrupa’da yaratmış olduğu iktisadi ve sosyal zararın tazmin edilmesi için Avrupa Komisyonu 26 Mayıs tarihinde bir kurtarma paketi önermiştir. 21 Temmuz 2020 tarihinde ise AB liderleri kurtarma paketini ve 2021-2027 Çok Yıllı Mali Çerçeve bütçesini onaylamışlardır.

Gelecek Nesil AB (*Next Generation EU*) ismiyle deklare edilen kurtarma paketi üye devletlerin ekonomilerinin direnç ve dayanıklılığını güçlendirmek için alınacak olan önlemleri ve sunulacak olan destekleri içermektedir. Koronavirüse karşı verilen mücadelenin başarılı olması için kamu ve özel sektörde AB düzeyinde önemli yatırımların yapılması gerekmektedir. Bu minvalde Covid-19 pandemisinin tahribatına yönelik yaralar sarılırken istihdamın artırılması ve Birliğin çevre ve dijitalleşmeye yönelik önceliklerinin de desteklenmesi amaçlanmaktadır. 750 milyar avroluk fon (390 milyar avro hibe, 360 milyar avro kredi) imkânı sunan Gelecek Nesil AB fonu 2026 yılı sonuna kadar kullanılacak olup, AB Komisyonu’nun çağrısı ile üye devletlerin ayırmış olduğu kaynakların artırılması mümkün olabilecektir. Gelecek Nesil AB fonunun program bazlı sınıflandırması ise aşağıdaki gibidir;

- **Kurtarma Fonu** (*Recovery and Resilience Facility*): 672,5 milyar avro (360 milyar avro krediler, 312,5 milyar avro hibe olmak üzere)
- **ReactEU**: 47,5 milyar avro
- **Ufuk Avrupa**: 5 milyar avro
- **InvestEU**: 5,6 milyar avro
- **Kırsal Kalkınma**: 7,5 milyar avro
- **Just Transition Fonu**: 10 milyar avro
- **RescEU**: 1,9 milyar avro
- **TOPLAM**: 750 milyar avro

Kurtarma Fonu'ndan temin edilecek olan hibelerin yüzde 70'inin 2021 ve 2022 yılları arasında dağıtılması, geri kalan yüzde 30'luk kısmın ise 2023 yılına kadar tahsis edilmesi öngörülmektedir. Üye devletlerin, 2021-2023 yılları arasında ulusal kurtarma planlarını hazırlaması ve yatırım ajandalarını belirlemesi gerekmektedir. Üye ülke planlarının 2022 yılı içerisinde incelenmesi ve gerekli revizyonların tamamlanarak 2023 yılında hibe ve kredilerin tahsis edilmesi öngörülmektedir. Kurtarma planları Komisyon tarafından iki aylık süre zarfında incelenecek ve büyüme potansiyeli, istihdam yaratma kapasitesi ve üye ülkenin ekonomik ve sosyal dayanıklılığını güçlendirme ihtimaline göre değerlendirilecektir. Çevre ve dijitalleşmeye katkı sunan projelerin ise önceleneceği belirtilmiştir. Kurtarma planlarının değerlendirilmesi, Komisyon önerisinin nitelikli çoğunluk önerisi ile Konsey tarafından 4 hafta içerisinde değerlendirilmesi şeklinde olacaktır. Planları olumlu değerlendirilen ülkelere yapılacak olan ödemeler, gerekli olan hedef ve ölçütlerin karşılanması şartıyla gerçekleştirilecektir (European Council, 2020).

TUTUNAMAYANLAR VE TUTUMLULAR

Koronavirüs kurtarma paketinin onaylanması sürecinde, AB'nin kronikleşen Kuzey-Güney anlaşmazlığı yine tecessüm etmiştir. Salgından en fazla zarar gören İtalya ve İspanya gibi Güney Avrupa ülkeleri ile Macaristan'ın başını çektiği bir grup ülke, kaynakların dağıtımına dair Hollanda, Avusturya, Finlandiya ve İsveç gibi tutumlu ülkelere karşı mücadele etmiştir. Hollanda'nın başını çektiği tutumlular, özellikle kamu harcamaları hususunda olumsuz sicili bulunan güney ülkelerine yapılacak olan mali yardımların iktidarlar tarafından amacına uygun kullanılmayacağı endişesi taşıdığı için kurtarma fonundan bu ülkelere ayrılacak olan kaynakların hibe olarak değil kredi olarak verilmesini talep etmiştir. Netice itibarıyla Fransa ve Almanya'nın çabalarıyla hazırlanan Koronavirüs Kurtarma Paketinin 250 milyar avroluk kısmının kredi olarak, 500 milyar avroluk kısmının ise hibe olarak verilmesi öngörülmüştü (BBC News, 2020). Ancak 17-21 Temmuz 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB Liderler Zirvesi'nde 390 milyar avroluk kısmın hibe, 360 milyar Avroluk kısmın ise kredi olarak kullanılmasına karar verilmiştir (European Council, 2020).

Hollanda ve Avusturya ise fonun tamamının kredi olarak verilmesi konusunda ısrarcı olmuş, kredilerin ise reform şartı ile serbest bırakılmasını talep etmişlerdir. Ayrıca Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Macaristan gibi ülkelerin hukukun üstünlüğü ilkesini ihlal etmekle suçlanması ve kurtarma paketinden yararlanamayacağını gündeme gelmesi ile 'tutumlular' eleştirilerin hedefi olmuştur. Özellikle Hollanda'nın bu süreçte sert tutumu, Hollanda Başbakanı Mark Rutte'nin isminin "Bay Hayır'a" (*Mr. No No No*) çıkmasına sebep olmuştur (Reuters, 2020). Rutte'nin demokratik değerlerden uzaklaşmakla itham ettiği Macaristan ve Polonya gibi ülkeler ise düzenleme önerisine

karşı çıkmıştır. Macaristan Başbakanı Victor Orban, Rutte'yi “soğuk savaş döneminin komünist yöntemlerini uygulamakla” suçlamıştır. Rutte ise “profesyonel bir şekilde ülkesinin çıkarlarını korumakla sorumlu olduğunu” belirtmiştir (The Guardian, 2020). Zirve sonrasında, hibelerin hukukun üstünlüğü prensibine bağlanması fikrinden vazgeçilmiştir. Ancak fonun üye devletlere dağıtılması aşamasında Hollanda'nın diğer talebi; fonun bir üye devlete aktarılması sürecinde herhangi bir üye devletin, fonu talep eden devletin vermiş olduğu taahhütleri yerine getirip getirmediğini sorgulayabilmek olmuştur. Ancak Avrupa Komisyonu'nun değerlendirme sürecini 3 ay gibi bir süreçte tamamlamak zorunda olması sebebiyle bu talep de karşılıksız kalmıştır. Avrupa Komisyonu, tüm yükümlülüklerin yerine getirilerek geri ödemelerin 2058 yılına kadar tamamlanmasını planlamaktadır (Financial Times, 2020). Kurtarma fonunun hibe olarak verilecek olan 390 milyar Avroluk kısmından en fazla pandemiden en çok etkilenen AB ülkelerinin istifade etmesi beklenmektedir.

Gelecek Nesil AB fonu için 4 farklı yeni kaynak oluşturulmuştur. Bu bağlamda ilerleyen yıllarda öz kaynaklar sisteminde reformların yapılması ve yeni kaynakların uygulamaya konulması amaçlanmaktadır. İlk adım olarak, geri dönüştürülemeyen atıklar için yeni bir kaynak oluşturulacak ve 1 Ocak 2021'den itibaren uygulamaya konulacaktır. 1 Ocak 2023'e kadar karbon sınır düzenleme mekanizması (AB'ye ithal edilen ürünlerdeki karbon yoğunluğuna dair düzenleme) ve dijital vergilere dair düzenleme yapılacaktır. Buna paralel olarak da Komisyon, havacılık ve denizciliği kapsayacak şekilde, revize edilmiş bir karbon ticaret programı için bir teklif sunacaktır. Son olarak, Birlik, bir sonraki çok yıllık bütçede bir Mali İşlem Vergisi de içerebilecek diğer öz kaynakların getirilmesi için çalışacaktır. 2021'den sonra

uygulamaya konulan yeni öz kaynaklardan elde edilen gelirler, Gelecek Nesil AB fonu için oluşacak olan borçların erken geri ödenmesi için kullanılabilir (European Council, 2020).

KURTARMA PLANINDAN BEKLENTİLER

Pandemi ve pandeminin yarattığı kriz ve belirsizlik ortamı, AB'nin üye ülkelerin eşgüdüm ve müşterek hareketinde hız ve esnekliğin ne ölçüde önemli olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda siyasi ve idari kararlar alırken, AB bütçesinin de bu kararları uygulayabilecek esnekliğin sağlanması gerekliliği hissedilmiştir. Bu sebeple AB, 2021-2027 yıllarını kapsayan çok yıllık bütçenin artırılmasını ve bütçede esnekliğin güçlendirilmesini amaçlamıştır. AB, pandemide yaşadığı tecrübelerden ders çıkartarak önümüzdeki yıllarda öngöremediği krizler için 3 milyar avroluk bir rezerv hazırlamış, beklenmeyen acil durumlar için bu rezervin AB mali araçlarına aktarılmasını mümkün kılmıştır. Ayrıca sel, orman yangını, deprem ve fırtına gibi doğal felaketler için de yıllık azami 1 milyar avroya kadar kurtarma fonu devreye almıştır. Son olarak pandemi sürecinde emek piyasasında yaşanan sorunlar ve istihdamdan kopan AB vatandaşları için yıllık azami 386 milyon avroya kadar Avrupa küreselleşme uyum fonu kurulmuştur (European Commission, 2020).

Avrupa Komisyonu, pandemi sonrası normalleşme sürecinin 3-30 yıl arasında gerçekleşebileceğini öngörmektedir. Daha güçlü ve dirençli bir Birlik inşa etmek için eylem planları hayata geçirmektedir. Bu bağlamda AB'nin stratejik alanlarda otonomisinin sağlanması ve güçlendirilmesi için AB'nin farmasötik (ilaç üretim) kabiliyetlerinin artırılmasına yönelik strateji belirlenmiştir. Ayrıca kritik hammaddelere

yönelik de eylem planı (*Action Plan on Critical Raw Materials*) oluşturulmuş, e-hareketlilik, yenilenebilir enerjiler ve batarya, farmasötik, savunma ve dijital uygulamalar gibi kritik sektörlerin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. AB aynı zamanda Ticaret Politikasını gözden geçirek ürün ve hizmetlerin tedarikinin daimî olarak sağlanması hususunda Dünya Sağlık Örgütü'nde reformların yapılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Son olarak da Avrupa Komisyonu'nun öncülüğünde, kriz durumlarında ortak karar alma, politika belirleme ve müşterek hareket etme gibi saiklerle altyapı, ulaşım ve acil yardım ekipleri gibi uygulama ve hizmet alanlarını güçlendirmeyi hedeflemektedir (European Commission, 2020).

SONUÇ

Koronavirüs pandemisi, gelişmiş tüm ekonomilerde olduğu gibi AB için de bir ders niteliğindedir. AB, pandemi süresinde ve sonrasında yaşanan acı tecrübelerin etkilerini süratle azaltmak için üye ülkelerle ve AB kurumlarıyla ortak koordinasyon toplantıları gerçekleştirmiş ve 750 Milyar avroluk finansal kaynağın devreye alınması amaçlanmıştır. Kararın Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanması gerekmektedir. Ancak pandeminin ne zaman sona ereceğinin belirsiz olması, virüsün yayılmasının bir türlü kontrol altına alınamaması ve daha da kötüsü 2.dalga ihtimalinin yüksek olması AB devletlerini halen tedirgin etmektedir.

AB, Temmuz 2020'de onayladığı Çok Yıllı Mali Çerçeve ve Koronavirüs Kurtarma Paketi ile pandemiye karşı koruma kalkanı kullanmayı amaçlamıştır. Ancak finansal kaynak tahsis etmenin pandeminin yarattığı tahribat ve yıkıma tek başına çözüm olmakta yetersiz kalacağı

bilinmelidir. Netice itibarıyla Şu an için kurtarma paketine ayrılan fon ve uyum s¼reci için geliŐtirilen eylem planları ve ek finansal kaynaklar, AB üye ¼lkelerindeki gelecek nesillerinin üzerine vergi y¼k¼ olarak binecektir. Dolayısıyla bugün Avrupa ruhunun güçlendirilmesi amacıyla Br¼ksel'den üye ¼lkelere gönderilen dayanışma sinyalleri, önümüzdeki yıllarda bu maliyetlerin geri dönüşleri esnasında üye ¼lke vatandaşlarının AB kimliğini sorgulama motivasyonlarını etkileyecektir.

KAYNAKÇA

BBC News. (2020, 07 20). AB koronavirüsten etkilenen ölkelere destek paketi konusunda uzlaşu sağlayamıyor: Hibe mi, kredi mi verilecek? . BBC News Türkçe:
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53474455>

Directorate-General for External Policies. (2020). How the COVID-19 crisis has affected security and defence-related aspects for the EU. Strasbourg: European Parliament.

European Commission. (2020, May 27). Recovery plan for Europe. European Commission :
https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/recovery-plan-europe_en

European Council. (2020). Special Meeting of the European Council- Conclusions. Brussels: European Council.

European Council. (2020, July 13). The EU's emergency response to the COVID19 pandemic.
<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/covid-19-eu-emergency-response/>

Financial Times. (2020, July 21). EU Recovery Fund: how the plan will work.
<https://www.ft.com/content/2b69c9c4-2ea4-4635-9d8a-1b67852c0322>

Reuters. (2020, July 19). 'Mr. No, No, No' - Why Dutch PM Rutte plays role of EU bogeyman . Reuters Plus:
<https://www.reuters.com/article/us-eu-summit-rutte/mr-no-no-no-why-dutch-pm-rutte-plays-role-of-eu-bogeyman-idUSKCN24K0O7>

The Guardian. (2020, 07 20). EU leaders in bitter clash over Covid-19 recovery package . The Guardian:
<https://www.theguardian.com/world/2020/jul/19/eu-leaders-extra-time-tempers-fray-coronavirus-recovery-summit-angela-merkel-emmanuel-macron>

POST-COVID SÜRECİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN “ÇEVRE DÖNGÜSÜ”

Melis ARAS¹

ÖZET

Hem zamansal hem mekânsal anlamda geniş bir yer kaplayan Covid-19 (koronavirüs) salgını ve beraberindeki süreç Avrupa Birliği (AB) tarafından öncelikle ekonomik düzlemde değerlendirilirken, sürece uygun çevre politikalarının yürütülmesi üye devletlerin takdirine bırakılmıştır. AB'nin güncel iklim krizini hedef alan politik söylemleri, Birliğin çevre diplomasisindeki liderliğini koruma arzusunun bir göstergesidir. Yakın gelecekte AB ve üye ülkelerin Covid-19 krizine cevap olarak yürüteceği çevre odaklı politikalar enerji alanında gözlemlenebilir. Nihayetinde Post-Covid sürecinin çevre politikalarına en hasarsız yansması, çevre hukukunun temel ilkelerinin entegre ve etkin bir biçimde uygulanmasından geçmektedir.

Anahtar kelimeler: *Avrupa Birliği, Covid-19, Enerji Dönüşümü, İklim ve Çevre Politikaları.*

---

¹Post-Doc, Sociétés, Acteurs, Gouvernement en Europe, Strazburg Üniversitesi,
E-posta: melisarass@gmail.com

GİRİŞ

Geçmişten bu yana insan odaklı (*anthropocentric*)² korunan/ korunmaya çalışılan “çevre” kendisini hatırlatmak adına doğrudan insan sağlığını hedef alan bir krizle, 2020 yılını tarihte unutulmayacak dönemlerden biri yapmıştır. Temelinde bir sağlık krizi olarak nitelendirilen Covid-19, iklim-çevre-sağlık³ başlıklarının bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasının gerekliliğinin önünü açsa da bu açılım henüz etkin bir uygulama alanı bulmuş değildir (Huglo ve Guillemard, 2020). AB ve üye devletlerin Covid-19 ile mücadele kapsamında öngördüğü devlet yardımlarının ekolojik boyut ve çevresel standart içermemesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Dolayısıyla Covid-19 salgınının kısa vadede çevre politikalarına olumlu bir dönüşümünün olamaması şaşırtan bir durum değildir (I). Sektörel açıdan bakıldığında çevre sorunlarının enerji politikalarına entegrasyonu AB’nin hali hazırda 4. Enerji Paketi’nde (“Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji Paketi”) mevcuttur. Covid-19 salgını sürecinde etkileşimin ve hareketliliğin yavaşla(tıl)ması çevre adına (hava kirliliğinde ve karbon salınımlarında azalma gibi) bazı olumlu geri dönüşler vermiş olsa da verilerin kalıcılığı gelecekteki politikaların çevre koruması adına daha tutarlı ve kararlı uygulanmasından geçmektedir. Genel anlamda post-Covid-19 sürecinin çevre politikalarına en hasarsız yansması ise çevre

---

²Hukuken çevrenin korunması öncelikle insanı çevreleyen çevre koruması (çevre temizliği ve hijyen odaklı koruma) anlamına geliyordu (Hermitte, 1998). Öte yandan, çevre koruması, insanların ihtiyaçlarının karşılanması adına (doğal) kaynakların korunması anlamına da geliyordu. Bazı yazarlara göre faydacı bakış açısı sürdürülebilir kalkınma kavramının temelini oluşturmaktadır (Hess ve Bourg, 2016).

³Bütüncül yaklaşım biyolojik çeşitlilik, ekosistem (flora, fauna gibi canlı ve su, hava, toprak gibi cansız bütün çevre unsurlarını içine alan sistem), hava kirliliği, insan ve hayvan sağlığı gibi birçok alt başlığın beraber değerlendirilmesini gerektiriyor. Gıda güvenliği konusu da bu bağlamda irdelenen güncel konu başlıklarındandır.

hukukunun temel ilkelerinin entegre ve etkin bir biçimde hayata geçirilmesine bağlıdır (II).

POST-COVID'IN ÇEVREYE VERDİĞİ “GEÇİCİ” RAHATSIZLIK

Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın (ABİHA) 107. maddesi uyarınca üye devletler arasındaki ticareti etkileyen ve dolayısıyla rekabeti bozan veya bozma tehlikesi yaratan devlet destekleri iç pazar hukuku ile bağdaşmamaktadır. Devlet destekleri ancak AB Komisyonu kontrolünde ve istisnalar çerçevesinde gerçekleştirilebilmektedir. Covid-19 salgını sebebiyle sektöre uğrayan ekonomik aktivitelerin devamlılığını sağlayabilmek adına AB Komisyonu, 19 Mart 2020 tarihinde yayınladığı tebliğ (“Geçici Çerçeve”)⁴ ile Post-Covid sürecinde devlet destekli ekonomik müdahaleyi mevcut AB devlet yardımları mevzuatı kapsamında mümkün kılmıştır⁵. 31 Aralık 2020 tarihine kadar geçerli olacak “Geçici Çerçeve” beş tür devlet yardımını seçenek olarak sunarken; çevre sorunsalına değinen herhangi bir madde içermemektedir⁶. Covid-19 krizi ile mücadele adına oluşturulan AB Eylem Paketi'nde de çevre veya iklim politikalarına değinen herhangi bir

---

⁴ *Temporary Framework for State aid measures to support the economy in the current COVID-19 outbreak*, 19 mars 2020, C(2020) 1863:

https://ec.europa.eu/competition/state_aid/what_is_new/sa_covid19_temporary-framework.pdf. Son değişiklikler için tebliğ tarih ve numaraları: 3 Nisan 2020 (C(2020) 2215), 8 Mayıs 2020 (C(2020) 3156), 29 Haziran 2020 (C(2020) 4509).

⁵ Covid-19 salgını kapsamında “doğal afetler veya olağanüstü olayların neden olduğu zararları karşılamak için verilen destekler” (madde 107§2 b)) ve “[...] bir üye devlet ekonomisinde ortaya çıkan ciddi bir bozulmanın düzeltilmesine yönelik destekler” (madde 107§3 b)) söz konusu istisnalar kapsamına girmektedir.

⁶ i) Doğrudan verilen hibeler, belirli vergi avantajları ve avans ödemeler; (ii) Şirketlerin bankalardan aldığı krediler için devlet garantileri; (iii) Şirketlere sübvansede edilmiş kamu kredileri sağlanması; (iv) Devlet yardımını reel ekonomiye kanalize eden bankalar için önlemler; (v) Kısa vadeli ihracat kredisi sigortası.

düzenleme yer almamıştır. Böylece beraberinde birçok sosyo-ekonomik sorunlar getiren mevcut pandemi süreci çevresel normların asgari şekilde uygulanması riskinin önünü açmıştır (Lepage, 2020)⁷. Sürege-len krize iklim-çevre-sağlık odaklı bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşı(l)a(maması)⁸ AB'nin bu alandaki duruşu ile de uyumlu ve tutarlı de-ğildir (Karpenschif, 2020).

Bunun yanı sıra, Post-Covid-19 sürecinde alınacak tedbirlerin çevre ve iklim politikalarına uygunlukları üye devletlerin takdirine bırakılmıştır. Örneğin, 2050'ye kadar karbon-nötr (*neutralité carbone*) olma amacıyla iklim mevzuatını güncelleyen⁹ Fransa, Covid-19 krizinden etkilenen küçük ölçekli işletmelere verdiği sübvansiyonların yanında Air France (7 milyar Avro) ve Renault (5 milyar Avro) gibi şirketlere de ekonomik yardımlarda bulunmuştur¹⁰. Devlet yardımlarının özel-likle karbon salınımları ile ilgili herhangi bir hukuki düzenleme ve/veya ekolojik yaptırım içermemesi eleştiri konusu olmuştur (Gossement, 2020). Öte yandan, mevcut mevzuat ile ilgili olarak 14 Mayıs 2019 tarihli kararname ile bağımsız bir organ olarak kurulan İklim Yüksek Konseyi (*Haut Conseil pour le Climat*) Aralık 2019 raporunda yürürlükte olan kanun maddelerinin sadece yüzde üçünde çevresel

---

⁷Fransa örneğine bakılacak olursa çevre politikalarında gevşemenin Covid-19 salgını öncesinden başladığını fark edebiliriz. Başka bir deyişle, Covid-19 krizi çevre hukukunun gerilemesinde bir milat değildir (Billet, 2020).

⁸Bu bağlamda AB Eylem Paketi 2008 ekonomik krizi önlemleri ile benzerlik göstermektedir. Örneğin Post-Covid-19 sürecinde devlet desteği alacak kuruluşların karbon salınımlarını azaltacak yatırımlara yönlendirilmesi iki süreç arasında bir farklılık yaratılabilir ve dahası güncel iklim krizi ile mücadelede siyasi ve diplomatik söylemle tutarlı bir yaklaşım olarak değerlendirilebilirdi.

⁹Bkz. 2019-1147 sayılı Enerji ve İklim Kanunu (*Loi n° 2019-1147 du 8 novembre 2019 relative à l'énergie et au climat, JORF n°0261 du 9 novembre 2019; Décret n° 2020-457 du 21 avril 2020 relatif aux budgets carbone nationaux et à la stratégie nationale bas-carbone, JORF n°0099 du 23 avril 2020*).

¹⁰Bkz. 2020-473 sayılı Mali Kanun (değişiklik) (*Loi n° 2020-473 du 25 avril 2020 de finances rectificative pour 2020, JORF n°0102 du 26 avril 2020*).

boyutun değerlendirildiğini tespit etmiş ve Fransa'nın 2050 hedeflerine ulaşamayacağının sinyalini vermiřtir¹¹.

Uluslararası ölçekte, AB'nin tarafı olduğu Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) çatısı altında Kasım 2020'de Glasgow'da gerçekleştirilmesi planlanan 26. Taraflar Konferansı'nın (COP26) 2021 yılına ertelenmesi sözleşmeye taraf ülkelerin ulusal çevre politikalarında attığı adımların görünürlüğünü azaltmasına neden olacaktır. Çevre diplomasisindeki yavaşlamadan "Avrupa Yeşil Düzeni" (*Green Deal*) plan ve programının da etkilenmesi ihtimal dahilinde olsa da AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in Avrupa Parlamentosu'nda 13 Mayıs'ta yaptığı konuşmasında Post-Covid sürecinde iklim değişikliği konusunun göz ardı edilemeyeceğinin altını çizmesi, AB'nin çevre diplomasisinde varlığını devam ettireceğinin bir işareti olarak yorumlanabilmektedir. Dolayısıyla, 2050 yılına kadar sürdürülebilir yeşil bir dönüşüm hedefleyen AB, yatırım harcamalarını çevre sorunsalı merkezinde gerçekleştirmelidir.

POST-COVID VE ÇEVRE İÇİN "YENİ" FIRSATLAR

Post-Covid sürecinde çevre (sürdürülebilir kalkınma temelinde çevrenin korunmasına katkı) ve enerji (enerji arz güvenliği) dengesi, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji yatırımlarının desteklenmesiyle bulunabilmektedir. AB'nin Paris Anlaşması'nın imzalanması akabinde 30 Kasım 2016 tarihinde ortaya koyduğu "Tüm Avrupalılar İçin Temiz Enerji Paketi" (*Clean Energy for all Europeans*) bu konuda en

---

¹¹Yüksek Konsey'in raporları ve yayınlarının tümünü görmek için (Fransızca ve İngilizce), bkz. <https://www.hautconseilclimat.fr/publications/>

önemli hukuki mevzuatı sunmaktadır¹². AB'nin söz konusu enerji paketi ile atacağı adımlar Avrupa Enerji Birliği'nin sağlanmasının ve Avrupa Yeşil Düzeni programının uygulanmasının da bir teminatıdır. Bu bağlamda, 2050'ye kadar karbon salınımını sıfırlamayı hedefleyen AB'nin Post-Covid dönemi çevre ve dolayısıyla enerji politikalarında izleyeceği yol yakın takibi gerektiriyor.

Ulusal ölçekte Almanya örneğine baktığımızda, koalisyon hükümetinin Covid-19 salgını akabinde enerji dönüşümünü hızlandırmak için yenilenebilir enerji, toplu taşıma, elektrikli araçlar, enerji performansı ve hidrojen teknolojisi gibi alanlarda bir dizi önlem içeren iki yıllık 130 milyar Avroluk ekonomik kurtarma paketiyle mevcut politikaları güncellemiş olduğunu görüyoruz¹³. Yenilenebilir enerji konusunda iç talebi artırmak için, katma değer vergisinin düşürülmesi ve elektrik fiyatlarının kontrol altında tutulması, öngörülen düzenlemelerden bazılarıdır¹⁴. İklim açısından bakıldığında, ek ücretlerin ve maliyetin azaltılması, yenilenebilir enerjilerin kabulünü artırmaya yardımcı olacaktır (Öko-Institut e.V., 2020).

---

¹²Söz konusu paket; enerji verimliliği, yenilenebilir enerji, elektrik piyasasının tasarımı, elektrik arz güvenliği ve Enerji Birliği'nin yönetimine dair konuları içeren direktif ve tüzüklerden oluşmaktadır (Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımının Artırılmasına İlişkin 11 Aralık 2018 tarih ve (AB) 2018/2001 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi; Enerji Verimliliğine İlişkin, 11 Aralık 2018 tarihli ve (AB) 2018/2002 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi; Elektrik İç Piyasasının İşleyişine Yönelik Ortak Kuralları Belirleyen 5 Haziran 2019 tarihli ve (AB) 2019/944 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi; Elektrik İç Piyasasına İlişkin 5 Haziran 2019 tarihli ve (AB) 2019/943 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü; Elektrik Sektöründe Riske Hazırlıklı Olmaya İlişkin 5 Haziran 2019 tarihli ve (AB) 2019/941 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü; Enerji Birliğinin Yönetişime İlişkin 11 Aralık 2018 tarihli ve (AB) 2018/1999 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü).

¹³Teşvik paketi için (Almanca) bkz.

https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/Themen/Schlaglichter/Konjunkturpaket/2020-06-03-eckpunkt Papier.pdf?__blob=publicationFile&v=8

¹⁴Yenilenebilir enerji vergisinin 2021'de 6,5 ct/kWh ve 2022'de 6 ct/kWh ile sınırlandırılması öngörülmektedir.

Aslında Post-Covid sürecinde ekonomi-ekoloji paradigması, gelecek nesillerin talep ve ihtiyaçlarını dikkate alan, adil ve sürdürülebilir bir dönüşüm ile çözülebilir. Tek boyutlu ekonomik kalkınma modellerinin, yerini “ekolojik dönüşüm” içselleştirmiş, sosyal ve entelektüel gelişim ile “senkronize”¹⁵ modellere bırakması gerektiği açıktır. Bununla birlikte, doğal afetlerle ve teknolojik/endüstriyel kazalarla¹⁶ hatırlanan ve bu nedenle göreceli bir adalet anlayışıyla ele alınan çevre ve iklim sorunlarının, var olan politikalara entegre edilmesi zaruri hale getirilmelidir. Bu entegrasyon, doğrudan ya da dolaylı olarak çevre sorunlarına değinen kamu politikalarında çevre hukukunun temel ilkelerinin benimsenmesiyle gerçekleştirilebilir (Lepage, 2019). Çevre hukukunun ulusal ve uluslararası düzlemde geçerli olan ve çevre korumanın temel esaslarından olan ilkeleri¹⁷ özellikle Post-Covid sürecinde yürütülecek politikaların oluşum süreçlerine dahil edilmelidir. AB hukukunda son yıllarda yerleşmeye başlayan “geriye gitmeme/gerilememe” (*non-regression*) ilkesi, çevre mevzuatında yapılacak

---

¹⁵Ekonomik büyümede temel sorunlardan biri olan “desenkronizasyon” (teknik/teknolojik ilerleme ile toplumsal ritmin eş zamanlı/eş güdümlü olmadığı, hızlandırılmış – *accelerated* – büyüme) kavramı Frankfurt Okulu düşünce akımından Alman Filozof ve Sosyolog Hartmut Rosa (2004) tarafından modern toplumların hastalığı olarak nitelendirilmiştir.

¹⁶Tehlikeli maddeler bulunduran kuruluşlarda büyük endüstriyel kazaların önlenmesi, çevre hukuku kapsamında düzenlenen bir başlık olup, muhtemel kazaların insanlara ve çevreye olan zararlarının en aza indirilmesi amaçlanmıştır. Konu ile ilgili mevzuat ilk olarak 1976 yılında İtalya/Seveso’da meydana gelen büyük endüstriyel kaza sonucunda 82/501/EEC numaralı Direktif (Seveso I) ile ortaya çıkmıştır. Akabinde Seveso II olarak yenilenen 96/82/EC Konsey Direktifi 26 Haziran 2012 tarihinde son halini almıştır (Seveso III). Türkiye 2012/18/EU sayılı Konsey Direktifi’ni dikkate alarak AB mevzuatına uyum çerçevesinde “Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması Hakkında Yönetmelik” hazırlamıştır (bkz. Resmî Gazete, 2 Mart 2019, n° 30702).

¹⁷1992’de Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde imzalanmış olan *Rio Deklarasyonu* ve Gündem 21 ile uluslararası düzlemde tanımlanan çevresel koruma ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarının yanı sıra; önleme (*prevention*), ihtiyat (*precaution*), katılım (*participation*), kirleten öder (*polluter pays*) ve iş birliği-eşgüdüm (*cooperation-coordination*) ilkeleri de çevre korumanın temel esaslarını oluşturmaktadır (Türkiye Barolar Birliği, 2014).

değişikliklerin ya da getirilecek yeniliklerin var olan çevre koruma düzeyini zayıflatmayacak nitelikte olması şartını koymaktadır (Prieur ve Sozzo, 2012). Diğer bir deyişle, yeni normlar çevre için her zaman daha iyi bir koruma temin etmelidir. Post-Covid sürecinde sektörler arası uygulanacak politikalarda çevre koruma güvencesi “geriye gitmeme” ilkesinin uygulanmasıyla sağlanabilir (Torre-Schaub, 2020).

SONUÇ

Covid-19 krizi, AB çevre ve iklim politikaları üzerinde doğrudan veya dolaylı olumlu bir etki yaratmamıştır. Salgın ve Post-Covid-19 süreci iklim-çevre-sağlık odaklı bütüncül yaklaşım eksikliğinin altını bir kez daha çizmiştir. Bu nedenle ilerleyen dönemde küresel krizin boyutu da göz önünde bulundurularak, mevcut çevresel normların izlenecek politikalarda etkin ve entegre bir şekilde hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Billet, P. (2020). Droits de l'environnement et de l'urbanisme au temps du Covid-19. *La Semaine Juridique Administrations et Collectivités territoriales* n° 17, 2135.
- Gossement, A. (2020). Aides d'Etat aux entreprises stratégiques: un chèque en blanc ou en vert?. *Actu Environnement*, 29 Avril 2020. Retrieved from <https://www.actu-environnement.com/ae/news/aides-etat-entreprises-gossement-35395.php4>
- Hermitte, M.-A. (1998). Santé, environnement: pour une deuxième révolution hygiéniste. In A. Kiss, M. Prieur, C. Lambrechts (Ed.), *Les hommes et l'environnement - Mélanges Alexandre Kiss* (pp. 23-44). Frison-Roche, Paris.
- Hess, G. & Bourg, D. (2016). *Science, conscience et environnement: Penser le monde complexe*. Presses Universitaires de France – PUF, Paris.
- Huglo, C. & Guillemard, J. (2020). Une nouvelle dimension à apporter au droit de l'environnement: le lien à établir entre sécurité sanitaire et biodiversité. *Énergie, Environnement, Infrastructures* n° 5, étude n° 8.
- Karpenschif, M. (2020). Les conséquences de la crise du Covid-19 sur le droit européen des aides d'État. *Recueil Dalloz*, 2083.
- Lepage, C. (2020). Après le Covid-19: un droit de l'environnement plus nécessaire que jamais. *Énergie, Environnement, Infrastructures* n° 5, 1-5.

- Lepage, C. (2019). De la précaution à la prévention: jusqu'ou faut-il démontrer un risque pour qu'il soit pris en compte? L'exemple du glyphosate. *Journal Spécial des Sociétés, Santé et environnement*, n° 10, 9-12.
- Öko-Institut e. V. (2020). *Impulse für ein nachhaltiges Konjunkturpaket im Kontext der Covid-19 Pandemie (Ideas on a sustainable economic stimulus package in the context of the Covid-19 pandemic)*, Retrieved from <https://www.oeko.de/fileadmin/oeko-doc/Impulse-fuer-ein-nachhaltiges-Konjunkturpaket.pdf>
- Prieur, M. & Sozzo, G. (2012). *La non régression en droit de l'environnement*. Bruxelles: Bruylant.
- Rosa, H. (2013). *Accélération – Une critique sociale du temps (Beschleunigung. Die Veränderung der Zeitstrukturen in der Moderne – 2004)*. Paris: La découverte.
- Torre-Schaub, M. (2020). *Post-Covid: les outils du droit contre la régression environnementale*. Retrieved from <https://theconversation.com/post-covid-les-outils-du-droit-contre-la-regression-environnementale-137638>
- Türkiye Barolar Birliği (2014). *Uluslararası Çevre Koruma Sözleşmeleri*. 2. Basım. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 247.

YENİ NORMAL YOLUNDA AB'NİN YEŞİL GELECEĞİ

Selvi EREN¹

ÖZET

Bu çalışma, üretim ve tüketim modellerini dönüştürme gayesinin Avrupa Birliği'nin (AB) geleceğinde nasıl konumlanacağını irdelemektedir. 1 Haziran 2018'de Avrupa Komisyonu tarafından önerilen 2020 sonrası Ortak Tarım Politikası reformları, üretim modellerinin çevreye duyarlı olmasına verilecek önemi vurgulamıştır. Bunun devamı niteliğindeki İkinci Döngüsel Ekonomi Eylem Planı, Tarımdan Sofraya ile Biyoçeşitlilik Stratejileri, ulusüstü yapıdan yerele yayılacak yeni dönem bir anlayışı ifade etmektedir. COVID-19'un yarattığı çok yönlü krizler ile yoğun bir şekilde mücadele eden AB, eş zamanlı olarak geleceğin getirebileceği yeni krizlere karşı direnç kazanmak için de adımlar atmaktadır. Bu anlamda üretim, kamu sağlığı ve ekosistem üçgenindeki politika dönüşümleri, geleceğin “normalini” arama hedeflerinin merkezinde yer alacak gibi görünmektedir. Bu dönüşümler de “Yeşil Düzen” çatısı altında bir araya getirilmektedir. Ancak bu süreçte hedeflerin politik, ekonomik ve çevresel yansımaları ile gerçeğe

---

¹İktisadi Kalkınma Vakfı Uzman Yardımcısı, E-posta: seren@ikv.org.tr

dönüşme hızları, geleceği şekillendiren temel faktörler olacaktır. Sonuç olarak COVID-19 öncesi ve COVID-19 sonrası olarak ayrılabilen iki dönemde tarım, çevre ve kamu sağlığı odaklı değişim vaatleri ile önceliklerin sentezini yapma amacındaki bu çalışma, entegrasyon projesini sürdürülebilir bir perspektiften inceleyecektir.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Entegrasyonu, Sürdürülebilir Üretim Modelleri, Tarım Politikası, Yeşil Düzen.*

GİRİŞ

Üretim ve tüketim modellerindeki çok kapsamlı dönüşümleri “yeşil düzen” sıfat tamlaması içine dahil eden politikaların Ursula von der Leyen Komisyonu’nun 6 önceliğinden biri olması, Avrupa Birliği’nin geleceği tartışmalarına yeni bir kavramın dahil edildiğinin sinyallerini vermektedir. Nitekim *Spitzenkandidaten* süreciyle göreve gelmiş ilk ve büyük ihtimalle son Komisyon Başkanı Jean Claude Juncker’den koltuğu devralan Alman politikacı von der Leyen, Birliğe dair 5 yıllık planını yeşil büyüme odağında şekillendirerek entegrasyon projesinde yeni bir dönemin lideri olma isteğini sürekli olarak ortaya koymaktadır. Bunun bir göstergesi olarak, 1 Aralık 2019 tarihinde göreve başlamasından sadece 10 gün sonra “Avrupa Yeşil Düzeni” isimli bir tebliğ yayımlayarak iklim odaklı önerilerini diğer AB kurumlarına ve vatandaşlarına sunmuştur (Avrupa Komisyonu, 2019). İsteğini gerçeğe dönüştürme yolunda ise yeşil düzenin iddia ettiği hedefler hem Avrupa Komisyonu hem de AB uzmanları tarafından en çok gündeme getirilen ve üzerine vurgu yapılan politikalar arasında yer almıştır. Ancak

yeni tip koronavirüsün (COVID-19)² Avrupa kıtasında hızla yayıldığı Mart ayında bu hedefler geri plana atılmıştır.

Bir anda pandeminin merkezi ilan edilen AB içerisinde tüm öncelikler, sağlık krizini çözme üzerine yoğunlaşırken; Avrupa Komisyonu'nun en büyük çabası üye ülkelerin bir birlik halinde hareket etmesini sağlamak olmuştur. Kapatılan sınırlar, durdurulan ihracat gibi kısa süreli ve panikle alınmış kararları tersine çevirebilmiş olsa da söz konusu çabanın bittiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü koronavirüsün yayılmasını Haziran ayı itibarıyla önemli oranda kontrol altına alabilmiş olan AB'nin bundan sonraki süreçte pandeminin verdiği sosyo-ekonomik zararları telafi etmesi ve politikalarını beklenmeyen krizlere karşı dayanıklı hale getirmesi gerekmektedir. Fakat bu süreçte, uzun mesailer harcanmış önerilerin ve reform fikirlerinin üye ülke liderleri tarafından bir anda yerle bir edildiği zirve ve toplantılara birçok kere şahit olunacağına dair önemli sinyaller mevcuttur.³

COVID-19'un yarattığı sorumlulukların AB'deki bütçesel ve kavramsal yeni tartışmaları da beraberinde getirdiği gözlemlenirken; koronavirüs krizinin nasıl atılması gerektiğine dair fikir ayrılıklarının gelecek tahayyüllerini çeşitlendirdiğini söylemek mümkündür (Taylor and Walsh, 2020). Güncel konjunktürde Brexit, 2021-2027 bütçesi ve bütçenin yaklaşık yüzde 40'ını oluşturan Ortak Tarım Politikası (OTP) reformu tartışmaları, AB'nin önünü net bir şekilde görebilmesini engelleyen belirsizlikler yaratan birincil konuları oluşturmaktadır. Söz konusu belirsizliklerin pandemiyle mücadele döneminde kısa süreli olarak geri plana atılması kaçınılmaz bir sonuç olarak görülse de

---

² COVID-19: *Coronavirus Disease 2019*

³ Ek okuma için bkz: "Is Michel the man to forge the €1.8 trillion EU summit deal?", EU Observer, News, Political Affairs, 17.07.2020, <https://euobserver.com/political/148971>

asında COVID-19 yarattığı sarsıntılar çerçevesinde, geleceğe dair atılacak tüm adımların ve senaryoların içeriğine paralel bir gerçeklik olarak dâhil olmuştur.

Mevcut durumda COVID-19 öncesi var olan gereksinimlere kamu sağlığı, gıda güvenliği ve ekonomik zararların telafisi gibi endişeler eklenmiş durumdadır. Ancak yine de 23-26 Mayıs 2019 tarihlerinde gerçekleşen seçimlerden bugüne kadar olan zaman dilimini koronavirüs öncesi ve sonrası olarak ayırdığımızda sabit kalan hatta güç kazanan bir unsurun olduğunu görmek mümkündür: von der Leyen Komisyonu'nun Avrupa Yeşil Düzeni gayesi. Hatta mevcut durumun her şeyin yolunda gittiği senaryoyla kıyaslandığında çevre ve doğa dostu dönüşümlerin daha hızlı benimsenmesine kapı açtığı iddia edilebilir. Nitekim karbon-nötr ekonomik atılımın neden olacağı ekonomik kayıpların yöneticiler ve halk nezdinde meşru kılınması için geleceğe dair endişe verici projeksiyonlardan fazlası gerekmektedir (IPCC, 1996). Öte yandan siyasetçilerin sürecin kaybedenlerinin seçmen tepkilerinin iç politikada değişimler yaratma ihtimalini göze alabilmesi, yeşil politikaların olmazsa olmaz bir ögesi olarak konumlanmaktadır.⁴ Zira yeşil politikalar ileri sürerek ekosistem, iklim, hayvan ve doğa odaklı dönüşümler gerçekleştirmenin oy kaybettirme ihtimalinin yüksek olduğu unutulmamalıdır. Söz konusu iki unsurun farkında olan Avrupa Komisyonu, kamuoyu tepkisini en aza indirme ve sosyo-ekonomik adaletsizlikleri giderme amacı çerçevesinde “kimseyi geride bırakmayan” yeşil düzene geçiş süreci yönetim planı ortaya koyduğunu vurgulamaktadır. Fakat yine de AB'nin normatif bir değer olarak iklim akıllı politikalar yürütme prensibini benimsemesinin aynı anda birçok

---

⁴Ek okuma için bkz: “Beyond green growth”, Social Europe, 22.01.2020, <https://www.socialeurope.eu/beyond-green-growth>

aktöre ve politika alanına bağlı olması, geçiş sürecinin kâğıt üzerinde belirtildiği haliyle yürütülemeyeceği düşüncelerine yol açmaktadır.

ENTEGRASYON PROJESİNE YEŞİL DÜZEN RÖTUŞLARI

2050 yılına kadar karbon-nötr olma eksenindeki “yeşil” politikalar, temelde AB ekonomisinin sürdürülebilir bir modele evrilmesini amaçlamaktadır. Sürdürülebilirliğin ve rekabetçi büyümenin önemine dikkat çeken hedefler, tarım ve gıda, biyoçeşitlilik, iklim krizi, sağlıklı ve refah toplum ile ticaret politikaları⁵ olarak 5 ana başlıkta özetlenebilecek kaygılara yönelik politika dönüşümleri vadetmektedir. 2020-2021 yıllarında söz konusu hedeflere yönelik hamleler yapma planını da Yeşil Düzen tebliği içerisine yediren Avrupa Komisyonu, pandemiye karşı en yoğun şekilde mücadele verdiği döneme İklim Yasası teklifi⁶, İkinci Döngüsel Ekonomi Eylem Planı⁷, Tarladan Sofraya Stratejisi⁸ ve Biyoçeşitlilik Stratejisi⁹ önerilerini sığdırmayı başarmıştır.

Tüm bu düzenlemelerin içeriğinin doğrudan AB bütçesine bağlı olmasına ek olarak OTP kapsamındaki yenilenmelere işaret etmesi, 2018'in ikinci yarısından bu yana tartışılan bu konuları Yeşil Düzen ve

---

⁵“The Farm to Fork Strategy implications for agriculture and the CAP”, Policy Department for Structural and Cohesion Policies Directorate-General for Internal Policies. In-Depth Analysis for the AGRI Committee, 15.05.2020

⁶European Commission, Proposal for A Regulation of the European Parliament and of the Council

establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulation (EU) 2018/1999 (European Climate Law), 04.03.2020

⁷European Commission. A new Circular Economy Action Plan, for a cleaner and more competitive Europe, 11.03.2020

⁸European Commission, A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system, 20.05.2020

⁹European Commission, EU Biodiversity Strategy for 2030-Bringing nature back into our lives, 20.05.2020

COVID-19 tartışmalarının ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Böylelikle 2 Mayıs 2018 tarihinde sunulan 2021-2027 Çok Yıllı Mali Çerçeve ile 1 Haziran 2018 tarihinde yayımlanan “2020 Sonrası OTP Reformu” önerisine insan sağlığı ve çevre odaklı yenilenme boyutu da daha kapsamlı bir şekilde eklenmiştir. Derinleşen içerik ve koronavirüs krizinin AB ekonomisinde yaratacağı yüzde 8,3 oranındaki¹⁰ daralma nedeniyle Avrupa Komisyonu, 27 Mayıs 2020 tarihinde AB’nin bir sonraki yedi yıllık bütçe planı önerisini güncellemiştir.¹¹ Buna göre 2021-2027 yılları bütçesi 1 trilyon 74 milyar avro olarak açıklanırken; 750 milyar avro “Yeni Nesil AB”¹² adı altında üye ülkelerin COVID-19’un yarattığı çok yönlü kayıpları telafi etmesi için bütçeye kredi ve fon olarak dâhil edilmiştir.

Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutta radikal değişim önerilerini art arda gündeme getirerek bir yapbozun parçalarını birleştiren Avrupa Komisyonu, hukukun üstünlüğü, temel hak ve özgürlükler ile demokrasi ilkelerine dördüncü bir unsur olarak “çevre dostu ve karbon nötr olma” prensibini de ekleme yönünde belirgin adımlar atmaktadır. Zira Çok Yıllı Mali Çerçeve ve Yeni Nesil AB harcamalarında üye ülkelerin 2030 iklim hedefleri, Paris İklim Anlaşması ve 2050 karbon nötr hedefine uyumlu hareket etmelerinin talep edileceği vurgulanmaktadır. Ayrıca 2027’ye kadar üye ülkelere tahsis edilecek olan toplam bütçenin yüzde 30’unun iklim temelli projelere ayrılmasının hedeflendiği de açıklanmıştır. Tüm bunlara ek olarak hukukun üstünlüğü ve temel AB değerlerine uyum kriterinin de Yeni Nesil AB bütçesinden faydalanma şartı olarak getirilmek istenmesi, bütçe tartışmalarını mali ve

---

¹⁰European Commission, Summer 2020 Economic Forecast, 07.07.2020, Press Release

¹¹European Commission, EU long-term budget 2021-2027: Commission Proposal May 2020

¹²Next Generation EU

ekonomik boyutun dışına taşıyan bir etki yaratmaktadır. Yine de Avrupa Parlamentosu'nun bütçe hakkındaki kararının belirleyiciliği ve bütçe kullanımının bağlanmak istendiği koşulların AB Konseyi'nde oy birliğiyle kabul edilmesi gerekliliği, teorik olarak sunulan idealin gerçeğe yansıma ihtimalinin çok düşük olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde bir yandan Avrupa Komisyonu'nun ısrarı ve yapmaya çalıştığı reformlar diğer yandan üye ülkelerin çıkar çatışmalarının yarattığı çekişme ortamı, tüm reform başlıklarında öngörülen takvimde ciddi gecikmeler olması riskini taşımaktadır.

YEŞİL BÜYÜYEN AVRUPA'DA TARIM VE GIDA POLİTİKALARI: İKLİM VE BÜYÜME ÇELİŐKİŐİ

AB topraklarının yüzde 80'inin orman ve tarım arazisinden oluşması, yeşil düzenin sürdürülebilir politika dönüşümlerinde tarım politikalarının merkezi bir konumda yer alması anlamına gelmektedir. Tarım ve gıda sektörünün, doğal kaynakların etkili kullanımı, karbon salınımının sıfırlanması, çevreye verilen zararın azaltılması, insan sağlığının korunması, insan-hayvan ilişkisinin yeniden düzenlenmesi, hayvan refahının artırılması, gıda güvenliğinin garanti edilmesi, dışa bağımlılığın azaltılması ile aşırı tüketim ve israfın önlenmesi amaçlarının her biriyle kesişim kümeleri bulunmaktadır. Bu anlamda, tarımsal politikalar, entegrasyon projesinin en önemli ortak politikalarından biri olmasının yanı sıra dönüştürülebilir ve iyileştirilebilir çok fazla alan barındırması nedeniyle geleceğin inşasında bir kez daha ön plana çıkmaktadır.

Bu çerçevede 2018 yılında önerilen OTP Reformu'ndaki iklim akıllı üretim modellerine geçme hedeflerinde Yeşil Düzen ve Tarladan Sofraya Stratejisi, dijitalleşme odaklı iklim akıllı üretim modellerine

geçişin vurgulandığı bir sonraki adımı ifade etmektedir. Ancak hem Yeşil Düzen hem de OTP kapsamında iklim akıllı hedefler ve bu hedeflere ulaşmak için seçilen yol noktasında temel iki sorun olduğundan bahsetmek mümkündür.

İlk olarak Yeşil Düzen'in ve OTP'nin temel amaçları arasında sayılan "rekabetçi büyüme", açıklanan yeşil geleceğin iklim kriziyle mücadele ederek insan-doğa ilişkisini yeniden kurgulama gayesinde yeterince radikal olmayacağını göstermektedir. Nitekim gezegen sıcaklık artışını 1,5°C ile 2°C arasında sınırlayabilmenin yolunun kesinlikle daha fazla büyümeden geçmediği bütün bilimsel çalışmalarda vurgulanmaktadır (Buth, 2020). Dolayısıyla yeşil düzen, AB'nin gelecekteki enerji ve gıda devi olarak konumunu koruyabilme hedefinin bir yansıması olarak ortaya koyulduysa iklim krizinin etkileriyle mücadelenin bu hedefe giden yoldaki bir basamak olarak görülme ihtimali söz konusudur.

İkinci olarak vurgulanan hedef ve seçilen metot çelişkisi noktasında daha fazla finansal desteğin iklim akıllı üretim modellerine geçişi garanti etmeyebileceği gerçeğinden söz edilebilir (Avrupa Sayıştay, 2019). 2019 yılında Avrupa Sayıştay, OTP Reformu'na dair görüşlerini içeren raporunda üreticilere yapılacak fazladan ödemenin iklim akıllı politikalar ile doğrudan bir ilişkisi olmadığını; zira bunu kanıtlayacak bir verinin ortaya koyulmadığını dile getirmiştir. Hatta üreticilere çevreye verdikleri zararı azalttıkları ölçüde daha fazla doğrudan ödeme yapma uygulamasının (*greenings*) yarattığı bürokratik ve teknik karmaşa hatırlatılmıştır. Bu anlamda 2013 tarım reformlarındaki başarısız noktaların başında gelen yeşil doğrudan ödemeler, üretim politikalarındaki iklim dönüşümünün sadece finansal destek etrafında şekillenmesinin bir hata olduğunu kanıtlayan önemli bir deneyim olarak görülmelidir.

Sonuç olarak tarım politikalarına doğrudan yansımaları olan Avrupa Yeşil Düzeni'nin diğer politika alanlarını dönüştürürken OTP reformlarında yapılan hatalardan ders alması, etkili bir yöntem olarak görülebilir. Zira entegrasyon projesine yeni bir temel değer ekleme gibi büyük bir gayeyle yola çıkılmış gibi görünse de gerçekte büyüme politikalarının sadece kahverengiden yeşile boyanması sonucuyla karşılaşılması riski yüksektir. Böylesi bir senaryoda ise AB'nin kamu sağlığı tehditleri, ekosistem tahribatı, iklim krizi veya diğer sosyo-ekonomik krizlerle mücadele kapasitesini artırma gayesi de yarım kalacaktır.

KAYNAKÇA

- Buth, V. (2020). The Green Deal may not be green enough, (15 July), <https://www.socialeurope.eu/the-green-deal-may-not-be-green-enough>
- Court of Auditors. (2019). Opinion No 7/2018 (pursuant to Article 322(1)(a) TFEU) concerning Commission proposals for regulations relating to the common agricultural policy for the post-2020 period (COM(2018) 392,393 and 394 final), https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/OP18_07/OP18_07_EN.pdf
- European Commission. (2019). Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions-the European Green Deal, Brüksel, 11.12.2019, COM(2019) 640 final
- European Commission. (2020). Proposal for A Regulation of the European Parliament and of the Council Establishing the Framework for Achieving Climate Neutrality and Amending Regulation (EU) 2018/1999 (European Climate Law), Brüksel, Brussels, 4.3.2020 COM (2020) 80 final 2020/0036 (COD), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0080&from=EN>
- European Commission. (2020). Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of The Regions- A New Circular Economy Action Plan, For A

Cleaner and More Competitive Europe, Brüksel, 2.12.2015
COM(2015) 614 final, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:8a8ef5e8-99a0-11e5-b3b7-01aa75ed71a1.0012.02/DOC_1&format=PDF

European Commission. (2020). Communication from The Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions-A Farm to Fork Strategy for A Fair, Healthy and Environmentally-Friendly Food System, Brüksel, 20.5.2020 COM(2020) 381 final, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:ea0f9f73-9ab2-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

European Commission. (2020). Communication from The Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions, EU Biodiversity Strategy for 2030 - Bringing Nature Back into Our Lives, Brüksel, 20.5.2020 COM(2020) 380 final, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

European Commission, (2020). Summer 2020 Economic Forecast- An even deeper recession with wider divergences, Press Release, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1269

Hoffer, F. (2020). Beyond green growth, (22 January), <https://www.socialeurope.eu/beyond-green-growth>

IPCC. (1996). *Climate Change 1995, Economic and Social Dimensions of Climate Change*. Edit: Bruce, J.P., Lee, H. & Haites, E.F., *Cambridge University Press*

Policy Department for Structural and Cohesion Policies Directorate-General for Internal Policies. In-Depth Analysis for the AGRI Committee. (2020). *The Farm to Fork Strategy implications for agriculture and the CAP*, (15 May), [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_IDA\(2020\)652206](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_IDA(2020)652206)

Taylor, M. & Walsh, N. (2020). *COVID-19 could generate wider EU divisions*, *Oxford Analytica Daily Brief*, ISSN:2633-304X

Zalan, E. (2020). *Is Michel the man to forge the €1.8 trillion EU summit deal?* (17 July), <https://euobserver.com/political/148971>

COVID-19 VE BREXIT'İN KUZEY İRLANDA BARIŞININ GELECEĞİNE (HAYIRLI CUMA ANLAŞMASINA) ETKİLERİ

Yusuf Ertuđral¹

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'nın yıkım gücüyle Büyük İmparatorlukların devrildiği, tüm Avrupa haritasının değiştiği, insanların düşünce tarzlarının ve olaylara bakış açısının tamamen dönüşüme uğradığı Avrupa'da savaşın galiplerinden Birleşik Krallık'ın iç politikasında değişmeyen tek şey olarak Kuzey İrlanda sorunu tekrar gündeminde yerini almıştı. Birleşik Krallık Kolonilerinden sorumlu devlet bakanı (sekreteri) Winston Churchill (1921-1922) 16 Şubat 1922 tarihinde Kuzey İrlanda siyaseti üzerine en çok alıntılanan sözlerinden biri olan Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmasında; "... tufan azalırken ve sular azalırken Fermanagh ve Tyrone'un² kasvetli kulelerinin bir kez daha ortaya çıktığını

---

¹EUROPolitika dergisi Genel Yayın Yönetmeni

E-Posta: yusuf@europolitika.com & yusufertugral@gmail.com

²"Fermanagh" ve "Tyrone" 1922 – 1950 yıllarında Kuzey İrlanda Milliyetçilerin ağırlıklı olduğu Birleşik Krallık Parlamentosu seçim bölgesiydi.

görüyoruz. Tartışmalarının bütünlüğü, dünyayı kasıp kavuran felakette değişmeyen birkaç kurumdan biridir.” (Winston Churchill – 1922 Speech on the Ireland Situation, 2015) gözlemini dile getirmiştir.

Birleşik Krallık egemenliği altında olan İrlanda adası tek bir ülke halindeyken 1921 yılında İrlandalılar bağımsızlıklarını ilan edip özgürlüklerini kazanma talebinde bulundular. Bu tarihten itibaren ada ikiye bölündü. İrlanda Cumhuriyeti, Büyük Britanya ve İrlanda, Birleşik Krallık'tan bağımsızlık kazanarak, Kuzey İrlanda'yı oluşturan altı kuzey ili ise Birleşik Krallık'ın bir parçası olarak kaldı. Sendikacı ve büyük ölçüde Protestan topluluk Birleşik Krallık'ın bir parçası olarak kalmak isterken, milliyetçi ve ağırlıklı olarak Katolik topluluk İrlanda'nın birleşmesi talebinde bulundu. Söz konusu bu tartışma onlarca yıllık siyasi kargaşaya ve şiddete neden oldu ve bunun sonucunda 3,600'den fazla insan öldürüldü (Sloat, 2018).

10 Nisan 1998'de Kuzey İrlanda'da Hayırlı Cuma Anlaşması imzalandı, 25 yıllık bir silahlı çatışma sona erdi ve Kuzey İrlanda'da güç paylaşımına dayalı yeni bir siyasi sistemin, adada daha büyük Kuzey-Güney entegrasyonunun yolunu açarak İrlanda ve AB içinde İrlanda ve İngiliz Hükümetleri arasında olumlu bir iş birliği ilişkisinin önünü açtı. 22 yıl sonra, Kuzey İrlanda, durumun yaygın silahlı şiddete geri dönmediği nadir barış süreci örneklerinden biri olmaya devam etmektedir. Söz konusu barış anlaşması, silahlı çatışmanın yokluğunun ötesinde, olumlu bir barışın birçok özelliğine sahiptir. Kusursuz bir barış anlaşması olmamakla beraber 2016 yılında yapılan Birleşik Krallık'ın AB üyeliği (Brexit) referandumuna kadar yavaş da olsa yeni siyasi düzenlemeler ve rızaya dayalı ilerleme duygusuyla önemli bir aşama kaydedildi (Doyle, 2020).

Brexit ile birlikte, her zaman ve her yerde hassas bir konu olan “sınırlar” meselesi Birleşik Krallık'ta sert tartışmaların başlamasına neden olmaya başlarken “eski defterlerin” de yeniden açılmasına neden olmuştur. Söz konusu bu sorunun yanında Londra'nın iç politika gündemini uzun bir süre meşgul eden İskoçya'nın 2014 yılında gerçekleştirdiği bağımsızlık talebinin yeniden tekrarlanma tartışmaları da yer almaktaydı (Öney, 2019). Bağımsızlık referandumunda İskoç halkı çoğunlukla AB'de kalma motivasyonu ile “Hayır” (%55,3) oyu kullanırken aynı kararlılıkla Brexit referandumunda (%62) ile AB'de kalmayı tercih etmişlerdi (Smith, 2019). Brexit'in yankıları ve sorunları sadece Kuzey İrlanda ve İskoçya ile sınırlı kalmayarak daha önce “bağımsızlığını” fazla gündeme getirmeyen Galler'de dahi “Brexit ile beraber, bağımsızlık referandumu” söz konusu olabileceğini tartışmaya açmıştır (Morris, 2018).

İskoçya ve Galler tamamen farklı olarak Brexit Londra'ya Kuzey İrlanda ile arasında “silah” ve “şiddet” içeren bir geçmişi bulunduğundan barışın halen kırılğan bir zeminde olduğunu gerçeğini hatırlatmıştır.

Söz konusu Brexit sorunlarının çözümü ile uğraşan Londra ilk olarak 2019 yılının sonlarına doğru Çin'in Wuhan şehrinde keşfedilen ve 2020 yılının ilk çeyreğinde hızla tüm dünyayı etkisine alan Covid-19 (Koronavirüs) pandemisi sorunu ile karşı karşıya kalarak resmi analizlere göre Haziran ortasında Avrupa'da ölüm oranlarında en büyük artışı görerek birinci sırada yer alırken İskoçya ise üçüncü en büyük ölüm artışıyla karşı karşıya kalmıştır (BBC (a), 2020). Söz konusu Covid-19 ile Kuzey İrlanda için ise büyük bir test oluşturmaktadır. Zira Covid-19 ile mücadele, bölge yönetimindeki siyasi partiler arasındaki gerilimi canlandırırken Londra Hükümeti'nin (Muhafazakârların)

krizle yönetimi konusundaki tutumu duyulan öfkenin daha da yükselmesine sebep olmaktadır (Beesley, 2020).

Churchill'i haklı çıkartan gözlemi bir asır sonra dahi "kavgalarının bütünlüğü" büyük ölçüde kaldığını ve Birleşik Krallık'ın iç politikasının değişmeyen sorunu olarak yeni sorunlarla yeniden gündeme geldiğini görmekteyiz.

Bu analiz çalışmasında, Birleşik Krallık'ın AB'den çekilmesinin bölge için büyük zorluklar yaratacağını savunarak ilk olarak Brexit ile birlikte başlayan Kuzey İrlanda sınır sorununun ardından Covid-19 ile stres testinden geçerek barış anlaşmasının zor bir süreçten geçtiği ve bölgede yeniden potansiyel bir çatışma riskiyle karşı karşıya olduğu tartışılacaktır. Analiz çalışmasının açıkladığı gibi, Kuzey İrlanda ile İrlanda arasındaki sınır, AB ve Birleşik Krallık arasındaki tek fiziksel sınırdır ve sert bir sınırın getirilmesi üç konuda büyük bir etkiye sahip olacaktır; ilk olarak ekonomiye etkileri ile birlikte malların serbest dolaşımı üzerinde bir etkiye sahip olurken; ikinci olarak, 1920'lerden bu yana var olan Ortak Seyahat Alanı üzerindeki etkisiyle, insanların serbest dolaşımına ve üçüncü olarak da kırk yılı aşkın mezhep çatışmasının halen yarattığı reflekslerin canlı olduğu görülecektir. Zira, nispeten barışçıl Kuzey İrlanda'da bile, güç paylaşımında hükümetin Covid-19 sebebiyle okullarının ne zaman kapatılması gerektiği konusundaki anlaşmazlık, İrlandalı milliyetçi partiler İrlanda Cumhuriyeti'ne benzer bir zamanlama için bastırdıkça, bir çatışma tonu aldığı en güncel örneklerden biri olarak görebiliriz.

Gözlem ve araştırmaya dayanan bu analiz çalışmasında alan darlığından dolayı periferal (alt – devlet) milliyetçiliği, İrlanda kimliğinden ziyade durumsal ve stratejik konulara açıklayıcı cevaplar verilmeye çalışılmıştır. Zira kısa veya uzun vade tarafların stratejik manevraları

(paragmatik) ve uzlaşmaların (etnik) milliyetçiliğin (Kuzey İrlanda özelinde) şu anda meşgul olduğu konularda kimlik değişikliklerine (bağımsızlık talep motivasyonu) yol açabilir.

Birleşik Krallık'ın Geçiş Süreci'nin (Brexit) Seyri ve İç Politikaya Yansımaları

AB ve Birleşik Krallık arasında *yapılan* müzakereler sonucunda düzenli bir şekilde çekilmeyi sağlayacak siyasi bildirgeyi 17 Ekim 2019 tarihinde (50.Madde) AB liderleri Avrupa Konseyi'nde onayladılar (European Council, 2019). Söz konusu anlaşma ile Birleşik Krallık'ın AB'den düzenli bir şekilde ayrılmasına zemin sunmaktaydı. 20 Aralık 2019 tarihinde Brexit anlaşmasının İngiliz meclisinde onaylanması ardından (BBC (b), 2019) 1 Şubat 2020 tarihinde yasallaşarak 47 yıl sonra Birleşik Krallık AB'den ayrılmış oldu.

Söz konusu '*Çekilme Anlaşması*' öngörülen geçiş süreci 31 Aralık 2020'de³ sona ermektedir. Bu sürenin uzatılması söz konusu olmayıp söz konusu uzatma talebinin şarta bağlı olup 1 Temmuz 2020'ye kadar ortak bir karar ile alınması koşulu konmuştur. Ancak Mart ayından bu yana, Covid-19 pandemisinden kaynaklanan zorluklar nedeniyle her ne kadar müzakere turları devam ediyor olsa da (EUdebates.tv, 2020) Eylül'ün başında Johnson'un anlaşmalı ya da anlaşmasız gerçekleşeceği taahhüdü Brüksel'i Birleşik Krallık'ın anlaşmasız '*çekilme*' bir

---

³1 Ocak 2021'de AB ile geçiş dönemi sona erecek ve Birleşik Krallık (İngiltere) egemen bir ulus olarak tam, dış bir sınır işletecektir. Söz konusu bu durum ile İngiltere (GB) ile AB arasındaki malların hareketine denetimlerin yerleştirileceği anlamına gelmektedir, https://brexit.team/index.html?gclid=CjwKCAjwkoz7BRB-PEiwAeKw3q0iShzIYqkHYH_nOlim90HHpHfQoTujvWHEhfmHWiUXwS--tHMEPrBoC-dBmQAvD_BwE [Erişim Tarihi: 19.09.2020]

Brexit'e yönelmesinden giderek daha fazla endişe duymasına sebep olmuştur (France 24 (a), 2020).

Brexit çekilme anlaşmasının⁴ önemli unsurlarından biri de Kuzey İrlanda'daki barış sürecini korumak adına İrlanda adasının açık bir sınırın sağlanmasıyla ilgili bölümdür. Kuzey İrlanda ile İrlanda Cumhuriyeti arasındaki sınır⁵ İngiltere ve AB arasındaki tek kara bağlantısı olduğundan, Brexit anlaşmasının yapılması için geçen iki yıldan fazla süren çözüm adına yapılan tartışmalar tıkanma noktasına gelmiş durumdadır (Adam , Birnbaum, & Booth, 2020).

Söz konusu ihtilafın detaylarına bakıldığında, AB üyesi İrlanda ile kara sınırını paylaşan Kuzey İrlanda için kurallar üzerine odaklanmaktadır. On yıllardır süren şiddeti sona erdiren 1998 Hayırlı Cuma barış anlaşmasına göre, İrlanda'da sıkı bir sınır olmamalıdır.⁶ Bunu sağlamak için, İngiltere'nin AB boşanma anlaşmasının bazı AB kurallarının Kuzey İrlanda'da uygulanmaya devam etmesini gerektiriyor. Ancak Londra (*Muhafazakâr hükümet*) bunun uluslararası hukuku ihlal edeceğini kabul ederek iktidarın birçoğunu geçersiz kılmasını talep etmektedir (France 24 (b), 2020).

---

⁴Geri çekilme anlaşması için bkz. | New Withdrawal Agreement and Political Declaration, <https://www.gov.uk/government/publications/new-withdrawal-agreement-and-political-declaration>

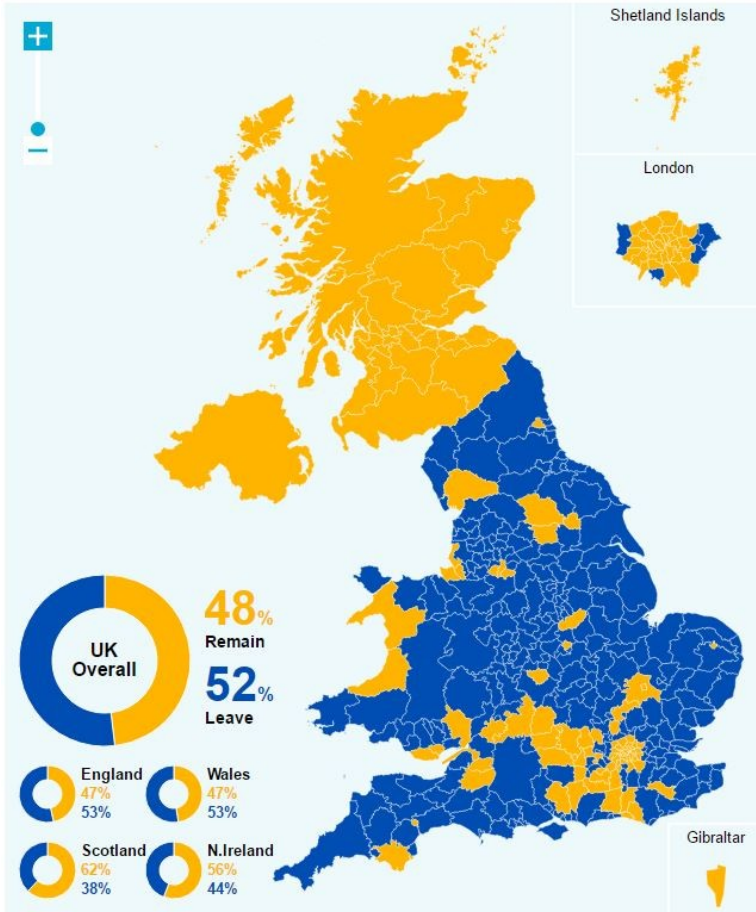
⁵İrlanda- Kuzey İrlanda Protokolü | Protocol On Ireland /Northern Ireland, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/840230/Revised_Protocol_to_the_Withdrawal_Agreement.pdf [Erişim Tarihi: 19.09.2020]

⁶Bu anlaşmanın önemli bir kısmı Kuzey İrlanda ile ilgiliydi ve İrlanda Cumhuriyeti ile kara sınırının sertleşmesini önlemektir. Brexit, geçişinin sonunda, İngiltere'nin geri kalanı ayrılırken Kuzey İrlanda, AB tek mal pazarında kalacaktır. Söz konusu bu durum Kuzey İrlanda ile İngiltere'nin geri kalanı arasında mal ticaretinde yeni kontroller ve kontroller anlamına gelmektedir. <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-54092940> [Erişim Tarihi: 19.09.2020]

Johnson hükümetin bu tavrına karşın Hayırlı Cuma Anlaşması'nın mimarları ve Birleşik Krallık eski başbakanlarından olan (Muhafazakâr Parti) Sir John Major (1990 – 1997) ve (İngiliz İşçi Parti) Tony Blair (1997 – 2007) *The Sunday Times*'ta birlikte kaleme aldıkları yazıda; hükümetinin aldığı karara ilişkin olağanüstü müdahalede bulunmak için birleşerek hükümeti yasayı reddetmeye veya milletvekilleri tarafından mecbur bırakmaya çağıran bir yazı yayınladılar. Söz konusu yazıda Major ve Blair Bay Johnson'in tartışmalı *İngiltere İç Pazar Yasası*'nın Kuzey İrlanda barış sürecini, ticaret müzakerelerini ve Birleşik Krallık'ın bütünlüğünü tehlikeye atacağı ikazında bulundular (Blair & Major, 2020).

Kuzey İrlanda'nın Brexit'e Bakışı ve Kuzey İrlanda Protokolü

Kuzey İrlanda'daki Brexit referandumunun özel sonularından biri, temelde yatan siyasi bölünmelerle etkileşim biçimiydi. 2016 Brexit referandumunda, Kuzey İrlanda'da %56 AB'de kalma yönünde tercihini kullanmıştı. Brexit ile ilgili bölünme, İttihatçılar ve İrlandalı Milliyetçiler arasındaki siyasi bölünmeyi, 'orta zeminden' seçmenlerin de devam eden AB yeliğine oy verdiğine dair kanıtlarla yansıtıyordu. Geniş çaplı bir çıkış anketi, kendi tanımladığı İrlandalı milliyetçilerin %88'inin AB'de kalmaya oy verdiğini, kendi tanımıyla sendikacıların %66'sının ayrılmaya oy verdiğini gösterdi. (*Harita 1'de görüldüğü gibi*)

Harita 1. "Brexit Referandumunda Londra, İskoçya ve Kuzey İrlanda'nın Tercih Haritası"

Kendilerini İrlandalı milliyetçi ya da Ulster Sendikacı⁷ olarak tanımlayanların %70'i AB'de kalmadan yana tercihlerini kullanmışlardır. (Garry, 2016) Söz konusu bu oy verme davranışı, Kuzey İrlanda siyasi partilerinin tutumlarıyla uyumludur.

Ancak sürecin başından bu yana Kuzey İrlanda'da Brexit'e genel bakışın gerek sendikacı bir politikacı olsun gerekse de milliyetçi bir politikacı ya da İrlanda Cumhuriyeti'nde olsun İrlanda Brexit müzakere sürecini korumanın önemli bir statüko olduğunu düşünmektedir. Bundan dolayı da tarafların süreç içerisinde mümkün olduğunca esnek davranmaya çalıştığı gözlenmektedir. İrlanda Dışişleri ve Savunma Bakanı Simon Coveney geçiş dönemi sürecinde tarafların üç konuda hassas ve yapıcı davranılması konusundaki tavsiyesinde; (Naselli, 2017)

“Geçiş düzenlemeleri üzerinde anlaşmamız gerekiyor. Ancak buna ulaşmadan önce, üç net konuyu ele alan mevcut müzakere turunu geçmemiz gerekiyor: yurttaş hakları, yapılan ve yerine getirilmesi gereken mali taahhütler ve bunlara uyulması gereken İrlanda meseleleri sınır açısından çok karmaşık. Ancak, bu üç konuda ilerleme kaydedebilirsek, ticaret ve geçiş düzenlemelerine geçebiliriz.” hassasiyetlerin altını çizmektedir.

Coveney'in de belirttiği üzere “İrlanda sınırı” meselesi oldukça önemlidir zira Kuzey İrlanda'nın tarihi ve barışı sağlamak için yapılan anlaşmalar, sınırın görünür işaretlerinin kaldırılmasını da içeren hassas bir konudur. Korku, kameralar veya sınır direkleri gibi herhangi bir altyapının kurulmasının hedef haline gelip siyasi istikrarsızlığa yol

---

⁷Ulster Sendikacı Partisi, Kuzey İrlanda'da sendikalist bir siyasi partidir. 19. yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarında Kuzey İrlanda'da destek toplayan parti, 1921-1972 arasında Kuzey İrlanda'yı yönetmiştir.

<https://uk.isidewith.com/tr/parties/ulster-unionist> [Erişim Tarihi: 19.09.2020]

açabileceğidir. Kısaca *kontrollerden kaçınma planı* olarak da adlandırabileceğimiz “Kuzey İrlanda Protokolü” bu hassasiyetlerin çerçevesinde taraflarca müzakere edilmeye başlanarak kurallar belirlenmiştir.

Protokol uyarınca Kuzey İrlanda, AB'nin gümrük kurallarını uygulamaya ve ürün standartlarına ilişkin kurallarına (mallar üzerinde tek pazar olarak bilinir) uymaya devam edecektir. Ve bu, Kuzey İrlanda'dan (AB üyesi olmayan bir ülke) İrlanda Cumhuriyeti'ne (bir AB ülkesi) giden malların kontrollerini gereksiz kılacaktır. Söz konusu Protokol, yeni AB-İngiltere ilişkisinin ilk günü olan 1 Ocak 2021'de yürürlüğe girecek olup o güne kadar İngiltere, yukarıda da daha önce değinildiği üzere AB ile bir geçiş döneminde kalarak eskisi gibi ticaret ilişkileri devam edebilecektir (Edgington, 2020).

Söz konusu Kuzey İrlanda Protokolü, Johnson'un selefi eski Muhafazakâr Parti Başkanı ve Başbakan Theresa May (2016 – 2019) tarafından çözüm adına verilen altı sözden biriyken⁸ (Blanchard, 2017) bu düzenlemelerin yıllarca sürmesinden ve sıkışıp kalmaktan korkan Muhafazakâr milletvekilleri tarafından sıcak bakılmayarak reddedilmiştir. (Edgington, 2020)

Sürecin Londra tarafından ağırdan alınmasına ve sekteye uğratılma çabalarına siyaset bilimci ve uzmanlar tarafından şüpheyle bakıldığı yakın zamanda yapılan analiz ve akademik çalışmalara yansdığı

---

⁸a) Birleşik Krallık'ın ayrılmaz bir parçası olarak Kuzey İrlanda'nın statüsünü koruma ve destekleme; b) Kuzey İrlanda'nın Birleşik Krallık'taki tek pazar içindeki konumunu "tam olarak koruma ve sürdürme"; c) Birleşik Krallık içinde yeni sınırlar olmayacağına ve İrlanda adasında sert sınır olmayacağına dair bir taahhüt; d)Dördüncüsü siyah beyaz olarak "Kuzey İrlanda dahil Birleşik Krallık'ın tamamı AB gümrük birliğini ve AB tek pazarını terk edecek"; e)Kuzey-Güney iş birliğine ilişkin Belfast Anlaşmasında belirtilen "taahhütleri ve korumaları" sürdürme taahhüdü; f) Son söz olarak Kuzey İrlanda da dahil olmak üzere Birleşik Krallık'ın hiçbir kısmının Avrupa Adalet Divanı'nın yargı yetkisine tabi olmayacağı belirtilmekteydi.

gözenmektedir. Dublin Şehir Üniversitesi (DCU) Brexit Enstitüsü'nün birçok raporlarında ve makalelerinde⁹ Brexit Kuzey İrlanda'da barış için temel bir meydan okumayı temsil ettiğinin altını çizmektedir.

Henry Farrell *Foreign Affairs* için kaleme aldığı “Northern Ireland’s Brexit Problem – Does It Threaten the Good Friday Agreement’s Future?” başlıklı makalesinde; (Farrell, 2018) Birleşik Krallık’ın 1973 yılında AB üyesi olmasıyla İngiltere ve İrlanda arasındaki ilişkileri başka bir boyuta taşıdığını bunun en önemli sebebi olarak İrlanda’nın yeni pazarlar bularak hem Birleşik Krallık’la ve Avrupalı devletler ile olan iş birliğini yeniden canlandığını yeni bir politik forum sağladığının önemini altını çizmektedir. Farrell, birkaç on yıl boyunca, İrlanda’nın tarım ekonomisi, hızlı ve devasa büyüyen ekonomisi 2008 yılındaki ekonomik krizle iflasın eşiğine getirirken kısmi bir toparlanma ardından post- sanayi haline dönüştüğünü dile getirerek İrlanda büyüdükçe, etnik kimlik sorununu arka plana atarak kendisini küçük, başarılı bir Kuzey Avrupa devleti olarak görmeye başladığını belirtmektedir.

Nitekim, IRA (*Irish Republican Army* – İrlanda Cumhuriyet Ordusu) Hayırlı Cuma Anlaşması ile silahları bıraktığından bu yana ekonomisi

---

⁹(Bkz.) John Doyle and Eileen Connolly (2017) ‘Brexit and the Northern Ireland question’, in Federico Fabbrini (ed) *The Law and Politics of Brexit*. Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3102330 ; Garry, John (2016). ‘The EU referendum Vote in Northern Ireland: Implications for our understanding of citizens’ political views and behaviour’, *Northern Ireland Assembly Knowledge Exchange Seminar Series, 2016-17* (Kuzey İrlanda Meclisi) http://www.niassembly.gov.uk/globalassets/documents/raise/knowledge_exchange/presentations/series6/garry121016ppt.pdf ; See Connolly, Eileen, and John Doyle. “Brexit and the Changing International and Domestic Perspectives of Sovereignty over Northern Ireland.” *Irish Studies in International Affairs*, Cilt: 30, 2019, s. 217–233. www.jstor.org/stable/10.3318/isia.2019.30.13

bundan yararlanarak istihdamda toparlanma yaşamıştır¹⁰ (The Economist, 2007). Brexit'in ardından İrlanda Cumhuriyeti ile Kuzey İrlanda arasında serbest dolaşım ve ticaretin ortadan kalkması ihtimali adada geçmişteki çatışma ortamına geri dönülmesinden endişesi ağır basmaktadır.

Covid-19 ve Ekonomik Durgunluğun Ortasında Birleşik Krallık'ta Tartışma Konuları

Birleşik Krallık'ın finans odaklı ekonomisi, küresel kredi krizinden sonra asla tam anlamıyla geri dönemedi. Yaşam standartlarında uzun vadeli iyileştirmeler için hayati öneme sahip olan üretkenlik artışı, büyük ölçüde durağan seyretti. Sanayi sonrası kuzey bölgeleri, güney kent merkezlerinin gerisinde kalmaya devam etmektedir. 2008 – 2012 *Küresel Ekonomik Kriz*'den bu yana, (*Tablo 1'da görüldüğü gibi*) ücretlerdeki ve iş yatırımlarındaki artış da gelişmiş ülkelerdeki en zayıf büyüme yaşandı. Bu arada, AB'den nasıl ayrılacağına dair yıllarca süren siyasi kargaşa, dikkati ülkenin temelindeki ekonomik hastalıklardan uzaklaştırdı (Parikh, 2020).

Dünya, Covid-19 salgını nedeniyle uzun süreli bir ekonomik gerilemeye hazırlanırken, Birleşik Krallık ve İrlanda gerek bu krizle gerekse de kısmen kendi kendine neden olan başka bir krizle, anlaşmasız bir Brexit ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Söz konusu tarafların karşı karşıya buldukları bu durumu İrlandalı gazeteci ve analist Jonathan Gorvett; “İngiltere ve İrlanda için Brexit ve Covid-19 mükemmel

---

¹⁰(Ayrıca bakınız) *Economics in Peacemaking: Lessons from Northern Ireland*, [https://portlandrust.org/sites/default/files/pubs/epm_northern_ireland.pdf](https://portlandtrust.org/sites/default/files/pubs/epm_northern_ireland.pdf) [Erişim Tarihi: 19.09.2020]

bir fırtınadır” öngörüsü karşı karşıya kalınan durumu özetlemektedir (Gorvett, 2020).

Yıl	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Ekonomik Göstergeler						
GSYİH (milyon avro)	1.846.607,0	1.809.578,0	1.573.465,1	1.709.606,7	1.746.587,1	1.901.001,4
Kişi başı GSYİH (avro)	30.700	31.700	30.200	30.500	30.600	30.400
GSYİH artışı (yüzde)	2,8	-1,0	-4,0	1,8	1,0	0,3
Maastricht Kriterleri						
Kamu borcu / GSYİH (yüzde)	42,2	52,7	67,8	79,4	85,5	90,0
Bütçe dengesi / GSYİH (yüzde)	-3,4	-5,1	-11,5	-10,2	-7,8	-6,3
Uzun Vadeli faiz oranı (yüzde)	4,46	4,50	-3,36	3,36	2,87	1,74
Enflasyon oranı (yüzde)	2,1	3,6	2,2	3,3	4,5	2,8
Ödemeler Dengesi						
Cari işlemler dengesi / GSYİH (yüzde)	-2,6	-1,3	-1,4	-3,3	-1,4	-3,7
İş Gücü Piyasası						
İstihdam oranı (yüzde)	75,2	75,2	73,9	73,6	73,6	74,2
İşsizlik oranı (yüzde)	4,8	5,6	7,6	7,8	8,0	7,9
Kadın işsizlik oranı (yüzde)	4,3	5,1	6,4	6,8	7,3	7,4
Genç (25 yaş altı) işsizlik oranı (yüzde)	12,8	15,0	19,1	19,6	21,1	21,0
Rekabet Gücü						
Ar-Ge harcamaları / GSYİH (yüzde)	1,72	1,78	1,85	1,8	1,77	-

Tablo 1. Birleşik Krallık'ın kriz öncesi ve sonrası ekonomik göstergesi (2008 – 2012)

Kaynak: Kaynak: Özsoz, M., (ed.), (2013). *Kriz sözlüğü*, İstanbul: İktisadi ve Kalkınma Vakfı, s.225.

Birleşik Krallık'ın AB'yi bir ticaret anlaşması olmadan terk etmesi, yalnızca Birleşik Krallık'ın en önemli ticaret ilişkisini değil ayrıca İrlanda'nın ticaret ilişkilerini de tehlikeye atacaktır. AB Birleşik Krallık'ın %45'ini satın alırken¹¹ Birleşik Krallık İrlanda ile ticaretinin hacmini %15 olarak hesaplamaktadır. Ayrıca İrlanda'nın diğer ülkelere ihracatının yarısından fazlası Birleşik Krallık'tan geçmektedir.¹²

İrlanda ve Kuzey İrlanda arasındaki kara sınırı Brexit'in ilk gündeminde bu yana Birleşik Krallık'ın ve Avrupa'nın en önemli yoğun

¹¹(Ayrıca bakınız) *Statistics on UK-EU trade*,

<https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7851/>

[Erişim Tarihi: 19.09.2020]

¹²(Ayrıca bakınız) *Ireland's international trade and transport connections*

<https://www.esri.ie/system/files/media/file-uploads/2017-10/WPS73.pdf>

[Erişim Tarihi: 19.09.2020]

tartışma konusu olurken 31 Ocak 2020’de AB’den ayrılma için geri sayıma başladığı haftalarda Avrupa Covid-19 krizine girdi. Birleşik Krallık ve İrlanda salgınla mücadele etmek için çeşitli tecrit durumlarını uygulamaya başladığında İrlanda adasındaki Ortak Seyahat Alanı (*Common Travel Area- CTA*) ve sınır ötesi iş birliği yeniden gerginlik altına girmiş oldu. Böylelikle Brexit müzakerelerinde üstünde durulan “sınır” ve “seyahat” ile ilgili hassasiyetlerin ve CTA’nın önemini doğrulamış oldu (Murray, 2020).

Diğer yandan diğer önemli siyasi tartışma konu başlıklarından biri de Londra, Dublin ve Belfast arasındaki sınır sorunlarına ek olarak eklenen pandemiyle ortak mücadele etme konusu gelmektedir. Demokratik Birlik Partisi (*Democratic Unionist Party – DUP*) Birinci Bakan Arlene Foster ve Sinn Féin’den Birinci Bakan Yardımcısı Michelle O’Neill, okulların, üniversitelerin ve çocuk bakım tesislerinin kapatılmasıyla ilgili karşıt görüşlerin bulunmasıdır. Örneğin; İrlanda Cumhuriyeti ciddi bir netlik sunarak okulların 13 Mart’ta kapatılmasına karşın Londra’nın 20 Mart’ta bir hafta sonra okulları kapatmayı planlaması Kuzey İrlanda’nın Londra’ya yönetimin kararına tabi olmasında dolayı salgın karşısında geç tedbir uygulaması tepkiye neden olmuştur (Mullally, 2020).

Başka bir önemli tartışma konusu; uzun dönemden bu yana devam eden Londra’nın Kuzey İrlanda, İskoçya ve Galler özerk yönetimlerine adil kamu finans kaynaklarını dağıtmayarak çifte standart uyguladığıdır.

Zira, 8 Haziran 2017 tarihinde yapılan erken seçim sonucu eski Başbakan May beklentinin altında bir seçim sonucu olarak tek başına hükümeti kurma gücünü kaybetmişti. May ve partisi yeni bir seçimden çekinmesinden dolayı ve İşçi Partisi (*Labour Party*) eski lideri Jeremy

Corbyn ile büyük koalisyon kurması söz konusu olamadığından Kuzey İrlandalı Protestanların partisi olan DUP azınlık hükümeti kurmak zorunda kalmıştı. DUP ve Muhafazakâr Parti, sert bir Brexit ve AB'nin sınırlarının İrlanda Cumhuriyeti açısından mümkün olduğunda esnek olması konusunda asgari müşterek konularda birleşmekteydiler.

Fakat DUP ile yapılan azınlık hükümet ortaklığı iç politikada ciddi bir tartışma konusu olup Birleşik Krallık'ın politik birliğine ve (*diğer etnik unsurlar olan Galler ve İskoçya açısından*) tarafsızlığına gölge düşürmektedir. Ayrıca söz konusu mevcuttaki azınlık hükümet ortağı İrlanda'ya finansal açıdan bölgeye daha fazla para kanalize edilmesi sonucu İskoçya, Galler ve İngiltere'nin daha yoksul bölgelerine eşit davranılmaması sonucu doğurduğu gözlenmektedir. Nitekim Birleşik Krallık'a bağlı Galler'in Başbakanı Carwy Jones, güçsüz bir başbakanın görevde kalmasını sağlamak için ödenen bir rüşvet olduğunu belirterek tepkisini dile getirmişti (Ertuğral, 2019).

Sonuç Yerine

Geçiş döneminin sonu yaklaşırken ve Covid-19 hala acil bir sorun olarak gündemini korurken Brexit, belirsizliğini sürdürmektedir. 2016 yılından bu yana yoğun bir şekilde gündemden düşmeyen Brexit tartışmaları Birleşik Krallık'ın mevcuttaki sosyo-ekonomik ve etnik grupları ile olan sorunların çözümünü ötelemektedir. Analiz yazımızda değinmeye çalıştığımız ekonomiyle bağlantılı Kuzey İrlanda - sınır sorunları, Brexit ve Covid-19 sosyal sebeplerin doğması adına ciddi bir fay hattı oluşturmaktadır.

Söz konusu yaşanan ekonomik ve sosyal sebepler toplumsal ayrışma ve çatışmayı tetikleyen kök sebepler arasındadır (Çınar, 2017).

Norveçli sosyolog Johan Galtung, “*Transcend and Transform: An Introduction to Conflict Work*” adlı eserinde; etnik grup üyelerinin ekonomik ihtiyaç taleplerini giderecek unsurlara kayıtsız kalınmasının, etnik çatışmaları arttırıcı bir etki yaratabileceğini belirtmektedir. Galtung, ayrıca bir ülkede belli bir etnik gruba üye olan halkın daha iyi bir statüye sahip olması, diğer etnik grubunun sistemden dışlanması, çatışmaların ekonomik boyutunu oluşturduğunun altını çizmektedir (Galtung, 2004, s. 53). UNESCO’nun Kuzey İrlanda’nın gençliğine odaklanarak hazırladığı raporunda vurguladığı tespitler Galtung’un görüşlerini teyit etmektedir¹³ (UNESCO, 2019).

Galtung, söz konusu tespitlerine ek olarak sermayeye ulaşmada ayrımcı politikalar ülke içerisinde huzursuzluğa sebep olabileceği gibi domino etkisi yaratarak toplumlar arasındaki ekonomik istikrarsızlığın artmasına ve bunun sonucunda işsizliğin artmasına sebep olacağı konusunda da dikkatleri çekmektedir. Zira, işsizliğin artması, toplumların kendi arasında bir diğerini sorunun kaynağı olarak görmesine neden olup bunun neticesinde çatışma, toplumun tabanına yayılma etkisi gösterebilir (Galtung, 2004, s.53).

Kısacası, Galtung’un yaptığı tespitler ve analiz çalışmasında belirtilen tartışma konuları çerçevesinde Johnson hükümeti tarafından Covid-19 Pandemisi gölgesinde anlaşmasız bir Brexit kararı alınma çabaları Hayırlı Cuma Anlaşması ile rehabilitasyon sürecine giren Kuzey İrlanda barış sürecini tehlikeye atabilecektir.

---

¹³(Ayrıca bakınız) <https://senatormarkdaly.files.wordpress.com/2019/02/unesco-chairs-report-brexite-return-to-violence.pdf> [Erişim Tarihi: 19.09.2020]

KAYNAKÇA

- Adam , K., Birnbaum, M., & Booth, W. (2020, Eylöl 9). *Boris Johnson threatens to override Brexit deal. E.U. says that would break international law*. The Washington Post:
https://www.washingtonpost.com/world/europe/brexit-boris-johnson-international-law/2020/09/09/2ff59c12-f248-11ea-8025-5d3489768ac8_story.html adresinden alındı
- BBC (a). (2020, Haziran 30). *Coronavirus: England highest level of excess deaths*. BBC : <https://www.bbc.com/news/health-53592881> adresinden alındı
- BBC (b). (2019, Aralık 20). *Brexit: MPs voting on Johnson's Brexit bill*. BBC : <https://www.bbc.com/news/uk-politics-50854323> adresinden alındı
- BBC. (2020, Ocak 10). *Stormont: Why does Northern Ireland not have a government?* BBC:
<https://www.bbc.co.uk/newsround/38648719> adresinden alındı
- Beesley, A. (2020, Nisan 6). *Coronavirus poses big test for Northern Ireland* . The Financial Times:
<https://www.ft.com/content/5b97eb8c-7a9b-4f4a-8159-9d35b5e7a310> adresinden alındı
- Blair, T., & Major, J. (2020, Eylöl 12). *John Major and Tony Blair: Johnson must drop shameful no-deal Brexit bill or be forced to by MPs*. The Sunday Times:
<https://www.thetimes.co.uk/article/john-major-and-tony->

blair-johnson-must-drop-shameful-brexit-bill-or-be-forced-to-by-mps-cd9tkbfl3 adresinden alındı

Blanchard, J. (2017, Aralık 8). *Theresa May's 6 promises to Northern Ireland*. Politico: <https://www.politico.eu/article/theresa-mays-6-promises-to-northern-ireland/> adresinden alındı

Çınar, Y. (2017). *Çatışmayı Dönüştürme Safhasında Rehabilitasyon Süreci: Kuzey İrlanda Örneği*. İstanbul: Bilgesam Yayınları .

Doyle, J. (2020, Nisan 9). *22 Years after the Good Friday Agreement: Brexit, Covid-19 and New Governments*. DCU Brexit Institute News: <http://dcubrexitinstitute.eu/2020/04/22-years-after-the-good-friday-agreement-brexit-covid-19-and-new-governments/> adresinden alındı

Edgington, T. (2020, Eylül 8). *Brexit: What is the Northern Ireland protocol and why is it needed?* BBC : <https://www.bbc.com/news/explainers-53724381> adresinden alındı

Ertuğral, Y. (2019, 31 Ocak). *Brexit Sonrası Britanya'nın Politik Birliği'nin Geleceği: İrlanda ve İskoçya Bağımsızlık Sorunu*. <http://www.europolitika.com/brexit-sonrasi-britanyanın-politik-birliginin-gelecegi-irlanda-ve-iskocya-bagimsizlik-sorunu/>: EUROPolitika Dergisi adresinden alındı

EUdebates.tv. (2020, Eylül 16). *Brexit has arrived. Nothing has changed. Now what?* eudebates.tv: <https://www.eudebates.tv/debates/special-debates/uk-politics/brexit-has-arrived-nothing-has-changed-now-what/> adresinden alındı

- European Council. (2019, Ekim 17). *Special European Council (Art.50), 17 October 2019*. European Council:
<https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2019/10/17/art50/> adresinden alındı
- Farrell, H. (2018, Mart 29). *Northern Ireland's Brexit Problem Does It Threaten the Good Friday Agreement's Future?* Foreign Affairs:
<https://www.foreignaffairs.com/articles/ireland/2018-03-29/northern-irelands-brexit-problem> adresinden alındı
- France 24 (a). (2020, Eylül 14). *Analysis: Europe's growing fears of no-deal Brexit*. France 24:
<https://www.france24.com/en/video/20200914-analysis-europe-s-growing-fears-of-no-deal-brexit> adresinden alındı
- France 24 (b). (2020, Eylül 10). *EU mulls legal action against Britain over plan to break Brexit divorce deal*. France 24:
<https://www.france24.com/en/20200910-eu-mulls-legal-action-against-britain-over-plan-to-break-brexit-divorce-deal> adresinden alındı
- Galtung, J. (2004). *Transcend and Transform: An Introduction to Conflict Work*. Londra: Pluto Yayıncılık.
- Garry, J. (2016). *The EU referendum Vote in Northern Ireland: Northern Ireland Assembly Knowledge Exchange Seminar Series, 2016-17*. Belfast: Kuzey İrlanda Meclisi.
<http://www.niassembly.gov.uk/>:
http://www.niassembly.gov.uk/globalassets/documents/raise/knowledge_exchange/presentations/series6/garry121016ppt.pdf adresinden alındı

- Govett, J. (2020, Haziran 17). *For the U.K. and Ireland, Brexit and COVID-19 Are a Perfect Storm*. WPR:
<https://www.worldpoliticsreview.com/articles/28844/for-the-u-k-and-ireland-brexit-and-covid-19-are-a-perfect-storm> adresinden alındı
- McIntyre, C. (2020, Mayıs 14). *Could COVID-19 speed a reunited Ireland?* News Decoder: <https://news-decoder.com/could-covid-19-speed-a-reunited-ireland/> adresinden alındı
- Morris, S. (2018, Ekim 5). *Cataclysm of Brexit 'could lead to Welsh independence'*. The Guardian:
<https://www.theguardian.com/uk-news/2018/oct/05/cataclysm-brexit-welsh-independence-plaid-cymru-adam-price> adresinden alındı
- Mullally, U. (2020, Mayıs 2). *How coronavirus is spurring the cause of a united Ireland*. The Guardian:
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/may/02/coronavirus-united-ireland-pandemic-> adresinden alındı
- Murray, C. (2020, Mayıs 14). *The Covid-19 Crisis Across The Irish Border*. UK in a Changing Europe:
<https://ukandeu.ac.uk/the-covid-19-crisis-across-the-irish-border/> adresinden alındı
- Naselli, J. (2017, Temmuz 20). *Facing Brexit: Ireland, Northern Ireland and the EU*. Chatham House:
<https://www.chathamhouse.org/expert/comment/facing-brexit-ireland-northern-ireland-and-eu?gclid=Cj0KCQjwnqH7BRDdARIsACTSAdthWpoUy1>

67C8-c3s0igJn-5L9XC2xsjEx-
2Uu9N5gn9xZVx3r_OQAaAt_vEALw_wcB adresinden
alındı

- Öney, Sezin. (2019). Kuzey İrlanda Örneği: Barışın Günlük Referandumu. *EUROPolitika Dergisi*, 47-50.
- Parikh, T. (2020, Eylül 18). *Brexit Is a Distraction from the United Kingdom's Real Economic Woes*. Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2020/09/18/brexit-distraction-economic-woes-united-kingdom-productivity-gdp/> adresinden alındı
- Sloat, A. (2018, Haziran 29). *Brexit Could Jeopardize Peace in Northern Ireland—and America Is Ignoring It*. Time: <https://time.com/5325315/peace-ireland-border-brexit/> adresinden alındı
- Smith, P. (2019, Ocak 16). *Will Nicola Sturgeon call for a second Scottish independence referendum before the end of Spring?* İTV News: <https://www.itv.com/news/2019-01-16/nicola-sturgeon-second-scottish-independence-referendum> adresinden alındı
- The Economist. (2007, Mayıs 10). *Northern Ireland 'A time of peace'*. The Economist: <https://www.economist.com/britain/2007/05/10/a-time-of-peace> adresinden alındı
- UNESCO. (2019, Şubat 18). *Northern Ireland Returning to Violence as a Result of a Hard Border due to Brexit or a Rushed Border Poll: Risks for Youth Research Report*. Senator Mark Daly: <https://senatormarkdaly.org/2019/02/18/northern->

ireland-returning-to-violence-as-a-result-of-a-hard-border-
due-to-brexite-or-a-rushed-border-poll-risks-for-youth-
research-report/ adresinden alındı

Walker, T. (2020, Eylül 7). *Brexit And Covid-19: The Future Of
Britain And Europe Amidst A Global Pandemic*. The New
Federalist: [https://www.thenewfederalist.eu/brexit-and-
covid-19-the-future-of-britain-and-europe-amidst-a-
global?lang=fr](https://www.thenewfederalist.eu/brexit-and-covid-19-the-future-of-britain-and-europe-amidst-a-global?lang=fr) adresinden alındı

Winston Churchill – 1922 Speech on the Ireland Situation.
(2015, Kasım 26). UKPOL (Political Speech Archive):
[http://www.ukpol.co.uk/winston-churchill-1922-speech-
on-the-ireland-situation/](http://www.ukpol.co.uk/winston-churchill-1922-speech-on-the-ireland-situation/) adresinden alındı

INTERDEPENDENCE AND HEGEMONY IN EUROPE DURING THE PANDEMIC PROCESS

Ferdi T. GÜÇYETMEZ¹

Abstract

Crisis processes experienced in the international system and power gaps that emerged afterwards result in the new hegemonic powers filling that gap. In his work on the Peloponnesian War, Greek Historian Thukidididis explains the crises in the history of the whole world when he says “when one power is regressing and fears the competition of another rising power, the roads to wars open up one after the other.” Regardless of the type and extent of the crises, emerging forces are obliged to protect their new areas beyond protecting their own fields. Although these areas differ in the new global system, they have opened new doors at a time when the era of total war is over. Here, in these newly established 'game theories', countries have adopted new theories, while shifting the power struggle to another area. In this study, we will discuss how the European Union tries to establish the

---

¹Lecturer, Kent University, Faculty Of Humanities and Social Sciences,
E-Mail:ferdigucyetmez26@gmail.com

balance of power in the world system that is faced with a pandemic crisis and the struggle of European countries to become hegemonic power by using interdependence while integrating into this system.

Keywords: Gramscian, Interdependence, Balance of Power, Europe, Hegemony

Pandemi Sürecinde Avrupa’da Karşılıklı Bağımlılık ve Hegemonya

Özet

Uluslararası sistemde yaşanan kriz süreçleri ve sonrasında ortaya çıkan güç boşlukları, yeni hegemon güçlerin o boşluğu doldurması ile sonuçlanmaktadır. Yunan tarihçi Thukididis, Peloponez Savaşını anlattığı eserinde; “bir güç gerilerken, o sırada yükselmekte olan bir başka gücün rekabetinden korkmaya başladığında savaşlara giden yollar ardına kadar açılır” derken, tüm dünya tarihinde yaşanan krizleri açıklamış olmaktadır. Krizlerin türü ve boyutu fark etmeksizin yeni ortaya çıkan güçler, kendi alanlarını korumanın ötesinde yeni sahip olduğu alanları da korumakla yükümlüdür. Bu alanlar, yeni küresel sistemde farklılık göstermekle birlikte, topyekûn savaş devrinin bittiği bir dönemde yeni kapılar açmıştır. İşte yeni kurulan bu ‘oyun teorilerinde’ ülkeler güç mücadelesini başka alana kaydırmakla birlikte yeni kuramlar benimsemişlerdir. Bu çalışmada pandemi krizi ile karşı karşıya kalan dünya sisteminde, Avrupa Birliği’nin güç dengesini nasıl kurmaya çalıştığını ve bu sisteme entegre olurken karşılıklı bağımlılığı

kullanarak hegemon güç olma yolunda, Avrupa ülkelerinin kendi arasındaki mücadelesini ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Gramscian, Karşılıklı Bağımlılık, Güç Dengesi, Avrupa, Hegemonya

Introduction

In each century, the international system gains momentum by reshaping itself according to the conjuncture, and as a result of this new formation, a country with a strong structure emerges. With the industrial revolution, the global power components that have changed over a hundred-year periods actually take new forms with the new balance policies of the authority that emerged as a result of a war. It is seen that European countries were the locomotives in the periods when new schools emerged. But XX century, the United States of America, which emerged from the dystopian school, is at the top of the global power pyramid (Kissenger, 1994). The idea of spreading American thought to the world, creating new schools, and the idea of creating a superpower combination by giving the appearance of a country with a clean past was the most radical attempt in all centuries. Acting on the interdependence theories and acting in the dominant power environment, the United States maintained this appearance until World War II. The realization of the dependencies of the countries were devastated by the world wars, when they had no other choice but to unite after the wars that were tired, created a new global jargon. The need for global powers to act with the interdependence theory. Although it shifted its axis towards this connection in a dominant power actor

such as The USA after World War II, it did not lose its resistance until the end of the cold war as a country that oscillated between the loneliness policy and these dependency relations.

The existence of an American authority having global power in the emerging or emerging new world order after the World Wars had a considerable pressure and effect on all countries of the world. In the war period when there was no balance of power in the international system, The USA was only putting the conditions and applying them to other states. America no longer wanted states to conceal secret agreements and form military units, and was openly pressuring European states for agreements. These American practices that Europe had to apply caused them to understand the importance of Europe's balance of power system. Here, after the pressure of these American missions, which we can describe as the breaking point for these theories to emerge, European leaders began to feel that they had to develop an approach. With the order of intrigue that started with the Industrial Revolution, the footsteps of chaos began to be heard for the third world countries. When highly prosperous countries sought new exploitation and dragged the world into chaos, The USA iron fist emerged, and they felt an unfamiliar order and pressure in their diplomacy.

Before entering the last century, the system of European states, whose expectations were fulfilled, seemed to be in unity. It is seen that Britain gained power rapidly in XVIII century. England during the War of the Spanish Succession between 1702-1713; by taking Gibraltar and the island of Minorca from Spain, it started to become a powerful state in the Mediterranean. The economic, political and social repercussions of this change of England paved the way for the great Industrial

Revolution that this country will undergo towards the end of the same century. The Peace of Utrecht in 1713, which was made at the end of the War of Succession, also preserved the system that Westphalia brought in 1648. States continued to regard each other as independent parts of the European system. These states can make peace or war with each other; they could easily form alliances between them. They were able to resolve their disputes through border change (land exchange), often without even going to war. Until the French Revolution, the main powerful states in the European political scene were France and England.

“After the French Revolution and the internal turmoil of the Napoleonic Wars, European countries had achieved the balance of power with the Congress of Vienna in 1815. Thus, by making international cooperation more moderate with moral and legal ties, they also softened the trust in brute force. However, by the end of the 19th century, the European balance of power system returned to the principles of power politics, creating an even more brutal environment. Suppressing the enemy has become the valid method of diplomacy. When it came to 1914, the explosion point of all these events described above was experienced and the chaos that engulfed the world emerged. With the start of the world wars, Europe could never take the world leadership as before. From this point on, the new dominant power, the United States, emerged as the dominant player in diplomacy (Kissinger, 1994).”

In the period until the French Revolution, it is seen that small states can be effective in Europe due to the balance of power theory. One reason for this situation is military in nature. During this period, armies were generally small and weapons were considered simple.

Transportation difficulties, insufficient maps, and many other administrative and technical problems allowed only a small number of soldiers to be dispatched and managed on the battlefield. Consequently, a well-trained, disciplined and well-equipped and well-managed state army could defeat the army of a much larger country than itself. The Thirty Years' War was fought by armies of no more than 20,000 soldiers. Two typical examples of the influence of small states due to this military reason in the period in question are Sweden and Prussia.

The system of balance of power will be able to regain a structure that gives life rights to small states, only to a certain extent between 1815-1914. In real terms, it can only be seen after World War II. In other words, the full functioning of the balance of power system took 150 years after Westphalia; it took about 150 years for it to regain its former character.

After World War II, the world has undergone great changes. The international system has taken on a bipolar structure. With the defeat of Germany and withdrawal from the Central European region, a power vacuum occurred in this region. The United States and the Soviet Union came to the fore to fill this power gap (Mearsheimer, 1990).

After the World War II, the concept of power was redefined with the onset of the Cold War. Without participating in the balance of power, The USA settled in a position that balances countries that have become leaders of the balance of power. The United States was not a mechanism for the balance of power. However, it was the dominant force of this balance as the party that broke the balance in diplomatic relations. The United States, which dominated the weak European states with a victory without going to war, took advantage of the balance of power mechanism in this period when the bipolar world

emerged. However, this process would begin to disappear with the disintegration of the chaotic environment it was in. With the end of the Cold War, new equations would emerge and axial shifts in the power mechanism would be observed. With the emergence of the multipolar structure in the XXI century systematic, power definitions and concepts would radically change and regional dominant powers would emerge. The rising powers in this new order would create a new balance and open an era in international relations. The share of Europe from this period was that it was necessary to take the road of unity in order to be strong. The evolution of the power system starting from the Westphalian Treaty took shape only within the XXI century. The fact that Europe started to form a union caused a new door to open in the global order and to take its place in a new balance order against the forces established in the Asian region.

In addition to all these issues we've talked about, there is an analysis we have to say about America. This analysis is actually very important for the world balance system. It would be appropriate to explain this analysis through Charles Kindleberger. In the theory of hegemonic stability, Kindleberger claims that the reason for the formation of the 1929 economic crisis stemmed from the unwillingness of the United States to be a balancing power, based on the requirement of a hegemonic power for the smooth functioning of world trade. Kindleberger mentions the necessity of a strong and leading country for the stable survival of the world economy. The role that England assumed in the world economy in the 18th and 19th centuries was supposed to be undertaken by the USA in the 20th century, but the world experienced a great economic depression in 1929 because they did not take this role. The USA continued this role, which should be assumed at the

beginning of the 20th century, only after the Second World War, when the dollar became the world trade unit with the Bretten Woods Decisions and thus began to direct the world trade in a liberal sense, the world economy and trade system began to function (Rode, 2002: 23). If we continue to explain the role of the USA in the direction of the hegemonic stability theory, the USA did not abuse its power after the second world war and it is among the claims of Kindleberger that it helped the economies of Western Europe and Japan to develop and strengthen (Rode, 2002).

The period from the 1815 Vienna Congress until 1871 is called "European Harmonization". In this period of European harmonization, no power took steps to dominate the system. States in this period; They wanted to protect the current order by acting together against the ideas such as nationalism, liberalism, democracy and freedom, which started to be effective and spread after the French revolution (Yılmaz, 2007).

After five centuries of Western colonialism and the last 100 years with the American Empire, inequalities have continued to increase. While the unemployed and excluded people suffer concentrated in one part of the world, on the other, there are the forces that rule the world with a few technology tools. We are trying to make new theoretical determinations in the middle of a biological war age in this century, where we witnessed the integration of war systems and categorized war systems in the global world system. While the hegemony is not measured by the wars won in the field in the order where the balance of power is directed from bipolar system to multipolar system, we have entered into a process where economy and science come to the fore. While this is the case, new ways and searches for diplomatically winning are

also of critical importance for global powers. We need a reinterpretation of the global system in a period where the wars won on the front in the past have strengthened the hand diplomatically, and when states using new power elements effectively try to gain superiority in diplomacy.

At this point, implementing the policies of establishing superiority consisting of the components of the theory of interdependence and the balance of power system passes through the universality of both the intelligence, economic and technological dimensions of the states. Strong technological investments of states with strong currencies show their importance in times of global crises. Although this situation seems to be between the rising Chinese power and the United States after the Cold War, the number of countries taking place in this mutual equation in the multi-disciplinary system is increasing. In this system, there is no room for choosing a party, but it is known that there are many African countries that fall under the soft power of countries that do not spare their support economically. Based on this hegemonic system, we will try to explain the relations of countries by blending many international theories within this study and matching them with the pandemic part of power struggles in Europe and America. At this point, we will try to explain in which plane the European Union will take direction at the end of this crisis, as a result of the study we will deal with the theory of interdependence, soft power and balance of power.

New Order in Interdependence Theory

In the 21st century, the institutions of international crises established for armed conflict now provide defense services as strategy institutes. Tactical strategy applications should be progressed in a linear ratio with the basic policy system in line with the use of high strategy. We have passed from a system where economic opportunities are very important to support the armed forces, to an age where economy is important for technological equipment. The fighting power of countries can reveal a mutual dependency proportional to the production capacities of countries. In this new model, countries will lose their defense capabilities if their perspective on strategy is limited. When war dates and strategic moves are analyzed simultaneously, it will be seen that tactical defenses that change over time have a very close effect on armed struggle. While it is difficult to use the high strategy measure in the arms industry, which is focused on human power, military weapons, which are more technological and widely used, are the new models that make the countries primary and bring them to the dominant power point. However, interdependence has to increase in societies where war culture has changed with the transition to technology. Depending on the economic power of each country, his attempts to import directly in order to obtain cheap production can reveal a unilateral commitment in terms of defense of countries. Thus, while entering a period of bloodless victories, reducing the values of countries with the soft power factor reveals how important the loyalty theory is. The United States, which continued to rise during the bloody wars of European history, unlike countries that drifted towards world wars, said in 1898, senator Albert J. Beveridge:

“World trade should and will be ours and we will get it. We will surround the seas with our merchant ships; we will build a fleet worthy of our size. The great colonies that govern themselves, carry our flag, and work for us will line up along our trade routes. Our organizations will follow our banner on the wings of our trade. And with American law, American order, American civilization and flag, we will set foot on the shores that have been bloody until today but will soon be brilliant thanks to God” (Garaudy, 2004).

Another dimension that we need to examine while going through change in the global system is how far the unilateral dependency order can be maintained. Mr. Truman uses the following statements in this regard:

“There will come a time when we will have to get a lot of what the United States needs from outside. We must go to Labrador and Liberia and buy the target mine for our steel mills to work well. We have to get our copper from outside. It exists in Arizona and Utah, but we cannot give up on Chile's. There is tin in Bolivia and rubber in Indonesia, of course, I can make a whole list of what we need in other parts of the world” (Garaudy, 2004).

In the global system, while the rules of being the dominant power until the cold war period were measured by military performance in the field, it began to change with the spoils and cultural shock obtained from the exploitation countries during the Cold War years. The definition of dominant power, which changed with the end of the Cold War, had to be updated with the facts brought about by the mutual dependencies of the countries at some point. The “interdependence”

theory put forward by Robert O. Keohane and Joseph S. Nye has become the globalization discourse that came to the fore after the Cold War.

“Periodically, the Cold War process is the best example of the bipolar system in the international system. Here the power is distributed between the two superpowers. It continued steadily from 1945 to 1990. There has never been a war between these two superpowers. We can list the reasons why the bipolar system is more stable than other systems as follows: First, the possibility of conflict between the great states in the international system is low. Such a situation reduces the probability of a war between the great powers in the system. Secondly, since there are only two superpowers in the international system, deterrence policies are not effective. Third and lastly, since there are two superpowers in the international system, states are less likely to make miscalculations. (Mearsheimer, 1990).

Interdependence in the pluralist system refers to the conditions shaped by the mutual interaction between the actors in world politics between countries or between different countries. Mutual dependency; it is the complex set of conditions created by the connections and relationships created by the many channels of interaction between states and societies in an international system that lacks a definite hierarchical agenda (Keohane & Nye, *Power and Interdependence*, 2001).

Robert O. Keohane and Joseph S. Nye focus on the relationship between Power and Interdependence, which they use while drawing the theoretical framework of the concept of interdependence. Defending that Hans Morgenthau, one of the pioneers of the realistic school, ignores the functional relationship between political, military and

economic power, Keohane and Nye stated that a clear demonstration of the relationship between power and interdependence needs some concepts that constitute the nature of the relations between the parties. (Keohane & Nye, 2001: s.10).

The processes of economic interaction make an important contribution to the interdependence theory. Economic processes expand the material and intellectual sharing of values in relations between countries. It is possible to say that the economic interdependence that exists between the two countries is reflected in the political relations of the two states and sometimes gives direction to this relationship. However, for the continuity of the effects of economic processes; It needs to be supported politically and socio-culturally. Keohane and Nye divide the global developments in the international system into periods according to the dimensions of the concept. Accordingly, economic globalization came to the fore between the years 1850-1914, when trade and capital flow increased due to imperialism, and in a more broader period in the period 1914-1945 (Keohane & Nye, 2001, s. 233).

However, this process was taken to another dimension with the pandemic crisis and the necessity of redefining the theory at a time when the capital flow stopped, in a time when commercial activities did not matter in the imperialism system of the countries. With the availability of the vaccine in the progressive process of the pandemic, it is highly probable that the interdependence of the world countries will increase further due to the rapid spread of this information.

In this period, when mutual dependency turns into compulsory dependency, it emerges more with the behaviours of Germany and

France who want to establish hegemony. So, will this pandemic crisis create a hegemonic power?

Context of interdependence, supranational model of a restructuring of the EU system, the lack of a reciprocal mechanism for dealing with the crisis, members of the affects national security and the economy. Political, economic and social importance of the relationship is emerging in this period.

However, the basic principles mentioned above are especially crucial for interdependence in the theoretical framework. Here, first, how to manage the crisis and how the system will react must be determined. When the reactions of the countries are examined, it is determined that they based on building power over each other, instead dependency. The world of international relations is quite accustomed to such events. Still, the reason why countries forget about death and want to continue their systems as a superior power in such a vital issue can be discussed at this point. Human, by nature, lives in a power-oriented manner and wants to maintain immortality with his state. At this point, it is seen as the right time to establish hegemony to become a global power or a regional actor. However, the global environment does not allow this much. While many theorists mention that dependency is sustainable, many theorists mention that this period ends interdependence.

Keohane and Nye claim that Hans Morgenthau ignored the functional relationship between military and economic power. However, they stated that a clear demonstration of the relationship between Power and interdependence is in need of some concepts that constitute the nature of the relations between the parties (Keohane & Nye, *Power and Interdependence*, 2001).

“Interdependence creates some of the classic problems of political strategy because of the burden that the behavior of the state and major non-state actors will put on other actors of the system. These affected actors, if their capacities are sufficient, will react politically in order to avoid imposing an obligation to adapt on them. From a foreign policy perspective, the challenge facing governments is how to benefit from international trade while maintaining as much autonomy as possible. When evaluated in terms of the international system, the problem is about how to create and maintain a mutually beneficial cooperation pattern despite the competitive efforts of governments aiming at manipulating the system in their own interests. (Holsti, 1978).

In the analysis of interdependence policy, it should not be anticipated that the consequences of interdependence will automatically benefit other issues. The point is not that interdependence totally nullifies power; on the contrary, interdependence and potential power patterns in a given area are closely related, just like the two sides of a coin. For this reason, analysis to be made by establishing in relation to other power elements will be more healthy and efficient (Baldwin, 1980).

Interdependence has been criticized as a marginal theory by a group led by 'New Realists'. Waltz described interdependence as a myth and stated that maximizing their security is still the top priority foreign policy goal for states. According to Waltz, who calls military issues "high politics", the welfare and wealth enhancement policies put forward by the interdependence theorists are included in the scope of "secondary policy" and are of relatively low importance. The interdependence paradigm, which has also been criticized for underestimating the role of states in international politics, has been accused of ignoring the realities of the current international system, which is still

determining the relations between states in many areas. (Waltz, 1970).

Definitions can be made in the light of comments made by Waltz, Gramsci, Morgenthau, Nye and many other theorists. Nevertheless, let alone globalization, is the current liberal system collapsing? Isn't it necessary to question the current order with this question? Also, did Kissinger anticipate these periods when he was talking about a new world order? It is useful to make the readings considering this. It is necessary to examine the pandemic issue by considering all these.

We are in a time when a new world order is formed due to the pandemic. We tried to explain the basis of the interdependence theory by creating a historical chronology above. As we have noted, while the smaller states before the French revolution were interdependent, this can now appear in the larger model. Even if the industrial revolution, which started with the countries entering into a revolution, increased dependency, as a result of the spread of this development to the world, the countries were closed to themselves and became less dependent than before. Especially gaining independence economically is very important for the future of countries. The discourse of many theorists on the theory of economic interdependence demonstrates this reality. Economically interdependent countries run the risk of losing power without engaging in military strife. In the West, many countries, especially America, may face weakness in places where their economic power depends. The vortex that European society entered with the world wars was used efficiently by the American economy and lobby. Later, this path leading to the decision to unite among themselves reminded that interdependence should change with interdependence. Europe, which resolved the integration with what happened

afterwards, took measures against what is happening today. Trying to overcome the pandemic crisis as a union, Europe is more advantageous than other states. However, the power struggle that emerged within the European Union with the recent separation events has reappeared during the pandemic process. States trying to establish economic superiority during the pandemic process entered into a new initiative with the soft power theory. At this point, a theory as a complex dependency emerges. The pandemic process and the compulsory and complex addiction system will cause a change in Europe.

Compulsory Dependency Theory after the Interdependence Theory

While examining the theory of mutual dependency in the last ten years, it is necessary to consider not only the relations existing between the dominant powers but also the countries that are trying to participate in the competition within the borders they have drawn in their own region. Although the interdependence theory made itself felt with the pandemic, especially in Europe, the dependency that emerged with this theory shows us that it has emerged in a weakness for countries. In this respect, when examining the relations between two or more countries in the interdependence theory, it is also very important that the existing relations or the relations that have to exist are multi-dimensional.

We have observed that the interdependence of countries with each other has become more widespread with globalization in the period of combating epidemics that have come back to us recently. The closure of the borders, the nations of the world who have to turn inward,

emphasize the importance of the transportation system in general. Making common policies in global crises is of critical importance for hegemonic countries. In these periods where diplomacy gains a high level of importance, common solutions are sought for crises and it is observed that countries that have fought for hundreds of years in global crises such as pandemics and faced with world wars are associated. However, this convergence does not mean that a hegemonic power gives opportunity to other states that want to absorb itself. It emerges as the winner of this situation with the least loss in global crises like this. Historical war strategies have reflected this situation into the future many times in the field.

Commander Thukidididis, who lived in the 400s Before Christ (BC), explains the Peloponnesian Wars between Sparta and Athens, which lasted for 27 years, with the struggle for hegemony. It is known that the reason for the emergence of this war was the activities of Sparta against Athens, which started to disrupt the hegemonic balance of power. Although Athens has more hegemonic power, Sparta ventures into war in order to prevent it from taking this leadership. However, as a result of the prolonged war and the wear and tear of the people, things got worse, so the winner of the war seemed to be Sparta, but the Persians, who were independent from these two countries. Yes, there is a winner in the 27-year struggle on the field. However, this side, which lost power in military, economic and social terms, unintentionally offered an opportunity to the Persians who were willing to become another hegemonic power.

In the last decade, research on international regimes has made great progress. Consensus has been achieved on the definition of international regimes as principles, rules, norms and procedures around

which expectations in a particular area of international relations are integrated. There are problems with implementing this definition: especially when the concept of the international regime exceeds the institutionalized consequences of formal interstate agreements, the boundaries between regime and non-regime situations become blurred. (Simmons & Haggard, 1987).

Wars for hegemony have been replaced by diplomacy and system change has been made necessary. Complex dependence arises when reality and power are mutually defined. Mutual dependency is in a period that does not require continuity. Because changing conjuncture and political systems can lead to structural changes.

In *Power and Interdependence*, three main characteristics of complex interdependence are specified: firstly, the political goals of the state are not determined within the framework of static hierarchies, they are subject to barter. Second, the existence of multiple communication channels between societies also increases the variety of political instruments, which strictly limits the ability of foreign ministries to control the foreign affairs of states. Finally, military power is largely unrelated (Keohane & Nye, 2001: s. 89).

Interdependence is generally defined as the interactions between states and non-state actors in the international economy. While it was possible to define it as military until a hundred years ago, it has an important place in liquidity today. Theory complexity stems from the exchange of goods, money, people, and information between countries. Interdependencies as a result of political changes between countries are not exactly the same. To be able to speak of interdependence, we need to consider the costs and benefits of the interaction between two or more parties.

We saw international organizations not as the fulcrum of descriptive law, but as those that institutionalize political links and in which trans-governmental policy, coordination and coalition could take place. International organizations have more influence on the agendas of states and their influence on outputs in terms of ocean politics compared to international financial relations. In the intervening decade, the view has been adopted that international organizations are facilitators rather than lawmakers. The number of such organizations increased, some of them such as the International Monetary Fund - their scope of action expanded, but these organizations made little effort to develop real supranational capabilities. (Keohane & Nye, 2001: 90).

Norman Angell, a British economist, argues that in an international system where the international division of labor is widespread, conflicts between states can be resolved peacefully. According to him, the need for two people in a boat that is far from the shore and receiving water in the open sea explains the interdependence. While one of these two people is obliged to draw a globe and the other to drain the water leaking into the boat, they do not dare to throw each other out of the boat. They both need each other to survive and have to work in harmony. (Angell, 1989). The American political scientist Richard Rosecrance supported a form of commercial liberalism, as Angell did in the first decade of the twentieth century. He did not state that, unlike Angell, interdependence would inevitably triumph over the logic of sovereignty. However, he argues that taking into account all circumstances, the future of international relations will be characterized by a shift in the priorities of states from the logic of military competition to the logic of trade and mutuality. (Salamon, Roach, & Griffiths, 2011).

As trade between states increases, these states will become more mutually dependent on products. This two-way dependency between states is called. Joseph Nye states that policy choice has a highly social and particularly perceptual center of interdependence on costs and values. Liberal theories of interdependence are based on ideas about trade and economic relations (Keohane & Nye, *Power and Interdependence*, 2001).

All these theories ultimately work better in political economy over the political and military spheres. In our opinion, a country has economic benefits due to its superiority over other countries in the production of goods and services that are both financially expensive in the markets and the most suitable to produce, that is, it has a "comparative advantage". Free trade is also important in luring states into networks of economic interdependence that make the costs of international conflict and war so high that it is almost impossible to think about it. Free trade also has positive benefits as it enables different peoples to unite around common values and common trade culture in a way that they can understand each other better (Robert, 2006).

According to David Ricardo's theory of relative advantages, states should produce goods that have the best competitive power and can produce the cheapest (Dietz & Cypher, 1998). The more expensive goods they produce should be purchased from the states that produce them more cheaply. Thus, interdependence-centered relationships will be established between states. As long as the parties gain benefit in the continuation of these relations, they will not want the said relationship to deteriorate. This will reduce the likelihood of situations such as conflict and war. From this point of view, states are essentially commercial states (Dietz & Cypher, 1998). Therefore, it would not

be wrong to claim that interdependence not only leads to peace but is also a rational choice for all actors. However, it is not that every country that we want to reach increases its dependency capability by producing a good. Ricardo's theory leads to greater crises in global crises, especially in production goods whose raw material is food. States that are dependent on the cross in the food production mechanism will face famine and will have to cope with the domestic crisis.

The ability to cooperate and communicate can create opportunities for defining interests and pursuing strategies that cannot be implemented in a world where the only knowledge gained about other states is about their choices and their power resources. Just as in the *Convict Dilemma*, players' communication with each other changes the nature of the game, so organizations increase the communication skills of states and ensure mutually beneficial agreements to contribute to the common language of the state administration; so they change the results (Keohane R. O., 1982). Cooperation can take place without regimes or even open negotiation. As Axelrod points out, cooperation will develop as actors define their own interests in response to the strategies of others (and choose a new strategy) (Keohane & Nye, 2001).

As a result, interdependence shows us that it directly affects the balance of power. Although the Ricardian approach we mentioned above binds countries to each other, it also causes the balance of power to deteriorate. The loyalty of dominant countries to other countries may be necessary for the peace of the world, but it can also be seen as a weak point for this country. One branch of the soft power theory on which Nye emphasizes can overlap with this interdependence relation. Of course, just because a weak state has a share in production will

have a very weak effect on a country that is a dominant power. However, it can create a danger for countries with equal economic power.

In addition to all these, the efforts of countries to establish hegemony over the union in a period of leadership competition within the European Union is another part of the study. In a crisis period when states that seem strong should have a stronger word, the dominant countries in Europe are using the soft power theory mentioned by Nye. Kissinger says in his book "Diplomacy": "the aim justifies the means used". States that want to have an impact on the citizens of the country during the crisis period use all means for power control.

"The leadership envisaged by Nye is based on a political behavior that encourages other states to contribute to the stability of the international system. In other words, this leadership model is based on the principle that states are encouraged to waive their short-term earnings for their long-term interests based on the stability of the international system. (Keohane & Nye, "Two Cheers for Multilateralism", 1985). Great states have no problem relinquishing such short-term interests as they make much broader definitions of interest in the international system and expect their initiatives to affect world politics (Keohane & Nye, "Two Cheers for Multilateralism", 1985). However, in this leadership model, which is sustainable in non-hegemonic international conditions, excessive number of states pursuing policies that are completely independent from other states may cause discontent among powerful groups within the leading states and thus erode the willingness of the leader states to waive their short-term interests" (Keohane & Nye, "Two Cheers for Multilateralism", 1985).

Some of the issues mentioned above need to be put into theory. At this point, Immanuel Wallerstein, one of the most important pioneers

of "world system theory", argues that the superiority in the economic field leads to the superiority in the political and military field. Emphasizes that in order to achieve hegemony, superiority must be obtained in the fields of production, trade and finance. (Wallerstein, 2005). Once the superiority in these three areas can be attained at the same time, the position of hegemony can only be reached. Critical theory will be centered in this study as it explains hegemonic declines and rises better.

While the role and positions of the countries have been reshaped with each event, the latest order change has emerged with the pandemic crisis. Countries wishing to assume a leadership role within the Union started off by trying to gain financial advantage. Here we are witnessing the return of compulsory commitment to a war of hegemony.

Transforming Compulsory Addiction into Hegemony

Theories based on hegemony, in defining the hegemonic order, are united in that it is a regular but hierarchical international order. At the top of this hierarchy is the hegemon. The hegemon approaches the lower ranks of the hierarchy with two important tools, "brute power" and "persuasion". (Keohane R., 1991). In Gramsci, he defines hegemony as "intellectual-moral orientation" based on "consent" rather than "force" (Gramsci, 2007).

Realist thinkers who emphasize power, especially military and political power, defend the "theory of hegemonic stability". Hegemon is when a strong state controls or dominates less powerful states (Gilpin, 1999: 29). The concept of realist hegemony is based on the

assumption of a hegemonic nation-state and recognition of its power for the stability of the international system (Gilpin, 2011).

German political science and historian Ulrich Menzel defines imperialism as a softer and more variable form of hierarchical structure in international relations than hegemony in comparison to the rise and fall periods of empires (Menzel, 2015: 29).

The reason for many of the wars in Europe that started from Westphalia and reached the world wars was due to the hegemonic struggle between the states in Continental Europe. Germany, which is one of the countries that wants to have a say in the continent and wants to dominate many countries in the continent, has played a leading role in the outbreak of world wars. France, which was attacked by Germany in both world wars, made various initiatives by stating that Germany should be kept under control especially after the Second World War. At this point, while the world, which is in the process of global crisis, is trying to cope with the economy and health technology, European states may have entered a power struggle within themselves.

Although Europe is now in a good position as world trade, preventing wars and achieving lasting peace within the continent took place immediately after World War II. Moreover, the removal of hostility between Germany and France after the Second World War resulted in an increase in the interdependence of the economies and the exchange. One of the most important reasons of the wars taking place in continental Europe was hegemony struggles in the continent. It is not possible to state that there was an absolute winner of these centuries-long struggles, sometimes one and sometimes the other state seized power in the continent and succeeded in establishing its hegemony. One of the struggles for hegemony in continental Europe took place

between France and Austria-Hungary for many years. The struggle for hegemony between France and Austria-Hungary was not only between the two states, but also between the dynasties that ruled the two countries. No state has been able to perpetually impose its hegemony on other states or states and maintain its existence in this way, by not accepting the hegemony of any state that can disrupt the balance policy in Continental Europe, and has always aimed to ensure balances between the powers in the Continental Europe. From time to time, he struggled to restore balances. Thus, the British did not participate in the power struggles in Europe as actors, but were able to intervene that could change the balances. (Gollwitzer, 1972: 245-283).

What we have tried to convey in the part so far; The dependency theory was related to the fact that it affects countries differently each period. The issue of dependency, which we have examined in a very wide area, may have been an important factor in the transition from conflict to establishing unity in Europe. However, the separatist movements that have reappeared within the union are dragging the countries into an order that prevents them from moving freely. While the institutionalization efforts of the European Union continue, they have taken quite a step forward in terms of interdependence with legal, social and economic agreements.

However, with the departure of England, the first spark emerged. Considering the European Union as a burden for itself, Britain took the first step of the separatist movement with this radical decision. Britain, which is freed from compulsory dependency hegemony, may be the first voice of separation bells for other countries. However, when it comes to the pandemic period, the financial crisis within European countries has brought the countries in need of union to the

fore. The Covid-19 Pandemic crisis, which has a great impact on the market as capital, has revealed the countries that have survived with the aid of the union to weak countries. However, countries such as Spain and Italy, which say that they cannot benefit from these resources on equal terms, are quite uncomfortable with this situation. The power struggle of Germany and France in unity has been reignited with this crisis. At this point, the compulsory dependency we talked about turns into a hegemony. Despite its population of approximately 500 million in the world, the race to become a hegemonic power in the region which has approximately one third of the world's gross domestic product (GDP) is quite important. The EU is the biggest trade power, making almost a third of the world trade alone. The European Union, seen as the largest market in the world, is the dominant actor in international trade negotiations.

As we mentioned above, after the Brexit vote, the roles and importance of Germany and France in the Union increased. The global economic crises experienced are an issue that should be discussed separately for Germany. Finally, in the economic crisis affected by the pandemic epidemic that affected the whole world, Germany's strong economy increased the importance of Germany in the European Union. In a period when the economic crisis affected the whole world, the increasing economic power of Germany and the stagnation of the economies of other countries in parallel to this made it stronger in the decisions to be taken within the Union. Immigration problems with Brexit and the Arab Spring raised the issue that it should be a dominant force in the European Union. Failure to comply with the regulations, institutions, and decisions taken by the heads of state and government of the European Union has shown that there is a sanction

problem within the union. The existence of undefined distribution of powers among European Union institutions increases the need for joint action and cooperation within the Union.

It is not enough to have a strong economic structure in order to attain the position of a hegemonic country in the Union. At the same time, it is necessary to have an active foreign policy understanding. In order to be strong, it is necessary to have economic and political resources, but also to have a will to achieve the goals. At this point, France and Germany are in a race to show their influence, especially in deportation operations. France plays a very active role militarily and economically in the region of Central Africa and North Africa. In addition, France, which is located next to the Greek Cypriot Administration in the Mediterranean region, continues its activities with Greece. Especially active with oil exploration companies in the Mediterranean region, France also sent warships to the region. France, which was in Libya recently, has now followed a very active policy in Lebanon and showed that it is also active in the Middle East region. On the other hand, Germany sent warships to the region to show its effectiveness in the Mediterranean region and made many statements on behalf of the European Union. It should be noted that he is making his statements on behalf of the union. Increasing tensions in the Mediterranean region trying to play a mediating role in the government of Germany, Greece and Turkey in the name of maintaining unity on issues related to co-decision work. In Libya region, military companies and Germany, which helps economically, are trying to be wherever France is.

When we look at other countries, countries such as Italy and Spain are far behind in this power race as they could not overcome the Covid-19 Pandemic crisis. This is why Italy and Spain have made several

statements to leave the union. Italy, which cannot manage the process well and was most affected by the crisis, can survive only with private oil exploration companies in the Mediterranean. Beyond that, countries that do not have any economical power now hope to benefit from the economic support of the union for their own people. At this point, as an opportunity, we are watching the hegemony power struggle of Germany and France in the region.

During the Covid-19 pandemic process, Germany's attempts to impose the solutions it offers in line with its national policy without adapting it to the European Union are likely to be met with a reaction in the Union. Rather than such an approach, reaching the solutions required for the Union together with the member states is more likely to be accepted. Only in this way will Germany be economically strong, which will increase the possibility of imposing itself. However, the hegemony of Germany within the Union will not be accepted if France plays an active role in this process. The harmony tried to be achieved within the Union may take the opposite direction and lead to disintegration and as a result, separations from the Union may occur. If they decide to act together with France and agree to rule together, it is possible that the forces will collide one day, even if this process goes on for a while.

If countries that are successful in the struggle for hegemony make this struggle sustainable, there will be a continuous progress in terms of the resources they have. The one who has more resources in the race for hegemony, the more advantageous. In the struggle for hegemony, those who have enough weight to change the balance of power between rival states in whatever direction in the capitalist world economy can be successful. The country that carries this struggle across

borders and is successful thinks it will be successful. So why is there a fight for hegemony when there is no struggle for the balance of power? Because Germany and France thought that they were successful in the balance of power, they entered a race for hegemony. In our opinion, a country that is not capable of balancing in the balance of power cannot establish or maintain its hegemony. Germany tries to prove that it provides the balance of power by using this feature in the bilateral talks on behalf of the union. For example, the tensions in the Mediterranean region, the European Union members of the Union to enter Greece by way of the tension between the community advocacy Turkey, Germany, this description fits our our. In other words, we say that a country that does not have a say in ensuring union of power cannot be a hegemonic power. France lags behind in this regard. France, which is active in a wide geography in the Mediterranean, Middle East and Africa, exhibits a more aggressive policy. He is in a conversation with direct threat rather than a constructive agreement like the German. This aggressive attitude is a potential force that will move Germany forward inside and outside of Europe. In other words, France ends its own hegemony before it even starts. Aggressive and aggressive structures in the global order are now history. We can also witness the leadership of Germany in the XXI century, when we observe the achievements of the states approaching with the Soft Power element.

Instead of Conclusion

European states, which have faced many wars until the 21st century, have struggled with many epidemics. Europe started a new era with the 1648 process, fought among themselves for many years before and after this period. These wars were for hegemony. However, instead of

globalization and hegemony, they had to get closer to each other with mutual dependence. Countries that fought for centuries did not quit the war of hegemony until the mutual dependency system emerged. While the struggle for supremacy continues among themselves despite being united after the World Wars, on the other hand, hegemony war is waged against the world. The epidemic that took place while these wars continued over the economy and technology shifted the world to another area.

Just as the role of the capitalist world economy as a capital accumulation base in the global system came to a state with the scale and resources of the United Kingdom and the United States in the late XVII and early XVIII centuries, the role of world sovereignty in the beginning of the 20th century did not apply to a state with the scale and resources of the United Kingdom. It came too big.

However, this epidemic experienced after the Brexit process and global crises were sufficient to disrupt all balances. When we look at Europe, all the member states of the union were closed to themselves during the crisis and ignored their extensive partnerships. This situation will raise question marks for the future of the EU. When the policies of the European Union leaders in this process are examined, we see that they focus on national policies rather than a global struggle to be carried out on the epidemic. In the struggle for Hegemony in the European Union, Germany and France seem to be ahead of any of their rivals in terms of their resources. A politically efficient European Union can create the confidence to strengthen its potential. It can be said that an ever-expanding European Union alone has the necessary material and ideological resources to fulfill the minimum administrative functions in a world where chaos is increasing. However, if we

ignore the increasing chaos and management problem within the union, we would have made the analysis wrong. The thesis we have established in this study is that a balance of power can be established with mutual dependency and a country that is strong enough to provide this balance of power can establish its hegemony over other countries. This is the system we wanted to tell from the very beginning. If we approach this theoretically, we can say that we have established a link between the Gramscian understanding of hegemony and Joseph S. Nye's understanding of soft power. So that you can evaluate this concept as the adaptation of the soft power concept to international relations through the Gramsci understanding of hegemony.

In the new global order, instead of being fed from chaos, we have passed to a system where those who are strong enough to end chaos come to the fore. On the other hand, we can call this soft power theory. Countries that are solutions to chaos and crises will follow the path by gaining the trust of the states in their regions. This trust is economic, political and military recovery for the country. The era of countries' exploitation of their own resources is not over yet. However, the fact that countries that claim to be against the exploitation system have a say is an indicator of the changing order.

Therefore, it can be said that evaluating the soft power of political organizations also means evaluating their potential to become hegemonic power. According to Joseph S. Nye, soft power is the ability to get what you want by attracting yourself instead of using force or giving money. This power comes from the charm of a country's culture, political ideals, and policies. Soft power increases when policies appear legitimate to others (Joseph, 2005). The most important

indicator of the European Union's success in presenting its own interests as universal and the interests of the general is its soft power.

According to Robert Cox, the most important mechanism by which world hegemony expresses itself through universal norms is international institutions. International institutions form a set of rules that facilitate the development of the world order. They reduce the influence of anti-hegemonic ideas by ideologically legitimizing the world order and enabling the elites of peripheral countries to be included in the system. (Cox, 1996).² Here, we have worked out that the steps taken with mutual dependency can be used as a soft power factor as much as possible. The point where the pandemic crisis and other crises will show similarities is that the country that will reach out to the losers in this crisis will establish the hegemony and its own order. The country that will succeed in establishing the balance of power will continue as the strongest country in the European Union and carry the leadership. How long will the European Union remove this hegemony and dissolve? can be discussed in another article. However, every step to be seen within the European Union is a bigger step taken to take its place in the world order.

---

²Robert Cox's writings have had a profound influence on recent developments in thinking in world politics. This book brings together for the first time his most important essays, grouped around the theme of world order. The volume is divided into sections dealing respectively with theory; with the application of Cox's approach to recent changes in world political economy; and with multilateralism and the problem of global governance.

Bibliography

- Angell, N. (1989). "The great illusion revisited: The international theory of Norman Angell". *International Studies Review*, 341-358.
- Baldwin, D. A. (1980). "Interdependence and Power: A Conceptual Analysis". *International Organization*, 34(4), 471-596.
- Cox, R. W. (1996). *Approaches to World Order (Cambridge Studies in International Relations)*. Cambridge: Cambridge Publisher.
- Dietz, J. L., & Cypher, J. M. (1998). Static and Dynamic Comparative Advantage: A Multi-Period Analysis with Declining Terms of Trade. *Journal Of Economic Issues*, 32, 305-314.
- Garaudy, R. (2004). *Le Terrorisme Occidental*. France: Paperback.
- Gilpin, R. (2011). *Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası*. Ankara: Kripto Yayınları.
- Gollwitzer, H. (1972). *Geschichte des Weltpolitischen Denkens*. Göttingen: Ruprecht.
- Gramsci, A. (2007). *Prison Notebooks*. New York: Columbia University Press.
- Holsti, K. J. (1978). "A New International Politics?". *International Organization*, 32(2), 513-530.
- Joseph, N. S. (2005). *Soft Power*. London: Public Affair.
- Keohane, R. (1991). "The United States and the Postwar Order: Empire or Hegemony?". *Journal of Peace Research*, 28(4), 437-438.
- Keohane, R. O. (1982). "The Demand for International Regimes". *International Organization*, 36(2), 155.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1985). "Two Cheers for Multilateralism". *Foreign Policy*, 61(3), 28.

- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2001). *Power and Interdependence*. New York: Addison Wesley Longman.
- Kissenger, H. (1994). *Diplomacy*. United State of America: Pandora.
- Mearsheimer, J. (1990). "BacktotheFuture: Instability in Europe AftertheColdWar". *International Security*, 5(1), 12.
- Menzel, U. (2015). *Die Ordnung der Welt. İmperium und Hegemonie in derHierarchie der Staatenwelt*. Berlin: Suhrkamp Verlag.
- Robert, H. (2006). "Montesquieu on Commerce, Conquest, War and Peace". *Brooklyn Journal of International Law*, 33(1), 2-25.
- Rode, R. (2002). *Weltregieren durch Internationale*. MÜNSTER: LIT Verlag.
- Salamon, M. S., Roach, S. C., & Griffiths, M. (2011). *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Simmons, B., & Haggard, S. (1987). "Theories of International Regimes". *International Organization*, 41(3), 28.
- Wallerstein, I. (2005). *Modern Dünya-Sistemi*. (L. Boyacı, Çev.) İstanbul: Bakış Yayınları.
- Waltz, K. N. (1970). *The Myth of National Interdependence*. Cambridge: MIT Press.
- Yılmaz, M. E. (2007). "Wethphalia'dan Günümüze Savaş". *Uluslararası İlişkiler*, 4(14), 12-45.

ENTEGRASYONUN ÇÖZÜLÜŞÜ MÜ?: POST-PANDEMİNİN MUHTEMEL SENARYOSU

Yunus KARAAĞAÇ¹

Eren AKGÜN²

ÖZET

1951 Avrupa Kömür ve Çelik Toplulukları Antlaşması ile ekonomi temelli bir barış süreci inşası başlatan Avrupa havzası, entegrasyoncu ve yeni işlevselci teorilerin ışığında siyasi bütünlüğün nevi şahsına münhasır bir örneğini oluşturmuş, bu oluşum Avrupa Birliği ismi ile vücut bulmuştur. 1992 Maastricht Birlik Antlaşması ile “Ekonomi, Adalet ve İçişleri, Dış Politika ve Güvenlik Politikası” zemininde yükselen Avrupa Birliği, tek ve birleşik yapısı ile küresel sistemin belirleyici aktörlerinden biri haline gelmiştir. İşleyişin teorik boyutu böyle iken; birlik içinde ulus-devlet bilincinin sıcaklığını koruması (Almanya-Fransa), ortak dış politika ve güvenlik konularında ayrışmaların yaşanması,

---

¹Doktora Öğrencisi, İstanbul Arel Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler,
E-posta: yu_kara_gs@hotmail.com

²Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Medipol Üniversitesi, Kamu Hukuku,
E-posta: av.erenakgun@gmail.com

İngiltere'nin sansasyonel biçimde birlikten çıkması gibi sebepler oluşumun pratik yansımalarını içermektedir.

COVID-19 olarak isimlendirilen güncel pandemi ise çözülme emareleri gösteren Avrupa Birliği'nin Avrupa bireyselliliğine ve ülke bazlı otoriterleşmeye doğru dönüşümünü hızlandıracak etken unsurların başında gelmektedir. Tüm dünyayı olduğu gibi Avrupa'yı da etkisi altına alan küresel salgın sürecinde, Fransa ve Almanya gibi ülkelerin diğer birlik üyeleri İtalya ve İspanya'nın kendileri için satın aldıkları sağlık malzemelerine ve teknik ekipmanlara devlet eliyle el koyması, Avrupa Birliği ruhunun tam olarak benimsenemediğini göstermekte, ulus-devlet ve ulusal milliyetçiliğin entegre Avrupa yapısında gedik açacağı muhtemel bir realite olarak karşımızda durmaktadır. Ayrıca ulus-devlet bilincinin yükselmesiyle beraber ülke bazlı otoriterleşme eğilimlerinin artacağı da olası gelişmeler arasındadır. Pandemi sürecinde İtalya ve İspanya'ya, Rusya ve Çin gibi "öteki" ülkelerin yardımında bulunması ise Avrupa Birliği'nin dış politika konusunu etkileyebilecek, mevcut ittifaklar veya politik hamlelerin tersi yönde gelişim gösterebileceğine dikkat çekmektedir.

Bu çalışma, COVID-19 pandemisinden sonra özellikle Avrupa Birliği'nin varoluşu nedeni olan bütüncül Avrupa idealinin zedeleneceği varsayımından hareket ederek, üye ülkeler arasında ve ortak dış politika hamlelerinde önemli değişikliklerin yaşanabileceğini ve entegrasyondan ulus-devlet otoriterliğine dönüşümün olabileceğini ortaya koyabilmek adına hazırlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, COVID-19, Entegrasyon, Otoriterleşme, Ulus-Devlet.*

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KISA TARİHÇESİ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da yeni bir savaşın önüne geçmek ve bölgesel de olsa kalıcı bir barışı sağlamak amacıyla bütünleşme adımları atılmıştır. Yeni bir Nazi Almanya'sının ortaya çıkışını engellemek ve revizyonist politikalara son verebilmek için Fransız planlamacı Jean Monnet ve Fransız Dışışleri Bakanı Robert Schuman, günümüz Avrupa entegrasyonunu oluşturacak bir öneri ortaya çıkarmıştır (Bache ve George, 2006, s. 94). Bu öneriye göre Fransa ve Almanya arasındaki kömür-çelik çekişmesinin savaşa neden olan en önemli parametre olduğu düşünölmüş, bu kapsamda kömür ve çelik sektörünün denetlenmesi, düzenlenmesi ve ticaretinin ulus-üstü bir otoriteye devredilmesi konusunda Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu fikri meydana gelmiştir (Ateş, 2019, s. 293).

1957 Roma Anlaşmalarıyla kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Örgütü ise yeni işlevselci teori (Haas, 1975) kapsamında oluşturulan bütünleşik Avrupa idealinin diğer destekleyici sütunlarını oluşturmuştur. 1965'deki "füzyon" antlaşmasıyla söz konusu üç yapı Avrupa Toplulukları adıyla birleştirilmiştir. 1 Ocak 1988'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile de sınırlar arası engeller kaldırılmış ve Avrupa Tek Pazarı oluşturulmuştur (Hasgüler ve Uludağ, 2014, s. 356). 1992'de imzalanan ve Kasım 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması ile bugünkü ismine ve kurumsallığına kavuşan Avrupa Birliği 28 üye öлкеye sahip olup, küresel sistemi etkileyen bir örgüttür (T.C. Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020).

Tek pazardan dış politikaya, üniversite diplomalarının karşılıklı tanınmasından adli sicil kayıtlarının değişimine kadar çok çeşitli alanlarda iş birliği yapma amacı güden ve üye öлке sayısı artmakta olan Avrupa

Birliği'nin üç dayanak sütunu bulunmaktadır: (1) Avrupa Topluluğu, (2) Ortak Güvenlik ve Dış Politika ve (3) Adalet ve İçişleri (Griffiths, O'Callaghan, Roach, 2013, ss. 15-16).

Avrupa Birliği'ni oluşturan temel organlar şu şekildedir:

- Üye devletlerin vatandaşlarının doğrudan milletvekillerini seçtiği ve merkezi Strazburg'da bulunan Avrupa Parlamentosu,
- Üye devletleri temsil eden ve merkezi Brüksel'de bulunan Avrupa Birliği Konseyi,
- Konsey kararlarını uygulayan ve örgütün icra makamı konumunda bulunan merkezi Brüksel'de bulunan Avrupa Komisyonu,
- AB hukukunun birlik içinde uygulanmasından sorumlu olan merkezi Lüksemburg'da bulunan Avrupa Birliği Adalet Divanı,
- Birliğin mali işlerini düzenleyen merkezi Lüksemburg'da olan Sayıştay (Hasgüler ve Uludağ, 2014, s. 362).

COVID-19 SÜRECİNDE AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNİN POLİTİK VE HUKUKİ TUTUMU

COVID-19, insanlar başta olmak üzere; yarasa, kedi, köpek, domuz gibi hayvanlarda da görülen bir koronavirüs ailesi virüsüdür (Singhal, 2020). Kuş gribi, domuz gribi gibi virüsler koronavirüs ailesinin daha önceki süreçlerde görülen virüsleri iken, COVID-19 son dönemin en temel tehditlerinin başında yer alan koronavirüs ailesi üyesidir.

Koronavirüs'lerin pek çoğu insanlarda soğuk algınlığına neden olmaktadır. Fakat 31 Aralık 2019'da Çin'in Wuhan şehrinde görülen yeni tip koronavirüsün soğuk algınlığının ötesinde bir etkiye sahip olduğu saptanmış ve hastalığın adı COVID-19 olarak kabul edilmiştir. COVID-

19 çok kısa bir süre içerisinde tüm dünyayı etkisi altına alarak küresel pandemiye meydana getirmiştir (WHO, 2020).

COVID-19 süreci sonunda uluslararası ilişkiler ve küresel sistemde köklü değişimlerin yaşanabileceği muhtemel bir realitedir (Ulutaş, 2020, s. 10). Otoriterlik ve sağ popülizmin küresel çapta yükselmesi, çok-kültürcülüğün sorgulanarak yabancı düşmanlığının fikrîsel ve eylemsel bazda artması, sınırlara duvar örme düşüncesinin güçlenmesi, ulus devlet çapında içe dönüşün yaygınlaşması, uluslararası kuruluşların ve özellikle Avrupa Birliği'nin varlık nedenlerinin sorgulanmasını beraberinde getirmeye başlamış (Hanioğlu, 2020, s. 24), bu bağlamda ulus devletlerin önemine yeniden dikkat çekmiştir.

COVID-19 pandemisi öncesinde İngiltere'nin birlikten çıkması, birlik içinde yaşanan ekonomik çözüme, göçmen karşıtlığı bağlamında çok-kültürcülüğün zedelenmesi gibi problemlerle uğraşan Avrupa Birliği'nde, özellikle son dönemde üye ülkeler arasındaki güven bağının kopmaya başlaması, ekonomik iş birliğinin insani boyutundaki zafiyeti ve Birliğin varoluş sebeplerini sorgulayan tartışmalar (Özay, 2020, s. 65), gündemin temel parametrelerini meydana getirmiştir.

Sınırların ortadan kaldırılmasının sembolü olan Schengen Antlaşması'nın askıya alınması (Hatip, 2020), üye devletlerin birbirlerinin sağlık yardımlarına ve tıbbi ekipmanlarına el koyma eylemleri (DW, 2020), COVID-19 sürecinde AB ülkelerinin genel durumuna dikkat çeken olgulardır.

Pandemi sürecinde AB yapısı içinde aksiyon filmlerini andıran ve devlet korsanlığı ile tıbbi casusluğun iç içe geçtiği olaylar şu şekilde yaşanmıştır: Çekya, İtalya'ya giden acil yardım malzemesi taşıyan araçlara el koyarak devlet korsanlığı eyleminin başlangıcını oluşturmuş, İtalya ise

Yunanistan'a ve Libya'ya giden acil yardım malzemelerine el koymuştur. Bu durum karşısında Fransa da İspanya ve İtalya'ya giden tıbbi malzemeleri zorla bünyesine katmıştır (Sabah, 2020). Almanya'nın satın aldığı maskelere ise ABD'nin el koyduğu iddia edilmiştir (DW, 2020). Bu durum karşısında Almanya ise Çin'den ithal edilen ve Almanya üzerinden İtalya'ya gönderilecek maskelere el koymuştur (Yenişafak, 2020).

Bu süreçte ise Çin, 80 ton hacmindeki koruyucu ekipman içeren bir kargo uçağını Varşova'ya göndermiş, Polonya başbakanı Mateusz Morawiecki, Polonya'ya yaptığı maske bağışı için Çin'e teşekkür konuşması gerçekleştirmiştir. Çekya Cumhurbaşkanı Milos Zeman ise Çin'in koruyucu sağlık teçhizatı konusunda kendilerine yardımcı olan tek ülke olduğunu ifade etmiştir (Stojanovic, 2020).

Söz konusu karışıklığa ve hukuksuzluğa tepki gösteren AB Bilim Kurulu Başkanı Mauro Ferrari istifa etmiş, İtalya eski başbakanı Matteo Salvini ise kendilerine ihtiyaç duydukları anda destek vermeyen AB'den çıkma çağrısını sert bir açıklama ile ortaya koymuştur (Sadık, 2020, s. 97).

COVID-19 sürecinde AB çerçevesinden politik ve hukuk dışı manevralar bu şekilde ilerlerken ülkelerin kendi yurttaşları bazında gerçekleştirdiği sıkı önlemler ise iki temel probleme işaret etmiştir. Bu problemlerden ilkinin sıkı tedbir girişiminde bulunan üye ülkelerin bu süreçten otoriterleşerek çıkma ihtimali, ikincisini ise sıkı tedbirler kapsamında temel hak ve özgürlüklerin askıya alınabilme potansiyeli oluşturmaktadır. Macaristan başbakanı Victor Orban'ın girişimleri söz konusu problemlerin pratik yansımalarını içermektedir (DW, 2020b).

Victor Orban, muhalefet partilerinin desteğinden yoksun olarak acil durum yasasını hayata geçirmiş ve bu yasayla AB içinde tartişmalara ve eleştirilere neden olmuştur. Acil durum yasası ile ilan edilen olağanüstü hâl sürecinde parlamento seçimleri yenilenmeyecek, bazı yerel yönetimlerin ve muhalefet partilerinin devlet yardımları ciddi oranda azaltılacaktır. Temel hak ve hürriyetleri kısıtlama tehlikesi bulunan olağanüstü hâl mevzuatına göre, vatandaşlar pandemi ile ilgili yalan ve yanlış bilgi vermekten 5 yıla kadar yargılanabileceklerdir. Düzenlenen bu yasa ile suç kapsamının bu denli geniş tutulması hükümetin istemediği haberleri yapan gazetecilere yönelik bir susturma girişimi olarak görölmüş ve endişe verici olarak değerlendirilmiştir (Bond ve Jakubowska, 2020).

POST-PANDEMİ SÜRECİNDE OLASI SENARYOLAR

COVID-19 salgını küresel bir problem olarak bütün ölkeleri etkileyerek, ölkelerin çözümlerini ulusal seviyeye odaklamıştır. Özellikle Avrupa Birliği içindeki çekişmeler AB üyeleri arasındaki dayanışmanın ve birlik duygusunun ne kadar kırılgan olduğunu göstermiştir (Müftüler-Baç, 2020, 21). Bununla birlikte AB, pandemi tehdidine ciddi bir kriz sürecinde yakalanmıştır. Göç baskısı altında yükselen milliyetçilik, sosyal refahtan uzaklaşan neo-liberal uygulamalar, kuralsızlaşma eğilimi, artan işsizlik, Fransa'daki 'Sarı Yelekliler' hareketi, 2008 krizi sonrası uygulanan ekonomik tasarruf tedbirleri, İngiltere'nin AB'den ayrılması, salgın sürecinde Almanya-Fransa arasındaki statükocu sınırların tekrardan inşası düşüncesi, AB'yi ciddi şekilde sorgulanır hale getirmiştir. (Aybar, 2020, s. 104).

COVID-19'un Çin kaynaklı bir salgın olmasından ötürü küresel çapta oluşan Çin düşmanlığı ve nefreti, Çin'in bölgesel bazda yaptığı yardım kampanyaları ile tersi yönde gelişim göstermeye başlamıştır. Çin'in özellikle Avrupa ülkelerine gerçekleştirdiği insani ve sağlık malzemesi yardımları ile yürüttüğü kamu diplomasisi (Ulutaş, 2020, s. 13), AB ülkelerinin Batı merkezli dış politikalarını etkileyecektir. Ayrıca Çin'in dışında Rusya gibi öteki kabul edilen ülkelerin Avrupa'yı bu süreçte yalnız bırakmaması da AB'nin, dış politikada multivektörel bir anlayışa dönebileceğini ve Asya tipi otoriter eğilimlere yaklaşabileceğini olası senaryolara dâhil etmektedir.

COVID-19 sonrasındaki sürecin; tedarik zinciri sağlam, ekonomisi dirençli, halkına güven veren, güçlü kurumlara ve altyapıya sahip, kriz yönetebilme becerisi üst seviyede olan güçlü devlet imajına evrilmesi (Ulutaş, 2020, s. 12), dolayısıyla Avrupa Birliği'nin, merkeziliği güçlendirilmiş bir federal yapıya dönüşmesi beklenmektedir (Zarifoglu, 2020, s. 110). Otoriterliğin ve merkeziliğin önem kazanacağı konusundaki en temel göstergelerinden biri küresel ölçekli devam edecek olan ekonomik durgunluktur (Hanioglu, 2020, s. 24). Özellikle AB bazında devletin minimize edildiği ekonomik modelin son kerte de genel kabul görmeyeceği öngörülmektedir (Aydın, 2020, s. 41).

Sınırların kapatılması düşüncesi; milliyetçiliğin ve ırkçılığın yeniden filizleneceğine dair bir görünüm arz ederek Avrupa Birliği'nin geleceği üzerinde büyük bir soru işareti oluşturmaktadır. AB ülkelerinin Çin'in sert disiplinle sağladığı kitle kontrolü yöntemlerini ve ulusal egemenlik modelini benimsemeye başlaması, AB'nin geleceğini tehlikeye atmaktadır (Yıldızoğlu, 2020). Burada dikkat edilmesi gereken otoriter rejimlerin güçlenmesi değil, liberal-demokratik yönetimlerin otoriterleşmesidir (Kardaş, 2020, s. 49). Gelişmeler göstermektedir ki AB

ruhu, Çin'in maske diplomasisi karşısında zayıflayacak (Hutt, 2020), otoriter rejimlerle liberal-demokratik rejimlerin iş birliği derinleşecektir.

SONUÇ

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın politik, toplumsal, askeri ve ekonomik alanlarda yarattığı uluslararası tahribat ve yıkım, kalıcı barışın³ sağlanması gerektiği tezini ortaya çıkarmıştır. Günümüz küresel siyaset arenasında en önemli aktörlerden biri olan Avrupa Birliği'nin varoluşsal dayanağı söz konusu kalıcı barış idealinin bir sonucudur. Öncelikle ekonomik, daha sonra teknik ve politik ilişkilerde bütünleşme hedefi doğrultusunda kurulan Avrupa Birliği, birlik içinde sınırların ortadan kaldırıldığı, insan hakları ve uluslararası hukukun temel birleştirici unsur olduğu, ortak para biriminin kullanıldığı, adalet, dış politika ve ekonomi alanlarında bütüncül hareket etmenin ön planda olduğu bir sistemdir.

Fakat etik değerler ve insancıl hukuk temelinde inşa edilen entegre Avrupa sisteminin, pratik boyut kapsamında (ekonomik, demokratik, kültürel) zayıfladığı ve yakın gelecekte iflas edebileceği yönünde çeşitli öngörüler bürokratik ve akademik seviyede dile getirilmektedir (Thies, 2012; Poyraz, 2013; Webber, 2014; Bergmann, Cicarelli ve Lamond, 2020). Özellikle Avrupa Birliği ülkeleri arasında birlik algısının yerini her ülkenin kendi menfaatine ve ulusalcılık zemininde

---

³Kalıcı barış idealinin kökleri Immanuel Kant'ın (2003; 2020) 1795'te kaleme aldığı "Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Deneme" isimli eserine dayansa da bölgesel bütünleşme doğrultusunda girişilen ve başarıya ulaşılan ilk yapı Avrupa Birliği'dir.

yükselen ulus devlet fikrine bıraktığı düşüncesi COVID-19 pandemisi sürecinde kendini göstermektedir.

Birlik ruhuna aykırı bir şekilde, devletlerin önceliği kendi vatandaşlarına göstermesi ve üye ülkelerin birbirlerine karşı sağlık ve teknik malzemeler konusunda devlet korsanlığı penceresinden yaklaşması, pandemi sonrasında demokratik teamüllerden otoriterleşmeye kaymaya başlayan tutumlara ve ulus-devlet fikrini önceleyen milliyetçi devlet düşüncesine dikkat çekmekte, liberal demokratik AB ülkeleri ile Çin ve Rusya gibi otoriter ülkeler arasındaki ilişkilerin kökleşeceği öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ateş, D. (2019). *Uluslararası Örgütler: Devletlerin Örgütlenme Mantiği*. Bursa: Dora Yayınları.
- Aybar, S. (2020). “Küresel İktisadi Dönüşüm Dinamiklerinin Jeopolitik Yansımaları”, Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırma Merkezi (Der.), *Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler* içinde, Ankara, SAM Yayınları, 102-106.
- Aydın, M. (2020). Covid-19 ve Uluslararası Düzen. Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırma Merkezi (Der.), *Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler* içinde, Ankara, SAM Yayınları, 40-44.
- Bache, I. & George, S. (2006). *Politics in the European Union*, Oxford, Oxford University Press.
- Bergmann, M., Cicarelli, S. & Lamond, J. (2020). Coronavirus May Be the EU's Hardest Test Yet. *Center for American Progress*, <https://www.americanprogress.org/issues/security/news/2020/03/18/481862/coronavirus-may-eus-hardest-test-yet/> (Erişim 14.05.2020).
- Bond, I. & Jakubowska, A. G. (2020). COVID-19: Can the EU avoid an epidemic of authoritarianism? *Centre for European Reform*, 09.04.2020, https://www.cer.eu/sites/default/files/insight_IB_AG.9.4.20_0.pdf, (Erişim 25.05.2020).
- DW. (2020a). Salgında maske savaşları. *Deutsche Welle Türkçe*, <https://www.dw.com/tr/salg%C4%B1nda-maske-sava%C5%9Flar%C4%B1/a-53010311> (Erişim 16.05.2020).

- DW. (2020b). FR: Koronadan sonra Macaristan'da demokrasi olmayacak. *Deutsche Welle Türkçe*, <https://www.dw.com/tr/fr-koronadan-sonra-macaristanda-demokrasi-olmayacak/a-52964847> (Erişim 25.05.2020).
- Griffiths, M., O'Callaghan, T. & Roach, S.C. (2013). *Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, (Çev. CESRAN), Ankara: Nobel Yayınları.
- Haas, E. B. (1975). *The Obsolescence of Regional Integration Theory*, Berkeley: Institute of International Studies.
- Hanioğlu, M. Ş. (2020). Covid-19 Sonrası Küresel Düzen: İki Seçenek. Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırma Merkezi (Der.), *Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler* içinde, Ankara, SAM Yayınları, 24-28.
- Hasgüler, M. & Uludağ, M. B. (2014). *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Hatip, Y. (2020). Avrupa'da Kovid-19 Salgını Schengen'i Vurdu. *Anadolu Ajansı*, 18.03.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupa-da-kovid-19-salgini-schengen-i-vurdu/1770073> (Erişim 16.05.2020).
- Hutt, D. (2020). EU split over China's 'face mask' diplomacy, *Asia Times*, 28.03.2020, <https://asiatimes.com/2020/03/eu-split-over-chinas-face-mask-diplomacy/> (Erişim 18.05.2020).
- Kardaş, T. (2020). Covid-19 Pandemisini Yeniden Düşünmek. Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırma Merkezi (Der.), *Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler* içinde, Ankara, SAM Yayınları, 45-49.

- Kant, I. (2003). *To Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*, (Orijinal Dilinden Çev.: Ted Humphrey), Cambridge, Hackett Publishing Company.
- Kant, I. (2003). *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Tasarı*, (Çev.: Celal Yeşilçayır), İstanbul: Fol Kitap.
- Müftüler-Baç, M. (2020). Küresel Salgın Tehdidi Altında Küresel Sistem. Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırma Merkezi (Der.), *Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler* içinde, Ankara, SAM Yayınları, 20-23.
- Özay, M. (2020). Covid-19, Ulus Devlet ve Risk Toplumu. Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırma Merkezi (Der.), *Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler* içinde, Ankara, SAM Yayınları, 62-66.
- Poyraz, E. (2013). Avrupa Birliği'nin Sistem Sorunu: Kamuoyu Eksikliği ve Demokrasi Açığı", *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 2(4), 1-23.
- Sabah. (2020). Corona virüsü son dakika haberi: Avrupa'da maske savaşları başladı! Bunun adı korsanlık! Fransa'da eklendi... Sabah Gazetesi, 03.04.2020, <https://www.sabah.com.tr/dunya/2020/04/03/corona-virusu-son-dakika-haberi-avrupada-maske-savaslari-basladi-bunun-adi-korsanlik-fransada-eklendi> (Erişim 17.05.2020).
- Sadık, G. (2020). Covid-19 Sonrası Küresel Güvenlik Trendleri. Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırma Merkezi (Der.), *Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler* içinde, Ankara: SAM Yayınları, 97-101.

- Singhal, T. (2020). A Review of Coronavirus Disease-2019 (COVID-19). *The Indian Journal of Pediatrics*, 87(4), 281–286.
- Stojanovic, D. (2020). China's 'Mask Diplomacy' Wins Support in Eastern Europe, U.S. NEWS, 14.04.2020, <https://www.us-news.com/news/world/articles/2020-04-14/chinas-mask-diplomacy-a-hit-in-virus-plagued-eastern-europe> (Erişim 17.05.2020).
- T.C. Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2020). Üye Devletler. https://www.ab.gov.tr/_233.html (Erişim 16.05.2020).
- Thies, W. J. (2012). Is the EU Collapsing? *International Studies Review*, 14(2), 225-239.
- Ulutaş, U. (2020). Koronavirüs Sonrası Küresel Trendler. Dışışleri Bakanlığı Stratejik Araştırma Merkezi (Der.), *Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler* içinde, Ankara, SAM Yayınları, 10-19.
- Webber, D. (2014). How likely is it that the European Union will Disintegrate? A Critical Analysis of Competing Theoretical Perspectives. *European Journal of International Relations*, 20(2), 341-365.
- WHO. (2019). Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public. *World Health Organization*, <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public> (Erişim Tarihi: 15.07.2020)
- Yenişafak. (2020). Avrupa'da 'maske' savaşları: Fransa, İtalya ve İspanya'nın maskelerine el koydu. *Yenişafak Haber Merkezi*, 03.04.2020,

<https://www.yenisafak.com/koronavirus/avrupada-maske-savaslari-fransa-italya-ve-ispanyanin-maskelerine-el-koydu-3532862> (Erişim 17.05.2020).

Yıldızoğlu, E. (2020). Koronavirüs (Covid-19) sonrası küreselleşme bitti mi, yeni süreci Çin mi yönetecek? *BBC Türkçe*, 19.03.2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51955474> (Erişim 16.05.2020).

Zariföğlü, E. (2020). Covid-19 Sonrası Küresel Ekonomi Trendleri. Dışışleri Bakanlığı Stratejik Araştırma Merkezi (Der.), *Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler* içinde, Ankara, SAM Yayınları, 107-111.

PANDEMİDE AVRUPA BİRLİĞİ ELEŞTİRİLERİ: KOMPLO TEORİSYENLİĞİNİN BİRLİK KARŞITLIĞIYLA ZORUNLU BİRLİĞİ

Muhammet Can KİBRİTOĐLU¹

ÖZET

Diyalektik mantık felsefesi, dışsal derin düşünme ile mantıksal diyalektik düşünce arasında yapılan bir ayrıma dayanır. Dışsal derin düşünme, 'şey'leri bağıntıları içinde görmek yerine yalıtık tikel ögede devinip duran düşünce olarak tanımlanabilir. Diyalektik düşünce ise karşıtların bir arada görülmesine olanak sağlayıp tikelde bütünü, bütünde tikeli görebilen düşünce biçimidir. Dışsal derin düşünmede öğelerin içine kapalılığı hakimdir, mantıksal diyalektik düşünce ise şeylerin ilişki ve bağıntısında sürekli ilerleyen devimi bulur. Covid-19 süreci başladığından bu yana başta Avrupa Birliği olmak üzere uluslararası organizasyonların geleceği çeşitli nedenlerle bu türden bir dışsal derin düşünmenin eleştirisi altındadır. Bu düşünme, kendisini aynı süreçte komplo teorilerinde, sözdebilimde ve despotizmin aklanmasında da göstermektedir. Oysa mantıksal diyalektik düşünme için Covid-19

---

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Ana Bilim Dalı, E-Posta: m.can.kibritoglu@gmail.com

süreci insanlığa uluslararası organizasyonlardan sakınıp daha fazla içe kapanmak yönünde hiçbir gerekçe sunmamaktadır. Çünkü diyalektik düşünceye göre şeylerin sonsuz bağıntı olarak birliği ereklmeleri olumsuzluk değil ama zorunluluktur. Bu çalışmanın amacı Covid-19 sürecinde Avrupa Birliği eleştirileri temelinde ortaya çıkan dışsal düşünmenin ussallığını sorgulamaktır.

Anahtar kelimeler: *Avrupa Birliği, Covid-19, Despotizm, Diyalektik, Mantık.*

GİRİŞ

Felsefe ve mantık kitaplarında Alman düşünür Hegel'in mantık anlayışı yaygın olarak diyalektik mantık olarak adlandırılır. Onun büyük felsefi sistemi söz konusu olduğunda -gerçi o hiç bu tarz bir anlatım kullanmasa da- bu adlandırmayı haklılandırarak pek çok ipucuna rastlamak olasıdır. Bu ipuçları, Hegel'in diyalektik kavramını ona yepyeni bir anlam katarak mantık alanına getiren düşünür olmasından ileri gelir (Hegel, 2004, s. 39). Onun kıpılardan (uğrak, moment) oluşan büyük ansiklopedik dizgesinde devimi sağlayan unsur, 'diyalektik kıpı'dır. Bu devim, onun ilerlemeyi açıklamasını sağlayan en önemli altyapıyı sağlar (Hegel, 2004, s. 52). Hem ansiklopedik ilerleme -ki en kesin soyutlama olan Varlık'tan başlayarak kendini-düşünen-düşünce olarak Saltık'a kadar uzanır- hem de dünya-tarihsel ilerleme -ki tür olarak insanın en arkaik-despotik görünümünden dünya-tininin en edimsel birliğine dek uzanır- bu diyalektik devinimin mantıksal koyuluşuna bağlıdır (Hegel, 2011, s. 115). Hegel dizgesi, kendi kendini koyuşun dizgesidir. Onda kavram kendisini böylece diyalektik olarak koyar.

Kendi kendini koyuşla karakterize olan yöntemle beraber unutmamak gerekir ki, 'diyalektik kıpı' diyalektik düşünce değildir. Ansiklopedik dizgenin kendi kendini koyan mantığı, Hegel'in düşünceleri örneğin Kant'ın Yargı Yetisi'nin Eleştirisi'nde yaptığı türde ele almasının önüne geçmiştir, gerçi Tinin Görüngübilimi baştan sona bilincin ilerlemesini anlatıyor olsa da (Hegel, 2015, s. 22). Bu durumun daha iyi anlaşılması için ansiklopedik dizgenin kuruluşundaki ana üçlemeyi anımsamak yararlı olacaktır. Mantık > Doğa > Tin üçlemesinde -ki burada öncelikle mantık konu edilecektir- mantık alanı aynı zamanda Logos'un alanıdır (Hegel, 2004, s. 26). Logos kavramının kendini sonsuz açışında hem düşünme hem de söyleme karşılık düşeceği bilinmektedir. Bu bilgi, Mantık Bilimi'nin genel içeriğine uygulandığında, diyalektik mantık felsefesinin dışsal derin-düşünme ile diyalektik düşünce arasında yapılan bir ayrımı kabul ettiği kolayca anlaşılır. O, düşünceleri sıralamaz ama bilimin olanağı olan diyalektik düşünceyi koyarken dışsal derin düşünmenin de altını çizer. Bu altını çizişte bazen filozofların yöntemlerini eleştirir bazen de düşünce sistemlerini ele alır. Sonucu baştan vermek gerekirse onun için bilim yani 'Gerçeklik' sadece diyalektik düşünceyle olanaklı olur (Hegel, 2015, s. 10). Dışsal derin düşünme, bilim üretmeye yetenekli değildir.²

Dışsal derin düşünmenin, çeşitli konularda açıklamalar yaparken tikel ögelerde devinip durduğunu belirtmiştik. Ögede devinip durmak, devimsizliktir. Hegel'e göre bu düşünme biçimi diyalektik düşünceden

---

²Çalışmanın amacı ne Hegel dizgesinin teknik ayrıntılarını göstermek ne de mantıksal iddialar ileri sürmektir ama ortaya bir ussallık açıklaması koyacağı için (1) ussal olanı zorunlu olarak dizgesel ve (2) dizgesel olanı zorunlu olarak diyalektik bulan bu felsefenin içeriğine değinmeye gereksinmiştir.

öncelikle şeyleri³ bağıntıları içinde görmemek yani bunun yerine içine kapalılık kategorisini onlara uygulamakla ayrılmaktadır. Öyleyse bu düşünmenin açıklayamayacağı en önemli şey, 'devim' yani 'ilerleme'dir. Olumlama ya da olumsuzlama olarak olsun, bağıntı devime kaynaklık edecektir. Hem Tinin Görüngübilimi içinde hem de Mantık Bilimi'nde Hegel diyalektik düşünceyi 'Us'un doğallığı olarak görmektedir. Us, yapısı gereği zorunlu olarak diyalektiktir (Hegel, 2004, s. 24). Ancak dışsal düşünme, us yerine 'anlak'la ilişkilidir.

EVİNE KAPANAN DÜŞÜNME

Covid-19 pandemisi dünya-tarihsel bir olay olarak en büyük etkisini tinsel alanda, düşünmede göstermiştir. Görgül bilimler doğaları gereği deneyimin zamansal ardışığı olduklarından açıklamalarından önce oluşan zamansal boşluğu yine en başta komplo teorileri doldurmaktadır. Komplo teorisyenliği, teorisyenlik olduğu düzeyde dışsal düşünme için iyi bir örnek sunar. Onda derine işleyip çelişkiyi devimleştirecek us değil ama kendisini dışarıya konumlandırarak açıklama üreten 'anlak' etkindir. Onda diyalektik düşünmenin sistematığı bulunmadığından o sadece anlaşılacak bir şey üretmekle pekâlâ yetinebilir. Öyle ki sonuç olarak ussal eylem üretmez. Örneğin virüse 5G baz istasyonlarının neden olduğu şeklindeki komplo teorisi teknoloji karşılığıyla birleşerek ortaya vandalca sonuçlar çıkarmıştır. Davranışsal vandallığın düşünmedeki izdüşümü de gerçektir. Komplo teorisyeni güncel-politik duruma bakarak pandeminin Çin'de başlamasını bir batı projesi olarak görmektedir.

---

³'Şey' sözcüğü metafizik anlamında değil, nesne anlamında alınmalıdır. Ancak nesne sözcüğü de felsefi bir anlamdan sıyrılmış olarak görülemez.

Komple teorisyenliği ne virüsün kaynağı konusundaki biyolojik açıklamayı ne tedavisi konusundaki tıbbi açıklamayı ne de sonuçları hakkındaki sosyalbilimsel ve politik açıklamayı beklemeye gereksinmektedir. Hatta bu açıklamalardaki gecikmeyi kendi hesabına değerlendirmektedir. Bu dışsal düşünmenin pandemi sürecindeki öncelikli politik hedefi uluslararası organizasyonlar olmuştur. Buna göre virüsün kaynağı ya yaşlı nüfusundan kurtulmak isteyen AB ülkeleri ya da Avrupalı ilaç şirketleri olmalıdır. Ancak buna rağmen pandemi sonunda mutlaka Avrupa Birliği dağılma sürecine girecek ya da örneğin Dünya Sağlık Örgütü'nün gerçek yüzü açığa çıkacaktır.

Aynı dışsal düşünme sözdebilimsel açıklamalarda da görünür hale gelir. Pek çok despotik karakterli ülke, pandemiyi başından itibaren biyolojik bir silah ya da en azından uluslararası müdahale aracı olarak görüp gösterme eğilimine girmiştir. Bu söylem, sözdebilim alanına doğrudan yansımıştır. Türk geninin bulaşa engel olacağını veya bazı yiyeceklerin pandemiyi durduracağını savunmak, kavramla ancak dışsal yoldan kurulan bir ilişkinin sonucu olabilir. Bilim alanı genişledikçe sözdebilim alanı daralır, görgül bilim alanındaki bu yer değiştirmenin yansımaları tinsel alanda da görülür. Bilim alanını genişletecek şeffaflık (yani özgürlük) söz konusu olmadığında sözdebilimsel yetke sürer. Örnek vermek zorunluysa; Bolsanaro maske takmıştır, Trump vücuda dezenfektan zerki konusunda uyarıya mecbur bırakılmıştır; ama özgürlük tarafından.

Dışsal düşünmenin pandemi sürecindeki reçetesi, tüm bunlara karşın, özgürlük değil ama despotizmdir. Pandeminin dünyanın en az şeffaf toplumlarından birinde ortaya çıkmış olmasına ve verilerin uluslararası kamuoyuyla şeffaf olarak paylaşılmadığı yönünde bulgulara rastlanılmasına rağmen bu düşünme Hindistan'da polislin pandemi kuralları

ihlalini sokak ortasında şiddetle cezalandırmasını memnuniyetle karşılamaktadır. Virüsün yayılım hızı küreselleşmeye dolayısıyla hareket özgürlüğüne bağlanmaktadır. Pandemide kıyamet senaryocu komplo teorisyenliği içine kapalı devletin eski savunusuyla birleşmiş, uluslararası kuruluşları yardımların yetersizliğiyle suçlayan dışsal düşünme buna aykırı biçimde ulusal içe kapanmayı daha fazla savunmaya başlamıştır. Bu düşünme tarafından Türkiye'ye -ne olduğu bilimsel çalışmalarca yeterince ortaya konulamamış- Çin mucizesi ne kadar örnek gösterilse de Türkiye tüm dünyayla hem tıbbi malzeme yardımları hem de dünya sağlık örgütüyle veri paylaşımı açısından sonsuz bağıntılılığın bu edimsel halini hiç sonlandırmamıştır. Böylece uluslararası toplumdaki yeri konusunda felsefi bir tartışma için gerekli tüm somut araçları ortaya koymuştur.

“TİNİN ÖZÜ ÖZGÜRLÜKTÜR”

Hegel'in tarih felsefesi içinde despotizm sorunu ana motiflerden birini oluşturur. Hegel'e göre Tin'in özü özgürlüktür (Hegel, 2011, s. 23), öz mantıksal olarak görünme olduğundan (Hegel, 2004, s. 298) tin tarihte özgürlük olarak görünür. Dünya tarihi böyle bir özgürlükte edimselleşmeyi ereklemeindedir. Tüzel olarak da dünya tarihi doğulu despotik karakterli toplumlardan yurttaşların istençlerinin edimselleştiği devlete doğru ilerlemeindedir.⁴ Burada devlet kavramı ile neyin kastedildiği konusu, düşünür henüz hayattayken bile önemli tartışmalara konu olmuştur. Bu tartışmada yorumlar düşünüre göre konum alma açısından farklılık göstermektedir.⁵ Bu çalışma, Avrupa Birliği'ni

---

⁴Hegel'in bu konudaki yaklaşımını anlamak tıpkı ona katılmak gibi bir özgür istenç meselesidir. Yurttaş, istençtir.

⁵Ayrıntılı bilgi için bkz.: (Kaufman, 2014)

dünya-tininin mutlak edimselleşmesi için ilk adım olarak gören ve devleti bu mutlak edimselleşme sayan düşünceye göre okunmalıdır.

Tinin özü özgürlükse, tinsel alan varııl içeriğin zorunluluk alanı olduğu için tür olarak insanın bu yönde ilerlemesi kaçınılmaz görünmelidir. -Tüze felsefesinin kavramlarıyla- örneğin ortak anayasa düşünceci, sonucu şimdilik ne olursa olsun, bu zorunluluğun bir parçasıdır. Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşların tinin şimdiden gerçekleşmiş ereklere olarak görülmeleri, diyalektik kavramı ile de uyumludur. Avrupa Birliği ortak istencinde görünen halk-tinleri ilkeleri, erek yaparak bir birlik oluşturmuşlardır. Bu birlik zorunludur ve tarihin bu aşamasında uluslararası organizasyonlarda görünmektedir.

Dışsal düşünme ise dışarıdan yapılan her bakış gibi bu zorunluluğu tersine çevirme yönünde; komplo teorisyenliği, sözdebilim ya da despotizmin aklanması aracılığıyla olsun; söylem ya da duyu üretmeyi sürdürmektedir. Dışsal düşünmenin Brexit'ten sonraki içerik kaynağı pandemi olmuştur. Bu düşünmeye göre Avrupa Birliği'ni gelecekte geliştirmek ya da dağılmak şeklinde bir olumsuzluk beklemektedir. Yani Avrupa halkları (kelimenin coğrafı ya da kültürel anlamında değil) artık ortak istençlerinde birlik oluşturmak istemeyi bırakabilirler ya da tam tersi yönde bir istek gösterebilirler. Ancak diyalektik düşünme için bu yorumun pandemi konusuna uygulanmasında teknik bir problem doğar. Bunu söylemek doğa alanındaki bir değişimden tin alanındaki bir değişimi "kuvvetle" oluşturmasını beklemek anlamına gelir. Daha açık bir ifadeyle pandemi nedeniyle bilinen anlamda insan doğasının bir değişime uğrayacağını beklemek gerekir. Ancak pandemi ne şekilde seyrederse seyretsin, tinin görüngüsü olan bilinç tarihin her döneminde olduğu gibi olmayı sürdürecektir. O birliği erekleme devam edecektir. Hatta adı Avrupa Birliği olmayacak olsa da uluslararası

organizasyonlar tarihin özgürlük ışıklarıyla aydınlanmış yolunda ilerlemeye devam edecektir.

Bu konuda olgusal bir örneğe başvurmak ayrımı anlamak için kolaylaştırıcı olacaksa bazen Batı'da gezinen dışsal düşünmenin aynı kategoriye uygulayarak yorumladığı Türkiye ve İran'da pandemi sürecinin başından bu yana yaşananlar diyalektik bir yolla okunabilir. Bilindiği üzere İran, pandemiyi kendince haklı sebeplerle gizleyebildiği kadar gizlemiş hatta uzun süre bunu Batılı bir proje olarak görmekten geri durmamıştır. İran yönetimi artık salgın saklanamaz hale gelince –zira üst düzey bir yöneticide görülmüştü- vakaları toplu halde açıklamak zorunda kalmıştır. Doğu komşusunun aksine Türkiye'de virüs ilk gününden herkesçe bilinmiştir. Virüsün ilk görüldüğü yerden pandemi-nin sayısal seyrine kadar hemen her şey gerek resmi kanallar gerek sivil inisiyatifler aracılığıyla “bir şekilde” ortaya dökülmüştür. Demek ki tarihin özgürlük bilincinde birliği ereklediği dünyada hemen her uluslararası organizasyona daha oluşma aşamasında katılmayı devlet gele-neği haline getirmiş Türkiye'yi kendi içsel devinimi göz önünde tutulmaksızın değerlendiren düşünme dışsallığın karikatürize bir örneğinden daha fazlasını veremeyecektir.

SONUÇ

Hegel için 'Gerçeklik' her yerde görünür olduğundan, her olay diyalektik düşüncenin ussal olup dışsal düşünmenin sadece rastlantısal olarak bilgi üretebilecek yetenekte olduğunu gösterebilecektir. Covid-19 pandemisi tüm dünya için şok edici bir olay olmuştur. Tarihin böyle önemli dönüm anlarında ussal, diyalektik ve ilerleyici olanla anlaksal, dışsal ve despotik karakterde olanın keskin olarak ayrılaştığı

örneklere rast gelinir. Hegel'in hayatında ve düşüncelerinde dünya-tarihsel olayların önemli etkisi olduğu bilinmektedir. Kimi felsefe tarihi kitapları onun hayatını Napoleon'un yükseliş ve düşüş dönemleri ve Napoleon sonrası dönem olarak anılan politik dönemlere koşut olarak ele almışlardır (Pinkard, 2012). Onun için başta Napoleon devrimi olmak üzere pek çok dünya-tarihsel olay öncelikle özgürlük perspektifinden anlaşılmalı zorundadır. Dünya tarihinin kendisi özgürlük için insanın verdiği mücadelelerin tarihidir. Dünya tını kendisini dünya tarihsel olayda gösterir, insan ve onun bilinci aşama Pankart özgürlüğün mutlak bilincine doğru ilerlemektedir.

Pandemi konusunda insanlığın saf enformasyona ulaşması hastalığın hür dünyada görülmeye başlamasından sonra olmuştur. Bu durum sadece Batıdaki ilk vakaların Güney Avrupa'da görülmesinden sonra uluslararası kamuoyunun olayları anbean takip etmesi olgusundan değil aynı zamanda sosyal medya başta olmak üzere alınan sivil inisiyatifin etkisinden de kaynaklanmıştır. Pandeminin her türden etkisi de yine aynı dönemde görülmüştür. Örneğin pandeminin ekonomik sonuçlarının ne olacağı dünya kamuoyunda virüs Çin'de görülürken değil ama Avrupa Birliği ülkelerinde görülürken açık bir biçimde okunabilmiştir. Çünkü Avrupa Birliği'nin ekonomik şeffaflık ve açıklığa dair ilkeleri ve açık toplum yapısı zaten ülkelerin ekonomik kaygılarla hareket etmesini engellemektedir.

Komple teorisyenliği kendisini popülizm olarak ortaya koymaktan çekinmez. Son yıllarda yazılan herhangi bir güncel-politik kitabın popülizmden söz etmeden bitirilmesi ne derece olanaklıysa pandeminin dünyanın herhangi bir yerindeki popülizm uğruna kullanılmadan sonlanması da o derece olanaklıdır. Birlik içinden veya dışından olsun, pandeminin popülizm uğruna kullanımında öncelikli hedef yine

uluslararası organizasyonlar olmak durumundadır. Bunun hem kolay ve risksiz bir yol olduğu hem de politik olarak işe yaradığı savunulabilir. Ancak bunun için yine de uluslararası organizasyonların pandemi sürecinde gösterdiği dayanışma ruhunu gösterebildiği ölçüde görmemek kararlılığında olmak gerekecektir. Bunu başarsa bile usun hakkını verecek diyalektik düşünceyi gerçekleştiremeyeceği için; sözdebilimci, komplo teorisyeni ya da despotizm savunucusu bir yana; Birliğin içinde yer alan popülist politikacı bile ussal bir yorum şansını zorunlu olarak yitirir.

KAYNAKÇA

- Copleston, F. (1985). *Felsefe Tarihi, Cilt 7: Çağdaş Felsefe, Bölüm 1: Hegel*. Çev. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınevi.
- Hegel, G. W. F. (1986). *Tinin Görüngübilimi*. Çev. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınevi.
- Hegel, G. W. F. (2004). *Mantık Bilimi, Felsefi Bilimler Ansiklopedisi*. İstanbul: İdea Yayınevi.
- Hegel, G. W. F. (2006). *Tüze Felsefesi*. Çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi.
- Hegel, G. W. F. (2011). *Tarih Felsefesi 1 Giriş*, Çev. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınevi.
- Kaufman, W. (2014). *Hegel Miti ve Yöntemi*. Hegel Üzerine Yorumlar I'in içinde, Çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi.
- Pinkard, T. (2012). *Hegel*. Çev. MB Albayrak. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.